

că cititorii își vor face ideea cea mai justă. Remarcă talia înaltă a „goangei”, așa cum singură își spunea, în momentele ei de umor. Firește, pe atunci corsetul era nelipsit și rectifica în bună măsură natura, mai ales că era foarte înalt și făcut din lame flexibile de balenă (sau în imitație!). Mîna dreaptă a bunicii e lăsată în jos cu indexul și el lăsat, ca și cum s-ar pregăti de poruncă. Fizionomia bunicii nu este surzătoare. Se vede că poza de mireasă trebuia să fie „pansivă”, iar nu expansivă. Ea privește parcă rumegînd gînduri de dominație.” Ș. Cioculescu, *Amintiri*.

Desinența Este particula folosită pentru a arăta genul, numărul, cazul la substantive, la adjective, la numerele substantive și la pronume, iar la verbe, numărul și persoana. Vezi *declinarea și conjugarea*.

Diateza Este forma pe care o ia verbul spre a arăta că subiectul îndeplinește acțiunea, că o suferă fără a o îndeplini el însuși sau că este într-o anumită măsură și în anumite condiții angajat în acțiune.

Diatezele sînt în număr de trei în limba română: **activă, pasivă și reflexivă**.

Diateza activă Prin diateza activă, verbul arată că subiectul face acțiunea, chiar dacă ea nu se răsfrînge asupra altor lucruri sau ființe, de ex.: *Inginerul nu sosise încă; Bibliotecarul ne sfătuia prietenește; Are mama două fete.*

Diatezei active îi aparțin și verbe care nu au în mod obișnuit subiect, ca *ninge, plouă, viscolește* etc., fiindcă acțiunea înfățișată de ele se poate gîndi și ca fiind efectuată de un lucru ori o ființă, de ex.: *anii ninseseră peste el.*

La diateza activă sînt atît verbele tranzitive, cît și cele intransitive.

Diateza pasivă În cadrul diatezei pasive, subiectul suferă acțiunea fără a o face el însuși, de ex.: *Cartea fusese așezată în raft, la locul ei; Istoria ne-a fost povestită de un moșneag sfătos; Lia a fost criticată pentru indisciplină.*

Diateza pasivă au numai verbele tranzitive. Ea se formează cu verbul *a fi* în calitate de auxiliar. Modurile și timpurile lui *a fi* sînt și modurile și timpurile verbelor la diateza pasivă, de ex.:

indicativ

prezent	imperfect
(eu) <i>sînt căutat</i>	(eu) <i>eram căutat</i>
(tu) <i>ești căutat</i> etc.	(tu) <i>erai căutat</i> etc.
perfect compus	mai-mult-ca-perfect
(eu) <i>am fost căutat</i>	(eu) <i>fusesem căutat</i>
(tu) <i>ai fost căutat</i> etc.	(tu) <i>fusesesi căutat</i> etc.

condițional

prezent	trecut
(eu) <i>aș fi căutat</i>	(eu) <i>să fiu căutat</i>
(tu) <i>ai fi căutat</i> etc.	(tu) <i>să fii căutat</i> etc.

(Vezi *conjugarea*)

Deosebiri de înțeles între diateza activă și diateza pasivă. Între o construcție cu verbul la diateza activă și una cu verbul la diateza pasivă nu sînt mari deosebiri de înțeles. Astfel, propozițiile: *Vîntul a deschis fereastra* și *Fereastra a fost deschisă de vînt* comunică același fapt. Dar prima pune în lumină subiectul care face acțiunea, pe cînd a doua pune în lumină rezultatul, subliniind consecința pentru subiect a acțiunii întreprinse de altcineva sau de altceva. Dintr-o asemenea deosebire decurge și utilizarea diatezei pasive în locul celei active, mai ales în situațiile în care:

1) Cel ce face lucrarea este necunoscut, nu poate să fie precizat sau nu dorim să-l precizăm, de ex.: *Cartea este scrisă frumos.* (Este scrisă de cineva, dar nu știm,

nu vrem sau nu este nevoie s-o (mai) spunem); *Satul este așezat pe o colină mănoasă.* (Nu știm de cine a fost așezat acolo).

2) Se consideră mai important pentru comunicare starea subiectului, de ex.: *Drumul era acoperit de zăpadă; Fratele meu a fost internat în spital.*

3) Ajută la realizarea unei variații a felului în care se combină ideile, de ex.: *M. Sadoveanu a scris Frații Ideri. Este o carte frumos scrisă* (în loc de: *El a scris-o frumos*) etc.

Construcții cu aspect de diateză pasivă, dar cu înțeles activ. În propoziții ca: *Dinu a fost plecat la țară; Mama era dusă după cumpărături; Sînt toți sosiți și gata de lucru* avem verbe intransitive construite ca și cum ar fi la diateza pasivă. În realitate, *plecat, dusă și sosiți* sînt participii cu rol de adjectiv, iar predicatele nu se află la pasiv, fiindcă nu există o persoană deosebită de subiect care să facă acțiunea, ci o îndeplinește subiectul însuși.

Diateza reflexivă Cu ajutorul ei se exprimă diverse raporturi dintre subiect și acțiunea verbului — chiar și unele din diateza pasivă.

Aceste raporturi sînt:

1) **reflexiv-obiectiv.** Subiectul îndeplinește acțiunea și este totodată obiectul ei direct; de ex.: *Peștii se zvîrcoleau în năvod; Se înălțase soarele de trei sulite pe cer; Cine se teme de apă, să nu se suie în corabie.*

2) **reflexiv-pasiv** Acțiunea o îndeplinește altcineva decît subiectul gramatical, de ex.: *În orașul nostru se construiesc cartiere întregi de locuințe; Piese de rezistență se fabrică din oțel; Ni s-a cerut o situație statistică la zi.*

Cel care face în realitate acțiunea — agentul — apare uneori în propozițiile cu verbul la diateza reflexiv-pasivă introdus prin *de* sau *de către*: *S-a mai spus asta de (către) unii.*

3) **reflexiv-reciproc** Două sau mai multe subiecte îndeplinesc acțiunea care se răsfrînge în egală măsură asupra lor, de ex.: *Două vrăbii se ciocneau pentru cîteva grăunțe; La ieșirea din sala de spectacol, ne-am ciocnit piept în piept. Parcă ne cunoaștem de un veac.*

4) **reflexiv-impersonal** Subiectul nu este și, de obicei, nici nu poate să fie exprimat din cauza caracterului lui general, de ex.: *Se călătorește bine pe această linie și cu clasa a II-a; Rugăm să nu se scrie cu creionul!*

Verbele impersonale ca *plouă, ninge* indică același raport ca și reflexivul impersonal; dar, pe de o parte, nu cu ajutorul pronumelui reflexiv, iar pe de altă parte, nu au posibilitatea de a exprima și altfel de relații.

Un verb la reflexiv are înțelesul determinat nu numai de ceea ce înseamnă el la diateza activă sau la cea pasivă, ci și de faptul că stabilește un anumit raport între subiect și acțiune. Astfel, *a lăsa*, la reflexiv: *a se lăsa* indică participarea intenșivă ca și *a (se) ști* față de *a ști*: *știi că nu ești vinovat și nu te știi vinovat.* Uneori, ea adaugă o semnificație nouă, de ex.: *a se bărbieri* conține și ideea de **f a c t i t i v** în comparație cu *a bărbieri*, ca și *a se tunde* — în comparație cu *a tunde* (pe cineva); *a se coafa* — în comparație cu *a coafa* (pe cineva) etc.

Diateza reflexivă se folosește cînd:

1) se subliniază participarea dinamică, intensă, a subiectului, chiar dacă el nu este numit în mod special: *Nu mă liniștesc, pînă nu-i spun totul în față; Dacă nu te crezi capabil, renunță!*

2) se insistă asupra acțiunii, de ex.: *Bolnavului i se va aplica tratamentul prescris; Se impune să se procedeze cu mare atenție.*

3) cel care face lucrarea nu este cunoscut sau nu este importantă indicarea lui, de ex.: *Se pare că nu mai plouă; Se spunea că fusese un om voinic.*

4) este necesar un limbaj sobru și impersonal (în acte publice, documente oficiale etc.).

5) pentru variație — este util să se evite repetarea persoanei gramaticale (I plural și a II-a singular), de ex.: *Alegem câteva roșii bine coapte. Le scoatem miezul. Se pregătește din timp o umplutură...* etc.

6) verbul are numai diateză reflexivă:

Verbele cel mai des întrebuințate numai la diateza reflexivă sînt:

<i>a se aciua</i>	<i>a se ciorovăi</i>	<i>a se îmbulzi</i>	<i>a se pripăși</i>
<i>a se abține</i>	<i>a se codi</i>	<i>a se împletici</i>	<i>a se răsti</i>
<i>a se acomoda</i>	<i>a se cruci</i>	<i>a se îndeletnici</i>	<i>a se război</i>
<i>a se balona</i>	<i>a se fâli</i>	<i>a se îngîmfa</i>	<i>a se sfii</i>
<i>a se baza</i>	<i>a se fuduli</i>	<i>a se întîmpla</i>	<i>a se teme</i>
<i>a se bălăbăni</i>	<i>a se gudura</i>	<i>a se lăcomi</i>	<i>a se tolăni</i>
<i>a se bizui</i>	<i>a se hîrjoni</i>	<i>a se opinti</i>	<i>a se zbate</i>
<i>a se căi</i>	<i>a se hlizi</i>	<i>a se pocăi</i>	<i>a se zgribuli</i>
<i>a se căzni</i>	<i>a se iți</i>	<i>a se posomori</i>	<i>a se zvîrcoli</i>
<i>a se ciondăni</i>	<i>a se ivi</i>	<i>a se poticni</i>	

Falsa diateză reflexivă În propozițiile de mai jos, verbele exprimă raporturi foarte asemănătoare cu cele din diateza reflexivă: *Îmi astîmpăr setea cu apă de izvor; El își susține punctul de vedere; Vă mai amintiți de colegii noștri din școală?; Ne-am scris multă vreme, cu regularitate.*

Ele nu fac însă parte din diateza reflexivă, pentru că:

a) au un obiect direct diferit de subiect: *Eu* (subiect) *îmi astîmpăr setea* (obiect direct)...; *Noi* (subiect) *ne-am scris* (scrisori) (obiect direct)...

b) pronumele în dativ arată că subiectul ia parte cu intensitate la acțiune, dar nu și ca obiect, ci pentru că de cele mai multe ori obiectul direct îi aparține lui, de ex.:

<i>Și-a agățat pălăria în cuier.</i>	(subînțeles: <i>a lui</i> sau <i>a ei</i>)
<i>Îți alini suferința.</i>	(subînțeles: <i>a ta</i>)
<i>Îmi amăgesc foamea.</i>	(subînțeles: <i>a mea</i>)
<i>Ne astîmpărăm setea.</i>	(subînțeles: <i>a noastră</i>)
<i>Vă apărați părerea</i>	(subînțeles: <i>a voastră</i>)
<i>Își îndoaie genunchii.</i>	(subînțeles: <i>ai lui</i> sau <i>ai lor</i>)

Sînt însă construcții ca *îmi* (*îți, își*) *propun, pretind, cer, spun, impun etc., mie însumi (însămi), ție însuși, lui însuși (ei înseși)* etc. — cu schimbarea corespunzătoare a persoanelor și a numărului — care par la reflexiv, pentru că acțiunea exprimată angajează subiectul într-un mod asemănător cu cel de la diateza reflexivă. În realitate, aceste construcții au totdeauna un obiect direct — altul decît subiectul — deși el nu este exprimat: *Îmi propun (ceva) mie însumi; Îmi citesc (o poezie) mie însumi.*

De aici rezultă că se insistă într-adevăr asupra persoanei arătate prin repetarea pronumelui (*îmi... mie... însumi*), dar nu în același fel ca în diateza reflexivă.

O propoziție ca: *Eu îmi citesc o poezie mie însumi* (sau *mie însămi*) este — din punctul de vedere al legăturilor dintre subiect și acțiune — la fel cu *Eu îți citesc o poezie ție însuși* (sau *ție însăși*), adică se insistă asupra persoanei indicate de pronume, care poate să fie și alta decît subiectul. În *Eu îmi citesc mie însumi* (sau *mie însămi*), înțelesul este de „Eu citesc numai pentru mine”, iar acest înțeles nu intră în diateza reflexivă.

Discursul Desemnează în stilistica din ultima vreme de la noi modul de organizare a unei expuneri orale sau scrise. Acest înțeles se întâlnește cu cel bine cunoscut de „cuvîntare”, dar, în accepția stilistică, discurs privește în primul rînd tehnica de alcătuire a expunerii, înlănțuirea ideilor, coerența, raportul dintre cuvinte și gîndurile exprimate. Din acest punct de vedere, conceptul de discurs se suprapune cu cel de compunere, cînd prin aceasta din urmă înțelegem toate procedeele folosite la formularea ideilor. Avem *discurs narativ* care prezintă desfășurarea unei narațiuni, *discurs descriptiv* în care se face o descriere, *discurs expozitiv* prin care se comunică informații și se formulează explicații și *discurs argumentativ* care prezintă o demonstrație cu argumente destinate să convingă pe ascultător asupra adevărului susținut de cel ce face demonstrația.

În compunerile complexe, mai ales în cele literar-artistice, se combină adesea mai multe tipuri, discursul narativ cu cel descriptiv, acesta din urmă cu cel expozitiv, argumentativ sau narativ, în așa fel încît în nuvele, schițe, romane, piese de teatru, poeme dezvoltate etc., ele se întrepătrund. Un monolog, de exemplu, poate fi narativ, expozitiv, descriptiv sau argumentativ și să conțină chiar treceri de la un tip de discurs la altul.

Dintre cele patru tipuri, două, discursul expozitiv și cel argumentativ, sînt utilizate de preferință în domeniul diverselor științe, de la cele generale pînă la cele foarte specializate.

Elemental predicativ suplimentar După unele gramatici românești ar exista în anumite propoziții, pe lângă predicatul exprimat prin verb, un fel de nume predicativ fără copulă, căruia i s-a spus element predicativ suplimentar. Spre a vedea cum stau lucrurile, să comparăm mai întâi următoarele două propoziții: *Băieții noștri se hîrjoneau prietenește cu Băieții noștri se hîrjoneau veseli.*

În prima propoziție, *prietenește* reprezintă fără îndoială un complement circumstanțial de mod. În propoziția a doua *veseli* nu poate fi așa ceva, fiindcă el arată, nu cum se hîrjoneau, ci cum erau băieții noștri cînd se hîrjoneau. *Veseli* pare așadar un nume predicativ, propoziția a doua putînd fi ușor transformată în *Băieții noștri (erau) veseli (și) se hîrjoneau*. Transformarea ei în propoziția *Băieții noștri veseli se hîrjoneau* nu este potrivită, căci ar însemna altceva decît propoziția a doua de la care am pornit. Ea ar spune că *se hîrjoneau* numai aceia dintre băieții noștri care *erau veseli*, pe cînd propoziția a doua spune că *toți băieții noștri se hîrjoneau*. De aici se vede limpede că *veseli* nu lămurește pe *se hîrjoneau*, ci pe *băieții noștri*. Așadar, *veseli* este un atribut al subiectului *băieții (noștri)*, dar un atribut avînd înțelesul unei propoziții atributive explicative întregi, adică: *Băieții noștri — care erau veseli — se hîrjoneau*. Așezarea lui *veseli* la sfîrșitul primului enunț se datorează faptului că, dacă ar fi apărut după *băieții noștri*, s-ar fi putut înțelege că numai *cei veseli* dintre ei *se hîrjoneau*.

Propoziții asemănătoare sînt: *Tinerii ieșeau zgomotoși de la petrecere*; *Nora zîmbi fericită și increzătoare*; *Nepăsătoare, vremea trecu peste ei*; *Din acel accident au scăpat teferi*; *Omul ne privi semeț*; *Bine, zise femeia acum liniștită* etc.

Altă categorie de propoziții în care se consideră că avem un element predicativ suplimentar se ilustrează prin: *L-am încadrat la noi ca merceolog*; *Se recomandă tuturor ca șef*

Atît în primul exemplu cit și în cel de-al doilea *ca* înseamnă „în calitate de”, „avînd calitatea de”. Propozițiile acestea au înțelesul unor propoziții concentrate din altele ca: *L-am încadrat la noi ca și cum ar fi (fost) merceolog*; *Se recomandă tuturor ca și cum ar fi (fost) șef sau din L-am încadrat la noi ca merceolog, cum și este (merceolog)*; *Se recomandă tuturor ca șef, cum și este (șef)*. Deci *merceolog* și *șef* sînt componente circumstanțiale de mod.

Uneori *ca* nu face decît să insiste asupra calității, de exemplu în propoziția *Fusese consultat un specialist ca dermatolog*. *Dermatolog* reprezintă în mod clar un atribut pe lângă *specialist*.

A treia categorie de propoziții conținînd așa-numitul element predicativ suplimentar este aceea în care apare un gerunziu în afară de predicatul verbal, de ex.: *O puteai vedea zilnic plimbîndu-și copilul*; *Niță, zvirlind cu bolovani după păsări, a spart un geam*.

Gerunziul poate fi foarte ușor dezvoltat într-o propoziție. Atunci prima propoziție devine: *O puteai vedea zilnic în timp ce (sau pe cînd) își plimba copilul, iar cea de-a doua: Niță, care zvirla cu bolovani după păsări, a spart un geam*.

Prin urmare, *plimbându-și* este o propoziție de timp contrasă într-un circumstanțial de timp, iar *zârlind* este o propoziție atributivă contrasă într-un gerunziu.

Și participiul pare câteodată element predicativ suplimentar, de ex. în *Cocoșat de greutatea poverii din spinare, omul de abia dacă mai sufla*, care corespunde cu: (*Fiind*) *cocoșat de...*

În concluzie, așa-numitul element predicativ suplimentar este, în realitate fie un circumstanțial de mod, fie o atributivă contrasă într-un atribut, fie un nume predicativ fără copulă, fie un circumstanțial de timp exprimat printr-un gerunziu, fie, în sfârșit, un atribut exprimat printr-un gerunziu. Vezi predicatul.

Elipsa Numește de obicei absența părților principale din propoziție — subiectul și predicatul — a uneia dintre ele sau amândurora. În înțelesul mai larg, se consideră elipsă și absența unuia ori a mai multor cuvinte cu alte funcții decât cea de predicat sau de subiect, dar care sînt necesare pentru mai buna înțelegere a ideilor.

Elipsa are multe cauze. Cea mai importantă dintre ele este emoția, atît cea datorată unui fapt trăit, cit și cea care se ivește într-o narațiune, cînd povestitorul încearcă să transmită celorlalți bucuria, supărarea, spaima, uluirea, mirarea ș.a.m.d. Altă cauză este economia în vorbire. Unele cuvinte nu se mai rostesc, fiindcă sînt ori par de la sine înțelese. Cine răspunde, de ex. la o întrebare ca — *Ați spus ceva?* prin — *Nu, nimic!* nu mai are de ce să repete verbul din întrebare și să zică: — *Nu, n-am spus nimic!* dar nici nu este împiedicat s-o facă. După cum se vede, elipsa atrage după sine și o interpretare a propozițiilor sau a frazelor în care o înțelegim. Să se compare răspunsurile de mai sus cu unul ca: — *Eu n-am spus nimic!* sau cu unul ca — *Nu, n-am spus nimic eu!* ori cu — *Nu, n-am spus eu nimic!* și se va înțelege astfel că într-un răspuns eliptic de felul celui de mai sus sînt cuprinse mai multe posibilități.

Elipsa subiectului se produce ori de cîte ori subiectul a fost sugerat mai înainte într-un fel sau altul, de ex. din *Cui plac eu nu-mi place mie* lipsește subiectul *acela (ăla)* sau *aceea (aia)*, dar îl ghicim fără greutate, fiindcă în mintea noastră o formă a comunicării poate fi: *Acela (sau aceea) căruia (sau cărei) îi plac eu, nu-mi place (el sau ea) mie*, iar alta: *Cui plac eu, acela (aceea) nu-mi place mie*. Chiar cea mai simplă analiză sintactică duce la această concluzie, căci propoziția principală și regentă totodată *nu-mi place mie* ar trebui să aibă drept completare o subordonată-obiect direct (completivă directă), dar o subordonată de acest fel nu se introduce prin *cui*, pentru că obiectul direct însuși nu este niciodată în dativ. Dacă însă, în locul subiectului lipsă, punem pe *acela (aceea)*, propoziția *cui plac eu* își arată calitatea ei adevărată, aceea de atributivă.

Pe același tipar sînt construite și unele proverbe, de ex.: *Pe cine nu lași să moară, nu te lasă să trăiești*. Propoziția regentă nu are subiect exprimat. El ar trebui să fie *acela, ăla, aceea, aia* nu te lasă să trăiești, gîndirea din proverb fiind *acela (ăla sau aia) pe care nu-l (nu o) lași să moară, acela (ăla, aceea sau aia) nu te lasă să trăiești*, deci și propoziția cu care începe proverbul este o atributivă, nu o subiectivă. (Vezi subiectul, propoziția subiect sau subiectiva.)

Subiectul absent este gîndit adesea ca un pronume cu înțeles general (*asta*, de ex.) pe care-l bănuim în a doua propoziție din fraza următoare:

„*Ileana cîntă frumos, e știut; dar acum căldura cîntecului este deosebită, glasul ei arde.*”
I.L. Caragiale, *Păcat*.

unde, în loc de (*asta*) *e știut*, se poate spune și *e (lucru, fapt) știut (de toată lumea)*.

Subiectul nu apare nici în expresii ca: *Fie zis între noi; Ajunge!* și nici înaintea sau în urma unor predicate cu un subiect exprimat o singură dată, de ex.: *Omul, fără să se grăbească (omul), se ridică, (omul) își luă pălăria și (omul) plecă dînd bună seara tuturor.*

Elipsa predicatului Predicatul verbal nu se mai spune de obicei în partea a doua a unei comparații: *Rodica aleargă mai repede decît (aleargă) Maria, Cum e turcul, și pistolul (= așa este și pistolul).* Cînd termenul al doilea al comparației este un nume personal, deși predicatul continuă a fi gîndit, el nu mai apare, căci *ca și decît* cer acuzativul, de ex. *cîntă la fel de bine ca tine, ca el, ca ea, ca noi* etc. sau *cîntă mai frumos decît mine, decît tine* etc. Cînd predicatul conținut în gîndirea care a dus la asemenea construcții trebuie totuși exprimat, propoziția se transformă luînd forma: *cîntă la fel (tot așa) de bine cum cînti și tu, cum cîntă el, ea* etc. sau *cîntă mai bine decît cînti tu, decît cîntă el, ea* etc. Se poate însă ca al doilea predicat să nu fie chiar același ca primul, ci să intre numai în aceeași sferă de înțeles, de ex. *cîntă mai bine decît mormăi tu!* și atunci, el nu poate fi omis. În schimb, el este adesea omis din partea a doua a unei fraze făcute pe modelul *Nu... numai..., ci și*, de ex.: *Nu plouă numai ziua, ci și în timpul nopții (= ci plouă și în timpul nopții); Citea nu numai multă poezie, ci (citea) și studii de informatică.*

Pentru ca elipsa predicatului să fie corectă, trebuie ca în amîndouă părțile frazei subiectul să fie același.

Din predicatul nominal poate să lipsească verbul copulă *a fi* — ceea ce se și întîmplă foarte des — de ex. din *Vorbă lungă, sărăcia omului* lipsește *este* dinaintea numelui predicativ *sărăcia*. Tot *este* lipsește din predicatul nominal exprimat de primul cuvînt din versurile lui Gr. Alexandrescu din *Satira duhului meu*:

„Nebun cine te-o crede; vrei să te rugăm poate / Astăzi chiar și copiii știu jocurile toate.”

La fel, *este* trebuie presupus după *mare*, numele predicativ de la începutul frazei:

„Noroc mare, că nu ne pune să le și cîntăm, c-ar fi și mai rău de capul nostru cel hodorogit.”

I. Creangă, *Amintiri din copilărie*.

El este absent și din propoziții ca următoarele:

„Orzu Margareta lîngă-taică-său, gătită, cu flori în coade, încălțată. Eu, jerpelit, desculț, gîlbejit, cu unghiile mari și negre, la mîini, la picioare, cu răni sîngerînde la degetele piciorului bolnav.” Zaharia Stancu, *Desculț*, cap. XV, *Leacuri*.

Nu lipsește însă de aici numai verbul-copulă *a fi*, ci și *a fi* ca predicativ care trebuie presupus — în calitate de predicat — înainte de *cu flori, cu unghiile, cu răni*.

Uneori numele predicativ nu are legătură directă cu restul frazei ca o floare din următorul fragment:

„Vezi tu? Păpușoi au și împărăteasă, Patrocle. O floare mare și mîndră: bunica zice că o cheamă Sora-Soarelui”. M. Sadoveanu, *Dumbrava minunată*.

După cuvîntul *Patrocle*, gîndirea pare să fi fost: *(Împărăteasa lor) e o floare... (pe care) bunica zice că o cheamă Sora-Soarelui*.

În strigătura:

„Eu la joc, / Mîndra la joc, / Și oala curge în foc”,

din primele două versuri lipsește *a fi*, dar de data aceasta în calitate de verb predicativ, adică *Eu (sînt = mă aflu) la joc, / Mîndra (este = se află) la joc...* Din altă strigătură:

„Tot pe roate, pe schimbate, / Și cu stîngul mai departe, / Cu dreptul mai înapoi, / C-așa-i chipul pe la noi!”

se vede că cel care a făcut strigătura avea în minte o întreagă propoziție, cu predicatul *jucați (Tot pe roate...)* în care se include și subiectul *voi*.

Predicatul este eliptic și în alte producții din poezia populară, nu numai în strigături. Astfel, înaintea versurilor de mai jos dintr-o doină ardelenască, trebuie să presupunem fie pe rău *îmi pare*, fie pe *sînt amărit*, fie ideea dintr-un verb cult ca *regret*:

„Că nu curge ceea vale, / Să mă pot spăla de jale; / Că nu curge cel izvor, / Să mă pot spăla de dor.” Iarnîk-Blrseanul, *Doine și strigături din Ardeal*

Elipsa subiectului și a predicatului În răspunsuri scurte, în care se spune numai *da*, *nu*, *nicidecum*, *numaidecît*, *imediat*, *acum*, *îndată* etc., nu există nici subiect, nici predicat exprimat, dar cuvinte ca acelea de mai sus pot fi considerate propoziții. La fel sînt unele formule de salutare, urări, îndemnuri, dedicații etc. ca *Bună ziua!* *La mulți ani!* *Sărbători fericite!* *Călătorie plăcută!* sau: *Soldașilor căzuți în luptă, patria recunoscătoare!* În expresii fixe ca: *Fiecăruia, după meritele sale!* elipsa predicatului și a subiectului a rezultat dintr-o concentrare foarte puternică a unei gândiri de felul următor: *Fiecăruia să i se dea ceea ce se cuvine după cum are merite.*

Elipsa unor elemente de legătură (conectori) În formule foarte des întîlnite, cum sînt: *Șoseaua București—Ploiești; meciul de fotbal România—Spania, zona de nord est a Capitalei*, lipsesc prepoziții sau conjuncții. Cu ele, exemplele de mai sus ar arăta în felul următor: *Șoseaua dintre București și Ploiești; meciul de fotbal dintre România și Spania; zona de la nord spre est a Capitalei* etc.

În poezie se întîlnesc de foarte multe ori elipse asemănătoare. Astfel, în ultimele două versuri ale strofei de mai jos din *Nunta Zamfirei* de G. Coșbuc lipsește fie locuțiunea *cu cîte*, fie un gerunziu, foarte probabil *avînd*, fie într-o exprimare mai explicită, predicatul *erau*, iar din ultimul vers poate și adverbul *chiar* (pe care le-am pus între paranteze). Strofa este:

„De cum a dat în fapt de zori / Veneau, cu fete și feciori, / Trosnind rădvanele de crai / Pe netede poteci de plai, / La tot rădvanul patru cai, / Ba patru sori”

adică: (*Avînd*). *La tot rădvanul (au) patru cai, / Ba (erau chiar) patru sori.*

Construcții eliptice obișnuite sînt și acelea în care un *de* ca prepoziție este urmat de un substantiv denumind o fază a vieții: *de copil, de tînăr, de fecior, de elev (a început să...)*. Ele sînt de fapt scurtări din propoziții ca: *de cînd era (fusesse, a fost etc.) copil, tînăr, fecior, elev* etc.

Absența unor elemente de legătură duce cîteodată la îngreunarea înțelegerii unor poezii. Astfel, în prima strofă din *Cînele din Pompei* de Lucian Blaga, din versul al doilea a fost lăsat deoparte un *cum* după așa:

„Văzui în Pompei acel cîne roman / Așa ni-l voiră zeițele sorții / mulaj conservat în materia morții / să nu-l putrezească nici ploaie, nici an a fost lăsat deoparte.”

Lipsește de asemenea și un *ca* dinainte de *mulaj conservat*.

Importanța elipsei

Recunoașterea elipsei are o dublă însemnătate. Pe de o parte, dîndu-ne seama de ceea ce nu a fost spus în propoziții și fraze, descoperim laturi noi ale gândirii cuprinse în acele propoziții și fraze, pe de altă parte, putem reface și înțelege mai bine stările sufletești care au dus la elipse. Emoția produce construcții eliptice. Faptul este folosit de arta literară. Părțile din scrierile cu multe elipse fac pe cititor să trăiască neliniștile pe care autorul a vrut să i le comunice, iar elipsele din dialog fac pe cititor să i se pară că are chiar în fața lui pe cei ce discută. Pe scurt așadar, a recunoaște elipsele înseamnă a pătrunde mai adînc în înțelesul lecturilor noastre.

Epitetul Este un cuvint sau un grup de cuvinte cu înțeles unitar avind rolul de a pune în lumină însușiri deosebite ale lucrurilor, ființelor, împrejurărilor și ideilor despre care este vorba. În fraza următoare, adjectivul *dulci* de pe lângă *glasuri* arată că glasurile copiilor din povestire sînt deosebit de plăcute, sînt ca mierea, ca zahărul etc.:

„În fiecare seară cei trei pînci, doi băieți și o fetiță, după ce se întorc de la masă, se culcă în paturi și încep să se roage cu glasuri dulci și subțirele: — Bunică, spune povestea!” M. Sadoveanu, *Făt-Frumos Măzărean*.

În fragmentul de mai jos din *Pseudokinegheticos* de Al. Odobescu, adjectivele *veselul* și *priceputul* (staroste), *largile* sale (pîntece), *iscusitul* (moș Vlad), (ochi) *de vulpe*, (creștetul) *delicat*, *bietul* (Gheorghe Geantă), (carabină) *ghintuită* sînt tot epitete, cum sînt și *rugină* (de pușcă) și chiar *nemernicul* din construcția (pe mine) *nemernicul*:

„Eu n-am uitat nici pe răposatul Caraiman, veselul și priceputul staroste al vîndătorilor tîmădăieni, carele putea să înghită în largile sale pîntece altea vedre cît și o butie de Dealul Mare, nici pe iscusitul moș Vlad, în căruța căruia ai adormit tu adesea, pe cînd el, cu ochi de vulpe, zărea creștetul delicat al dropiei mișcînd printre fulgii colilie, nici pe bietul Gheorghe Geantă, cel care, cu o rugină de pușcă pe care orice vînt ar fi azvîrlit-o în gunoi, nemerea mai bine decît altul cu o carabină ghintuită și care pe mine, nemernicul, m-a adus, de multe ori, cu vînat la conacul de amiază.”

Ca părți de vorbire, epitetele pot fi adjective și substantive, ca părți de propoziție, ele pot fi atribute, inclusiv apozitii, și circumstanțiale de mod. Epitetele se exprimă deseori și prin adverbe sau locuțiuni adverbiale, de ex. în a *privi* (pe cineva) *dulce*, *dulce* este adverb și complement de mod, cum este, deși ceva mai greu de observat, și *bolnav* din versurile:

„O lampă-ntinde limba-avară și subțire, / Sfirînd în aer bolnav.” M. Eminescu, *Înger și demon*.

Bolnav din versul al doilea arată cum sîrîie limba, subînțeles „de lumină” a lămpii. El este adverb, complement de mod și în același timp o comparație prescurtată, însemnînd „ca un bolnav”, ceea ce face ca tot versul să fie de fapt o metaforă.

Cîteodată, în creațiile literare apar adevărate cascade de epitete, de felul celei subliniate mai jos în *Despre amor și ură* iarăși de Anton Pann:

„O văduvă-n vîrstă, bătrînă, zbrîcîită, / Cu doi dinți în gură, barba ascuțită, / Nas cît pîlăgeaua, la vorbă-nșepată, / Cu ochii ceacîră, gură lăbărșată, / Fruntea-i cucuiată, fața mohorîită, / Peste tot negoasă și posomortîită, / Umbla-ntunecată și tot înorată, / Nu o vedea nimeni să rîză vreo dată, / N-o puteai cunoaște cînd e mulțumită, / Că ea-n toată vremea era necăjită.”

În versurile următoare din poezia lui Tudor Arghezi, *Vînt de toamnă*, epitele *rece*, *fragilă*, *nouă*, *virginală* pentru *lumina* sînt, de fapt, caracteristice persoanelor (afară de *nouă*, poate) și au chiar rostul de a personifica lumina care „duce omenirea-n poală”, deci, la baza lor se află o metaforă:

„Rece, fragilă, nouă, virginală, / Lumina duce omenirea-n poală, / Și pipăitu-i netede, de atlas / Pune gîteli la suflet și grumaz.”

Dintr-o metaforă au rezultat și cele doua grupuri de cuvinte, amîndouă apozitii și totodată epitete, de după *Venere* din versul:

„Venere, marmură caldă, ochi de piatră ce scînteie.” M. Eminescu, *Venere și madonă*.

Epitetul *caldă* contravine la prima vedere calităților știute ale marmurei, care este de obicei rece, iar propoziția *ce scînteie*, care îndeplinește rol de epitet, contravine însușirilor obișnuite ale pietrei din *ochi de piatră*. În fapt, amîndouă vor să arate pe de o parte frumusețea femeii care seamănă cu o statuie de marmură, dar e *vie*, *caldă*, pe de alta, atracția ce o exercită *ochiul* (= privirea ei) care, deși de piatră, de vreme ce femeia este ca o statuie de marmură, *scînteie* totuși.

Epitetul este așadar purtător de figuri de stil. De aceea, el trebuie înțeles și interpretat și din acest punct de vedere, pe lângă acela referitor la calitatea părților de vorbire și al părților de propoziție prin care este exprimat.

Eufonia Înseamnă așezarea cuvintelor în propoziții și în fraze în așa fel încât sunetele lor să facă plăcere, să încinte auzul când se rostesc propozițiile și frazele astfel alcătuite.

Sunetele oricărei limbi, luate în parte, nu sînt nici frumoase, nici urite, nici atrăgătoare și nici respingătoare. Numai înlănțuirea lor prin cuvintele folosite în fraze și propoziții poate să dea naștere unei rostiri atrăgătoare. De aceea, toate limbile au regulile lor de eufonie. Iată cîteva exemple din limba română.

Dintre formele de dativ ale pronumelor personale, cele fără *î* apar totdeauna înaintea timpurilor verbale care încep cu o vocală, pe cînd cele cu *î* apar atît înaintea timpurilor verbale care încep cu o vocală, cît și a celor care încep cu o consoană, dar formele fără *î* nu se folosesc niciodată înaintea timpurilor verbale care încep cu o consoană. Să se compare *mi-aduc*, *ți-aduc*, *i-aduc*, și *îmi aduc*, *îți aduc*, *îi aduc* etc., cu *îmi*, *îți*, *îi*, *își bate* (*dă*, *lasă*, *mănîncă*, *trece*) etc., la care nu se admite folosirea formelor fără *î*. Aceasta este o regulă eufonică a limbii române.

Tot unei asemenea reguli i se datorează și prezența vocalei *-u* după gerunziu cînd el este urmat imediat de un pronume în formă scurtă fără *î*, ca în: *arătîndu-mi*, *arătîndu-ți*, *arătîndu-și*, *văzîndu-l*, *văzîndu-vă* etc. Același *-u* asigură și pronunțarea participiului din formele verbale compuse cînd ele sînt urmate de pronume personale scurte. Compară pe *mi-a spus*, *ți-a cerut*, *i-a povestit*, *ne-ați scris* etc. cu *spusu-mi-a*, *cerutu-ți-a*, *povestitu-i-a*, *scrisu-ne-ați* etc. Un *-u* apare și după alte cuvinte care s-ar pronunța cu greutate cînd ar avea după ele pronume în formă scurtă fără *î*, de ex.: la *rîndu-mi*, *rîndu-ți*, *rîndu-i*, unde *-u* a luat de fapt rolul articolului enclitic *l*, vezi la *rîndul meu* (*tău*, *lui*) etc.

Și formele scurte de prezent ale verbului *a fi*, la indicativ, sînt sprijinite de un *-u* în cuvinte ca cele de mai sus, dar, de data aceasta, formele verbului amintit pot fi și cele cu *î*, fără a mai fi nevoie de un *-u* înainte, ca în: *Vrabia-i pui*, *de nu știi de cîndu-i* sau *de cînd îi*. Dacă însă este vorba de un substantiv articulat, avem din nou pe *-u*, ca în *ciocu-i* (*este*) *mare și virtos*. Dacă substantivul se termină în consoană și este urmat de o formă scurtă a prezentului indicativ al lui *a fi*, aceasta este totdeauna cu *î*, de ex.: *trandafir îi bade-al meu*. Dacă însă cuvîntul acela nu este substantiv, se pot folosi *-s* sau *-i* după cuvîntul în cauză dezvoltat printr-un *-u* iar, dacă nu este astfel dezvoltat, reapar *îs*, *îi*, de ex.: *(pre)cumu-s* *(pre)cumu-i*, dar *(pre)cum îs*, *(pre)cum îi* etc., *cîndu-s*, față de *cînd îs*, *cîndu-i*, față de *cînd îi* etc.

Înfrumusețare a rostirii este și cea din *bade-al meu*, dar și spre a se respecta numărul de silabe din versurile: *Trandafir îi bade-al meu*, / *Scînteiuță mi-oi fi eu*.

În poezie, armonia sunetelor se împletește cu regulile prozodiei, care reprezintă însă cu totul alt capitol al studiului expresiei.

False nume predicative În unele propoziții se întâlnesc substantive ori adjective care par nume predicative, dar, când le cercetăm mai îndeaproape, observăm că ele nu pot îndeplini un asemenea rol sintactic. Sunt patru situații mai importante de acest fel. Una în care falsul nume predicativ e un substantiv cu prepoziție, două situații în care el face parte dintr-o comparație și a patra, în care este ascuns de un genitiv.

1) În propoziții-tip: *Această statuie este de bronz; Antena este de televizor; Coadă lopeții fusese de fag* etc., după verbul copulă urmează substantive cu prepoziție. Ele nu sunt nume predicative, căci stau în acuzativ. Pe de altă parte, *a fi* din propozițiile date aici drept model nu se poate șocoti verb predicativ, fiindcă nu are cum să însemne „a exista”, „a se afla”, „a se găsi”. Prin urmare, substantivele cu prepoziție nu sunt nume predicative, iar *a fi* nu este predicat verbal. Rezultă că numele predicativ propriu-zis lipsește. Dacă ar fi spus, el ar fi același cuvânt ca subiectul, dar fără articolul hotărît, adică: *Această statuie este statuie de bronz; Antena este antenă de televizor; Coadă lopeții fusese coadă de fag*.

După ce am descoperit adevăratul nume predicativ, e simplu să vedem că *de bronz, de televizor, de fag* etc. sunt attribute ale acestui nume predicativ eliptic.

2) Într-o propoziție-tip cum este *Clasa noastră e ca un pahar curat*, elipsa numelui predicativ privește un adjectiv, identic în conținut cu atributul din partea a doua a propoziției (*curat*). Completată cu el, propoziția devine: *Clasa noastră e curată ca un pahar curat* sau, într-o formă lărgită în frază: *Clasa noastră e curată (așa) cum e curat un pahar*.

3) Propoziția-tip: *Ochii ei erau ca două luminițe* nu are în ea un adjectiv care să poată fi nume predicativ, dar el se subînțelege prin *luminoși, scilipitori, strălucitori* etc. Introducând pe unul dintre ele, propoziția discutată aici devine: *Ochii ei erau strălucitori (scilipitori sau luminoși etc.) ca două luminițe*. În forma inițială, propoziția era eliptică.

4) În propoziția-tip: *Volumul era al lui Viorel (sau al Oanei)*. Genitivul *al lui Viorel (al Oanei)*, ca grup de cuvinte, nu poate fi nume predicativ. Între cuvintele din grup este însă unul, *al*, care reia subiectul exact ca un pronume. Așadar, *Volumul era al lui Viorel (al Oanei)* devine prin înlocuirea lui *al* cu substantivul pe care-l reprezintă: *Volumul era volumul lui Viorel (sau volumul Oanei)*, ceea ce dovedește că numele predicativ trebuie să fie numai *al* din grupul genitivului, nu genitivul ca atare, *al* însuși nefiind în genitiv.

(a) **Fi ca auxiliar și predicativ** Între formele lui *a fi* ca auxiliar și ca predicativ nu există deosebiri. El are însă următoarele forme neregulate:

a fi — sint — fui — fost

Indicativ

	prezent	imperfect	perfect simplu	
			1	2
(eu)	<i>sînt, -s, ă</i>	<i>eram</i>	<i>fui</i>	<i>fusei</i>
(tu)	<i>ești</i>	<i>erai</i>	<i>fuși</i>	<i>fuseși</i>
(el, ea)	<i>este, e, i, îi</i>	<i>era</i>	<i>fu</i>	<i>fuse</i>
(noi)	<i>sîntem</i>	<i>eram</i>	<i>furăm</i>	<i>fuserăm</i>
(voi)	<i>sînteți</i>	<i>erați</i>	<i>furăți</i>	<i>fuserăți</i>
(ei, ele)	<i>sînt</i>	<i>erau</i>	<i>fură</i>	<i>fuseră</i>

Pentru persoana I singular și a III-a plural se folosește uneori și (eu) *sunt*, (ei, ele) *sunt*.

Mai-mult-ca-perfectul se formează de la perfectul simplu 2:

(eu) <i>fusesem</i>	(tu) <i>fuseseseși</i>	(el, ea) <i>fusesese</i>
(noi) <i>fuserăm / fusesem</i>	(voi) <i>fuseserăți / fuseseseți</i>	(ei, ele) <i>fuseră / fuseseră</i>

Perfectul compus: (eu) *am fost*, (tu) *ai fost*, (el, ea) *a fost* etc.

Conjunctiv	prezent	perfect	Condițional	prezent	perfect
(eu)	<i>să fiu</i>	<i>să fi fost</i>	(eu)	<i>aș fi</i>	<i>aș fi fost</i>
(tu)	<i>să fii</i>	<i>să fi fost</i>	(tu)	<i>ai fi</i>	<i>ai fi fost</i>
(el, ea)	<i>să fie</i>	<i>să fi fost</i>	(el, ea)	<i>ar fi</i>	<i>ar fi fost</i>
(noi)	<i>să fim</i>	<i>să fi fost</i>	(noi)	<i>am fi</i>	<i>am fi fost</i>
(voi)	<i>să fiți</i>	<i>să fi fost</i>	(voi)	<i>ați fi</i>	<i>ați fi fost</i>
(ei, ele)	<i>să fie</i>	<i>să fi fost</i>	(ei, ele)	<i>ar fi</i>	<i>ar fi fost</i>

Imperativ

prezent pozitiv

prezent negativ

(tu) *fii!*

nu fi!

(voi) *fiți!*

nu fiți!

Infinitiv

prezent *a fi*

perfect *a fi fost*

Gerunziu

fiind

Participiu

fost

Supin

(de) fost

Figurile de stil Sînt mijloacele de exprimare prin care se arată că lucrurile și ființele pot să aibă însușirile dorite de noi și să se poarte ca și cum le-ar avea într-adevăr sau prin care se pun în evidență părțile din expunerile scrise ori vorbite destinate să impresioneze în mod deosebit pe ascultători sau pe cititori.

Cînd, de exemplu, cocoșul din povestirea binecunoscută a lui Ion Creangă strigă înțîia oară: *Cucurigu boieri mari, dați pungașă cu doi bani!* el capătă, printr-o figură de stil, însușirea omenească de a vorbi. Invers, cînd noi înșine ne adresăm obiectelor neînsuflețite ca în versurile:

„*Plugule, cin' te-a născocit / Ca să frămînți a șesurilor coaje?...*” T. Arghezi, *Plugul*.

sau cînd răspundem la o întrebare pe care parcă ne-ar fi adresat-o nouă lucrurile:

„Am răspuns: „Pădure dragă, / Ea nu vine, nu mai vine! / Singuri voi, stejari, rămlneți / De visați la ochii vineți / Ce luciră pentru mine Vara-ntreagă.“ M. Eminescu, *Freamăt de codru*.

se produce de asemenea o figură de stil, de același fel cu cea din versurile populare de mai jos în care se poruncește dorului:

„Du-te, dor, pe cel izvor / Și despică molidul, / Nu-mi despica sufletul, / Și despică cetina, / Nu-mi despica inima!“

Un poet poate chiar să spună despre sine:

„Tare sînt singur, Doamne, și pieziș, / Copac pribeag uitat în cîmpie.“ T. Arghezi, *Psalm*.

ca și cînd el ar fi copac și ar fi în stare să arate ce ar simți dacă ar fi copac.

Datorită nenumăratelor posibilități de a da lucrurilor și ființelor înfățișări noi, atribuindu-le însușirile dorite și, în același timp a obligației ca, de îndată ce un lucru ori o ființă au fost imaginate într-un anume fel, ele să și facă ce se potrivește cu însușirile acordate, se creează lumi noi, mai mult ori mai puțin asemănătoare cu lumea de toate zilele.

În basme, caii mîncă jăratec (printr-o exagerare care vrea să arate cît sînt de deosebiți de caii de rînd), oamenii se transformă în animale sau în lucruri, apoi iarăși în oameni: unii sînt înzestrați cu puteri nemaipomenite: apucă luna cu mîinile, mîncă zeci de cuptoare de pîine și beau zeci de buți de vin și tot nu se satură etc. Obiectele capătă însușiri excepționale: o oglindă arată ce fac cei apropiați sufletește de personajul care privește în ea și este departe de ai săi, pe o năframă se văd pete de sînge cînd celor iubiți li se întîmplă o nenorocire, morții înșiși sînt înviați cu „apă vie“, o perie aruncată îndărăt oprește un timp pe urmăritorii cei răi făcîndu-se pădure deasă; dintr-un bob de piper care nu stă locului se naște un Pipăruș Viteazul ș.a.m.d.

În literatura cultă de imaginație, în care se întîlnesc mai rar situații cum sînt cele din basme, apar totuși unele similare, cum este cea din poezia *Fîntîna* de Alexandru Macedonski:

„Cunosc o fîntînă pe valea umbrită: / Un grangur de aur cîntînd m-a ndemnat / S-adorm între frunze de plop și răchită, / Să uit orașul în care-am oftat.
Pe valea umbrită cunosc o fîntînă: / O mierlă cu căre de vorbă am stat, / Aflînd că durerea o sufăr stăpînă, / A rîs cît se poate, iar eu am oftat.“

„Conversația“ dintre poet, grangur și mierlă este bineînțeles închipuită, dar nu pentru că poetul ar vrea ca noi să ne minunăm că el „discută“ cu cele două păsări, ci pentru că dorește să aflăm că, pe cînd la oraș suferă, în liniștea naturii găsește înțelegere și prietenie.

Mijloacele prin care se atrage atenția asupra unei idei, scoțînd-o în relief, sînt și ele figuri de stil, de cele mai multe ori combinate cu cele din categoria anterioară, ca în versurile din *Înger și demon*, în care Eminescu pune puternic în lumină deosebirile de caracter și temperament dintre personajele poemului:

„Ea un înger ce se roagă — El un demon ce visează; / Ea o inimă de aur — El un suflet apostat; / El în umbra lui fatală stă-ndărătnic rezemat — / La picioarele Madonei, tristă, sfință, Ea veghează.“

Punerea în evidență a unui fapt se face, între altele, prin așezarea cuvintelor în așa fel, încît cele care au sau trebuie să aibă o semnificație deosebită să nu poată să fie trecute cu vederea, ca în versurile următoare din *Lacul* lui Eminescu:

„Lacul codrilor albastru / Nuferi galbeni îl încarcă; / Tresărînd în cercuri albe / El cutremură o barcă.“

Fiind despărțit de cuvintul *lacul* și așezat la sfârșitul versului, adjectivul *albastru* se află într-o poziție avantajată și de aceea ne oprim întâi la el, apoi la celelalte culori din strofă.

Unui scop similar de fixare a atenției îi servește și repetiția, nu numai aceea de cuvinte sau de grupuri de cuvinte, ci și aceea a unor sunete destinate să imite diferite ritmuri sau zgomote, de exemplu ritmul unui joc țărănesc:

„Iar Ipate, de cuțnt; se prinde în joc lângă o fată care chitește că i-ar cam veni la socoteală (...).
Și tropai, tropai, ropai, ropai! i se aprind călcile lui Ipate al nostru!” I. Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*.

Sau ca în pasajul din Hagi Tudose al lui Barbu Ștefănescu-Delavrancea, unde se sugerează molfăitul unei măslina de un bătrîn fără dinți, zgircitul Hagi Tudose:

„Dar nu l-ai văzut cum mișună prin cârciumi și băcănii? (...).
Între într-una, ia binișor o măslină, o aduce la gură și-o strecoară printre gingii. Fol, fol, fol o mestecă (...).”

Exemplele de mai înainte vor numai să ilustreze ideea de figură de stil. Numărul, varietatea și importanța lor nu se pot formula nici în sute de pagini, dar cele care trebuie neapărat cunoscute pot fi înfățișate într-un spațiu mai restrîns.

Multe dintre ele, în primul rînd cele prin care se urmărește reliefaarea unei idei, nu se înțeleg însă cum se cuvine fără cunoașterea gramaticii. Și mai important este faptul că, acolo unde apar, ele se condiționează unele pe altele, în așa fel încît formează o rețea. Ca să pătrundem adevărata semnificație a unui poem, a unei bucăți în proză sau a unei piese de teatru trebuie să descoperim această rețea. Ea seamănă cu aceea formată de elementele gramaticale propriu-zise, se supune unor reguli de același tip ca și regulile din rețeaua gramaticală și duce, împreună cu aceasta, la construirea de expuneri organizate. Ambele nu sînt de fapt decît ceea ce numim structură.

De aceea, numai cine cercetează legăturile dintre figurile de stil odată cu cele dintre elementele gramaticale, dar fără a uita că ultimele sînt subordonate și servesc pe cele dintîi, numai acela ajunge să aprofundeze ce citește sau ascultă și, eventual, să compună el însuși texte bine formulate și atrăgătoare.

Fraza Este asocierea într-un tot sintactic nou a cel puțin două propoziții legate prin înțeles, dintre care una — sau mai multe — trebuie să fie principale.

Frazele alcătuite numai din propoziții principale se numesc fraze formate prin coordonare. Cele în care figurează chiar numai o propoziție secundară sînt formate prin subordonare, fiindcă orice secundară depinde de o principală regentă. Cînd într-o frază sînt propoziții secundare identice (atributive, completive, circumstanțiale, subiective, predicative) și depind de aceeași propoziție, care poate să fie ea însăși secundară, acele secundare sînt coordonate între ele.

Sînt formate prin coordonare numai din propoziții principale fraze ca: *Iarna vine, vara trece*; *N-am cu cine mai petrece*; *Trăznitul sperie, ploaia pune pe fugă*; *Una e a fîgădui, alta e a împlini* (fîgăduiala); *Vîntul adună norii și tot el îi risipește*. *Înțeleptul tace și face*; *Nici nu ninge, nici nu plouă*.

Unele pot fi foarte dezvoltate, de ex:

„Codrul clocoți de zgomot și de arme și de buciurn, / Iar la poala lui cea verde mii de capete pletoase, / Mii de coifuri lucitoare ies din umbra-ntunecoasă; / Călăreții tmplu timpul și roiesc după un semn / Și în caii lor sălbateci bat cu scările de lemn, / Pe copite iau în fugă fața negrului pămînt, / Lănci scînteie lungi în soare; arcuiri se întind în vînt, / Și ca nouri de aramă și ca ropotul de grindeni, / Orizontu-ntunecîndu-l, oin săgeți de pretutindeni, / Vițind ca vijelia și ca plesnetul de ploaie...”
M. Eminescu, *Scrisoarea III*.

Fraza de mai sus a lui M. Eminescu are nouă propoziții principale.

Sînt formate dintr-o propoziție principală și una secundară, deci prin subordonare, fraze ca: *Pe unde e drumul bătut, trec ușor carele; Cînd doi se ceartă, al treilea câștigă; Cum îți vei așterne, așa vei dormi; Nu e pentru cine crezi, ci e pentru cine vezi.* Frazele formate prin subordonare pot fi și ele dezvoltate. Un exemplu mai simplu este următorul:

„Ar fi trebuit să aibă și el picioare, să meargă fără roate, să alerge, să fugă, să muncească, să nu ceară, să nu-l scuie, să nu-l bată, să nu-i fie rușine, să nu întindă talerul, să nu cînte cu vioara...” Barbu Ștefănescu-Delavrancea, *Milogul*.

Pentru exemple mai complicate, vezi fraza formată prin subordonare.

Fraza formată prin coordonare

Frazele formate din propoziții principale coordonate exprimă una dintre următoarele posibilități:

1) Asociază sau despart ideile din propozițiile care le compun, ca în exemplele următoare: *Face din alb negru și din negru face alb; Astăzi plec, iar mâine mă înapoiez; Nici usturoi n-a mîncat, nici gura nu-i miroase.*

Aceasta este coordonarea copulativă.

2) Exprimă două posibilități, dintre care numai una se realizează, de ex.: *Ați citit cartea aceasta sau doar ați frunzărit-o? Sau te-apuci de lucru cumsecade, sau, mai bine, lasă-te păgubaș; Ori îți dai pace, ori te spun mamei Omul ăsta cînd îi cicălește pe toți, cînd bodogănește de unul singur; Ba vrea-n căruță, ba vrea-n teleguță.*

Aceasta este coordonarea disjunctivă.

3) Pun în opoziție două activități, două acțiuni, ca în: *Calul ăsta o fi el bun dar are nărav; Prieteni noi să-ți faci, însă pe cei vechi să-i păstrezi; Dimineața ploua, și după amiaza dădea soarele; Nu te opri, ci spune mai departe.*

Aceasta este coordonarea adversativă.

4) Exprimă, de obicei în partea a doua, rezultatul, consecința primei părți a acțiunii dinainte, de ex.: *A mîncat cu poftă, deci s-a însățătoșit; A luat o hotărîre bună, prin urmare va izbuti; Atunci dormeam, așadar nu am auzit zgomotul; Îl privește țintă, este deci atent (sau: deci este atent).*

Aceasta este coordonarea conclusivă.

Fraza formată prin subordonare

Are, în general, tipare mai complicate, pentru că ele conțin de multe ori și coordonarea. Astfel, *El pretinde că tu ai știut și n-ai spus*, are trei propoziții din care ultimele două coordonate între ele și în același timp subordonate primei.

Fraze cu o regentă și o singură subordonată. În asemenea fraze, principală este în mod obligatoriu și regentă. Tiparele frazelor de acest fel sînt determinate de calitatea subordonatei: A plecat să se plimbe. O regentă poate fi urmată sau precedată de una sau mai multe secundare sau de una sau mai multe secundare regente ele înseși.

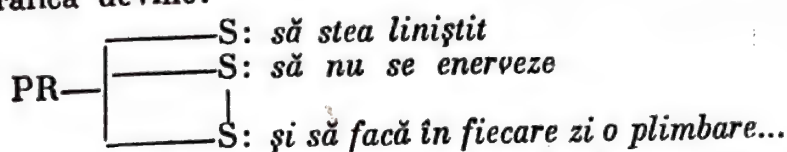
P = propoziția principală PR = propoziție principală și regentă
S = propoziție secundară subordonată SR = propoziție secundară regentă.

Fraze cu o singură regentă (principală) și două sau mai multe subordonate.
În fraza: *Doctorul i-a recomandat să stea liniștit, să nu se enerveze, să facă în fiecare zi o plimbare pe jos de o oră de prima propoziție, care este principală și regentă, depînd cele trei secundare; adică, în reprezentare grafică:*

PR —

—	S: să stea liniștit
—	S: să nu se enerveze
—	S: să facă în fiecare zi o plimbare

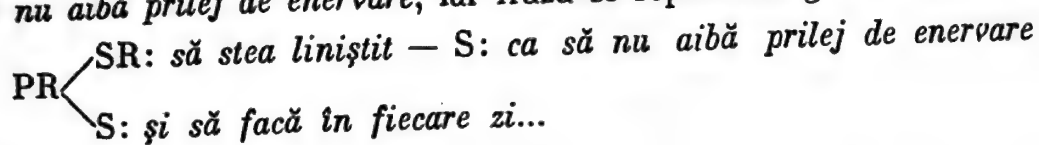
Intr-o frază ca aceasta, coordonarea se introduce foarte ușor prin legarea cu un *și* sau cu altă conjuncție potrivită a ultimei secundare de cea dinaintea ei, iar reprezentarea grafică devine:

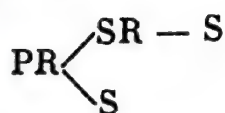
Fraze cu o singură regentă (principală) și cu două sau mai multe subordonate, dintre care una regentă. În fraza: *A aflat că și tu te pregătești să participi la concurs* prima propoziție, principală și regentă, este urmată de subordonata *că și tu te pregătești*, regentă pentru ultima, care este numai subordonată: *să participi la concurs*. Grafic, această subordonare ia forma: PR — SR — S.

Intr-o frază oarecare, tiparul acesta se poate combina cu cel dinainte, de ex.: *Doctorul i-a recomandat să stea liniștit ca să nu aibă prilej de enervare și să facă în fiecare zi o plimbare de o oră pe jos.*

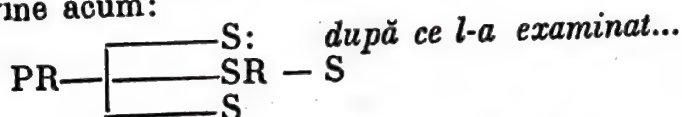
Propoziția subordonată *să stea liniștit* a devenit regentă pentru propoziția *ca să nu aibă prilej de enervare*, iar fraza se reprezintă grafic astfel:

deci:

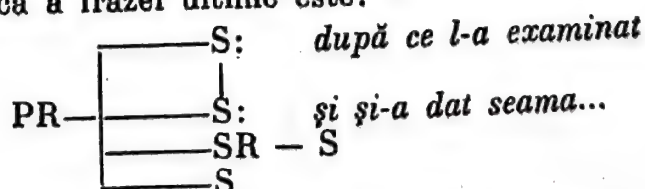
Dacă se introduce încă o subordonată, de exemplu, una de timp, obținem: *Doctorul după ce l-a examinat îndelung, i-a recomandat să stea liniștit ca să nu aibă prilej de enervare și să facă în fiecare zi o plimbare de o oră pe jos.* Schema grafică devine acum:

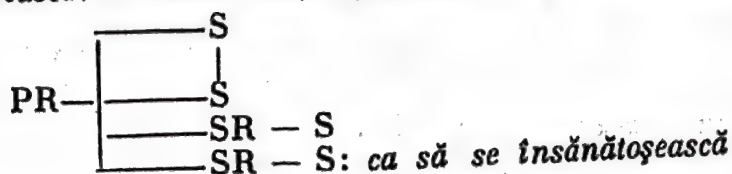
Precizarea adusă prin circumstanțiala de timp se poate și ea dezvolta, adăugându-se, de exemplu, încă o propoziție de același fel, coordonată cu cealaltă, adică:

Doctorul după ce l-a examinat îndelung și și-a dat seama de gravitatea bolii, i-a recomandat să stea liniștit ca să nu aibă prilej de enervare și să facă în fiecare zi o plimbare de o oră pe jos.

Reprezentarea grafică a frazei ultime este:

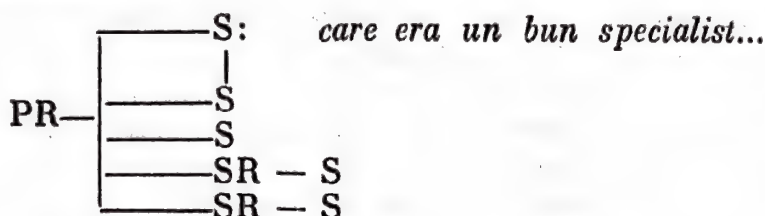
Dezvoltarea unei fraze de felul celei pe care o avem în vedere este posibilă în continuare, introducând în ultima parte încă o propoziție subordonată, de ex.: *ca să se însănătoșească.* În acest caz, reprezentarea grafică devine:

S-ar putea, în sfârșit, să mai apară și o subordonată de tip adjectival (o atributivă), adică:

Doctorul care era un bun specialist în cardiologie, după ce l-a examinat îndelung și și-a dat seama de gravitatea bolii, i-a recomandat să stea liniștit ca să nu aibă prilej de enervare și să facă în fiecare zi o plimbare de o oră pe jos, că să se însănătoșească. Schema arată acum astfel:

Fraza cu o singură principală regentă construită pe baza unei perechi de conjuncții corelative are simetrie. Părțile introduse de câte unul din termenii perechii răspund unul alteia ca în:

„Precum este greu să se mai întâlnească două picături de apă o dată ce au apucat să intre fiecare după soarta ei în largul mării, așa ar fi și pentru două persoane să se mai găsească în învâlmășeala Moșilor, dacă n-ar fi cumînți să-și hotărască mai dinainte locul și momentul de întâlnire.” I.L. Caragiale, *Nuvele și povestiri*

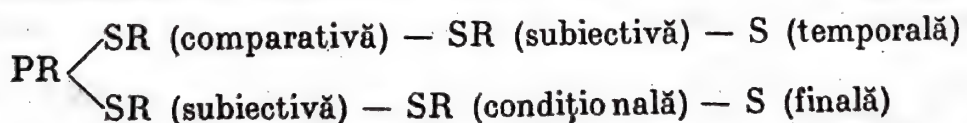
Partea I a frazei care începe cu *precum* conține:

- o circumstanțială comparativă: *precum este greu* SR
- o subiectivă: *să se mai întâlnească* SR
- o temporală: *o dată ce au apucat...* S
să intre

Partea a II-a care începe cu *asa* conține:

- o principală regentă: *asa ar fi și pentru două persoane* PR
- o subiectivă: *să se mai găsească...* SR
- o condițională a subiectivei: *dacă n-ar fi cumînți* SR
- o finală a condiționalei: *să-și hotărască...* S

Schematic, lucrurile arată astfel:

Tot simetric în două părți cu o singură principală regentă se prezintă și fraza de mai jos, dar fără conjuncții corelative.

„Și când mă gândesc bine, când judec cu mintea de acum, când caut să adun unele fapte pe care atunci, copil, le treceam cu vederea, găsesc cu mirare că Domnu era un om foarte necăjit, hărțuit de administrație că, cu greu își ducea gospodăria lui, că venea de multe ori amărît, ca să ne dea cu dragoste învățătura de toate zilele.” M. Sadoveanu, *Domnu' Trandafir*

Ea conține în partea I trei temporale:

- când mă gândesc bine* S₁
- când judec cu mintea de-acum* S₂
- când caut* SR₁
- o completivă obiectivă directă: *să adun unele fapte* SR₂
- o atributivă: *pe care atunci, copil, le treceam cu vederea* S₃
- În partea a II-a, are
- o principală regentă: *găsesc cu mirare* PR

trei complemente obiective directe:

că Domnu' era un om foarte necăjit, hărțuit de administrație S₄

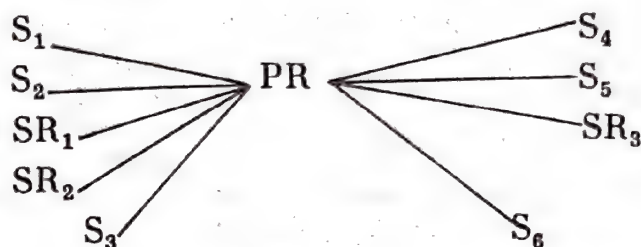
că cu greu își ducea gospodăria lui S₅

că venea de multe ori amărît SR₃

o propoziție finală:

să ne dea învățătura de toate zilele S₆

Schematic, ea se prezintă astfel:

Am fi putut lua pe *caut să adun* și ca un predicat complex, potrivit cu sensul care este „încerc să adun”. Substantivul *copil* dintre virgule l-am considerat complement comparativ, nu propoziție circumstanțială de timp sau cauzală eliptică și nici nume predicativ suplimentar.

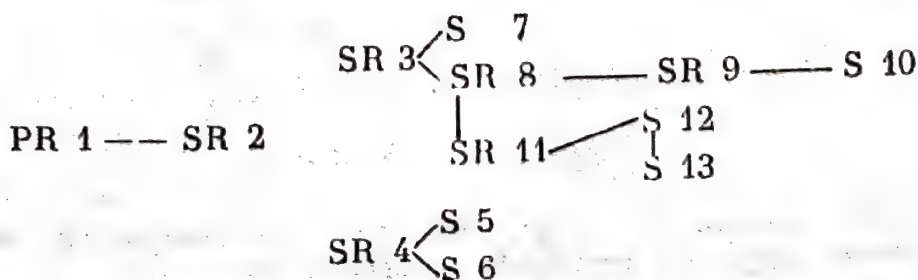
Unele fraze cu o singură principală regentă se desfășoară într-o simetrie mai complicată, de ex.:

„Unul din ei apucă spre păduri, să vadă de n-ar putea trebăului ceva și pe-acolo, doar a face pe vreun om să bîrfească împotriva lui Dumnezeu, pe altul să-și chinuiască boii, altuia să-i rupă vreun capăt sau altceva de la car, altuia să-i schilodească vruln bou, pe alții să-i facă să se bată pînă s-or ucidă, și cîte alte bazaconii și năzbtii de care iscodește și vrăjește dracul.” I. Creangă, *Povestea lui Stan Pășitul*.

În această frază sînt 13 propoziții:

Unul din ei apucă spre păduri,	principală regentă,	PR ₁
să vadă,	subordonată circumstanțială de scop, regentă,	SR ₂
de n-ar putea trebăului ceva și pe-acolo,	subordonată, obiectivă, directă	regentă SR ₃
doar a face pe vreun om...	subordonată obiectivă directă, regentă	SR ₄
să bîrfească împotriva lui Dumnezeu,	subordonată, obiectivă directă, regentă	SR ₅
pe altul să-și chinuiască boii,	subordonată obiectivă directă	S ₆
altuia să-i rupă vreun capăt sau altceva de la car,	subordonată obiectivă directă	S ₇
pe alții să-i facă,	subordonată obiectivă directă, regentă	SR ₈
să se bată,	subordonată, obiectivă directă, regentă	SR ₉
pînă s-or ucidă,	subordonată circumstanțială comparativă	S ₁₀
și (să facă) cîte alte bazaconii și năzbtii,	subordonată obiectivă directă	SR ₁₁
de care iscodește,	subordonată atributivă	S ₁₂
și vrăjește dracul,	subordonată atributivă	S ₁₃

Schema grafică a acestei fraze este:

Fraza cu mai multe principale (regente) și mai multe secundare (regente sau subordonate) Fraza:

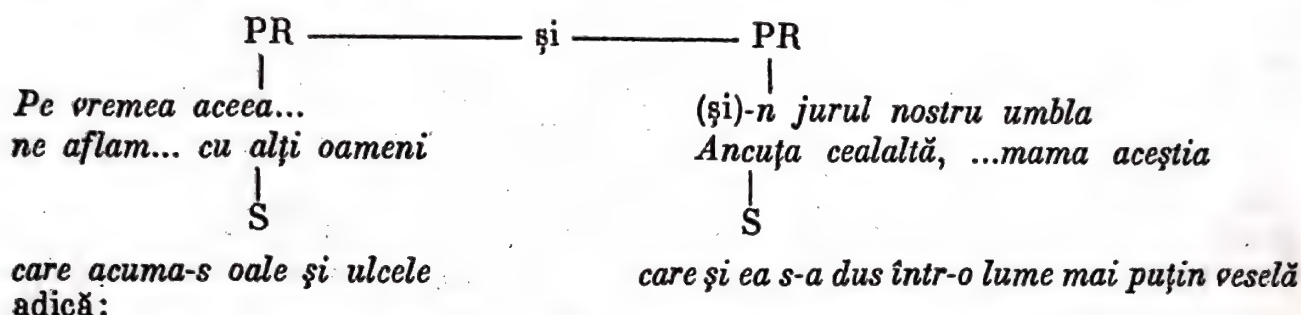
„Pe vremea aceea, tot în acest loc, ne aflam în prejma focurilor și a cânilor cu must, cu alți oameni care acuma-s oale și ulcele! și-n jurul nostru umbla Ancuța cealaltă, mama aceștia, care și ea s-a dus într-o lume mai puțin veselă.” M. Sadoveanu, *Hanul Ancuței*.

este constituită din două părți:

I: *Pe vremea aceea* (până la) *acuma-s oale și ulcele*;

II: *și-n jurul nostru umbla Ancuța* (până la) *mai puțin veselă*.

Prima parte este formată din o regentă principală și o subordonată; a doua, tot dintr-o regentă și o subordonată. Cele două regente sînt în coordonare copulativă, deci schema se prezintă astfel:

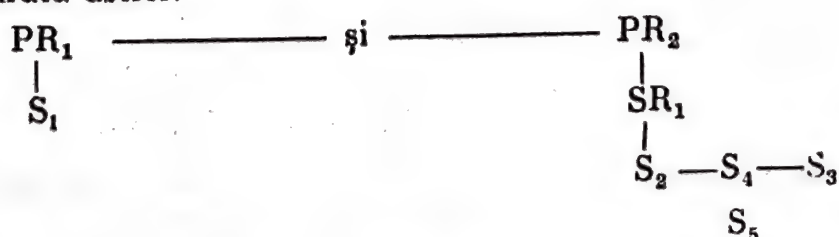
În fraza următoare sînt 8 propoziții, două principale regente, două subordonate regente și patru subordonate simple.

„Muzicalitatea flașnetei a rămas ca niște voci de tinichele aruncate, de sticle ce se sparg, de amnare scăpărătoare, de chei multe, de scrîștiri de uși — și toate aceste glasuri împărecheate se urzesc unele cu altele, într-o armonie la ale căreia semitonuri strîmbe se adaugă tonuri noi care nu aparțin nici unei game vii și par suvenirea ultraterestră a unor ființe de mult defuncte, schelete imateriale ale unor vibrațiuni dispărute din zgomotul lumii, unde totuși, de la veac la veac, trecute de pe o vioară pe alta, cîntecele se mențin și se păstrează ca niște diamante exacte.” T. Arghezi, *Flașnetarul*

Propozițiile sînt:

Muzicalitatea flașnetei a rămas (până la) de uși, principală regentă	PR ₁
(sticle) ce se sparg..., subordonată atributivă	S ₁
(și) toate aceste glasuri (până la) într-o armonie, principală regentă	PR ₂
la ale căreia semitonuri (până la) se adaugă tonuri noi, subordonată atributivă	SR ₁
regentă	S ₂
care nu aparțin niciunei game vii, subordonată atributivă	SR ₃
și (care) par (până la) zgomotul lumii, subordonată atributivă	S ₃
unde (până la) cîntecele se mențin, subordonată atributivă	S ₄
și se păstrează (până la) exacte, subordonată atributivă	S ₅

Schema frazei arată astfel:

Fraza următoare are două părți. Prima ține de la început pînă la cele două puncte și este o propoziție principală independentă.

A doua, de la cele două puncte pînă la sfîrșit, conține două subordonate obiective directe și o principală care le subordonează.

„Orice călătorie, afară de cea pe jos, e după mine o călătorie pe picioare străine; a avea la îndemînă cupeaua unui tren, roatele unei trăsuri sau picioarele unui cal înseamnă a merge șăzînd și a vedea numai ceea ce ți se dă, nu însă și tot ce ai voi.” Calistrat Hogaș, *În Munții Neamțului*.

Propozițiile sînt:

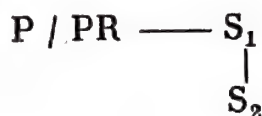
Orice călătorie, afară de cea pe jos, e după mine o călătorie pe picioare străine, propoziție principală, P

a avea la îndemînă cupeaua unui tren roatele unei trăsuri sau picioarele unui cal înseamnă a merge șăzînd și a vedea, propoziție principală regentă, PR

numai ceea ce ți se dă, subordonată obiectivă directă, S₁

nu însă și tot ce ai voi, subordonată obiectivă directă, S₂

Schema ei grafică este:

O frază cu două părți poate avea însă o structură mai complexă, cu slăbirea simetriei. În situația aceasta este fraza:

„Chiar basme d-ar fi cîte povestește vînătorul și cîte zugrăvește artistul, tot pare că te scuturi la ideea că omul se joacă așa lesne cu viața sa pentru un simplu gust de vînător; dar cînd citești sau privești, mult nu trece și afli sau cel puțin ghicești că fiara cea primejdioasă este mai în pericol decît omul, că ea are să fie învinsă de al ei prigonitor și atunci încrederea, bucuria se deșteaptă în inima-ți acum liniștită și mîngîiată.” Al. Odobescu. *Pseudokinegetikos*.

În ciuda lungimii, ea nu are decît două părți:

I: Chiar basme d-ar fi (pînă la) gust de vînător;

II: dar cînd citești (pînă la) liniștită și mîngîiată.

În prima parte sînt următoarele propoziții:

Chiar basme d-ar fi, concesivă

cît povestește vînătorul, predicativă

și cîte zugrăvește artistul, predicativă

tot pare, propoziție principală regentă

că te scuturi la ideea, subiectivă regentă

că omul se joacă așa lesne cu viața sa pentru un simplu gust de vînător, atributivă

S₁
S₂
S₃
PR₁
SR₁
S₄

iar în a doua parte, următoarele:

cînd citești, temporală

sau privești, temporală

dar... mult nu trece, principală

și afli, principală

sau ghicești, principală regentă

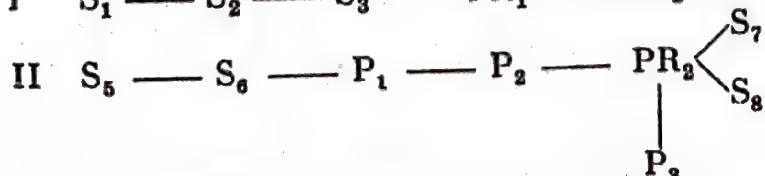
că fiara este mai în pericol decît omul, obiectivă directă

că ea are să fie învinsă, obiectivă directă

și atunci încrederea... se deșteaptă în inima-ți..., principală directă

S₅
S₆
P₁
P₂
PR₂
S₇
S₈
P₃

Schema părților luate separat arată astfel:

Legătura dintre regentă din partea I (PR_1) și cea din partea a II-a (PR_2) se face prin coordonare adversativă: *tot pare... dar mult nu trece...* Această legătură se poate reprezenta printr-o linie punctată între PR_1 și PR_2 .

O frază poate fi alcătuită și din trei părți, cu simetrie, ca cea de mai jos.

„Cine n-ar cunoaște bine pe d. Anghelache, și-ar explica tonul și manierele acestea violente prin numărul paharelor de bere consumate; însă camarazii îl cunosc destul ca să caute o altă explicație; pe când o caută în zadar, d. Anghelache înghite pe nerăsuflăte încă un pahar și urmează din ce în ce mai cu căldură.” I.L. Caragiale, *Inspețiune*.

Partea I: Cine n-ar cunoaște bine... consumate;

Partea a II-a: însă camarazii îl cunosc... să caute altă explicație;

Partea a III-a: pe când o caută... din ce în ce mai cu căldură.

Propozițiile sînt în prima parte:

Cine n-ar cunoaște bine pe d. Anghelache, subiectivă S_1
și-ar explica tonul și manierele acestea violente prin numărul paharelor de bere
consumate, principală regentă PR_1

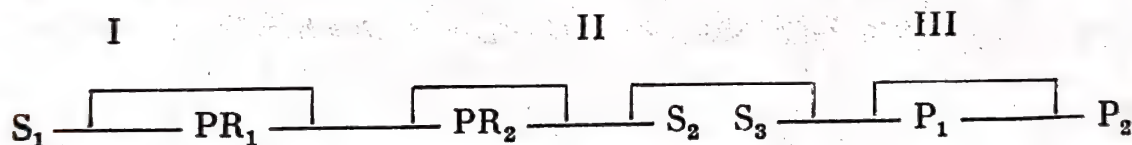
în a doua parte:

însă camarazii îl cunosc destul, principală regentă PR_2
ca să caute altă explicație, consecutivă S_2

în a treia parte:

pe când o caută în zadar, temporală S_3
d. Anghelache înghite pe nerăsuflăte încă un pahar, principală P_1
și urmează din ce în ce mai cu căldură, principală P_2

Schema frazei arată astfel:

Cele trei părți sînt, fiecare cu regentele și subordonatele lor, în raporturi de coordonare și de juxtapunere. Prima și a doua în coordonare adversativă, a doua cu a treia în juxtapunere, căci propoziția *d. Anghelache înghite pe nerăsuflăte încă un pahar* nu este legată de o conjuncție cu principala din partea dinainte (a II-a). Legătura se stabilește prin înțelesul și repetarea predicatului *caută* și a obiectului *altă explicație*, reluat în partea a treia prin o din propoziția temporală.

Fiecare din cele trei părți poate constitui ea singură o frază aparte. O asemenea restructurare ar schimba însă starea de spirit, atmosfera expunerii, căci înșiruirea de propoziții existentă cere ca fraza să fie parcursă cu pauze mai mici decît cele care ar apărea în trei fraze deosebite.

Tiparul unei fraze se complică și prin intercalări, prin momente de suspensie, interjecții, schimbări de persoană a verbului ca în exemplul de mai jos în care trebuie să se țină seamă că de la „că, fără copila asta” pînă la sfîrșit s-a trecut de la vorbirea directă la cea indirectă liberă (vezi *Vorbirea directă, vorbirea indirectă*). De aceea, ea are întreruperi și lipsă de legătură în unele locuri, anume făcute spre a se arăta emoția celui ce vorbește.

„Eu sînt sărac, bei-mu (adică prințul meu), n-am să-ți dăruiesc nimica de preț; dar numai Dumnezeu și sufletul meu știu cît îți sînt de recunoscător! că dacă se prăpădea fetica, eu — uite, vezi hangerul ăsta?... pînă în prăsele mi-l băgam în piept!... că, fără copila asta, ce s-ar fi făcut Manoli, sărmanul, sărmanul Manoli.” I.L. Caragiale, *Kir Ianulea*.

Fraza are două părți.

Partea I începe la *Eu sînt sărac* și se sfîrșește la *recunoscător!*

Partea a II-a începe la *că, dacă se prăpădea*, și se sfîrșește la *sărmanul Manoli*.

În partea I sînt următoarele propoziții:

Eu sînt sărac, bei (adică prințul meu), principală n-am, principală

să-ți dăruiesc nimica de preț, obiectivă directă

dar numai Dumnezeu și sufletul meu știu, principală regentă

cît îți sînt de recunoscător, obiectivă directă

În partea a doua sînt următoarele propoziții:

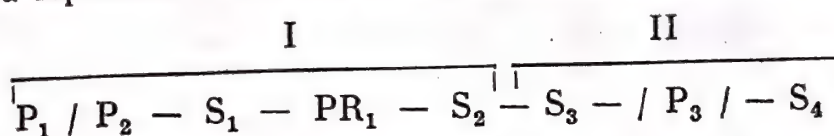
că... eu... pînă-n prăsele mi-l băgam în piept, cauzală

uite, vezi hangerul ăsta, principală

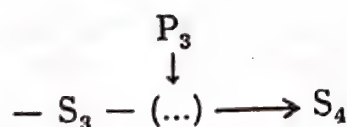
că, fără copila asta, ce s-ar fi făcut Manoli, sărmanul Manoli? cauzală

Schema grafică reproducînd această situație arată astfel:

P₁
P₂
S₁
PR₁
S₂

S₃
P₃
S₄

Organizarea sintactică deosebită a părții a doua poate fi reprezentată grafic și astfel:

Din înfățișarea traseului grafic al unor fraze de genul celor analizate aici rezultă că deși înșirarea cuvintelor se face numai în linie dreaptă în orice fel de frază, legăturile dintre diversele propoziții arată că gîndirea exprimată prin ele nu se desfășoară totdeauna în linie dreaptă. În consecință, legăturile amintite mai sus pot să provoace în mintea cititorului întreruperi și apoi asocieri sau reveniri care se suprapun uneori, și chiar se întretaie cu altele dinaintea lor. De acest fapt trebuie să se țină seama nu numai cînd se analizează sintactic o frază, ci și cînd se interpretează înțelesul ei, fiindcă legătura cu ceea ce a fost înainte sau cu ce urmează este de obicei determinată de aceste asocieri sau reveniri.

Generarea (producerea) propozițiilor și a frazelor

Orice propoziție și orice frază au la baza lor o gândire încheată. Această gândire trece adesea de la forma cea mai simplă la ura din ce în ce mai complexă după împrejurările în care vorbim ori scriem. Gândirea de la care am pornit se completează și se dezvoltă adăugându-i-se amănunte de care vorbitorul crede că are nevoie spre a se face mai bine înțeles, spre a preciza când, unde, cum sau de ce are loc sau se întâmplă ceva.

Un vorbitor poate să spună mai întâi sau numai să gândească o propoziție simplă-tip formată din subiect și predicat, de ex.:

Mama tricotează.

El poate în continuare să se întrebe, ca și când altcineva ar fi spus această propoziție, despre care mamă este vorba și să adauge pentru lămurire un atribut pe lângă subiect, adică:

Mama mea tricotează.

Dar ce anume tricotează? Să zicem că tricotează un fular, deci:

Mama mea tricotează un fular.

Ce fel de fular? Un fular de lână, așadar:

Mama mea tricotează un fular de lână.

Pentru ce sau pentru cine? Pentru mine!

Mama mea tricotează un fular de lână pentru mine.

De ce-mi trebuie mie fular? Ca să-l port iarna! deci:

Mama mea tricotează un fular de lână pentru mine, ca să-l port iarna.

De ce iarna sau când iarna? Când bate vântul și e ger, prin urmare:

Mama mea tricotează un fular de lână pentru mine, ca să-l port iarna când bate vântul și e ger.

De ce? Fiindcă sînt cam friguros! și atunci:

Mama mea tricotează un fular de lână pentru mine, ca să-l port iarna când bate vîntul și e ger, căci sînt cam friguros.

Dacă mama mea însă este foarte ocupată la serviciu și lucrul acesta trebuie spus, atunci fraza poate deveni:

Deși este foarte ocupată la serviciu, mama mea tricotează totuși pentru mine un fular de lână, ca să-l port iarna când bate vîntul și e ger, căci de felul meu sînt cam friguros.

Schema pe care am construit această frază ilustrativă se întâlnește des. O avem, de exemplu, în următoarea formulare:

Un vîntor povestea oricui întâmplări de nimeni visate.
care poate deveni:

Un vîntor, care lua cu dînsul la vîntoare pe slujitorul său, povestea la întoarcere fel de fel de întâmplări, de nimeni visate.
cu amănunte noi:

A fost odată un vîntor care avea obiceiul să ia cu dînsul la vîntoare pe slujitorul său și când se întorcea povestea fel de fel de întâmplări, de nimeni visate.

O asemenea schemă de generare a stat — probabil — și la baza frazei alcătuite de Al. Odobescu în *Pseudokinegetikos*, unde ea arată astfel:

„A fost odată un vânător, care de câte ori mergea la vânătoare avea obiceiul să ia cu dânsul pe slujitorul său, iar când se întorcea înapoi, povestea cui vrea să-l asculte o mulțime de întâmplări minunate care de când lumea nu trecuse nimănui prin vis.“

Două sau mai multe propoziții se pot combina așadar în diverse feluri, dacă ele urmează neabătut un fir conducător, datorat unei intenții limpezii. Combinarea depinde de această intenție. Din fraza lui Odobescu se vede că prozatorul a vrut să ordoneze amănunte în așa fel încât noi să reținem obiceiul vânătorului de a lua cu el pe slujitorul lui când mergea la vânătoare, precum și faptul că avea o înclinație deosebită de a povesti întâmplări extraordinare, pentru că — după cum se știe din povestire — slujitorul încearcă de la o vreme — chiar în urma rugămintii vânătorului — să-l lecuiască de năravul exagerărilor vânătoarești.

Genitivul Este cazul gramatical în care stau substantivele și echivalentele lor, cu excepția pronumelui posesiv și al altor câteva pronume, arătând al cui, ai cui, a cui sau ale cui sint lucrurile și ființele numite de substantiv și de echivalentele lui, adică: posesiunea, apartenența și atribuirea. (Vezi și pronumele.)

Posesia: un (acest, acel, oricare etc.) *cîine* al acestui vânător (*cîine* al vânătorului) o (această, acea, fiecare etc.) *geantă* a acestui vânător (*Cîinele* și *geanta* le are vânătorul, sint în posesia lui)

Apartenența: un (acest, acel, orice etc.) *mușchi* al acestui animal (*mușchi* al animalului)

o (această, acea, oricare) *blană* a acestui animal (*blană* a animalului); adică mușchiul și blana țin de animal.

Atribuirea: oricîte (cîteva, multe etc.) *zgomote* ale unei mașini; *zgomote* ale mașinii; adică zgomotele provin de la mașină

Genitivul nu are desinențe pentru substantivele masculine și neutre. Forma de singular fără articol enclitic al substantivelor feminine este identică cu forma de plural a acestor substantive, afară de cele terminate în *-uri*.

n o m i n a t i v		g e n i t i v
singular (această)	plural (aceste)	singular și plural (acestei, acestor)
<i>casă</i>	<i>case</i>	<i>case</i>
<i>față</i>	<i>fete</i>	<i>fete</i>
<i>ușă</i>	<i>uși</i>	<i>uși</i>
<i>stradă</i>	<i>străzi</i>	<i>străzi</i>
<i>vulpe</i>	<i>vulpi</i>	<i>vulpi</i>
<i>vânătoare</i>	<i>vânători</i>	<i>vânători</i>
<i>pafta</i>	<i>paftale</i>	<i>paftale</i>
<i>stea</i>	<i>stele</i>	<i>stele</i>

Genitivul femininelor fără plural. Feminine ca *fiere, foame, lene, miere, sare*, care nu au plural, nu au nici formă de genitiv singular nearticulat. Feminine ca *ceartă, favoare, lipsă, onoare* și încă vreo cîteva ca ele, deși au plural (în *-uri*), nu intră în mecanismul de mai sus. Genitivul lor singular nearticulat enclitic este analogic: (*unei*) *certe, lipse, favori* iar, în cazul substantivului *onoare*, el nu există.

Genitivul numelor proprii de persoană masculine. Numele proprii de persoană de genul masculin ca: *Andrei, Anton, Alexandru, Barbu, Constantin, Dragu, Eftimie, Florea, George, Horia, Ilie, Lascăr, Marin* etc. nu au formă de genitiv. În schimb, *Luca, Toma, Ieremia* etc. pot avea formă aparte de genitiv, dar numai cu articol

enclitic: *Lucăi, Tomei / Tomii, Ieremie*, la fel și unele nume proprii de persoană feminină. Când însă sînt asimilate după înțeles cu masculinele, nu mai primesc articol enclitic, ci proclitic: *lui Luca* etc.

Genitivul numelor proprii de persoană feminină Numele de persoană feminină se împart din punctul de vedere al formelor de genitiv în trei categorii: a) cele terminate la nominativ în **-a**: *Dina, Elena, Gheorghîța, Ioana, Maria, Paraschiva, Sevastița, Tudora, Tudorița, Violeta, Zina* etc.; b) cele terminate la nominativ în **-ea, -ga**: *Anca, Stanca, Olga* etc. și c) cele terminate la nominativ în **-i**: *Lili, Mimi, Tili, Zizi* sau în **-e**: *Rene*.

Cele din prima categorie pot avea formă de genitiv fără articol enclitic, de ex.: (*unei*) *Elene, Gheorghîțe, Ioane* etc., dar nu și (*unei*) *Dine*.

Cele din a doua categorie nu au formă distinctă pentru genitivul fără articol enclitic, dar au în cazul genitivului cu articol enclitic: *Auricăi, Domnicăi, Iulicăi, Olgăi, Vioricăi* etc.

Cele din categoria a treia nu au formă proprie de genitiv. Ele pot primi numai articolul hotărît proclitic lui. de ex.: *lui Lili, lui Mimi*.

Genitivul adjectivelor (pronominale, determinative) și al pronumelor personale are forme proprii. Ele sînt:

La adjectivele (pronominale, determinative):

inaintea substantivului	masculine și neutre		după substantiv
	singular	plural	
	după substantiv	inaintea substantivului	
<i>acestui</i>	<i>acestuia*</i>	<i>acestor</i>	<i>acestora*</i>
<i>acelui</i>	<i>aceluia*</i>	<i>acelor</i>	<i>acelora*</i>
<i>celui</i>	<i>celuia</i>	<i>celor</i>	<i>celora</i>
<i>unui</i>	—	<i>unor</i>	—
<i>vreunui</i>	—	<i>vreunor</i>	—
<i>altui</i>	—	<i>altor</i>	—
<i>cărui</i>	—	<i>căror</i>	—
<i>fiecărui</i>	—	<i>fiecăror</i>	—
<i>oricărui</i>	—	<i>oricăror</i>	—

Cele cu* sînt cerute de normele literare. Ele sînt evitate însă adesea în favoarea formei de nominativ, deci, în loc de *mintea omului acestuia*, găsim *mintea omului acesta*, în loc de *mintea oamenilor acestora*, găsim *mintea oamenilor aceștia*; la feminină fenomenul se întîlnește doar la plural: *glasul femeilor acestea*.

inaintea substantivului	feminine		după substantiv
	singular	plural	
	după substantiv	inaintea substantivului	
<i>acestei</i>	<i>acesteia</i>	<i>acestor</i>	<i>acestora</i>
<i>acelei</i>	<i>aceleia</i>	<i>acelor</i>	<i>acelora</i>
<i>celeii</i>	<i>celeia</i>	<i>celor</i>	<i>celora</i>
<i>unei</i>	—	<i>unor</i>	—
<i>vreunei</i>	—	<i>vreunor</i>	—
<i>altei</i>	—	<i>vreunor</i>	—
<i>cărei</i>	—	<i>căror</i>	—
<i>fiecărei</i>	—	<i>fiecăror</i>	—
<i>oricărei</i>	—	<i>oricăror</i>	—

La pronumele personale și la cele reflexive:

Persoana I și a II-a și pronumele reflexiv nu au forme de genitiv, la pronumele personale, persoana a III-a singular, masculin și neutru, *el* este *lui*, *i*, iar la feminin: *ei*, *i*; la plural, pentru toate genurile, este *lor*.

Masculinul, neutrul și femininul *i* se folosește ca genitiv numai rareori, în special în limbajul poetic și atunci fiind totdeauna enclitic, de ex.: *pasu-i* „pasul lui” sau „pasul ei”, *brațu-i* „brațul lui” sau „brațul ei”, *fruntea-i* „fruntea lui” sau „fruntea ei”. El se adaugă la forma articulată enclitic a substantivului, care în *pasu-i* și *brațu-i* este reprezentată prin *-u*.

Funcțiile genitivului în propoziție

Genitivul are totdeauna funcția de atribut.

În această calitate, el poate să fie:

1) subiectiv, semănând cu un subiect, căci arată cine face acțiunea exprimată sau numai sugerată de celălalt substantiv, de ex.: *Profitînd de zăpăceala inamicilor, i-a atacat frontal* (*Inamicii* erau cei zăpăciți, ei erau în stare de zăpăceală); *Rezultatele bune* ale colegilor *noștri* *ne bucurau* (*Colegii* noștri sînt cei ce au obținut rezultate bune).

2) al autorului, cînd indică pe autorul unei cărți, al unei invenții, descoperiri etc., de ex.: *Poeziile lui Eminescu*; *Gramofonul* lui Edison, *Trompa* lui Eustache; *Celulele* lui Malpighi; *Lampa* lui Teclu.

3) obiectiv, cînd corespunde unui obiect direct, de ex.: *Planul de îmbunătățire a industriei* (*Industria* urmează a fi îmbunătățită); *Prezentarea hotărîrilor noastre* (Se prezintă *hotărîrile*).

4) apozitiv, cînd are rol similar cu cel al unei apozitii, de ex.: *Cetatea Branului*, față de *Cetatea Bran*; *Republica Franței*, față de *Republica Franța*; *Regatul Olandei*, față de *Regatul Olanda*.

5) locativ, cînd indică locul unde se află sau de unde provine un lucru ori o ființă, de ex.: *Valea Morii* (unde a fost sau este o moară); *Calea robilor* (calea pe unde se credea că au mers robii); *Vadul oilor* (locul pe unde oile trec o apă sau unde sînt adăpate de obicei); *Cățelul pămîntului* (cățelul din pămînt, „cîrțița”); *Ușa cămării* (ușa de la cămară).

Genul gramatical Este acea calitate a substantivelor, adjectivelor, pronumelor, articolului și în parte a numeralului care face ca aceste părți de vorbire să se grupeze în clase de gen și să se schimbe în cursul vorbirii după numărul și cazul gramatical.

Genul la substantive

Între genul gramatical și sexul ființelor sînt foarte multe legături, dar ființele au sau sex feminin sau sex masculin, în timp ce genurile gramaticale sînt trei: masculin, feminin și neutru, iar numele de lucruri neînsufletește sînt atît masculine și feminine cît și neutre, cu toate că foarte puține nume de ființe pot fi neutre.

Sînt masculine, cele mai multe dintre substantivele care numesc bărbați, ocupații ale bărbaților, bărbătuși ai animalelor, de ex.: *acrobat*, *bondar*, *cavalerist*, *detectiv*, *episcop*, *frate*, *gazetar*, *haiduc*, *iaurtgiu*, *jaguar*, *lacheu*, *moș*, *unchi*, *vizitiu*, *vircolac* etc.

Masculine sînt și multe nume de lucruri ca: *alun*, *boboc*, *cartof*, *decembrie*, *dinte*, *ganglion*, *hormon*, *idol*, *kilovat*, *nasture*, *obraz* etc.

Sînt feminine, cele mai multe nume de femei, de ocupații femeiești și de femeiuși ale animalelor, de ex.: *babă*, *capră*, *eroină*, *femeie*, *gospodină*, *iapă*, *mamă*, *nevestă*, *oaie*, *rață*, *soră*, *tanti*, *verișoară* etc.

Feminine sînt însă și multe nume de lucruri ca: *acetonă, blană, curcă, dragoste, epopee, fabrică, glandă, herghelie, ieșire, jertfă, linie, modă, națiune, ortografie, pedeapsă, reclamație, sărbătoare* etc.

De genul neutru sînt aproape toate substantivele care numesc lucruri, de ex.: *ac, bacșiș, cadou, dulap, ecran, farmec, ghem, hotar, jaz, lanț, model, oblon, pavaj, radio, schi, taxi, teatru* etc. Foarte rar se întîlnesc printre neutre substantive care să arate ființe sau persoane, eventual lucruri personificate, cum este *duh*, cu înțeles de ființă imaginară supranaturală, sau cum este *personaj*.

După cum se vede din cele spuse mai sus nu se poate ști totdeauna numai după terminație ce gen au substantivele, căci *frate*, de exemplu, seamănă foarte bine cu *spate*, dar *frate* este masculin, iar *spate* este neutru; *obraz* se termină în *-az* ca și *pervaz*, dar *obraz* este masculin, iar *pervaz*, neutru. *Mamă*, care se termină în *-ă* este feminin, dar *tată* este masculin. Cu toate acestea, există cîteva reguli de recunoaștere a genului gramatical după terminația substantivelor.

Regula 1. Nici un substantiv feminin nu se termină în consoană.

Regula 2. Afară de *tată, popă, papă, vodă, vladică* (dintre cele mai des întrebuintate), care sînt masculine, celelalte substantive comune terminate în *-ă* sînt feminine.

Regula 3. Toate substantivele terminate în *-are, -ere, -ire, -ire* (și ca infinitive lungi) sînt feminine: *adunare, chemare, vedere, petrecere, plîngere, iubire, tirire* etc.

Regula 4. Toate substantivele (și adjectivele) terminate în *-ie* sînt feminine: *argintărie, apăraie, băcănie, cheie, dulgherie, epitropie, farmacie, gălăgie, hărnicie, idioție* etc.

Regula 5. Toate substantivele terminate în *-ă, -eă, -iă* sînt feminine: *paftă, saca, sofa, curea, stea, vișea, boia, nuiă, raia* etc.

Regula 6. Toate substantivele care se termină în *-giu* (cu *i* accentuat) sînt de genul masculin: *boiangiu, camionagiu, geamgiu, lefegiu, reclamagiu, tinichigiu* etc.

Regula 7. Toate substantivele care se termină în *-aj* sînt de genul neutru: *angrenaj, baraj, camuflaj, personaj, sondaj, șantaj, parcaj, tiraj, utilaj, viraj* etc.

Regula 8. Toate substantivele care se termină în *-ment* sau în *-mînt* sînt de genul neutru: *armament, bransament, compliment, delașament, eveniment, firmament, harnașament, parlament, randament, sentiment* etc.; *acoperămînt, deznodămînt, învățămînt, jurămînt, legămînt, mormînt, pămînt, zăcămînt* etc.

Regula 9. Toate substantivele care se termină în *-i, -ó, -óu* sînt de genul neutru: *schii, taxi, potpuri, radio, recto, verso, zero; domino, șevro; birou, cadou, carou, depou, ecou, ferodou, mantou, metrou, ou, tricou* etc.

Regula 10. Toate substantivele care se termină în *-giu* (cu accentul pe rădăcină) sînt de genul neutru: *adagiu, arpegiu, cartilagiu, sufragiu, solfegiu, vestigiu* etc.

Cunoașterea genului gramatical după înțelesul unor categorii de substantive
Se pot stabili patru reguli de recunoaștere a genului după înțelesul substantivelor.

Regula 1. Numele zilelor săptămînii sînt de genul feminin.

Regula 2. Numele lunilor anului sînt de genul masculin.

Regula 3. Numele literelor și ale cifrelor sînt de genul masculin (*un a, doi a, un haș, doi haș; un trei, doi trei; un patru, doi patru* etc.).

Regula 4. Toate substantivele provenite din supin sînt neutre (*un plîns, două plîsete; un tuns, două tunsuri; un ras, două rasuri* etc.).

Substantive cu două genuri gramaticale Au două genuri cu același înțeles substantive ca *beretă-berete* (feminin) față de *beret-berete* (neutru), *acumulator-acumulator* (neutru), *acumulator-acumulatori* (masculin), *bob-bobi* (masculin), *boabă-boabe* (feminin).

Următoarele substantive mai des utilizate au două genuri, dar cu înțeles deosebit:

masculin

cap-capi „conducător“.

corn-corni „nume de arbore“.

colț-colți „dinte canin“

cot-coți „veche măsură de lungime“.

difuzor-difuzori „persoană care difuzează publicații (periodice)“.

element-elemenți „unul din părțile producătoare de electricitate dintr-o baterie sau dintr-un generator electric“.

muc-muci „scurgere mucoasă din nas“.

ochi-ochi „organul vederii“

pas-pași „spațiu călcat cu o singură mișcare a picioarelor“.

ris-rîși „linx“.

segment-segmenti „piesă care fragmentează un spațiu de mișcare dintr-un mecanism“.

timp-timpuri „unitate de măsurat timpul“.

tranzistor-tranzistori „elemente electronice cu rol de lămpi de radio“.

neutru

cap-capete „extremitate a unui corp“;

cap-capuri „promontoriu“

corn-coarne „concreșcență pe capul animalelor cornute“;

corn-cornuri „plinișoară sau produs de patiserie în formă de semilună“.

colț-colțuri „ungherul unei încăperi, virful unui obiect (cutie, ladă, tablou etc.)“.

cot-coate „îndoitura exterioară a brațului omenesc“;

cot-coturi „îndoitura în formă de unghi a unei țevi, a unui burlan“; „meandru a unui curs de apă, sau a unui lac, a unei bălți“.

difuzor-difuzoare „parte dintr-un aparat de difuzare a vorbirii prin radio“.

element-elemente „corp chimic“; „individ ca parte a unei colectivități“.

muc-mucuri „virful de sfoară al unei luminări“; „rămășiță de luminare sau de țigară“.

ochi-ochiuri „ou întreg prăjit în tigaie“; „nod al unei împletituri“; „porțiunea dintre noduri a unei plase“.

pas-pasuri „trecătoare în munte“.

ris-rîsete „faptul de a rîde“.

segment-segmente „fragment, parte sau porțiune dintr-un întreg“.

timp-timpuri „vreme“.

tranzistor-tranzistoare „aparate de radio-recepție cu tranzistori“.

Genul personal sau al numelor de persoană

La numele de persoană proprii sau comune, regulile stabilite mai înainte nu se respectă totdeauna. Genul gramatical al unora dintre cele proprii se deosebește foarte clar, de ex.: *Alexandru-Alexandra*, *Dinu-Dina*, *Gabriel-Gabriela*, *Silviu-Silvia*, *Tudor-Tudora* etc. Altele, deși sînt nume de persoane feminine nu au formă de feminin, de ex.: *Carmen*, *Irinel*, *Mimicel*, *Lenuş*, iar altele au înfățișare de nume feminine, dar denumesc persoane masculine: *Aurică*, *Fănică*, *Nică*, *Petrică*, *Vasilică*, *Ilie*, *Ieremia*, *Luca*, *Toma* etc. Pentru persoane feminine, acestea din urmă iau forma *Aurica*, *Fănica*, *Nica*, *Petrica*, *Vasilica* etc. Tot astfel, diminutive ca *Dumitriță*, *Gheorghită*, *Tudorică* sînt masculine, iar ca feminine ele iau înfățișarea *Dumitrița*, *Gheorghîța*, *Dobrița* etc. În sfîrșit, sînt prenume care pot fi folosite atît pentru

persoane masculine, cit și pentru persoane feminine, de ex.: *Dorinel, Dosi, Gabi, Gigi, Rene* etc.

Adesea, unele nume de animale sînt trecute asupra persoanelor, de ex.: *cîinele de vâtaf* „un vâtaf cu purtare (sau cu suflet) de cîine“. Alteori, adjective transformate în substantive se asociază în mod asemănător cu un nume propriu sau cu unul comun, de ex.: *prostul de X, netotul meu de nepot* ș.a.m.d. În asemenea combinații, substantive de felul celor citate (*cîine, netot, prost*) se comportă ca și cum ar fi nume de persoană, de ex.: *a întîlnit pe cîinele de vâtaf, a certat pe netotul meu de nepot* etc., cu prepoziția *pe* ca în *a întîlnit pe Ion*. Din această cauză, se consideră că ele fac parte în limba română dintr-un subgen gramatical aparte, subgenul numelor proprii și comune care denumesc persoane, subgen folosit numai pentru masculine și feminine. Acest subgen (pentru persoane și pentru alte ființe personificate, sau chiar pentru lucruri personificate) i s-a dat numele de **gen personal**. El nu este al patrulea gen gramatical în limba română, ci numai un mod de utilizare a numelor proprii și comune de persoană.

Genul personal a fost caracterizat prin următoarele patru trăsături:

1) Genitiv-dativul lor se formează cu articolul proclitic *lui* la numele proprii masculine: *lui Andrei, lui Constantin, lui Dumitru* etc.;

2) Vocativul primește desinența *-ule* la acele nume de animale folosite batjocoritor la adresa unor persoane: *boule! măgarule! dobitocule!* etc.;

3) Acuzativul se formează cu prepoziția *pe*, atît pentru substantive ca cele de sub 1), cît și pentru substantive ca cele de sub 2) — pentru acestea din urmă, numai cînd sînt asimilate cu numele de persoană. De exemplu: *A întîlnit pe dobitocul de X*.

4) Se întrebuițează prepoziția *de*, precedată de *al (alde)* înaintea numelor proprii de persoană: *alde Vasile, alde Ionescu* sau, singură, în construcții ca *dobitocul de X, prostul de Ion, deșteptul de ispravnic, istețul de copil* etc.

Trăsăturile de mai sus se explică însă și prin declinare, în general. De aceea, genul personal nu constituie — după părerea noastră — o categorie gramaticală suficient de bine deosebită de masculinul și femininul substantivelor care denumesc persoane sau ființe privite ca persoane.

Genul la adjective

Adjectivele au și ele trei genuri. Multe dintre adjectivele calificative au patru forme: cîte două de singular și cîte două de plural, una pentru masculin și neutru, de ex. *alb, blind, cald, mîndru, rușinos* etc. și a doua pentru feminin: *albă, blindă, caldă, rușinoasă* etc. — toate singular. Cele două forme de plural ale acestor adjective sînt altfel distribuite. Una servește numai pentru masculin: *albi, blinzi, calzi, mîndri, rușinoși, cealaltă* — pentru feminin și neutru: *albe, calde, rușinoase*.

Alte adjective calificative au doar trei forme: două pentru singular — de ex. *viu* (masculin și neutru), *vie* (feminin) și una singură pentru plural: *vii* (masculin, feminin și neutru).

În sfîrșit, altele au numai două forme: una pentru singular, toate genurile — de ex. *mare, tare, verde*; și a doua pentru plural, toate genurile — *mari, tari, verzi*.

Nu intră în discuție adjectivele calificative indeclinabile ca: *bordo, gri, maro* etc. (Vezi adjectivul.)

Adjectivele determinative au în linii mari aceeași situație, afară de cele demonstrative, care au opt forme: patru de singular și patru de plural, respectiv: *acest* (înainte de substantiv), *acesta* (după substantiv) la masculin și neutru: *acest*

prieten, prietenul acesta, acest birou, biroul acesta, această (înainte de substantiv); aceasta (după substantiv) la feminin: această lampă, lampa aceasta, pentru singular și: acești (înainte de substantiv), aceștia (după substantiv) la masculin: acești prieteni, prietenii aceștia; aceste (înainte de substantiv), acestea (după substantiv) la feminin și neutru: aceste lămpi, lămpile acestea, aceste birouri, birourile acestea, pentru plural.

Opt forme are și adjectivul demonstrativ de depărtare: *acel cal, calul acela; acel râu, râul acela; acel dicționar, dicționarul acela; acea carte, cartea aceea; acei cai, cailor aceia; acele cărți, dicționare; dicționarele, cărțile acelea.*

Formele populare nu sînt întru totul în aceeași situație. Astfel, pe cînd *asta* și *asta* apar foarte des după substantiv, *ăst* și *astă* se întîlnesc rar înainte de substantiv, fiind mai degrabă regionale — vezi, de exemplu, *ăst om, ăst fier, astă suliță*. În schimb, *asta*, care a devenit literar, se așază totdeauna ca adjectiv după substantiv: *clădirea asta, marfa asta, mașina asta, ideea asta* etc.

Adjectivele demonstrative populare de depărtare au patru forme de singular, dar cea de masculin și neutru *ăl*, care se așază înainte de substantiv, se întrebunțează din ce în ce mai rar (*ăl om, ăl băț*), pe cînd forma *ăla*, care se așază după substantiv, este mult mai răspîdită: *omul ăla, bățul ăla* etc. Și mai rar se întîlnește *ăi* înainte de substantiv, pe cînd *ăia* este obișnuit: *pomii ăia, zmeii ăia* etc. La feminin, demonstrativul de depărtare care se așază înaintea substantivului este *a*: *a fată, a muiere, a casă* etc. El nu se întrebunțează însă decît foarte rar. În schimb, *aia* e obișnuit: *fata aia, muierea aia, casa aia* etc.

Dintre celelalte adjective determinative, numai *care* și *compusele lui* atrag atenția, fiindcă ele au o singură formă pentru toate genurile, atît la singular cît și la plural, dar numai pentru nominativ. La genitiv-dativ singular apar deosebiri pe genuri, de ex.: *cărui pom, cărei femei, fiecărui pom, fiecărei femei, cărui picior, oricărui picior* etc. La plural nu avem însă decît o formă: *căror pomi, oricăror pomi, căror brațe, oricăror brațe, căror femei, oricăror femei* etc.

Genul la numerele Numerele care servesc și ca adjective au două forme de gen, una pentru masculin și neutru, a doua pentru feminin.

Cele cardinale au forme de gen numai pentru primele două din seria de pînă la zece și pentru doisprezece, douăsprezece din seria de pînă la douăzeci.

Numerele ordinale au genul indicat de articolul adjectival (*al, a*) și de articolul enclitic (*-lea; -a*): *al doilea, a doua, al opt(u)sprezecelea, a opt(u)sprezecea* etc. — fără plural.

Numerele substantive sînt de gen feminin (*o sută, o mie*) sau neutru (*un milion, un miliard*).

Genul la pronume Pronumele personale au forme deosebite de gen numai pentru persoana a III-a: *el* (masculin și neutru), *ea* (feminin); *ei* (masculin), *ele* (feminin și neutru). Cînd sînt întărite prin *însuși, însăși* ș.a.m.d., acesta din urmă marchează genul și la persoana I și a II-a (*eu însuși, tu însuși, eu însăși, tu însăși* etc.).

Pronumele posesive au forme deosebite de gen pentru lucrurile și ființele posedate: *al meu, al tău* etc.; spun atît bărbații, cît și femeile — de ex. propoziția *Acești ochelari sînt ai mei* poate fi spusă de un vorbitor masculin sau de unul feminin. Tot astfel, *ale mele* — din propoziția *Aceste cărți sînt ale mele* nu arată genul posesorului, ci al lucrului posedat.

La persoana a III-a, datorită deosebirii dintre masculin și feminin de la pronumele personale, genitiv-dativul acestora servește, alături de *său, sa* și *ca să* arate

genul gramatical al posesorului — de ex.: *al lui* și *a lui*, *ai lui* și *ale lui* fiind numai pentru un posesor feminin sau neutru pe cînd *al ei* și *a ei*, *ai ei* și *ale ei* fiind pentru un posesor feminin sau neutru plural. Genul obiectului posedat îl arată articolul genitival. Pluralul lor (*al*, *ai*, *a*, *ale lor*) nu mai distinge genul posesorului.

Pronumele demonstrative nu mai au ca adjectivele de același fel patru forme de singular, ci numai două: *acesta*, *acela*, *o* *ta*, *al* : p ntru masculin și neutru, *aceasta*, *aceea*, *aia* pentru feminin, cu pluralul *aceștia*, *ec* *ia*, *d*știa, *ăia* pentru masculin și acestea, *acelea*, *alea* pentru feminin și neutru.

Gerunziul Arată că acțiunea verbului se desfășoară paralel cu alta sau cu altele, fără a avea nici număr gramatical, nici timpuri, nici persoană. El este un mod nepersonal.

Cînd acțiunea unui verb la un mod personal este la prezent, gerunziul capătă și el înțeles de prezent: *Lucrînd de mult împreună, se cunosc bine* (*lucrînd* = pentru că lucrează); *Ca să nu se sufoc peștele în baltă, iarna se sparge din loc în loc gheața, făcîndu-se răsufletori* (*făcîndu-se* = se fac).

Cînd acțiunea unui verb la un mod personal este la trecut, gerunziul capătă și el înțeles de trecut: *Revăzînd clasa, băncile, catedra din clasa în care învățase, a fost cuprins de duioșie* (*revăzînd* = pentru că a revăzut sau: în timp ce revedea...); *Dorise să-și viziteze prietenul gîndindu-se că-l va face să-și schimbe părerea* (*gîndindu-se* = (fiîndcă) se gîndea...; sau: se gîndise...).

Cînd acțiunea unui verb la un mod personal este la viitor, gerunziul capătă și el înțeles de viitor: *Va pleca, poate, bombănind* (*bombănind* = (în acest timp)... va bombăni);

Cînd se referă la un substantiv, gerunziul poate să fie echivalentul unei propoziții atributive calificative: *Se vedea luna strălucind pe cer* (*strălucind* = care strălucea); *Se auzea un pîrîu susurînd în apropiere* (*susurînd* = care susura).

Gerunziul se comportă în general ca un adverb. De aceea el nu se acordă cu substantivul la care se referă. Astfel, cînd spunem: *Revăzînd clasa...* etc., gerunziul se referă la predicatul *a fost cuprins* (de duioșie), ca un adverb care ar exprima ideea „pe cînd (o persoană masculină ori feminină) revedea“.

În propozițiile atributive nu este totdeauna ușor să stabilim cu exactitate la ce se referă gerunziul: la substantiv sau la verb? De ex.: *Cîinele, simțînd primejdia, lătra cu disperare* (*simțînd* poate să fie echivalentul unei atributive „care simțea“, sau al unei cauzale: „fiîndcă simțea“).

Și în alte categorii de subordonate, gerunziul poate avea două semnificații.

1) *Întîlnindu-l, l-am recunoscut imediat.* Aici gerunziul poate fi interpretat drept circumstanțial de cauză (*din cauză că l-am întîlnit...*) sau circumstanțial de timp (*de îndată ce l-am întîlnit...*).

2) *Respirînd corect, un înotător bun nu obosește repede.* Aici gerunziul poate fi interpretat drept circumstanțială de cauză contrasă (*fiîndcă respiră corect...*) sau circumstanțială condițională contrasă (*dacă respiră corect...*).

3) *Prietenul adevărat e ca vinul care, învechindu-se, se bea mai cu gust.* Aici putem considera gerunziul sau circumstanțială de cauză contrasă (... *din cauză că se învechește*) sau (circumstanțială de timp contrasă (... *după ce se învechește*)).

4) *Fiînd legal constituită, adunarea se declară deschisă.* Aici putem interpreta gerunziul fie drept circumstanțială de cauză contrasă (*deoarece este legal constituită...*), fie drept temporală (*după ce este legal constituită...*).

5) *Scurtăm drumul mergînd pe potecă.* Putem interpreta aici gerunziul ca circumstanțială condițională contrasă (... *dacă* merge pe potecă) sau ca temporală (... *cînd* mergem pe potecă).

6) *Chiar nefiind sigur de rezultat, tot trebuie să încerci.* Aici putem interpreta gerunziul ca circumstanțială concesivă contrasă (*deși* nu ești sigur de rezultat... sau cauzală (*fiindcă* nu este sigur de rezultat).

Spre a decide, e necesar să se judece fiecare situație în raport cu restul comunicării, cu împrejurarea concretă, cu intenția vorbitorilor și cu tipul de text. Luată astfel, decizia nu mai este o simplă chestiune de denumire, ci atrage după sine aprofundarea ideilor dintr-o comunicare, de orice fel ar fi ea.

Perifraze cu înțeles de timp gramaticale formate cu gerunziul Uneori, gerunziul

apare după auxiliarul *a fi* formînd cu el perifraze cu înțeles de imperfect, perfect compus, mai-mult-ca-perfect și viitor, astfel:

Indicativ

imperfect:

(eu) *eram adunînd* = „adunam“

(tu) *erai adunînd*

(el, ea) *era adunînd* ș.a.m.d.

viitor:

(eu) *voi fi adunînd* = „voi aduna“

(tu) *vei fi adunînd* = ș.a.m.d.

Conjunctiv prezent: *să se fi știînd.*

Condițional prezent: *s-ar fi aflînd.*

Aceste perifraze — foarte rar întrebuintate de altminteri (cu excepția viitorului, care este popular și are înțeles de prezumptiv) — nu sînt constituite în structuri compacte, ceea ce se vede și din faptul că între auxiliar și gerunziu se pot introduce uneori adverbe sau grupuri de cuvinte, de ex.: Am fost *multă vreme după ce ne-am întîlnit adunînd ciuperci în pădure.*

perfectul compus:

am fost adunînd = „am adunat“,

„adunasem“

ai fost adunînd

(el, ea) *a fost adunînd*

Gramatica Este în primul rînd mulțimea ordonată de reguli din mintea tuturor celor care folosesc o limbă spre a spune ceva. Cînd vorbim ori scriem în limba noastră maternă, aceste reguli se pun în mișcare fără să ne dăm seama în fiecare clipă de ele. Foarte multe dintre reguli nu pot fi ocolite niciodată. Așa este, de exemplu, regula ca orice substantiv să aibă în limba română gen, număr și caz, sau ca orice verb să aibă formă pentru persoană, chiar dacă numai pentru una singură, pentru persoana a treia. Dar cum regula aceasta din urmă atinge și verbe care nu au formă decît pentru persoana a treia, ca *plouă, ninge, a se cuveni* etc., trebuie să știm la ce verbe se aplică ea, ca să nu încurcăm pe unele cu celelalte. Se întîmplă însă ca și atunci cînd o regulă acoperă toate cuvintele de același fel să apară lucruri neașteptate la prima vedere. Cînd spunem, de exemplu, că orice substantiv trebuie să aibă număr, nu înțelegem prin aceasta că fiecare substantiv are neapărat două forme, una pentru singular și una pentru plural, căci în (*parcă e*) *un făcut*, de exemplu, substantivul *făcut* nu poate fi pus la plural, iar altele ca *meninge*, bunăoară, au o singură formă pentru singular și plural.

O construcție ca *îmi vine să cînt*, ca să luăm un exemplu de pronume, este ceva foarte obișnuit, ca și *îți vine să cînți, îi vine să cînte* etc., la fel de obișnuită

este și construcția cu repetarea pronumelui: *mie îmi vine să cînt, ție îți vine să cînți, lui sau ei îi vine să cînte* etc. Dar dacă cineva ar sări peste *îmi, îți, îi* sub motiv că a rostit o dată pronumele și ar spune **mie vine să cînt, *ție vine să cînți* etc., ne-am da seama numaidecît că limba lui maternă nu este româna. Repetarea pronumelor în construcții ca cea de mai sus este așadar și ea o regulă care nu poate fi niciodată încălcată.

Numărul de reguli dintr-o gramatică este foarte mare. Unii stăpînesc bine doar o parte, de obicei regulile întrebuițate în viața de fiecare zi, dar nu și pe cele necesare în vorbirea și scrierea cerute de știință, de artă, de tehnică, de literatură.

Gramaticile se mai înțelege și însuși studiul regulilor limbii, studiu făcut pentru a se cunoaște toate situațiile posibile și totodată spre a învăța regulile și a putea vorbi și să scriem fără greutate, simplu, limpede și atrăgător.

Gramaticile înseși sînt de mai multe feluri. După cum se cercetează exprimarea la un moment dat, într-o perioadă de timp oarecare, gramaticile se împart în două tipuri fundamentale. Unul este gramatica **descriptivă**, iar celălalt gramatica **normativă**.

Gramatica descriptivă Descrie tot ce apare în vorbirea și scrierea pin limba analizată. Ea înfățișează faptele așa cum sînt, fără să respingă abaterile sau construcțiile rare ori foarte rare, pe care însă le explică.

Gramatica normativă Se ocupă numai de regulile considerate corecte pentru exprimarea cultă, literară, respingînd și condamnînd pe celelalte ca nefiind norme ale limbii îngrijite.

Aceste două tipuri se combină cu alte categorii de gramatici, cum sînt:

Gramatica comparată Înfățișează regulile gramaticale a cel puțin două limbi, comparîndu-le fie ca într-o gramatică descriptivă, fie ca într-una normativă. Cînd comparația privește normele, gramatica comparată are drept scop învățarea unei limbi străine.

Gramatica contrastivă Este o gramatică comparată, dar în care sînt puse în lumină mai ales deosebirile dintre două sau mai multe limbi, trecîndu-se pe planul al doilea regulile identice.

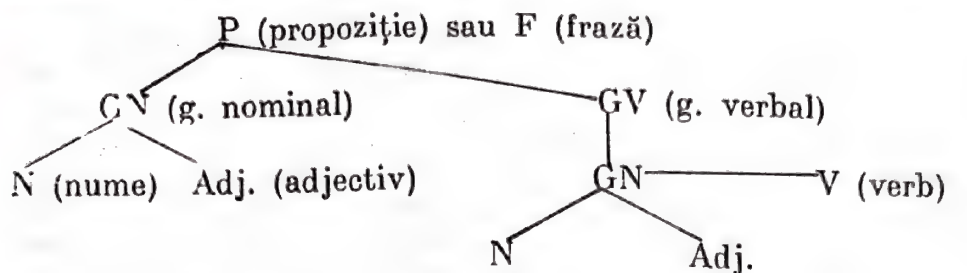
Gramatica generativă Descrie regulile prin care iau naștere (se generează) propozițiile și frazele. Ea pornește de la ideea că orice propoziție sau frază-tip are doi termeni: **subiect** — cu toate completările lui — și **predicat** — cu toate completările lui.

O propoziție sau o frază-tip se împarte întîi într-un grup în care se află și subiectul sau chiar numai subiectul, grup numit **nominal**, fiindcă în principiu subiectul este un nume (de obicei substantiv) sau un substitut al numelui (pronume, infinitiv scurt ori lung etc.) și un grup în care se află predicatul (de obicei un verb), la nevoie cu toate completările lui. Acestui grup i se zice **grup verbal**. Grupul nominal se notează GN, iar cel verbal, GV.

După această primă împărțire, fiecare grup se împarte în continuare, dar numai grupul verbal poate avea înlăuntrul său un grup nominal, din care, de data aceasta, subiectul poate lipsi. Prin împărțiri succesive se ajunge în cele din urmă la termeni care nu mai pot fi împărțiți: la cuvinte, prefixe, sufixe etc.

Schema grafică a modelului după care se pot produce (genera) oricât de multe fraze sau propoziții-tip arată ca un arbore cu ramurile în jos și este chiar numit *arbore*. Iată această schemă:

La nume se poate continua prin: N substantiv
articol

La verb, prin: V verb
auxiliar dacă, bineînțeles, verbul este la un timp compus.

Cînd o propoziție întreagă este subiect, atribut sau complement de orice fel, ea este cuprinsă în schemă întâi ca GN sau GV și după aceea despărțită în continuare potrivit cu principiile schemei.

Gramatica transformațională Este tot o gramatică generativă, dar care cercetează în primul rînd regulile de transformare a propozițiilor și frazelor dintr-unele într-altele. Spre exemplu, trecerea unei propoziții cum este *Gheorghe a deschis poarta în Poarta a fost deschisă de Gheorghe* este o transformare de la activ la pasiv: *a deschis* → *a fost deschisă*. Tot transformare este și trecerea propoziției *În stațiile de metrou este interzis aruncatul hîrtilor* în *Este interzis să se arunce hîrtii în stațiile de metrou*. Cum se vede, *aruncatul* → *să se arunce*.

Transformările au reguli stricte, stabilite de gramatica în discuție, căci ele produc schimbări de înțeles care trebuie studiate cu grijă.

Gramatica istorică Toate gramaticile despre care am vorbit pînă aici se ocupă de un anumit stadiu de limbă, de obicei de cel contemporan. Gramatica istorică cercetează altceva. Ea urmărește cum s-au schimbat formele limbii în decursul vremurilor. Explicînd, de exemplu, cum de la forma *(eu) era* — fără *-m!* — formă obișnuită în limba română de acum patru-cinci sute de ani, s-a ajuns la *(eu) eram*. Ea constată — între altele — că, la începutul secolului nostru, — *stradă* avea două forme de plural, *strade* și *străzi* și că astăzi s-a impus *străzi* etc.

Grupul nominal Se numește grup nominal asocierea de substantive și de adjective în jurul unui substantiv care deține rolul de centru al grupului. Asocierea se face direct sau prin cuvintele de legătură obișnuite. Grupul se comportă în propoziție ca un substantiv, fiind deci, de la caz la caz, subiect, obiect, predicat nominal, circumstanțial.

Tipurile de grupuri nominale În românește avem trei tipuri fundamentale de grup nominal, unul alcătuit din *substantiv și adjectiv*, altul din *substantiv și substantiv*, dintre care de obicei ultimul în genitiv, și al treilea din *două substantive legate cu*

ajutorul unei prepoziții. Fiecare are variante în interiorul său și fiecare se combină cu celelalte două dând naștere la grupuri nominale complexe.

Tipul 1 (substantiv — adjectiv; adjectiv — substantiv): *pom înalt, pisică blândă, caiet gros; înalt pom, blândă pisică, gros caiet.*

Dacă adjectivul nu este calificativ, cum sînt cele de mai sus, înfățișarea grupului depinde de felul adjectivului determinativ, astfel (a se vedea prezența și absența articolului enclitic):

omul acesta, pisica aceasta, caietul acesta
acest pom, această pisică, acest caiet
pomul tău, pisica ta, caietul meu
orice pom, fiecare pisică, alt caiet.

Unele adjective determinative nu se pot așeza decît înaintea substantivului. Categoria formată din orice *pom*, fiecare *pisică*, alt *caiet* nu permite deci inversiunea; pe cînd *acest*, *acesta* etc. permite așezarea liberă a determinativului. Varianta cu posesiv (*pomul tău* etc.) se află în situația lui *pom înalt*, putînd inversa termenii, dar numai într-un limbaj poetic: al tău *pom*, a ta *pisică*, al meu *caiet*, cu încărcătura expresivă atît de puternică, încît este permisă în principiu numai în versuri.

Nici tipul cu adjectivul calificativ înainte nu este prea des utilizat în această formă, el este sprijinit de obicei de un determinativ mai ales de demonstrativ: *acest înalt pom, acel înalt pom, această blîndă pisică* etc.

Tipul 2 (substantiv — substantiv în genitiv): *înălțimea pomului, blîndețea pisicii, grosimea caietului.*

Substantivul în genitiv se substituie adesea prin pronume: *înălțimea lui (acestuia, aceluia, fiecăruia)*; *blîndețea ei (aceleia, fiecăreia)*; *grosimea lui, (acestuia, aceluia, fiecăruia* etc.) și la plural: *înălțimea lor (acestora* etc.).

Inversiunea este rară în proză, dar frecventă în limbajul poetic în versuri.

Tipul 3 (substantiv — prepoziție — substantiv): *om de nădejde, lampă cu mercur, capot fără mîne.*

Substantivul precedat de prepoziție este în exemplele de față atribut. El stă după substantivul determinat. Inversarea, extrem de rar, apare numai în limbajul poetic.

Grupurile nominale complexe se nasc din aceste trei tipuri prin diverse combinații. Iată cîteva dintre cele mai frecvent întîlnite:

a) Tipul 1 + tipul 2. Tipul 1 (umbră răcoroasă) se combină în mod obișnuit cu tipul 2 (umbră castanilor, dînd: umbră răcoroasă a castanilor).

La fel sînt: apa limpede a izvoarelor; mama vitregă a lui Grigoriță; frunzișul verde al pădurii; (un) secret subtil al naturii; malul stîng al Dunării; vîrsta fragedă a copilăriei; valorificarea superioară a lemnului etc.

În fiecare din aceste grupuri trebuie să presupunem că substantivul determinat este gîndit a doua oară înaintea genitivului, fără a mai fi însă exprimat. El este indicat de *al*, *ai*; *a*; *ale*.

b) Tipul 1 + tipul 2 + tipul 1. În principiu, oricare din grupurile de sus de sub a) poate fi continuat cu un grup de tipul 1, de ex.: umbră răcoroasă a castanilor înfloriți.

Adjectivul *înfloriți* se adaptează bineînțeles la cazul gramatical al substantivului determinat (*castanilor*).

Chiar dacă am considera că *înfloriți* se adaugă pur și simplu la grupul anterior (umbră răcoroasă a castanilor), tipul 1 (*castani înfloriți*) tot s-ar constitui în mintea noastră, exprimîndu-se însă numai prin adjectivul *înfloriți*, deoarece substantivul determinat se află în grup.

La fel sînt: (o) rezolvare grabnică a problemelor curente; ramura agricolă a economiei naționale; concepția modernă a dezvoltării industriale; forța excepțională

a științei contemporane; gospodărirea atentă a energiei electrice; valorificarea superioară a masei lemnoase etc.

c) Tipul 1 + tipul 3. Un grup de tipul 1 (*zi noroasă*) se combină cu unul de tipul 3 (*zi de primăvară*), dând: *zi noroasă de primăvară*.

La fel sint: (*o*) *birnă groasă de stejar*; (*un*) *acoperiș nou de tinichea*; (*un*) *motor bun cu ardere internă*; (*un*) *strigăt teribil de spaimă*; *sunete moi de tălângi*; *pățaniile mele cu pescuitul*.

d) Tipul 1 + tipul 3 + tipul 1. După oricare din grupurile complexe anterioare se poate adăuga tipul 1, de ex.: (*O*) *birnă groasă de stejar bătrîn*.

La fel sint: (*un*) *acoperiș nou de tinichea galvanizată*; (*un*) *șarpe veninos din ținuturile calde*; (*un*) *bărbat iscusit din tagma vînătorească* etc.

e) Tipul 1 + tipul 2 + tipul 3. Combinarea celor trei tipuri în această ordine este foarte obișnuită, de ex.: *rezultatul final al concursului de admitere*.

La fel putem avea: *marginea albă a hîrtiei de scris*; *bătăile regulate ale cecului cu pendul*; *hotarul imaginar al unei împărății de basm* etc.

f) Tipul 2 + tipul 1. Un grup de tipul 2 (*malul Dunării*) se combină ușor cu un grup de tipul 1 (*Dunărea*) *înpumată*, dând: *malul Dunării înpumate*.

La fel mai sint, de ex.: „*Balada chiriașului grăbit*”; *forța unor idei juste*; *folosirea modelării matematice*; *perfecționarea tehnologiilor existente*; *răsunetul cîntărilor populare*; *utilizarea energiei solare*; *părerile oamenilor pricepuți* etc.

g) Tipul 2 + tipul 1 + tipul 1. Ca și în alte cazuri din cele mai înainte enumerate, și grupurile de sub f) pot fi continuate cu încă unul de tipul 1: *răsunetul cîntecelor populare românești*.

Aceeași situație avem și în: *dezvoltarea cercetărilor științifice moderne*; *succesul sportivilor olimpici români* etc.

h) Tipul 2 + tipul 2. Tipul 2 se combină cu sine însuși: *cîștigătoarea Cupei României* (*cîștigătoarea Cupei + Cupa României*).

La fel: *interesele cauzei revoluției*; *culoarea petalelor trandafirului*; *prelungirea duratei vieții* etc.

i) Tipul 2 + tipul 3. Grupurile de tipul 2 se combină ușor cu cele de tipul 3, de ex.: *înălțimea caselor din sat*.

La fel sint și: *condițiile procesului de dezvoltare*; *fabricarea plăcilor de beton*; *modernizarea mijloacelor de transport*; *numărul elevilor de serviciu*; *seria bolilor de inimă*; *structura unei molecule de apă* etc.

j) Tipul 2 + tipul 3 + tipul 1. Multe din grupurile anterioare de sub i) se dezvoltă prin adăugarea la sfîrșitul lor a încă unui grup de tipul 1: *condițiile procesului de dezarmare atomică*.

La fel sint și: *fabricarea plăcilor de beton armat*; *modernizarea mijloacelor de transport public*; *reducerea consumului de energie electrică*; *stadiul lucrărilor de întreținere curentă* etc.

k) Tipul 3 + tipul 1. Combinarea tipului 3 cu tipul 1 o avem mai sus în: *plăci de beton armat*.

Ca și în: *mijloace de transport public*; *lucrări de întreținere curentă*; sau în: *berbec cu coarne întoarse*; *foi de salată verde*; *om fără griji importante* etc.

l) Tipul 3 + tipul 2. Cele două tipuri se combină în mod frecvent ca în: *lucirile de aur + (lucirile) asfințitului*, dând: *lucirile de aur ale asfințitului*.

La fel sint: *pătura de aer a globului*; *șirurilo de plop ai drumului*; *Răscoala de la 1907 a țăranilor*; *măsurile de grabire a lucrărilor*; *dovada de efectuare a operației*; *om fără tăria convingerilor* etc.

m) Tipul 3 + tipul 2 + tipul 1. Cele mai multe din grupurile de sub litera l) se pot continua cu tipul 1, de ex.: *pătura de aer a globului pămîntesc*.

Sau: *Răscoala de la 1907 a țăranilor moldoveni*; *măsurile de grăbire a lucrărilor agricole*; *dovada de efectuare a operației cerute*; *om fără țăria convingerilor sale* etc.

n) Tipul 3 + tipul 3. Combinarea grupului de tip 3 cu un grup de același tip este și ea des întâlnită, de ex.: *numărul de elevi de serviciu*.

La fel și în: *seria de boli de inimă*; *(o) sticlă de vin de Cotnari*; *miez de cozonac cu stafide*; *cafea cu lapte cu frișcă*; *varză cu carne de porc* etc.

Combinările enumerate de la a) la n) reprezintă numai o parte dintre posibilitățile de realizare a celor trei grupuri de bază, și anume, numai până la combinarea de trei asemenea grupuri. Ele pot fi însă și mai dezvoltate, de ex.:

Cu 4 grupuri-tip: *micșorarea costului acțiunilor de combinare a dăunătorilor* (2 + 2 + 3 + 2); sau: *„hotar înalt cu două lumi pe poale”* (Arghezi, Testament) (1 + 3 + 1 + 3).

Cu 5 grupuri-tip: *decernarea premiilor concursului internațional de muzică ușoară* (2 + 2 + 1 + 3 + 1); sau: *„îndreptățirea ramurei obscure ieșită la lumină din pădure”* (Arghezi, Testament) (2 + 1 + 1 + 3 + 3); *„urcioare cu vin îngroșat în fundul lor de lut”* (Arghezi, Niciodată toamna) (3 + 1 + 3 + 1 + 3).

Cu 6 grupuri-tip: *măsurile necesare pentru intensificarea ritmului lucrărilor de întreținere a culturilor* (1 + 3 + 2 + 2 + 3 + 2).

Cu 7 și mai mult de 7 grupuri-tip: *măsurile necesare pentru intensificarea ritmului lucrărilor de întreținere a culturilor agricole* (1 + 3 + 2 + 2 + 3 + 2 + 1); sau: *tipurile de ambalaje optime pentru fiecare specie de plantă luată în studiu* (3 + 1 + 3 + 1 + 3 + 1 + 3); *o suită de spectacole cu caracter folcloric selecționate din străvechea creație artistică a poporului indian* (3 + 3 + 1 + 1 + 3 + 1 + 1 + 2 + 1); *solemnitatea depunerii unor coroane de flori în memoria ostașilor români căzuți în luptele pentru libertate* (2 + 2 + 3 + 3 + 2 + 1 + 1 + 3 + 3).

Coerența grupurilor nominale

Elementele constitutive ale grupurilor nominale

sînt legate între ele mai mult ori mai puțin strîns. Ele au deci grade de coerență. Pentru a le determina, pornim de la principiul că un grup este cu atît mai strîns unit, cu cît este mai greu să introducem un cuvînt sau mai multe între termenii lui de bază.

Astfel, un grup de tipul 1: *păr aspru, vreme ploioasă, sunet prelung* prezintă gradul cel mai mare de coerență.

Cînd în grupul 1, între substantiv și adjectiv, este introdus un grup de tipul 2 sau 3, unitatea grupului 1 se sparge; de ex.: *păr aspru de lup* devine: *păr de lup*, *aspru* sau *părul de lup*, *aspru*; *vreme ploioasă de toamnă* devine: *vreme de toamnă*, *ploioasă*, sau *vremea de toamnă*, *ploioasă*; *sunete prelungi de ecou* devine: *sunete de ecou*, *prelungi* etc. În asemenea construcții, dacă nu se produce un echivoc (*lup aspru*, în loc de *păr aspru*; *toamnă ploioasă*, în loc de *vreme ploioasă*) se produce oricum o modificare, căci în *sunete de ecou*, *prelungi*, de ex., între *ecou* și *prelungi* se ivește o pauză. Ea apare și mai clar cînd, din diferite motive, întîlnim *păr de lup — aspru*, căci *păr de lup* este mai puțin unitar decît *păr aspru*.

Între termenii unui grup de tipul 1 apar frecvent adjective demonstrative și posesive, de ex.: *părul acesta aspru*; *părul tău aspru*, dar formează cu substantivul grupuri separate de tipul 1: *părul acesta*, *părul tău*, cu toate că între adjectivele demonstrative și cele posesive introduse în grup există o deosebire importantă.

Adjectivele posesive pot să fie urmate de un demonstrativ, demonstrativele nu pot fi însă urmate de un posesiv, adică: *părul tău cel aspru* (numai în această formă), care nu se poate așeza decît după grupul de tipul 1, adică *părul cel aspru al tău*, ceea ce duce la un grup complex (tipul 1 + tipul 2).

Introducerea unui grup de tipul 2 în interiorul grupului de tipul 1 dă naștere la construcții ca: *părul lupului*, *aspru*; *vremea toamnei*, *ploioasă*; *sunetele*

ecoului, *prelungi*, Se observă că și de data aceasta unitatea grupului de tipul 1 este spartă, că se nasc echivoci, că este nevoie de pauză în unele cazuri (*vreamea toamnei* — *ploioasă*, *sunetele ecoului* — *prelungi*), deci că grupul de tipul 1 are termenii strâns uniți între ei, de vreme ce orice deplasare a lor provoacă modificări, cum sînt cele arătate.

Grupurile de tipul 2 (*largul mării*, *frunzele copacilor*) au termenii mai puțin legați, fiindcă ei pot fi deplasați ușor de un grup de tipul 1 sau de tipul 1 și 3, de ex.: *largul îmbietor al mării*, *largul luminat de lună al mării*, *largul îmbietor și luminat de lună al mării* etc.; *frunzele îngălbenite ale copacilor*, *frunzele îngălbenite de arșiță ale copacilor* etc. Perturbări apar numai cînd în interiorul grupurilor de tipul 2 apare încă un grup de tipul 2, de ex.: *frunzele îngălbenite de arșiță a verii ale copacilor*. Grupul rezultat este mai greu de cuprins decît celelalte. În practică, el trebuie modificat în *frunzele copacilor îngălbenite de arșiță a verii*, adică prin combinarea tipului 2, nu cu el însuși, ci cu tipul 1, urmat de tipul 3.

Grupurile de tipul 3 (*păr de cămilă*, *dovezi de imaginație*, *motor cu explozie*) sînt mai puțin coerente decît tipul 1, căci ele devin ușor: *păr moale de cămilă*, *dovezi clare de imaginație* (mai rar *motor cu explozie*, care este o unitate stabilită prin uz).

În concluzie, în ordinea descrescîndă a coerenței avem: tipul 1, tipul 3 și tipul 2.

Grupul verbal Se numește grup verbal asocierea de obiecte directe, indirecte și circumstanțiale (adesea simple adverbe) în jurul unui verb. Verbul formează centrul grupului. El poate să fie sau nu predicat.

Tipurile de grupuri verbale În română avem trei tipuri fundamentale de grupuri verbale:

Tipul 1 (verb-adverb): *lucrează repede*, *ajungînd undeva*, *veniți mîine*.

Adverbul însoțește un verb numai cînd este nevoie să se arate în ce împrejurări sau cum se petrece acțiunea. El are o funcție de determinare asemănătoare cu aceea a adjectivului față de substantivul pe care-l lămurește. Datorită ei, adverbul este de obicei un circumstanțial, iar adjectivul, un atribut. Dar, spre deosebire de atributul adjectival care cere adesea ca substantivul la care se referă să fie articulat, adverbul, în calitatea lui de circumstanțial, nu modifică în nici un fel forma verbului, ci numai înțelesul lui.

Adverbul nu stă neapărat lîngă verb. Astfel, *înțelege repede* devine fără greutate: *înțelege totul repede* sau *înțelege lucrurile mai importante* foarte repede etc.

Adverbul stă mai des d u p ă verb, dar nu rareori apare și î n a i n t e; în orice caz, mult mai des decît apare adjectivul înaintea substantivului.

Tipul 2 (verb — obiect direct sau indirect): *a învăța carte*; *laudă pe poet*; *vorbește despre sport*.

Obiectul direct și cel indirect stau în general d u p ă verb, dar nu și atunci cînd sînt exprimate prin pronume personale. (Vezi pronumele.) Unor reguli speciale li se supun cele două obiecte și atunci cînd, din diferite motive, sînt așezate î n a i n t e a verbului.

Cînd un grup verbal conține amîndouă obiectele gramaticale, ordinea așteptată este: verb—obiect direct—obiect indirect, de ex.: *dacă-i dai nas lui Ivan (el se suie pe divan)*; *spunea cîte o vorbă bună fiecăruia*; *dă pînteni calului*.

Aproape la fel de des apare însă și ordinea: verb—obiect indirect — obiect direct de ex.: *va dărui domnului Goe o beretă*; *spunînd copiilor basme cu feți frumosi*; *dă cuvintelor întrebuintate înțeles clar*; *acordăm prietenilor noștri tot ajutorul*.

Adoptarea uneia dintre aceste ordine de așezare depinde de intenția de a sublinia unul din cele două obiecte sau de dorința de a evita confuzii care s-ar putea naște la unele exprimări. Astfel, în construcția *Înapoiază cartea prietenului dimitale*, înțelesul poate să fie „înapoiază cuiva cartea care aparține prietenului dimitale”, dar și „înapoiază prietenului dimitale cartea despre care a fost vorba (pe care el ți-a împrumutat-o)”. Pentru a arăta că *prietenului (dimitale)* este obiect indirect în dativ, îl așezăm imediat după sau imediat înainte de verb.

Tipul 3 (verb — circumstanțial, (dar nu adverb)): *lunecă pe gheață; sosind într-o clipă; amână din zi în zi.*

Circumstanțialul, care nu este adverb, stă de obicei după verb, dar, ca și adverbul din grupurile de tipul 1, el apare des și înainte, fiind de multe ori un grup-nominal, cum se vede chiar din exemplele de mai sus. Prin urmare, tipul 3 seamănă în această privință cu tipul 2.

Grupuri verbale complexe rezultă din combinarea a cel puțin două dintre cele trei tipuri simple.

Tipul 1 + tipul 2. Prin această combinare se obține un grup cu 12 posibilități mai des utilizate:

1) Obiectul direct sau cel indirect este așezat după grupul verbal de tipul 1:

a) <i>analizați imediat rezultatele</i>	a) <i>imediat analizați rezultatele</i>
b) <i>se gândesc acum la joacă</i>	b) <i>acum se gândesc la joacă</i>

2) Obiectul direct sau cel indirect este așezat între verb și adverb:

a) <i>analizați rezultatele imediat.</i>	a) <i>imediat rezultatele analizați-le</i>
b) <i>se gândesc la joacă acum</i>	b) <i>acum la joacă se gândesc.</i>

3) Obiectul direct sau cel indirect este așezat înaintea verbului:

a) <i>rezultatele analizați-le imediat</i>	a) <i>rezultatele imediat analizați-le</i>
b) <i>la joacă acum se gândesc</i>	b) <i>la joacă se gândesc acum.</i>

Tipul 1 + tipul 3. Tipul 1 se combină foarte des cu tipul 3, de ex.: *O sanie alunecă ușor pe gheață.*

Posibilitățile care rezultă din această combinare sînt:

1) Grupul circumstanțial se așază după tipul 1:

a) <i>răspund prompt la orice oră</i>
b) <i>prompt răspund la orice oră</i>

2) Grupul circumstanțial se așază între verb și adverb:

a) <i>răspund la orice oră prompt.</i>
b) <i>prompt la orice oră răspund.</i>

3) Grupul circumstanțial se așază înaintea tipului 1.

a) <i>la orice oră răspund prompt</i>
b) <i>la orice oră prompt răspund.</i>

Din aceste șase posibilități, cel mai des întîlnite sînt 1 a), 2 a), 3 a).

Tipul 2 + tipul 3. Și aceste două tipuri se combină ușor, de ex.: *cumpărînd legume de la piață; sau deschideți cărțile la pagina 67; se acordă burse în fiecare semestru.*

Locul elementelor din asemenea grupuri complexe depinde de așezarea obiectului înainte sau după verb. Cînd obiectul stă după verb, grupul circumstanțial este pus în continuare după obiect ca în exemplele de mai sus, după întregul grup 2.

Circumstanțialul poate să apară și înaintea întregului grup 2, adică: de la piață *cumpărînd legume*; la pagina 67 *deschideți cărțile*; în fiecare semestru *se acordă burse.*

Circumstanțialul poate să apară și în interiorul grupului de tipul 2: *cumpărînd de la piață legume; deschideți la pagina 67 cărțile; se acordă în fiecare semestru burse.*

În această poziție este subliniat obiectul, datorită faptului că locul lui așteptat este imediat după verb, iar despărțirea lui de verb dă naștere la o surpriză. În același timp, această așezare dă impresia că grupul ar trebui continuat, de ex.: *cumpărînd de la piață legume (proaspete); deschideți la pagina 67 cărțile (de astronomie); se acordă în fiecare semestru burse studenților (merituosi).*

Însuși acest fapt face ca atenția să se îndrepte către partea finală a grupului.

Coerența grupurilor verbale

Grupurile verbale au o coerență mai slabă decît cele nominale. Faptul acesta se datorează calităților verbului și cu deosebire menținerii formei lui neschimbate în grupul în care este inclus, indiferent de ce se întîmplă cu ceilalți constituenți ai grupului, afară bineînțeles de situațiile în care adverbul ar contrazice timpul, modul sau alte caracteristici ale elementelor din diferitele tipuri de grupuri verbale.

Locul grupurilor nominale și verbale în propoziție

Atît grupurile verbale, cît și cele nominale pot să fie plasate în diverse locuri din propoziție, cu condiția obținerii unei idei mai precise. Pentru exemplificare luăm o propoziție în care grupul verbal este alcătuit din predicat și două circumstanțiale, amîndouă reprezentînd cîte un grup nominal: *Trenul expres 303 pleacă peste cinci minute de la linia a treia.*

Cu aceleași cuvinte și fără transformări, ideea se poate exprima și astfel: *Peste cinci minute, de la linia a treia, pleacă trenul expres 303, De la linia a treia pleacă peste cinci minute trenul expres 303, De la linia a treia, peste cinci minute, pleacă trenul expres 303, Peste cinci minute, trenul expres 303 pleacă de la linia a treia, Pleacă peste cinci minute de la linia a treia trenul expres 303, Pleacă de la linia a treia trenul expres 303 peste cinci minute etc.*

Așezarea în propoziție a grupurilor depinde și de gradul lor de coerență. Astfel în propoziția:

„Dumbrava rămase iar tăcută în fumul ei de lumină ca într-un vis.” M. Sadoveanu, Dumbrava minunată.

avem un subiect (*dumbrava*) și un grup verbal (al predicatului) constituit din restul propoziției. În grupul predicatului se disting foarte clar trei unități: un grup verbal propriu-zis: *rămase iar tăcută* și două grupuri nominale: *în fumul ei de lumină* și *ca într-un vis*. (Vezi și p. 122.)

Dintre ele, grupul verbal propriu-zis poate lua și înfățișările: *rămase tăcută iar; iar rămase tăcută; tăcută rămase iar, tăcută iar rămase*, după cum poate primi în interiorul său unul din cele două grupuri nominale, de ex.: *Dumbrava rămase iar, în fumul ei de lumină, tăcută ca un vis*, sau *Dumbrava rămase ca un vis, tăcută iar, în fumul ei de lumină*.

Se înțelege de la sine că ordinea poate fi schimbată prin inversare simplă: *Ca într-un vis, în fumul ei de lumină, dumbrava rămase iar tăcută.*

Hiperbatul Este întreruperea ordinii obișnuite dintr-un grup de cuvinte, mai ales dintr-un grup nominal, prin introducerea între părțile lui a unui cuvânt sau a mai multora, în așa fel încât atributul nu se mai află imediat lângă substantiv, la locul așteptat. De aceea, hiperbatul se numește și **dislocare**. El este un procedeu de punere în valoare a părții îndepărtate de la locul său. Hiperbatul apare, mai rar, și în interiorul grupurilor verbale.

Pentru a scoate în evidență naivitatea și tinerețea fetei din *Crăiasa din povești*, M. Eminescu a despărțit grupurile nominale *trandafiri roșii* și *trandafiri tineri* prin verbul *aruncă*:

„Dîndu-și trestia-ntr-o parte, / Stă copila lin plecată, / Trandafiri aruncă roșii / Peste unda / fermecată. // Ca să iasă chipu-n față, / Trandafiri aruncă tineri, / Căci vrăjiți sînt trandafirii / De-un cușnt al Sfintei Vineri.“

T. Arghezi a dislocat în poezia *Nepăsare* grupul *treizeci de boabe de mei* în felul următor:

„Le strig tare ca la școală: / Porția e cîte trei / Zeci de boabe-n cioc de mei.“

Uneori, hiperbatul este mai greu de observat, din cauză că este combinat cu altceva, de exemplu cu o elipsă, ca în versurile din *Satan* de T. Arghezi:

„Privea la luntrea-mi albă pe unde cum se duce / Tîrîtă de vîrteje, — picior peste picior.“

Sfîrșitul versului al doilea — *picior peste picior* — presupune verbul *stînd* deci *Privea la luntrea-mi...* (stînd) *picior peste picior*, ceea ce arată că, de fapt numai absența gerunziului *stînd* creează aici un hiperbat.

În fraza următoare din *Amintiri din copilărie*, I. Creangă a despărțit prin locuțiunea adverbială *pe dinafară* grupul nominal *glasurile de biserică*:

„Știa și el glasurile pe dinafară de biserică, dar clămpănea de bătrîn ce era...“

Hiperbola Este o exagerare în direcția măririi sau micșorării dimensiunii obiectelor, a intensificării sau slăbirii însușirii ori acțiunii lor. Ea se întâlnește foarte des în poezia și proza populară, mai cu seamă în basme și balade. De exemplu:

„Cu cealmaua capului (un fel de căciulă de altă dată) / Cît rotila plugului, / Cu gura cît baldia, / Cu trupul cît butia, / Dește ca resteie, / Mîini ca putineie.“

sau în poezia populară lirică:

„Fată mare, / Cu cosița pe spinare / Strălucind / Ca sfîntul soare.“

și:

„Dorul me u... / E mai repede ca vîntul, / Ca fulgerul și ca gîndul.“

M. Eminescu pune pe Baiazid în *Scrisoarea III* să numească asaltul turoilor împotriva Europei „uraganul ridicat de semilună”, iar G. Coșbuc, descriind festinul din *Nunta Zamferei* vorbește de un „râu de vin”,

„Iar la ospăț! Un râu de vin! / Mai un hotar tot a fost plin / De mese, și tot oaspeți rari.”

adăugînd și hiperbola „hotarului plin de mese”.

În sfîrșit, în afirmația lui Galaction din nuvela *În pădurea Cotoșmanei* că:

„Turburarea lui Iordache, însă, fu năpraznică și răbufni pînă în cer, ca un butoi de spirt care a luat foc.”

manifestarea furiei personajului este exagerată în mod clar, căci ea nu avea cum „să răbufnească pînă la cer”.

Și în fraza următoare din *Răscoala* de L. Rebreanu, compararea vorbirii repezi și infuriate cu „o viltoare de scînteie” conține o hiperbolă:

„Cuvintele se revărsau ca o viltoare de scînteie gata să aprindă tot ce întîlnește în cale.”

Hiperbola se poate exprima prin comparație, metaforă, metonimie sau sinecdochă, dar și fără a fi însoțită de o asemenea figură de stil.

Imperativul Este modul prin care se dau ordine, se poruncește și se fac rugăminți, modul prin care vorbitorul încearcă să-și impună voința celui cărui i se adresează.

Imperativul are numai prezent, pozitiv sau negativ: — *Ospătar, adu o sticlă de borviz!* — *Vino peste o săptămână!* — *Terminați cu gluma și zbenguiala!* — *Nu te lăsa, măi băiete!*

Ordinul este întărit sau slăbit prin diverse intercalări între vocativ (când acesta este exprimat) și imperativ, sau între imperativ și altă parte a propoziției.

Slăbit: — *Ospătar, adu te rog, o sticlă de borviz!*

— *Ospătar, adu, dacă ești bun, o sticlă de borviz!*

— *Vino (și) dumneata peste o săptămână!*

Întărit:

— *Terminați imediat cu gluma și zbenguiala!*

— *Nu te lăsa, în nici un caz, măi băiete!*

Imperativul are două variante: una pozitivă și una negativă. Cea negativă indică interdicția de a face ceva: *Nu bea apă așa rece!* Între ele este o mare deosebire formală. Să se compare, de ex.:

Apropie-te! Nu te apropia!

Îndrăznește! Nu îndrăzni!

Încetează! Nu înceta!

Sînt neregulate formele de imperativ a citorva verbe:

<i>adu!</i>	<i>dar aduceți!</i>	<i>du-te!</i>	<i>dar duceți-vă!</i>
<i>condu! (pe cineva)</i>	<i>dar conduceți!</i>	<i>fă!</i>	<i>dar faceți!</i>
	<i>(pe cineva)</i>	<i>vino!</i>	<i>dar veniți!</i>

Imperfectul Timp al indicativului, arată că acțiunea se desfășoară în trecut, de-a lungul unei perioade, fără a fi încheiată, și în paralel cu altă acțiune, de ex.: *Cățelul se lăsa să fie mîngîiat; Pe cînd se potcovea puricele cu 99 de ocale de fier și tot sărea pînă-n slava cerului.*

Sufixul caracteristic imperfectului este **-a-** pentru verbele terminate la infinitiv în **-a**, **-ia**, **-chea**, **-ghea** și pentru cele în **-î**. Pentru celelalte verbe, sufixul este **-(e)a-**.

Desinențele sînt: (eu) **-m**, (tu)-**i**, (el, ea) **-ș**.
(noi) **-m**, (voi)-**ți**, (ei, ele) **-u**

Structura imperfectului (Radical + sufix + desinențe)

La verbele cu infinitivul în **-a**, **-ia**, **-chea**, **-ghea** și **-î**

(eu)	<i>adunam</i>	<i>purtam</i>	<i>apropiam</i>	<i>coboram</i>
(tu)	<i>adunai</i>	<i>purtai</i>	<i>apropiai</i>	<i>coborai</i>
(el, ea)	<i>aduna</i>	<i>purta</i>	<i>apropia</i>	<i>cobora</i>

(noi)	<i>adunam</i>	<i>purtam</i>	<i>apropiam</i>	<i>coboram</i>
(voi)	<i>adunați</i>	<i>purtați</i>	<i>apropiați</i>	<i>coborați</i>
(ei, ele)	<i>adunau</i>	<i>purtau</i>	<i>apropiau</i>	<i>coborau</i>

La toate celelalte verbe regulate

(eu)	<i>beam</i>	<i>cădeam</i>	<i>plăceam</i>	<i>aduceam</i>	<i>doream</i>	<i>auzeam</i>
(tu)	<i>beai</i>	<i>cădeai</i>	<i>plăceai</i>	<i>aduceai</i>	<i>doreai</i>	<i>auzeai</i>
(el, ea)	<i>bea</i>	<i>cădea</i>	<i>plăcea</i>	<i>aducea</i>	<i>dorea</i>	<i>auzea</i>
(noi)	<i>beam</i>	<i>cădeam</i>	<i>plăceam</i>	<i>aduceam</i>	<i>doream</i>	<i>auzeam</i>
(voi)	<i>beați</i>	<i>cădeați</i>	<i>plăceați</i>	<i>aduceați</i>	<i>doreați</i>	<i>auzeți</i>
(ei, ele)	<i>beau</i>	<i>cădeau</i>	<i>plăceau</i>	<i>aduceau</i>	<i>doreau</i>	<i>auzeau</i>

La verbele *a da* și *a sta*

Ele au la acest timp o serie completă cu reduplicare a radicalului și câteva forme fără reduplicare, utilizate mai ales în vorbire și familiar.

(eu)	<i>dădeam</i>	<i>dam</i>	<i>stăteam</i>	<i>stam</i>
(tu)	<i>dădeai</i>	—	<i>stăceai</i>	—
(el, ea)	<i>dădea</i>	<i>da</i>	<i>stătea</i>	<i>sta</i>
(noi)	<i>dădeam</i>	<i>dam</i>	<i>stăteam</i>	<i>stam</i>
(voi)	<i>dădeați</i>	—	<i>stăceți</i>	—
(ei, ele)	<i>dădeau</i>	—	<i>stăteau</i>	—

Indicativul Exprimă ideea că acțiunea verbului este considerată ca sigură, de ex. *Copiii noștri au o purtare exemplară; Vom întări disciplina; Iarna aceea fusese blândă; Ochii clipiră iute, mâinile se ridicară către cer.*

Datorită faptului că acțiunea pe care o indică este considerată sigură, indicativul poate fi utilizat și pentru a se da și porunci, ordine sau dispoziții, de ex.: *Veți lua de urgență măsurile convenite; Se va dezvolta producția de bunuri de consum.* De asemenea, mai ales la prezent, el apare și atunci când este vorba de o acțiune care are caracter permanent, de ex.: *Dunărea se varsă în Marea Neagră; Munții noștri formează o coroană în mijlocul țării; Bradul crește mai repede decât nucul.*

Și când este folosit în întrebări directe, el își păstrează calitatea de bază, fiindcă multe întrebări au în vedere un lucru sigur, cu toate că este necunoscut de cel care pune întrebarea, de ex.: *Trenul acesta oprește la Fierbinți?* Se știe că trenul în discuție oprește în multe gări, dar nu dacă oprește și la Fierbinți.

În unele enunțuri, indicativul pare că arată nesiguranța, de ex.: *Dacă mă-n-trebai, aflai,* dar aceasta se întâmplă numai când el este însoțit de o parte de vorbire ca *dacă, poate* etc., exprimată sau subînțeleasă. Această parte de vorbire introduce ideea de îndoială.

Indicativul are 7 timpuri, 4 dintre ele sînt simple: prezentul, imperfectul, perfectul simplu și mai-mult-ca-perfectul, iar 3 sînt compuse: perfectul compus, viitorul și viitorul anterior. Se poate introduce încă un timp, tot compus, al optulea, viitorul în trecut.

Prezentul arată că:

1) acțiunea are loc chiar în momentul vorbirii: *Citim aceste rînduri care au legătură cu modul indicativ;*

2) acțiunea se desfășoară în mod obișnuit: *Programul începe la ora 8 dimineața; După cîțiva kilometri, șoseaua serpuește printre dealuri.*

3) se exprimă un adevăr general recunoscut: *Cantitatea de informație se măsoară în biți: Cît fac (de) opt ori nouă?*

4) acțiunea a început cîndva și se petrece și în momentul vorbirii: *Știe că nu sînt acasă dimineața; Am aflat că mă cauți;*

5) acțiunea, petrecută cîndva în trecut, este transpusă în prezent, ca și cum s-ar desfășura în fața ochilor noștri (așa-numitul prezent istoric, prezent dramatic sau prezent al narațiunii): *Decebal se înțelege cu bastarnii ca aceștia să atace pe romani în Scitia mică; Aristotel formulează principalele reguli ale silogismului.*

6) acțiunea fiind iminentă, se va împlini într-un viitor mai mult ori mai puțin apropiat: *Grăbiți-vă, că pierdeți trenul! Peste două-trei săptămîni plecăm la mare.*

Imperfectul exprimă faptul că:

1) o acțiune se petrece înaintea prezentului, de obicei paralel cu alta: Se ocupa de ani de zile cu studiul antichității daco-romane; Împlinea 17 ani și se pregătea să iasă caldă.

2) o acțiune se repetă cînd verbul aflat la acest timp face parte din cele momentane, iterative sau din altă categorie (dar atunci cu sprijinul unui adverb corepunzător): *Un minz abia născut se poticea la iecare pas; Crengile înflorite se legănau în bătaia boarei de primăvară; O biată rimă se zvîrcolea în cîrligul undiței.*

Datorită acestei posibilități, imperfectul este timpul obișnuit al narațiunii. De aceea, el servește și ca semn al trecerii de la realitate la închipuire în jocurile copiilor: *Ziceam că tu erai învățătoarea, și noi îți spuneam poezii.*

Perfectul simplu se folosește în limba literară pentru a arăta că:

1) acțiunea este încheiată în momentul vorbirii: *Uncheașul se îndepărtă fără grabă; Mă hotărîi atunci să cer cîteva explicații; Luna se ascunse după un nor.*

2) că un personaj dintr-o narațiune a terminat o replică: — *Bine, zise el. — Trebuia să ne fi gîndit, răspunseră cîteva.*

În regiunile în care perfectul simplu este întrebuințat în mod obișnuit, el exprimă faptul că acțiunea s-a încheiat cu cel mult 48 de ore înaintea expunerii.

Mai-mult-ca-perfectul arată că:

1) acțiunea s-a încheiat înaintea alteia din trecut: *Era limpede că venise iarna; Se spunea că Nero dăduse foc Romei.*

De obicei, mai-mult-ca-perfectul este în relație cu un imperfect, dar acțiunea trecută poate fi sugerată și de:

— un infinitiv: *O dată cu închiderea sezonului, își pusese uneltele de pescuit la păstrare.*

— un gerunziu: *Mergînd alene, nu observaseră cum trecuse timpul.*

— un supin: *De învățat, învățaseră, dar parcă li se ștersese totul din minte.*

Perfectul compus arată că:

1) acțiunea este încheiată cînd se vorbește despre ea: *Și-a pierdut ochelarii; A ieșit primul; Geamul a fost spart de o pietricică*

2) acțiunea s-a încheiat cîndva în trecut: *Lupta cu turcii s-a dat la Podul Înalt; Acum cîteva zile a avut o mare supărare.*

3) acțiunea trebuie să se încheie chiar în momentul vorbirii, deși, în realitate, ea va avea loc după aceea: *Mă duc în grabă, zise el, și nici nu numărați pînă la zece că m-am și în poi t*

Viitorul exprimă faptul că:

1) acțiunea se petrece după momentul vorbirii într-un timp ulterior nedeterminat: *Vă veți lăsa voi de șotii cînd o face plopul mere.*

Nedeterminarea este mai puternică în formele populare ale acestui timp. Om trăi și om vedea.

2) acțiunea este identificată în anumite împrejurări cu un imperativ, dat fiind că imperativul însuși exprimă un fapt din perspectiva aducerii lui la împlinire după darea poruncii, de ex.: *Vă veți prezenta urgent la serviciul sanitar.*

3) viitorul cu valoare de imperativ este slăbit, luînd forma unei cereri politicoase, în construcții ca: *Îmi veți da puțin stiloul dumneavoastră?*

Viitorul anterior plasează acțiunea după prezent și înainte de viitorul propriu-zis (de aceea i se și spune anterior, adică înainte de viitor). Este un timp rar întrebuințat în vorbire în forma în care auxiliarul își păstrează pe *o-*, dar mai des întâlnit ca: *oi fi spus, o fi făcut, om fi avut* etc., cînd conține o notă de incertitudine, ceea ce a și făcut să fie uneori socotit un timp al altui mod decît indicativul, un timp al prezumtivului, restrictivului sau al potențialului. *Cînd se va întuneca*, voi fi și ajuns *acasă*. Viitorul anterior se confundă uneori la singular cu viitorul propriu-zis de la diateza pasivă, astfel, de la un verb ca *mîncă, adormi, plînge* etc., viitorul propriu-zis de la diateza pasivă este: *voi fi mîncat, vei fi mîncat, va fi mîncat* etc. Pentru a i se sublinia sensul pasiv, se cere de cele mai multe ori să se exprime complementul de agent, deci: *voi fi mîncat de griji, vei fi chemat de cei din jur* etc. La plural, însă, confuzia nu mai este ou puțință, căci, la pasiv, participiul însuși este la plural: *vor fi mîncăți de lupi*, față de viitorul anterior *vor fi mîncat cînd veți sosi la noi*.

Viitorul în trecut ar putea foarte bine să figureze între timpurile trecute ale indicativului pe care gramaticile noastre nu-l înregistrează. Este vorba de *aveam să spun, aveai să spui, avea să spună* etc. El arată că un fapt viitor s-a petrecut înainte de prezent, de ex.: *După ce a pierdut trenul avea să afle că se introdusese orarul de vară*, sau: *De abia după ce intrase în activitatea practică efectivă avea să-și dea seama de importanța aspectelor concrete ale muncii de zi cu zi; Ne virise într-o încurcătură din care nu aveam să ieșim prea bine*.

Spre deosebire de viitorul anterior, care este un trecut în viitor, *aveam să spun (să știu, să lucrez ș.a.m.d.)* este un viitor în trecut, exprimînd totdeauna ceva ce se petrece înainte de prezent.

Viitorul în trecut apare des în povestiri de toate categoriile. Atunci înțelesul lui este legat de faptul că povestitorul (narratorul) poate să întrebuințeze și un prezent, dar un prezent „istoric”, „de narațiune”, nu cel pentru momentul vorbirii. De aceea, într-o frază ca următoarea: *Pășește în atelierul în care avea să se formeze ca specialist*, viitorul în trecut depinde de valoarea de prezent istoric a lui *pășește*. Dacă am renunța la acest prezent, ar trebui să punem în locul lui un gerunziu și să reconstruim fraza, de ex. astfel: *Pășind în atelierul în care avea să se formeze ca specialist, nu a fost prea impresionat*.

Viitorul în trecut se construiește după modelul viitorului format din *am +* conjunctivul, dar cu imperfectul lui *avea*: *aveam să aflu, aveai să afli, avea să afle, aveam să aflăm, aveai să aflați, aveau să afle*.

Infinitivul Este modul nepersonal care înfățișează starea sau acțiunea numită de verb, fără nici un fel de alte precizări. Fiind modul de bază al oricăror verbe, el servește la gruparea lor în clase de flexiune numite conjugări. (Vezi conjugarea.)

Gruparea se face după sufixul caracteristic. Acesta este *-a, -e* la cele de conjugarea a treia, *-i* sau *-l* (acesta numai după *r* din radical) pentru conjugarea a patra.

Între verbele din cele patru conjugări sînt deosebiri de flexiune, dar sufixul caracteristic nu se pierde. El se poate însă adapta, de ex. un verb ca *tăia* (conjugarea I) are infinitivul lung *tăiere*. Schimbarea lui *-a* în *-e* se datorează pe de o parte lui *-i* dinaintea lui *a*, iar pe de alta, accentului care trece de pe *-a* din *tăia*, pe *-i* în *tăiere*.

Infinitivul are două timpuri, un prezent și un trecut (sau perfect).

Prezentul arată oă starea are loc sau acțiunea se petrece în orice moment, în funcție de verbul cu care prezentul infinitivului se asociază, de ex.: *îndrăznesc*,

am îndrăznit, voi îndrăzni) a spune că..., (dă, dădea, dăduse) a se înțelege că..., (se recomandă, se recomandase, se va recomanda) a studia..., (avem, am avut, aş fi avut plăcerea) de a asista la...

În expresii ca: a se păstra la rece!; a se scutura bine înainte de întrebuințare!; a nu se apleca în afară!; a se clăti în apă rece! etc. infinitivul prezent a căpătat înțeles de imperativ slăbit. Aceste expresii provin din construcții mai dezvoltate, în care, înaintea infinitivului, figura un verb la reflexiv impersonal ca: (se recomandă, se impune, se cere etc.) a se păstra la rece, a se scutura bine înainte de întrebuințare etc.

Prezentul are două forme, una scurtă: (a) asculta, (a) bea, (a) cerceta, (a) dori, (a) scădea, (a) stringe, (a) vîrî etc. și una lungă: ascultare, bere, cercetare, scădere, strîngere, vîrîre.

Forma scurtă are atât înțeles de verb, cît și de substantiv.

Datorită faptului că și-a păstrat mai bine înțelesul de verb, forma scurtă intră ca partea a doua în structura viitorului: voi apăra, vei cere, va intra etc. și ca partea a doua a condiționalului prezent: aş ieși, ai întreprinde, ar lămuri, am mîncă etc.

Ca substantiv, ea este însă totdeauna precedată de prepoziția a și adesea are înaintea lui a și pe de, de ex.: ce înseamnă a studia?; faptul de a studia etc.

Cînd forma scurtă este echivalată cu un substantiv, ea poate îndeplini toate funcțiile acestuia (subiect, predicat nominal, atribut, complement etc.), de ex.: A strînge recolta la timp reprezintă principala obligație a noastră (= faptul de a strînge recolta...; iată ce înseamnă a strînge recolta...; s-au gîndit a strînge recolta...). Ea poate avea și completări circumstanțiale, de ex.: a scoate pe cineva din încurcătură; a tăcea ca mutul etc.

Forma lungă are în primul rînd înțeles de substantiv, de ex.: apărare (de la a apăra), cerere (de la a cere), intrare (de la a intra), ieșire (de la a ieși), întreprindere (de la a întreprinde), lămurire (de la a lămuri), mîncare (de la a mîncă), tăcere (de la a tăcea), vedere (de la a vedea) etc.

Și forma lungă are înțeles de verb, de ex.: intrarea în casă, plecarea în grabă, sosirea astăzi etc.

Prefectul arată că acțiunea sau starea s-a desfășurat într-un timp nedeterminat, dar înainte de prezent, de ex.: Aceasta înseamnă a fi studiat la timpul său; S-a obișnuit a fi răsfățat; Se prefăcea a fi lămurit etc.

El se formează din infinitivul lui a fi urmat de participiul verbului de conjugat.

Interjecția Reproduce prin sunete articulate un strigăt, un zgomot, o chemare, o impresie plăcută, o senzație de satisfacție, de plăcere, de durere etc., de ex.: Cuțu, cuțu! Na, Grivei, / Mămăligă, dacă vrei!; Hait! Am uitat cheile!; Au, mă doare!; Ș-atunci, iepurele, tuști, într-un tușiș,; Ptii! da frumos mai cîntă păsărelele astea!

Interjecțiile se deosebesc de celelalte părți de vorbire prin aceea că ne fac să ne gîndim la împrejurările și la cauzele întrebuințării lor, deși ele nu exprimă nici aceste împrejurări, nici cauzele lor. Cuțu-cuțu, de exemplu, nu este numele unui cățel, ci un fel de a chema un cățel. Prin hait! nu se numește cauza pentru care se întrebuințează această interjecție, dar se înțelege că cine o spune, o face pentru că a constatat că s-a petrecut ceva cu urmări neplăcute. Au! este un strigăt de durere, care poate fi provocat de nenumărate cauze; tuști! imită zgomotul produs de un mic animal cînd se aruncă în tufiș sau o ia la goană etc.

Interjecțiile se pot grupa în trei categorii:

a) cele prin care se evocă senzații, impresii ori strigăte ale omului adresate altor oameni sau animalelor, de exemplu: ah!; au!; brr!; eh!; hai!; haide!; hait!;

na !; o !; pfu !; ptiu !; ptruu !; sanchi !; ță-ță !; ți ! ți !; ura ! sau bă !; cî !; cuțu !; cuțu !; dii !; fă !; hăis !; cea !; hi(i) !; hopa !; mă !; niee !; pis-pis !; țibă !; țuric !; (h)uo !

b) cele prin care se imită strigătele sau chemările animalelor: beee !; behehe !; clonc !; cirip-cirip !; cotcodac !; cucu !; cucurigu !; ga-ga !; ham-ham !; hu-hu-hu !; miau !; mîrr !; mor-mor !; muuu !

c) cele prin care se imită diferite zgomote: blddbtc !; bzzzz !; balang-balang !; buf !; flească !; fis !; fol-fol !; hapciu !; hîrșt(i) !; huști !; lipa-lipa !; pic-pic !; piș-piș !; pleosc !; plici !; poc !; tic-tac !; tic-tic !; tranc !; trosc !; sclrț !; sfirrr !; sst !; șșt !; șontic-șontic !; țiști !; țuști !; zdreanc !; zurrr !; zvrrrr !

Funcțiile interjecției

Interjecția ca atare nu are funcție sintactică. Numai cînd este echivalentul unui substantiv sau al unui verb, ea poate să fie subiect și, respectiv, predicat. Ea este predicat cînd ține loc de verb în mod accidental, ca în: *Na*, Grivei! sau ca în *Țuști* !

Interjecția *haide* ! a fost privită ca un verb. De aceea i s-au atașat desinențe pentru persoana I și a II-a plural: *haidem*, *haideți*, dar numai acestea două. Nu trebuie deci să se confunde *haide* ! cu verbele formate de la interjecții, cum sînt: *behăi*, *hămăi*, *gîgi*, *mîrți* etc. care au toate timpurile, modurile, numerele și persoanele.

Inversiunea Înseamnă răsturnarea ordinii obișnuite a cuvintelor din grupuri de cuvinte, a părților de propoziție din propoziții și a propozițiilor înseși din fraze, avînd drept scop să atragă atenția asupra a tot ceea ce a fost așezat în alt loc decît în cel în care ne așteptăm. Astfel, la o întrebare ca *Mănincă mere?* se poate răspunde cu *Nu mănincă mere!* respectîndu-se ordinea așteptată a cuvintelor sau cu *Mere nu mănincă!* inversîndu-se ordinea așteptată. Scopul a fost de a insista, în ultima propoziție, asupra cuvîntului *mere*.

Cu cît inversiunea este mai îndrăzneată, cu atît și atenția se îndreaptă mai mult către cuvintele aflate într-un loc nemaiîntîlnit sau rar întîlnit. Într-o propoziție ca *Ceasul tău rămîne puțin* în urmă avem ordinea așteptată și de aceea toate cuvintele sînt pe același plan. În schimb, în *Rămîne puțin* în urmă *ceasul tău*, se vede că ne-am oprit asupra primei părți a propoziției în ordine inversată (*Rămîne puțin în urmă*). Dacă am fi spus *Puțin rămîne în urmă ceasul tău*, s-ar fi văzut că vrem să arătăm că *puțin* este ceea ce ne interesează în mod deosebit. În sfîrșit, dacă am fi spus *Al tău ceas rămîne puțin* în urmă, răsturnînd numai primele două cuvinte din propoziția în care aveam mai înainte ordinea așteptată, ar produce mirare pentru că această așezare a cuvintelor este foarte rar întrebuintată în vorbirea obișnuită. Se mai poate face și combinația, tot foarte rară, *Rămîne al tău ceas puțin* în urmă. De fiecare dată, inversiunea este însoțită și de o schimbare a intonației, iar acest fapt îngăduie poetilor, adesea și prozatorilor, să obțină prin reasezarea cuvintelor nu numai rimă și ritm, ci și scoaterea în primul plan a cuvintelor sau propozițiilor, precum și a părților de propoziție pe care ei le socotesc importante în ce spun.

Astfel, Grigore Alexandrescu, în poezia *Umbra lui Mircea (La Cozia)*, așază attributele subiectelor înaintea acestora, lăsînd însă celelalte attribute la locul lor (*țărîmul dimpotrivă* = *țărîmul din față*; *zidul vechi*):

„Ale turnurilor umbre peste unde stau culcate / Către țărîmul dimpotrivă se întind, se prelungește, / Ș-a-le valurilor mîndre generații spumegate / Zidul vechi al mîndstirii în cadență îl izbește“.

În *Bulboana lui Vălinaș*, M. Sadoveanu, spre a arăta că personajul pe care-l descrie era puțin oam caraghios, începe fraza următoare cu un complement indirect pe care-l repetă la mică distanță:

„Cu stînga ti întindea paharul într-un gest teatral, cu dreapta își smulgea din cap pălăria lată-n boruri și zvîrlea ctleva note de bariton răgușit, într-o limbă pocită, de se stricau de rîs ceilalți tovarăși.”

În versurile următoare din poezia lui G. Coșbuc, *În miezul verii*, o frază care ar fi avut în mod obișnuit înfățișarea: *Calea rătăcită printre holde pare o fișie nesfîrșită dintr-o pînză*, devine:

„O fișie nesfîrșită / Dintr-o pînză pare calea, / Printre holde rătăcită, / Toată culmea-i adormită, / Toată valea.”

În afară de asigurarea rimei *calea / valea*, inversiunea vrea să dea imaginea holdelor și a cărării ca și cum cititorul ar avea în față o pictură.

În strofa de mai jos din poemul 1907 de T. Arghezi, subiectul propoziției, cuvîntul *văpaia*, este pus la sfîrșit, la distanță de aproape două versuri de predicatul său:

„În anii nouă sute șapte / Ca din senin, în marte, într-o noapte, / S-a ridicat spre cer din Hodivooia / Și din Flămînzii, și Stănilești, văpaia.”

Acest loc a fost ales anume spre a ne face să așteptăm sfîrșitul strofei și pentru ca accentul să cadă pe *văpaia*, metaforă pentru Răscoala din 1907.

Ironie Este un mod de a critica sau de a lua în rîs pe cineva prefăcîndu-ne că-l laudăm fiindcă are defecte, fiindcă nu reușește să realizeze ceva cum se cuvine etc. sau invers, un mod de a admira pe cineva prefăcîndu-ne că-l criticăm sau îl muștrăm pentru calitățile ori reușitele lui.

Cea mai simplă formă de ironie constă din a adresa cuiva un cuvînt de laudă și imediat contrariul lui, ca în expresia populară *e deștent... ca oaia (pe zăduf)* sau ca în formulele din strigături: *(ea) înaltă... cît un dop, (el) mititel... cît un plop*. Efectul ironiei este transformarea laudei în luarea în rîs, iar a muștrării sau a criticii în laudă sau în admirație.

În *Povestea ăluia* de A. Pann, doi prieteni prăpădiți și lihniți de foame se întîlnesc în piață. Unul se apucă să-l felicite pe celălalt, pentru că:

„Ba te văz cu fața vie / Și de deochi să nu-ți fie / Ești la piele ca curcanul, / Galben de gras ca șofranul, / Dar ce mîntneci de ți-e bine / Și ești numai os și vine?”

Nu de felicitare era însă vorba, ci de o luare în rîs, prietenească însă, fiindcă cei doi sînt la fel de amăriți și fac haz de necaz, cum se zice în popor.

Și I. Creangă în *Povestea porcului* este ironic înfățișînd bucuria și purtarea de grijă a babei pentru un purceluș răpănos pe care i-l adusese moșul ei să le fie copil:

„Apoi, sprintenă ca o copilă, face degrabă leșie, pregătește de scăldătoare, și fiinucă știa bine treaba moșitului, lă purcelul (îl spală pe cap), îl scaldă, îl trage frumușel cu untură de opaiș pe la toate încheieturile, îl strînge de nas și-l sumușă, ca să nu se deoache odorul.”

Care „odor” este numai un biet purcel jigărit!

Ironie, rezultînd dintr-o muștrare, întîlnim și la G. Topîrceanu în *Balada unei stele mici*, în strofele care reproduc vorbirea stelei:

„Zicea: — Mă mir că te-ai gîndit / Să-mi cînti o odă. / De cînd poezii s-au prostit / Amorul nu mai e la modă... / Și nu există-n univers / Mai mare crimă / Decît la coada unui vers / Să pui o rimă...”

Cu o ironie aspră, care nu reiese însă de la început, prezintă Gr. Alexandrescu făgăduielile unui candidat la deputăție în *O profesiune de credință*:

*„Dup-aceste dar cuvinte, frați români ce mă-nșelegeți,
Puteți fără de sfială la Divan să mă alegeți,
Căci să nu fiți la-ndoială, vă voi face treabă bună,
Și-mi veți mulțumi odată, dacă-mi veți cădea pe mână.”*

Expresia *dacă-mi veți cădea pe mână* dezvăluie adevăratele intenții ale candidatului necinstit: a folosi puterea nu pentru, ci împotriva alegătorilor săi.

Ironia ascunde adesea o mare dezamăgire. E cazul replicii lui Tipătescu privitoare la Agamiță Dandanache:

„Unde ești, Cațavencule, să te vezi răzbunat! Unde ești, să-ți cer iertare că ți-am preferit pe onestul d. Agamiță, pe admirabilul, pe sublimul, pe neicursorul, pe puicursorul Dandanache...”
I.L. Caragiale, *O scrisoare pierdută*,

Laudele aduse lui Dandanache sînt la fel de critice ca și imitarea ticurilor lui verbale (*neicursor, puicursor*), dar din întreaga replică se degajă o cruntă dezamăgire.

În *High Life* I.L. Caragiale a imitat în bătaie de joc felul de a scrie al unor gazetari cu pretenții, al căror stil bombastic era apreciat de ziarele de altădată și căutat pentru cronicile mondene (Să se observe cum este scris numele Grigorașcu!):

„Onorurile balului le-a făcut comitetul damelor, sub președenția tinerei doamne Athenais Grégoraschko, soția subprefectului. S-a petrecut pînă la șapte dimineața, cînd aurora cu degetele ei de roză a venit să bată la ușa orizontului și să stingă cu privirile ei lumina petroleului, amintind infatigabililor dănuitori că trebuie cu regret să se desparță.”

Atît numele „tinerei doamne”, cît și „aurora cu degetele ei de roză” care „a bătut la ușa orizontului” (!) și a venit „să stingă cu privirile ei (!) lumina (!) petroleului” reprezintă o luare în rîs, fiind pur și simplu o ridiculizare.

Uneori ironia se combină cu jocul de cuvinte ca în *Odă către Bahlui* de V. Alecsandri:

*„O! dar atunci în pieptu-mi simt inima că saltă,
Ca la un glas de frate iubit și așteptat,
Căci gîngașele broaște sînt dulci poeți de baltă,
Precum mulți poeți gîngași sînt broaște de uscat.”*

Prefăcîndu-se încîntat de concertul broaștelor și declarînd în mod ironic că glasul lor este „de frate iubit și așteptat”, în ultimul vers autorul răstoarnă lucrurile și, părăsind ironia, îi face pe unii poeți „gîngași” „broaște de uscat”.

Juxtapunerea în frază Este unirea a două sau mai multe propoziții fără să se folosească vreo conjuncție, de ex.: *Unul face, altul trage; Din vînt a venit, în vînt s-a dus; Copii mici, griji mici, copii mari, griji mari*, sau:

„Caută chibriturile pe blînbite, caut eu încolo; caută cocoana-neoace — ne-am întîlnit piept în piept în întinerie.” I.L. Caragiale, *La hanul lui Mtnjoală*

Înțelesul frazei formate prin juxtapunere nu este tot atît de simplu pe cît este construcția ei. Pentru a ajunge la el, trebuie să presupunem fel de fel de completări, de exemplu, în fraza: *Unul face, altul trage*, după *face* s-ar putea spune: *o prostie, o nerozie, o gafă, o greșeală* sau: *mai multe prostii, nerozii etc.*, iar după *trage* s-ar putea spune: *necazul, supărarea, ponoasele, consecințele etc.* Deci: (*În timp ce sau pe cînd*) *Unul face (o prostie... etc.), altul trage (ponoasele... etc.)* sau (*fiindcă*) *Unul face (o prostie... etc.), altul trage (ponoasele... etc.)*; în sfîrșit: (*deși*) *unul face (o prostie... etc.), altul trage (ponoasele... etc.)*.

Și în fraza a treia se pot face în minte diverse completări; de ex.: (*Unde sînt*) *copii mici, (acolo sînt) griji mici, (iar unde sînt) copii mari, (acolo sînt) griji mari; (cînd ai) copii mici, ai griji mici, (iar cînd ai) copii mari, (ai) griji mari sau (Dacă ai) copii mici, (atunci ai) griji mici, (iar dacă ai) copii mari, (ai) griji mari ori (Fiindcă ai) copii mici, (ai) griji mici, (dar dacă ai) copii mari, (ai) griji mari și, în sfîrșit, (Cum ai) copii mici, (ai) griji mici, (cum ai) copii mari, (ai) griji mari, etc.*

Frazele formate prin juxtapunere nu permit însă orice fel de completări. Fraza *Unul face, altul trage*, de ex., nu poate fi gîndită ca și cînd ar conține o circumstanțială comparativă sau una consecutivă; fraza din Caragiale nu poate fi gîndită ca și cum ar conține o concesivă etc.

Mai-mult-ca-perfectul Timp al indicativului, exprimă faptul că acțiunea indicată prin el s-a petrecut în trecut înaintea alteia tot din trecut, de ex.: *Ne-am dat seama că trenul plecase de mult; De la începutul studiilor îi plăcuse literatura; Discutând despre una și alta, vremea trecuse repede; După analizele medicale se speriaseră.* (Vezi și pag. 132.)

Structura mai-mult-ca-perfectului Mai-mult-ca-perfectul se formează de la perfectul simplu cu sufixul **-se** pentru toate tipurile de verbe.

La verbele cu infinitivul în **-a, -ia, -chea, -ghea** avem:

Radical + sufixul **-se** { + desinențele de singular: **-m, -și, -ø**
desinențele de plural: **-răm, -răți, -ră**

(eu)	<i>adunasem</i>	<i>întîrziasem</i>	<i>încheiasem</i>	<i>supravegheasem</i>
(tu)	<i>adunaseși</i>	<i>întîrziaseși</i>	<i>încheiaseși</i>	<i>supravegheaseși</i>
(el, ea)	<i>adunase</i>	<i>întîrziase</i>	<i>încheiase</i>	<i>supraveghease</i>
(noi)	<i>adunaserăm</i>	<i>întîrziaserăm</i>	<i>încheiaserăm</i>	<i>supravegheaserăm</i>
(voi)	<i>adunaserăți</i>	<i>întîrziaserăți</i>	<i>încheiaserăți</i>	<i>supravegheaserăți</i>
(ei, ele)	<i>adunaseră</i>	<i>întîrziaseră</i>	<i>încheiaseră</i>	<i>supravegheaseră</i>

La verbele cu infinitivul în **-ea** sau în **-e** avem:

Radicalul și sufixele sînt cele de mai sus.

(eu)	<i>văzusem</i>	<i>făcusem</i>	<i>mersesem</i>	<i>zisesem</i>
(tu)	<i>văzuseși</i>	<i>făcuseși</i>	<i>merseseși</i>	<i>ziseseseși</i>
(el, ea)	<i>văzuse</i>	<i>făcuse</i>	<i>mersese</i>	<i>zisesese</i>
(noi)	<i>văzuserăm</i>	<i>făcuserăm</i>	<i>merseserăm</i>	<i>ziseserăm</i>
(voi)	<i>văzuserăți</i>	<i>făcuserăți</i>	<i>merseserăți</i>	<i>ziseserăți</i>
(ei, ele)	<i>văzuseră</i>	<i>făcuseră</i>	<i>merseseră</i>	<i>ziseseră</i>

La verbele cu infinitivul în **-i** sau în **-î** avem:

(eu)	<i>fugisem</i>	<i>potolisem</i>	<i>dorisem</i>	<i>îtrîsem</i>
(tu)	<i>fugiseși</i>	<i>potoliseși</i>	<i>doriseși</i>	<i>îtrîseși</i>
(el, ea)	<i>fugise</i>	<i>potolise</i>	<i>dorise</i>	<i>îtrîse</i>
(noi)	<i>fugiserăm</i>	<i>potoliserăm</i>	<i>doriserăm</i>	<i>îtrîserăm</i>
(voi)	<i>fugiserăți</i>	<i>potoliserăți</i>	<i>doriserăți</i>	<i>îtrîserăți</i>
(ei, ele)	<i>fugiseră</i>	<i>potoliseră</i>	<i>doriseră</i>	<i>îtrîseră</i>

La verbele **a da** și **a sta** avem:

Radicalul + reduplicarea + sufixul și desinențele de mai sus.

(eu)	<i>dădusem</i>	<i>stătusem</i>	(noi)	<i>dăduserăm</i>	<i>stătuserăm</i>
(tu)	<i>dăduseși</i>	<i>stătuseși</i>	(voi)	<i>dăduserăți</i>	<i>stătuserăți</i>
(el, ea)	<i>dăduse</i>	<i>stătuse</i>	(ei, ele)	<i>dăduseră</i>	<i>stătuseră</i>

Uneori, în special în limba română mai veche, persoana I și a II-a plural se întilnește fără -ră: (noi) *adunaseam, întârziaseam, încheiasem, văzusem, făcusem* etc. (voi) *adunaseți, întârziaseți, încheiasceți, văzuseți, făcuseți* etc.

Metafora Este identificarea a două obiecte diferite (lucruri, ființe, persoane) prin numele lor, pe baza unei asemănări dintre ele.
Pentru ca o fată, de exemplu, să fie numită floare, cum se face în următoarele versuri populare,

„*Pîn' oeneai, bade, la noi. / Eram floarea florilor, / Drăguța feciorilor (...)*“,

trebuie ca între fată și floare să ne închipuim ceva comun, bunăoară frumusețea sau gingășia.

De o însușire comună ne folosim și în comparații, dar nu identificăm obiectele comparate unele cu altele. De exemplu, cînd se spune că frunzele de păpușoi se mișcă și sună ca niște săbii, știm că ele nu sînt, ci numai par săbii, pe cînd în versul lui Eminescu:

„*Lună, tu, stăpîna mării, peste-a lumii boltă luneci*“,

luna este în imaginația care a dus pe poet la tabloul din *Scrisoarea I* chiar stăpîna mării, altă stăpîină a mării nu există pentru el. Dacă ar fi fost comparată, spunîndu-se ca stăpîna mării ori ca o stăpîină a mării, ea ar fi putut să fie și altceva sau numai una din stăpîinele mării.

La fel în versurile lui Arghezi:

„*Pămîntul e una cu cerul, / Orașele-s bulgări și gheme (...)* / Și aerul — rece ca fierul.“ *Cenușa visărilor*,

pentru poet orașele sînt într-adevăr „bulgări“ și „gheme“ și nu bulgări și gheme care seamănă cu orașele.

Două obiecte diferite sînt așadar identificate unul cu altul, prin metaforă, deși nu se arată ce însușire comună au, și obiectele nu seamănă de la prima vedere. În închipuirea celui care face metafora însușirea și asemănarea există însă.

Identificarea se realizează adesea cu ajutorul verbului a fi sau a unui verb asemănător, de ex. a face, ca în:

„*Face-m-aș privighetoare / De-aș cînta noaptea-n răcoare / Doina cea dezmiardătoare!*“
V. Alecsandri, *Doina*.

Metafora este mai puternică atunci cînd unul din termenii ei nu se exprimă și trebuie descoperit, de ex. în versurile:

„*Dulce-a făclie / Argintie / În Alhambra deștepta / Mii de umbre nevăzute / Și tăcute (...)*“
V. Alecsandri, *O noapte la Alhambra*,

unde nu se spune ce este „dulcea făclie argintie a nopților“, dar din calitățile ei se deduce ușor că este luna. Tot luna, însă ca un crai tăcut al nopții, „se înalță“ în versurile din *Doina* lui Șt. O. Iosif:

„*Sus peste plai, / Tăcutul crai / Al nopții reci, / Umbrind poteci, / Se-nalță-n zări*“.

După cum sînt exprimați amîndoi termenii ei sau numai unul, metaforele se impart în două mari categorii:

1) cele în care apar amîndouă numele obiectelor identificate (*metafore explicite*);

2) cele în care numele unuia din obiectele identificate este trecut sub tăcere (metafore implicite). Acestea seamănă cu ghicitorile. E ca și cum am întreb, de ex.: *sus peste plai, un crai, tăcut al nopții reci umbrește poteci*; ghici, ce e?

Descoperirea obiectului neexprimat se face uneori cu destulă ușurință. Din fraza de mai jos rezultă foarte repede că Tudor Vladimirescu a fost identificat cu un astru, pentru că despre el se spune că a răsărit și a apus:

„Tudor Vladimirescu răsărise din noaptea codrilor Olteniei ... și apusese între Golești și Târgoviște în zarea înșngerată a trădării.” G. Galaction, Lângă apa Vodislavei

Chiar și în versurile lui L. Blaga:

„Pe-o nicovală, pitpalacul / își bate cîntecul fierbinte.” (Prier)

sînt indici suficienți oă pitpalacul este un meșter fierar, după cum în *Cărăbușul de aramă* de același poet se vede că „turnătoria verii” închipuie atelierul în care vara „toarnă”, coace, într-un cuptor cărăbuși de aramă (de fapt, cărăbuși care au, cum știm, culoarea arămie):

„Din belșugul de verdeață / cărăbușul de aramă / vine din turnătoria / verii, să-l luăm seamă.”

Citeodată este însă nevoie de un oarecare efort spre a descoperi termenul absent. Astfel, numai spre sfîrșitul fragmentului următor și numai dacă ne întoarcem la săgeata albă de la început, ne dăm seama că ea este o fișie de raze a soarelui de abia răsărit reflectată în apă:

„Brusc, apa își schimbă fața, străpunsă de o săgeată albă; și Nunuța, fără să vrea, întoarse capul spre răsărit. Acolo, pe deal, în zarea depărtată, îșniră, ca două coarne fantastice, mănunchiuri de raze fine, și chiar pe zare lame subțiri de nouri ardeau, pătrunse ca de un foc subteran. Cîrînd, toate se tînceară într-o lumină mare, și la linia orizontului apărură fruntea soarelui, fulgerînd lumea.” M. Sadoveanu, Dimineți de iulie

Ce să fie însă văpaia din noroi pe care armăsarii din poezia lui T. Arghezi, *Potcovarii*, vor căuta s-o scapere cu colții pătrați ai potcoavelor lor de curînd puse?

„De-acum și armăsarii-n povară, cîte doi, / Vor căuta cu sete văpaia din noroi, / S-o scapere pe cremene cu colți pătrați și noi.”

Ea nu poate fi decît frumusețea ascunsă într-o materie neatrăgătoare, în noroiul din care cu îndrjire (cu sete) armăsarii vor s-o scoată, făcînd-o să iasă ca o strălucire din lovirea cremenei cu noile lor potcoave, devenite pentru poet instrumente ale căutării acelei frumuseți ascunse. Se înțelege că în felul acesta armăsarii înșiși închipuie altfel de ființe, ei închipuie pe cei pasionați de căutarea frumuseții.

Metafore și comparații asociate

Adesea, în proza artistică și mai ales în poezie, metafora și comparația nu stau izolate, ci una dă naștere alteia sau altora, în lanț, servind împreună imaginea voită de scriitor. Astfel în *Pădurea spînzuraților*, L. Rebreanu spune:

„În inima lui Bologa disperarea rodea ca pecinginea. Prețul vieții e viitorul și viitorul lui i se părea ca o poartă de fier în care și-a zdrobit pumnii bătînd zadarnic. Neputința de a face față vieții acumă mai mult îl îngrozea decît îl revolta. Conștiința că toate năzuințele și strădaniile lui sînt tot atît de neputincioase ca și zătrcolirile unei rîme îi năpădea din ce în ce sufletul împreună cu constatarea amară că viața omului este insuportabilă dacă n-are un reazim solid, care să fie veșnic dreaptă cumpăna între lumea dinlăuntru și cea din afară...”

Pentru a caracteriza disperarea lui Bologa, romancierul a recurs la: o comparație: *rodea ca o pecingine*; o metaforă: *prețul vieții e viitorul*; o nouă comparație:

rație legată de unul din elementele metaforei anterioare: (*viitorul... zăvorât*) ca o *poartă de fier*; o metaforă izvorită din comparația precedentă: (*în poarta de fier...*) și-a zdrobit pumnii bătînd zadarnic: o nouă comparație: (*toate năzuințele...*) sînt tot așa de neputincioase ca zvîrcolirile unei rîme.

În *De-a v-ați ascuns...*, T. Arghezi vorbește de un joc ciudat, un de-a v-ați ascunsă aparte:

„Dragii mei, o să mă joc odată / Cu voi, de-a ceva ciudat. / Nu știu cînd o să fie asta, tată, / Dar, hotărît, o să ne jucăm odată, / Odată, poate, după scăpătat. // E un joc viclean de bătrîni / Cu copii, ca voi, cu fetițe ca tine, / Joc de slugi și de stăpîni, / Joc de păsări, de flori și de cîini, / Și fiecare îl joacă bine.“

De metafora o să ne jucăm odată, odată, poate, după scăpătat (adică după trecerea zilei!) se leagă ca și cum ar vrea să explice ceva un *joc viclean de bătrîni* (scăpătatul de mai înainte era deci o metaforă pentru *bătrînețe*). Urmează metaforele din *joc de slugi și de stăpîni, joc de păsări, de flori și de cîini*, eveniment universal, căci *fiecare îl joacă bine* cu înțelesul că „nimeni nu-l greșește!“ Acest joc este moartea. Ca și alte metafore din restul poemului, cele enumerate sînt dezvoltări ale ideii că, pentru a pregăti pe „copii ca voi“ cu trista, dar inevitabila dispariție pentru totdeauna a tatălui, e bine ca el să-i facă să creadă că moartea e un fel de-a v-ați ascunsă, în care însă găsirea celor ascunși „jucîndu-se“ nu mai e posibilă.

În *Eu nu strivesc corola de minuni a lumii*, asemănînd pe creatorul de poezie cu luna, L. Blaga introduce două metafore simetrice în schema unei comparații: *luna mărește taina nopții, poetul îmbogățește arta cu fiori de sfînt mister*:

„Și-nlocmai cum cu razele ei albe luna / Nu micșorează, ci tremurătoare / mărește și mai tare aina nopții, / așa îmbogățesc și eu întunecata zare / cu largi fiori de sfînt mister.“

Deci luna și poetul schimbă, fiecare în felul său, *taina nopții* și *zarea întunecată*, dar amîndoi, prin mărirea tainei și a misterului, puse intenționat în simetrie; prima ca domeniu al „lucrării“ lunii, cealaltă ca domeniu al „creației“ poetului.

O metaforă poate să apară între mai multe comparații, apropiindu-se în așa măsură de acestea din urmă, încît nu mai iese bine în evidență. În fragmentul de mai jos din *Pe drumuri de munte* de Calistrat Hogaș, identificarea prin metaforă a capului tovarășului de călătorie cu o lămîie se pierde în ansamblul comparațiilor, datorită desigur și specificărilor numeroase din text:

„Jeșirăm din beciurile mîndstirii ca din niște adevărate catacombe, unde răceala ne supsese tot stinge din față și rămăsesem palizi ca niște morți; cel puțin pe Grigoriță nu-l mai cunoscui cînd scăpătarăm la lumină; în loc de cap avea între umeri o enormă alămlie cu păr și cu ochi, și numai vârful nasului ascuțit și stînt mai închipuia o mică pată mohorîtă pe o întindere gălbie.“

Nașterea metaforei dintr-o comparație și invers depinde de semnificația întregului. Construirea succesiunii de metafore și comparații se face cîteodată cu o vizibilă insistență. În *Noaptea de noiembrie*, Al. Macedonski subordonează toate versurile următoare ideii că, la vremea cînd scrie el, cîștigul imoral și ilegal este stăpîn peste o lume fermecată de atracția aurului, care i se închină umilită, supunîndu-i-se, distrugîndu-și elanul și înaltele aspirații ale sufletului:

„Cîștigul, ce-n picioare călînd virtute, lege, / Trufaș înaintează spre tronul său de rege, / Și-n templul Bogăției intrînd triumfător, / În hohotul monedei sub bolte se așază, / Iar galben ca metalul din care se formează / Apas-asupra lumii ș-o ține sub picior.

Mulțimea, fermecată de falșa marelitate. / Se-nchină umilită l-această zeitate, / Iar sufletul în care pătrunde — ars — și trist, / Din cerurile nalte, trăsniț e prin noroaie, / Căci aripa-i semeață deodată se-ncovoie.“

Metafora principală se află în formularea din versul al doilea, căci cîștigul, înaintînd spre tronul său de rege, e rege! Din ea decurg apoi toate celelalte.

Metafora nu este destinată numai să înfrumusețeze (cînd exprimarea este într-adevăr artistică), ci și să transmită ideii, adesea foarte profunde, la care trebuie să se ajungă printr-o lectură atentă și prin descifrarea semnificațiilor ascunse. În *Zăpadă*, de exemplu, T. Arghezi pare că insistă inițial mai ales asupra efortului naturii de a face iernii salbă prin *ființa albă* a zăpezii, și doar sfîrșitul poeziei ridică totul la un alt nivel, cel al meditației filozofice, zăpada, pentru care *azurul se încheagă* și vine la noi de sus, *cu steaua și cu luna*, nu semnifică doar *ființa albă*, ci și ceva pur care nu rezistă la condițiile din lumea de jos unde ajunge.

„Azurul se încheagă / Să facă iernii salbă. / E o trudă-n bolta-ntreagă / Să-și facă ființa albă. / Dar ajungînd la noi, / Cu steaua și cu luna, / Tu treci întotdeauna / Și lași în lut noroi.”

Metonimia și sinecdoca Sînt două figuri de stil atît de asemănătoare încît de multe ori se și confundă. Amîndouă constau din trecerea numelui unui obiect asupra altuia, dacă între ele există o legătură explicabilă, dar, pe cînd în cazul metonimiei, această legătură se face în funcție de calitatea obiectelor, în cazul sinecdocii, ea se face în funcție de cantitate.

Se consideră drept relație de calitate care poate da naștere metonimiei:

1) orice legătură explicabilă dintre un lucru și o persoană. Cînd o persoană este inventatorul, posesorul sau utilizatorul obișnuit al unui lucru, numele acestuia poate fi folosit în locul numelui persoanei (și invers), de exemplu *pană* din tableta lui T. Arghezi intitulată *Pentru Caragiale* denumește de fapt pe orice scriitor, fiindcă odinioară pana de gîscă se întrebuițea la scrisul cu cerneală:

„De la moartea lui Incoace... n-a fost pană care să nu arunce cîteva lacrimi de cerneală pe marmura treptelor umbrite (...)”

lacrimile de cerneală fiind, rîndurile scrise în memoria celui dispărut, iar *marmura treptelor umbrite*, piatra funerară a mormîntului. Prin metonimii de acest fel au apărut și substantive comune de la nume proprii ca: *amper*, *culomb*, *wat* etc.

2) orice legătură explicabilă dintre conținutul și lucrul, vasul, persoana, o zonă geografică etc. în care se află acel conținut sau care îl cuprind, ceea ce permite întrebuițarea numelui conținutului pentru locul, vasul etc. care-l conțin sau îl cuprind (și invers) ca în versurile populare:

„Eu la joc, / Mîndra la joc, / Și oala curge în foc!”

unde se înțelege că în foc nu curge vasul (oala), ci ceea ce se fierbe în el, deși se întrebuițează numele vasului.

În versurile:

„Tu te lauzi că Apusul înaintă și s-a pus? / Ce-i mîna pe ei în luptă, ce-au voit acel Apus?”
(M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

Apusul reprezintă zona din Europa în care trăiesc unele popoare, dar, la Eminescu, el înseamnă chiar lumea (oamenii) din Europa occidentală, ale cărei oști s-au ciocnit cu turcii lui Baiazid.

Cînd I. Creangă spune în *Soacra cu trei nurori*:

„Într-o bună dimineață, feciorul mamei ti și aduce o noră pe cuptior.”

prin *pe cuptior* el înțelege de fapt în casă, în locuință, în gospodărie, cuptorul fiind locul cel mai important din casele țărănești de odinioară, după cum vatra se consideră locuință cînd se spune, de ex.: *a fost lăsat la vatră* (un soldat).

3) orice legătură explicabilă între o cauză și una din consecințele sau efectele, urmările ei, ceea ce permite întrebuițarea numelui cauzei cu înțeles de consecință (și invers), de ex. în:

„Uitarea ti vindecă ușor rana care-i stingerase și lui sufletul.” (E. Gîrleanu, *Nucul lui Odobac*)
rana este cauză a unei suferințe, dar la Gîrleanu înseamnă chiar suferința.

În versurile lui Topîrceanu:

„Spre apusul de jărat, / Cu livezi scâldate-n aur, / Trece un nour singuratic, / Alb și mare
 cît un taur.” (Aeroplanul),

apusul este *de jărat* pentru că cerul devine roșu cînd apune soarele, deci cam de aceeași culoare ca jăratul, iar *livezile* sînt *scâldate în aur* ca urmare a faptului că frunzele îngălbenite sugerează culoarea aurului.

4) orice legătură explicabilă între un lucru abstract și unul concret, ceea ce permite întrebuițarea numelui unuia cu înțelesul celuilalt, ca în:

„Către acel an, aproape toți boierii erau întorși în Moldova, plectîndu-se la mila lui Ștefan Voievod.” (M. Sadoveanu, *Viața lui Ștefan cel Mare*)

Boierii se plecau în realitate lui Ștefan cel Mare, sperînd că-l vor face să fie milos față de ei, dar, prin metonimie, se poate spune că *se plecau la mila lui*, adică unui sentiment, care este abstract, pe cînd persoana domnitorului este ceva concret.

În *Clăcașii* de Octavian Goga se vorbește de o *înșiruire lungă înaintînd girbovită*, dar poetul nu se gîndește atît la înșiruire, termen abstract, cît la oamenii care înaintau în șir și erau girboviți, căci o înșiruire nu poate fi girbovită decît dacă ne referim la ființele care o formează.

În *Povestea teiului* de M. Eminescu, *ochi* înseamnă „priviri”, deci un termen concret pentru un înțeles abstract:

„Nu au grija nimănuia / Și de dragi unul altuia, / Ei din ochi se prăpădesc.”

5) orice legătură explicabilă produsă între un semn cu valoare de simbol și ceea ce simbolizează el, ca în:

„Mureșan scutură lanțul cu-a lui voce ruginită.” (M. Eminescu, *Epigonii*)

unde *lanțul* simbolizează robia, servitutea, lipsa de libertate sau ca în *Scrisoarea III*:

„Tot ce stă în umbra crucii, împărați și regi s-adună / Să dea piept cu uraganul ridicat de semilună”,

unde *crucea* simbolizează creștinătatea, iar *semiluna*, imperiul turcesc.

Se consideră relație de cantitate care poate da naștere la sinecdocă:

6) orice legătură explicabilă în care sînt implicate partea și întregul, ale căror nume se pot întrebuița unul în locul altuia, de ex.:

„Mai trăi-voi primăveri / Să-mi văd turmele și clinii?” (C. Goșbuc, *Dragostea păcurărească*)

unde *primăveri* înseamnă ani; sau în versurile lui Minulescu din *Marină estivală*,

„În port nici un vapor / Și-n larg, / Nici fum, nici pînză, nici catarg.”

unde *pînză*, *catarg*, *fum* desemnează corăbii (printr-o parte a lor: pinze sau catarge) și vase de mare cu aburi (prin fum).

7) orice legătură explicabilă între singular și plural, ceea ce permite întrebuițarea unui cuvînt la singular pentru plural și invers, de ex. în:

„Rața sălbatică era pe-atunci idealul meu cinegetic și aveam despre ea păreri foarte ciudate. Mai tîrziu eram incredinșat că mă pot prezenta în marginea luncii și-n fața bălții cu pușca întinsă și rațele mă vor privi fără bănuială (...).” (M. Sadoveanu, *Cocostreul albastru*)

E vorba bineînțeles de rațe sălbatice, nu de una singură, cum rezultă și din continuarea ideii.

8) orice legătură explicabilă între gen și specie, ceea ce permite întrebuințarea numelui genului pentru specie sau invers, ca în:

„Icoana stelei ce-a murit / Încet pe cer se suie.” (M. Eminescu, *La steaua*)

unde *icoana* nu este un tablou pe care sînt zugrăvite figuri de sfinți, ci o imagine, o reprezentare mentală. S-a trecut așadar de la specie (tablou cu figuri de sfinți zugrăviți) la gen (orice fel de imagine, de reprezentare).

De asemenea în:

„A ieșit Bujor în țeară! / Bate, pradă, nu omoară, / Pe ciocoi ti bagă-n fiară.” Bujor la V. Alecsandri, în *Poezii populare*

unde *fiară* (fiare) este genul pentru o specie de obiecte de fier, de ex. pentru „lanțuri” sau „oățușe”.

Metonimii, metafore și comparații asociate

După cum metaforele nu stau izolate în text, nici metonimiile nu stau izolate, ci se asociază cu celelalte figuri și între ele. Astfel, în versurile de mai jos ale lui Topirceanu, din poezia *Singuri*, metafora din ochi de jăratice este întărită de comparația cu o piatră de rubin:

„Iar acum numai ochiul de jăratice din cămin / Licărește-n umbra dulce ca o piatră de rubin.”

În *Post mortem*, poetul M. Beniuc începe cu o metonimie urmată de două comparații care, fiind izvorite din prima figură de stil, completează și adîncesc ideea:

„Cînd rîndul mi-o veni să-nopt, / Poate-oi cădea ca mărul copt / Ori poate m-oi înălța ca luna / Pe ceruri pentru totdeauna.”

Inopta constituie o metonimie pentru „muri”, în relație de cauză — efect cu semnificația sa. Ea pune în valoare comparațiile care o urmează indicînd alternativa ca poetul să aibă soarta celui care și-a îndeplinit misiunea și cade ca un fruct ajuns la maturitate sau să aibă soarta marilor artiști, rămași pentru totdeauna în amintirea semenilor lor ca astrul nopții pe bolta cerească.

Metafora, metonimia și comparația sînt foarte strîns asociate și în versurile următoare:

„Sună dealul, valea sună, / Stă văzduhul să se spargă / De tălângi nenumărate /, Ce izbesc în bolta largă, / Căci coboară de la munte / Oile — și curg puhoi, / Cu un greu potop de ceață / Înainte și-napoi.” (Șt.O. Iosif, *Icoane din Carpați*)

Văzduhul care stă să se spargă este o metaforă pentru aerul încărcat de sunetele de talangă; *bolta largă în care izbesc tălângile*, o metonimie pentru cer, căci forma de cupolă (boltă) a cerului se ia drept cerul însuși, iar *oile care curg puhoi* o comparație din care lipsește specificarea: *curg ca un puhoi*. În sfîrșit, *potopul de ceață* dinaintea și din urma turmelor care coboară de la munte este o hiperbolă (vezi această figură).

Înlănțuirea dintre metafore, metonimii și comparații are în unele cazuri o concentrare mai mare și atunci cere ca dezlegarea semnificației întregului să se facă atent și treptat.

Aceasta este, de ex., situația în fragmentul următor din poemul lui L. Blaga, *Inima*:

„O, inimă; nebună, cînd se zbate-n joc sălbatic, / atunci, / atunci îmi spune că din lutul ei / a fost făcut pe vremuri vasul / în care Prometeu a coborît din cer / aprinsul jar, ce l-a furat din vatra zeilor, / în timp ce zorile se ridicau peste Olimp / și-și ascundeau în poală stelele, / ca un zgîrcit comoara sa de aur.”

Începînd de la *inimă*, metonimia pentru „simțire”, continuînd cu *se zbate-n joc sălbatic*, metaforă pentru intensitatea acestei simțiri și *apoi cum îmi spune* (ca și cum inima ar vorbi), seria se completează cu metonimia din *lutul* (pentru materia) inimii, încheindu-se cu metafora zorilor care-și ascund în poală stelele și cu comparația ca un zgîrcit.

Cele cinci figuri de stil trebuie judecate împreună, căci numai așa pun în evidență profunda semnificație a textului, faptul că poetul este pătruns de ideea că inima lui este făcută din același material ca vasul în care Prometeu a adus focul pe pămînt, furîndu-l pentru oameni de la zeii Olimpului care-l păstrau cu strășnicie numai pentru ei (de aici imaginea din comparația finală). Poetul este deci o participantă din tot ce se creează în lume, căci oamenii nu au ieșit din starea de sălbăcie decît după ce au învățat să facă foc, dăruit lor, după mitologia greacă de Prometeu, și adus pe pămînt într-un vas făcut — cum zice Blaga — din „lutul” inimii de poet.

Modele sau tipare de frază Oricît de multe fraze s-ar construi, ele se fac pe anumite tipare sau scheme, iar acestea sînt în număr limitat. Astfel în: *Pomul se cunoaște după roade, și omul (se cunoaște) după fapte; Boii ară, și caii mîncă; Țara pierde de tătari, și el bea cu lăutari*, folosim același tipar, căci fiecare din frazele de mai sus are ca idee de bază opoziția dintre prima propoziție și a doua, fiecare are cîte două principale coordonate și o organizare foarte asemănătoare a propozițiilor: *subiect + predicat (+ o completare)*.

Pe un singur tipar sînt construite și frazele de mai jos, cu toate că seamănă mai puțin între ele decît cele dinainte: *Soarele, că e soare, și tot nu poate încălzi toată lumea deodată*, sau:

„*Eu babei mele — că merge pe douăzeci și patru de ani de cînd m-am luat cu dînsa — și tot nu i-am spus.*” (I. Creangă, *Povești*)

Amîndouă conțin o opoziție concesivă în același loc. Deosebirea constă în aceea că în *Soarele, că e soare...*, ceea ce ar fi putut împiedica realizarea ideii din regentă privește o acțiune a subiectului, pe cînd în fraza din I. Creangă ea privește și obiectul indirect.

Spre a descoperi tiparul sau modelul unei fraze, este necesar să știm dacă fraza este formată *prin juxtapunere, prin coordonare sau prin subordonare*. Aceste modalități de construire reprezintă și cele trei tipare sau modele sintactice fundamentale.

Modul gramatical Este forma prin care înțelesul general al oricărui verb trece într-unul sau mai multe înțelesuri particulare privind felul de realizare a acțiunii. Astfel, din *a scrie* se desprinde *scrieți* (voi)! care arată cum anume se petrece acțiunea: ca poruncă, de a îndeplini ceea ce spune verbul, pe cînd *să scriu* exprimă nehotărîrea sau posibilitatea de a duce la îndeplinire acțiunea de *a scrie*.

În limba română sînt 8 moduri:

indicativul pentru acțiuni sigure sau considerate sigure;
conjunctivul sau subjonctivul pentru acțiuni nesigure, probabile, posibile;
condiționalul sau optativul pentru acțiuni condiționate, nădăjduite sau dorite;
imperativul pentru porunci, îndemnuri, sfaturi etc.;
infinitivul pentru a numi acțiunea în sine;
gerunziul pentru acțiunea care se petrece paralel cu alta, dar fără referire la persoană, la număr și, uneori, la timp;
participiul pentru a exprima faptul că acțiunea este încheiată, dar fără referire la persoană;

supinul pentru a exprima mai ales scopul, destinația căreia îi servește acțiunea, fără referire la persoană și la număr.

Pe lângă acestea, în unele gramatici, se vorbește și de **modul prezumtiv restrictiv** sau **potențial** a cărui acțiune s-ar caracteriza prin aceea că este simultan posibilă și condiționată (vezi viitorul).

Dintre cele opt moduri, primele patru exprimă acțiunea în funcție de persoana care o execută, iar celelalte patru, fără referire la persoană. *Primelor patru* li se spune **personale**, iar *celorlalte* **nepersonale**.

Morfologia Este partea gramaticii în care se arată cum sint alcătuite cuvintele și cum se modifică ele legându-se unele cu altele spre a alcătui propoziții și fraze. Felul în care sint alcătuite cuvintele se numește **structură**. În structura lor intră întâi o parte de bază, **rădăcina** sau **radicalul**, care se păstrează cu mici schimbări în toate îmbinările dintre un cuvânt și celelalte cuvinte. Din structura lui mai face parte o particulă numită **sufix** și una numită **desinență**. Radicalul sau rădăcina se notează pe scurt cu R, sufixul, cu S, iar desinența, cu D. Un cuvânt trebuie să aibă totdeauna un R (adical).

Părțile de vorbire flexibile au în mod obligatoriu un radical și o desinență. Ele pot avea însă și un sufix sau două. Formula-tip a structurii lor este așadar: R — S — D, de ex.: (eu, noi) *ascultăm* = R: *ascult* — S: *-a*, — D: *-m*. Dar nu toate formele aceluiași cuvânt conțin și pe S și pe D, de ex.: (eu) *ascult* pare a fi numai R. Cum însă verbul (a) *asculta* ar fi trebuit să aibă o desinență pentru persoana I singular de indicativ prezent, căci alte verbe din aceeași conjugare cu el o au, de ex. (a) *intra* este la persoana I singular de indicativ prezent (eu) *intru*, cu desinență *-u*, s-a considerat că și în (eu) *ascult* există o desinență, dar neapărind, i s-a spus desinență zero și a fost notată cu $\emptyset$. Prin urmare, (eu) *ascult* are structura R — D ($\emptyset$). În schimb, gerunziul *ascultînd* este alcătuit din R (*ascult*) și S (*-înd*), fiindcă gerunziul nu are desinențe. Participiul *ascultat* are structura R (*ascult*-) — S (*-a*-) pentru timpul perfect și *-t*, pentru participiu) fiindcă nici acest mod nu are desinențe. În schimb, *ascultați* ca adjectiv, de ex. în (*martorii*) *ascultați* are structura: R (*ascult*-) — S *-a*, ca sufix al perfectului și *-t*, ca sufix al participiului transformat în *ț* din cauza desinenței de plural *-i* și a trecerii participiului printre adjective — D (*-i*), fiindcă pluralul se formează totdeauna cu desinențe.

Cu unele mici excepții, părțile de vorbire neflexibile au numai radical (R). Prepozițiile *către*, *cu*, *de*, *de la*, *din*, *fără*, *în*, *într-* (*un*, *o*), *la*, *pe*, *prin*, *spre* etc., conjuncțiile *că*, *ci*, *dacă*, *dar*, *iar*, *însă*, *sau*, *să*, *și* etc., adverbe cum sint *cam*, *doar*, *foarte*, *mai*, *nu*, *prea*, *iată* etc. au numai radical. În schimb, prepoziții ca *înaintea*, *dinaintea*, *înapoia*, *dinapoia*, *dedesubtul*, *împrejurul*, *îndărătul*, reprezentînd de fapt adverbe care au primit articol, sint într-o situație aparte. La radicalul lor ar trebui să considerăm că s-a adăugat un sufix zero care le-a substantivat, făcînd cu puțință apoi adăugarea articolului hotărît.

Cît privește adverbele, unele au sufixe proprii, de ex. *-ește*: *bărbătește*, *cînește*, *femeiește*, *golănește*, *popește*, *țărănește* etc. adăugate la substantive, altele ca *actualmente*, *literalmente*, *moralmente*, *realmente* etc. sint formate cu sufixul *-mente* din adjective. Nici unele, nici celelalte nu au însă flexiune, după cum nu au nici adjectivele fără sufix folosite ca adverbe, de ex.: (el, ea, ei, ele *se poartă*) *cuviincios*, (el *scrie*, ei *scriu*) *frumos*, (el, ea, ei, ele *lucrează*) *minunat*, (el, ea *răspunde*, ei, ele *răspund*) *obraznic* etc. Primele vor fi deci încadrate în formula R — S, iar cele cu aceeași formă ca adjectivele, în formula R — S ($\emptyset$).

Morfologia rădăcinii Rădăcina (radicalul) suferă adesea modificări în vocalele și consoanele ei. Aceste modificări se numesc alternanțe. Iată câteva exemple ilustrative:

Alternanțe vocalice: **-a-** trece în (sau alternează cu) **-ă**: *carte-cărți, scară-scări, talpă-tălpi, rabd-răbdăm, cad-cădem, apar-apărem, care-cărui* etc.; **-a-** trece în (sau alternează cu) **-e-**: *băiat-băieți, fată-fete, masă-mese*; **-ă-** trece în (sau alternează cu) **-e-**: *măr-mere, păr-peri, vară-veri, văd-vezi* etc.; **-e-** trece în (sau alternează cu) **-ea-**: *frec-freacă, leg-leagă, plec-pleacă, sec-seacă, grec-greacă* etc.; **-ea-** trece în (sau alternează cu) **-e-**: *ceată-cete, ceartă-certuri, seară-seri, pleacă-plecăm* etc.; **-ia-** trece în (sau alternează cu) **-ie-**: *iapă-iepe, iarnă-ierni*; **-o-** trece în (sau alternează cu) **-oa-**: *cot-coate, gustos-gustoasă, scot-scoate* etc.; **-oa-** trece în (sau alternează cu) **-o-**: *coajă-coji, moale-moi, sfoară-sfori, soare-sori* etc.

Alternanțe consonantice: **-t-** trece la (sau alternează cu) **-ț-**: *cumnat-cumnați, frunte-frunți, munte-munți, scot-scoți, ascut-ascuți* etc.; **-d-** trece la (sau alternează cu) **-z-**: *corvoadă-corvezi, ladă-lăzi, pradă-prăzi, văd-vezi, rabd-rabzi, scad-scazi* etc.; **-s-** trece la (sau alternează cu) **-ș-**: *as-ași, cais-caiși, pas-pași, acest-acești, nostru-noștri* etc.; **-c-** trece la (sau alternează cu) **-ț-** (scris *ce, ci*): *sac-saci, focă-foce, rocă-roci, frec-freci, zic-zici-zice* etc.; **-g-** trece la (sau alternează cu) **-g-** (scris *ge, gi*): *briceag-bricege, fag-fagi, talangă-talangi, strig-strigi, plîng-plîngi-plînge* etc.

Alternanțele pot avea doi termeni ca cele mai multe din exemplele de mai sus sau trei termeni, ca: *port-poartă-purtăm, rog-roagă-rugăm, scol-scoală-sculăm*, adică **-o-/-oa-/-u-**.

Ele se stabilesc după o serie de reguli. Două sînt cele mai importante:

1) se pornește totdeauna de la o formă de bază (nominativ singular, indicativ prezent, conjunctiv prezent, gradul pozitiv) și se urmărește schimbarea la plural, la persoana I, a II-a și a III-a, fără a se lua în considerație sufixele. Astfel, nu se poate spune că **-g** sau **-ge, -gi** alternează cu **-s-** în verbe ca *merge, sparge* etc., fiindcă la perfectul simplu și la mai-mult-ca-perfect apar *mersei, spărsei, mersesem, spărsesem* etc., căci **-s-** la aceste timpuri este sufix;

2) nu orice sunet poate fi în alternanță cu orice sunet. Astfel, dacă forma de bază are **-u-** sau **-i-**, aceasta nu se modifică — vezi *mură-mure, scurt-scurți; cumpăr-cumperi-cumpărai* etc.

Sînt și cuvinte — puține la număr — care au două sau mai multe radicale. Astfel sînt pronumele *eu — mie — mine, tu — ție — ți; său, sa — șie — sine; noi — nouă — ne, ni; voi — vouă — vă, vi; cine — cui*; verbul: *sînt — eram — (am) fost*.

Narațiunea Este felul în care spunem cum se petrecu ori s-a petrecut ceva. Povestirea unei singure întâmplări este o narațiune. Mai multe narațiuni legate între ele formează diverse bucăți literare în proză sau în versuri. Înșiruirile de narațiuni slujesc unei idei centrale. Ele fac parte din genul literar epic. Narațiuni se întâlnesc însă și în genul liric, în cel dramatic, în cel didactic etc. Le putem împărți mai întâi în două:

- 1) povestiri ale unor întâmplări văzute, dar în care nu am avut nici un rol;
- 2) povestiri de întâmplări în care am fost amestecați noi înșine într-un fel sau altul.

Un pădurar îi spune lui Mihail Sadoveanu ce a văzut el în Poiana Dumbravnicului, iar scriitorul, la rîndul său, ne spune nouă, păstrînd, cît a putut, felul de a vorbi al pădurarului, care e și povestitor:

— *Acu eu stam aici, chiar astă-toamnă — la pîndă. Îmi am eu socotelile mele. După ce se strînge fînul, aici rămîne o singurătate... unde nu calcă picior de om. Și era ia așa, ca acu, la asfințitul soarelui; se vedea cum creștea umbra pe vale și cum lumina se ridică în răsărit și rămîne tot mai sus... Iaca, acum și soarele s-a dus... ..*

Da' atuncea, urmă pădurarul, cum s-a întins o leacă de întuneric, a ieșit și luna plină. Eu am auzit prea bine, în vale, pe coastă, mișcînd ceva. Repede m-am lăsat pe-o cărare — și cînd m-am oprit iar, aproape de fagi ... este acolo o răritură de fagi, bătrîni, am înțeles că sînt porci la jîr. Măi, mă gîndesc eu, să fie mistreți? Nu erau mistreți. Coasta era repede, fagii rari și bătea luna. Erau porcii lui Ieremia din vale, pădurarul de lîngă pîrau. Măi, cum de-au găsit ei drumul la jîr? Și poate Irimia îi caută. Erau șase mascuri mari și voinici. Și dăduseră ei de comoara asta — și mîncău. Uitaseră că se face sară și trebuie să se ducă acasă ...

Mă gîndeam: asta-i averea lui Irimia. Să-i iau de dinapoi și să-i mîn cătră vale? Ori să dau glas din corn lui Irimia? Cum să-i las eu așa? Are omul noroc cu mine. Poate să vie o dihanie și-i spintecă pe cel mai gras. Dihania cunoaște lucrul bun și-acolo se zîrle ...

Să cercetăm deocamdată aceste trei paragrafe. Din ele aflăm întâi unde și cînd a avut loc întâmplarea (*aici, într-o mare singurătate, astă toamnă, noaptea la lumina lunii*). Aflăm apoi ce-și zice pădurarul lui însuși (*Mă gîndeam... să dau glas din corn lui Irimia. Poate să vie o dihanie etc.*).

În acest punct, curiozitatea noastră pentru ce s-ar putea ivi crește dintr-o dată. Iată și ce se întâmplă:

Cum stam eu așa în cumpănă, deodată simțesc ceva ... Simțesc că este aproape ceva. Nu știu — că eu am simțit ori am cunoscut la mascarii lui Irimia ... I-am văzut cu capetele ridicate, cu urechile lor ascuțite ciulite, și întorcîndu-se cu sîrtele boturile unul cătră altul ... Hm! Parcă vorbeau și se înțelegeau. Unul a grohăit încetîșor, ceilalți i-au răspuns. Mișcau cîte o ureche numai, altfel erau crescuți din pămînt, așa de neclintîți stăteau.

Așteptam mirat. Îndată mi-am făcut socoteala. Martin nu poate să fie. Are el altă împărăție de ceea parte de munte, unde-i știam ghizunia. Trebuie să fie o bală de lup. Dihanii de acestea avem noi în pădure destule ... Numai bietele noastre ciute pot să spuie cît au suferit, și mărturie avem ciolanele lor albite pe toate ponoarele ...

Mă gândeam eu așa. Și într-adevăr că lupul a fost. Porcii, grohăind iute și aspru, deodată s-au mișcat, și lupul, de unde, n-am văzut, s-arătat în rariște cu coada tîrîș. Era foarte grăbit, îi scnteiau ochii și rînjea. Simțise el că are de-a face cu porci de coteș. Și-n urma lui altul. Doi. Am tras repede oșelele puștii.

Probabil, ajungînd aici ne spunem că va urma împușcătura. Dar, dacă s-ar întîmpla așa, am fi puțin dezamăgiți, căci oricît de bine întorcea istorisirea pădurarului, împușcarea unui lup în aceste împrejurări nu era un lucru din cale-afară de rar. Continuarea aduce însă cu totul altceva:

Dar atunci am văzut un lucru de mirare și am uitat să mai ridic patul puștii la umăr.

Porcii clefăiau cu mare amenințare și stăteau cu ritul în vînt, netnfricoși deloc. Lupii i-au ocolit mai întîi puțin; s-au dat cîtră un tufăriș des. Atunci, c-o iușeală năprasnică, mascurii lui Irimia s-au repezit, nu buluc, ci împrăstiași puțin, ca și cum ar fi vrut să-i grămădească din toate părțile pe cei doi dușmani.

Măi, mare poznă! zic eu în gîndul meu. Ș-odată văd sălînd peste tufe una din bale, și chiar pe lîngă mine a dat năbusna și s-a mistuit în rîpă. Iar pe cealaltă nici nu știu cînd au grămădit-o porcii și-au luat-o în sfîrle și cu colții au rupt-o ... Dar știți cum grohăiau și clefăiau și cîți erau de mînioși porcii lui Irimia? Lucru mare! ...

Eu stam cu mîna pe pușcă încremenit. Iaca, mi-au vînat porcii lupu!... (M. Sadoveanu, Într-o poiană)

Să mai notăm deci cum povestitorul ne trezește interesul (*Dar atunci am văzut un lucru de mirare*), apoi cum iau lucrurile o întorsătură cu totul nouă, surprinzătoare (*porci domestici vinează lupi în pădure!*). Așteptările noastre au fost întrucîtva înșelate, căci nu a fost nici o împușcătură, dar nu se poate spune că această ușoară amăgire nu ne-a făcut plăcere.

A doua povestire, tot de Sadoveanu, se cheamă *Ursul*. Acum, cel care istorisește este pârtaș. Ni se spune întîi că, împreună cu Pavel-baci, scriitorul plecase pe Valea Frumoasei la pescuit de păstrăvi, deodată:

Am auzit, ori ni s-a părut că auzim un strigăt în depărtare? Un strigăt foarte slab, pe care l-am confundat cu tăcerea. A fost strigăt omenesc? Boncăluitul juncii l-am auzit însă aproape deslușit.

Pavel-baci a stat atent, întorcînd urechea și ascultînd:

— Dumneata ai auzit ceva?

— Am auzit ceva vag, răspund eu.

— Dacă ai auzit, atunci trebuie să se fi întîmplat ceva; dacă a mugit vita, nici strigătul copilului n-a fost părăre.

— Ce poate să se întîmple?

— Nu știu. Socot că avem să aflăm după ce ne coborîm de vale.

Într-adevăr, în fund, la margine de desimi și rîpă, se întîmplase o dramă. Strigătul copilului și mugetul izbucniseră în singurătate. Răsunetul lor plutise vag pînă la noi. În vale nu auzise nimeni.

Povestirea urmează alt drum decît cea dinainte. Ea se deschide cu o întrebare plină de îngrijorare, tocmai fiindcă, la început, strigătul copilului și mugetul vitei nu sînt prea deslușite, dar acolo, la margini de desimi și rîpă fusese o dramă. Iată-o desfășurîndu-se întîi prin cîteva schimburi de cuvinte pripite între povestitor care e ciobănașul Petrică și cei cărora el le spune întîmplarea:

Însă în jumătate de ceas s-a știut ce a fost. Petrică păstorul a nemerit la casa prietenilor noștri din Braniște-Domnului, cu capul gol, cu părul ălvoi și cu ochii rătăciți pe obraz u-i stropit de pistrui.

— A dat ursul la juncile noastre! a strigat el

— Cum? Ce spui tu? l-a întrebat cu uimire Berta, nevasta lui Petini paznicul.

— A dat ursul! A dat ursul! A ieșit din rîpă și a sărit peste Joiana noastră cea roșie. De-acum mă mustră și mă bate mama că a stricat dihania juninca noastră cea mai frumoasă.

— Cum se poate una ca asta? Ce spui tu, copile? A omorît-o?

Din răspunsurile lui Petrică și din cele ce urmează, drama începe să semene cu o tragi-comedie:

— *N-a omorât-o, strigă păstorașul, că nu l-am lăsat eu. Dar de trăit nu cred să mai trăiască. Când am văzut că a apucat-o, m-am dus asupra lui cu blta. Și atunci ursul a vrut să mă mănânce pe mine!* ...

— *Când am fapat („aruncat“ n.n.) în el blta, urmează Petrică, și-am zbierat la el să lase pe Joiana pentru că-i a noastră, el a stat și a întors capul către mine.*

— *Cine a întors capul?*

— *D-apoi cine? dihania! A lăsat juninca și ia așa s-a uitat la mine. S-a uitat șintă. Ce-a zis?*

De aici încolo, povestirea copilului decurge într-un mod nou. Nu mai e grăbită. Petrică se ia la ceartă cu ursul:

(— *Ce-a zis?*)

— *Dacă las juninca, musai să te îmbuc pe tine. A lăsat juninca și a venit după mine. Eu am dat fuga la brad și m-am suit în brad. Dar nu era chiar un brad; erau un brădui. De-acuma, îi zic eu în sinea mea, ai să mînci pe dracul; pe mine nu mă mai ajungi tu aici, în vîrf. Grăia și ursul, mormăind. Nu știu ce spunea. Vine la brad și prinde să-l scuture. — Scutură tu, că nici nu-mi pasă, zic eu. Dar pe urmă am văzut că el nu scutura. El se suia în brădui. Să știi dumneata că ursul se suie în brad ca și omul. Însă eu, atuncea, nu știam. Credeam că stă jos și scutură. Când numai ce-l văd sub picioarele mele. Pînă atunci tăcusem și mă strînsesem ghem și vorbeam eu singur în gînd cu mine și cu dînsul. Tăcuse și el. Când am văzut că vrea să mă apuce cu laba, mi-am venit așa o spaimă de la Dumnezeu și am răcnit din rărunchi cît am putut eu de tare: „Văi, mamă!” Cît ce-am răcnit eu „văi, mamă!” ursul n-a mai fost sub mine. Și-a dat drumul jos și s-a dus la dracu!*

Berta și paznicii, și domnii de la Braniște ascultau pe copil fără să-l creadă.

Sub puternica emoție a certei cu ursul, Petrică se mișcă și povestește ca într-o scenetă de teatru, iar întîmplarea ia o întorsătură neașteptată, atît de neașteptată, că cei din jur nici n-o cred. Dar cînd coboară la locul cu pricina lucrurile se dovedesc a fi adevărate, căci:

Iată urmele fiarei, în albia pîrăului. Iată brăduiul în care s-a căfărat Petrică păstorul. De către vîrf pînă la poale, trunchiul bradului e zdrelit de ghiarele ursului cînd s-a lăsat să cadă cu repeziciune la răcnetul neașteptat. S-a dus în rîpă, sărind alternativ cu dinaintea și dinapoia, și fuge și acuma. S-a temut de mama lui Petrică: se pare că-i aprigă muiere.

Nota de umor încheie jocul la sfîrșit, căci Pavel-baci îl sfătuiește pe copil:

Cînd va fi să fie asupra ta primejdia astălalită, cheamă și tu ursul. Atunci are să fugă maică-ta. Iar tu vină iarăși la pîrău și-ți vezi de treabă.

Narațiunea și cele 5 puncte ale ei

Din ce am văzut pînă aici, a reieșit că dintr-o narațiune nu pot să lipsească locul și momentul, adică unde și cînd s-au întîmplat lucrurile povestite și — se-nțelege de la sine — nici ce anume s-a petrecut acolo și atunci. Pe lîngă acestea, apare, chiar de n-am vrea noi, și cine a luat parte la întîmplare. Acel „cine” poate fi vîntul, pîrîul, ploaia, zăpada, ceața ș.a.m.d., dar de cele mai multe ori e o ființă.

O narațiune mai trebuie să arate și cum, de ce, în ce fel s-au desfășurat faptele povestite. Ea trebuie așadar să răspundă la următoarele cinci puncte:

1) cînd s-au petrecut faptele; 2) unde s-au petrecut ele; 3) ce anume s-a petrecut; 4) cine a înfăptuit lucrurile povestite; 5) cum, de ce și în ce fel au avut ele loc.

Cele cinci puncte se pot dezvolta chiar în ordinea în care le-am enumerat. Putem să începem însă și cu unde, deci cu locul în care s-a petrecut întîmplarea, și după aceea să trecem la momentul desfășurării ei. Putem începe — ce-i drept, mai rar — și cu ce s-a întîmplat, spunînd pe scurt esențialul, cum face Petrică din povestirea *Ursul cînd strigă: „A dat ursul la juncile noastre!”* și nu mult după aceea: „A ieșit din rîpă și a sărit peste Joiana noastră cea roșie”.

Nu putem lua însă niciodată ca prim punct pe cel notat cu 5). El va apărea în povestirea noastră numai după ce am răspuns la ce și cu cine (s-a întâmplat). Punctul 5) e cel mai important, fiindcă din desfășurarea lui se înțelege în cele din urmă de ce povestirea a c e a s t a e deosebită de alta, care e, la rîndul ei, deosebită de alta ș.a.m.d.

O povestire foarte scurtă ca următoarea: *Ieri după amiază, la școală, am jucat o partidă de oină* conține 4 din cele 5 puncte: *cînd, unde, ce și cine*, dar nu are pe al cincilea: *cum*. Dacă s-ar zice mai departe: *dar ce partidă, nemaipomenită!* s-ar stîrni numaidecît curiozitatea. În jurul punctului al cincilea e bine așadar să stringem tot ce emoționează mai puternic și face ca evenimentele să devină mai vii.

Cu toate că de obicei o narațiune conține cele cinci puncte, basmele nu răspund la primele două, dar povestitorii de basme cunosc regula, căci, începînd cu *a fost odată ca niciodată*, ei vor să spună prin aceste cuvinte „odinioară“, „cîndva“, „de mult“, „nu știu cînd în trecut“, căci datorită celor ce se petrec în basme, altă lămurire nu e nici de folos, nici necesară. Locul sau locurile sînt și ele „unde“, peste nouă mări și nouă țări sau unde nici pasărea nu zboară.

Narațiunea în descriere În viața de toate zilele se întîlnesc fel de fel de narațiuni. Unul spune cum era să piardă trenul sau avionul, altul, cum și-a uitat fularul la garderoba unui teatru, altul cum a prins o știucă de un metru sau... aproape. Cineva povestește cum și-a cunoscut soția, altcineva ce i s-a întîmplat în război, într-o călătorie, într-o uzină etc. Unii fac și descrieri. De multe ori ele sînt binevenite. Despre însemnătatea lor în cursul povestirilor vom vorbi mai încolo. Deocamdată ne oprim la narațiunea introdusă într-o descriere.

Prezentînd pasărea numită *mărăcinar*, *pietroșel* sau *urzicar*, unul dintre cei mai buni specialiști, după ce înfățișează speciile de *Saxicola* din care face parte și mărăcinarul, scrie:

...*Urzicarul, în apropierea căruia ne-am oprit, a prins a zbura de pe o plantă pe alta în jurul nostru, cam pe o rază de 20 m, fără însă a se depărta; după această comportare, am priceput că avea cuibul tot în acea rază. Am stat atunci locului liniștiți, iar urzicarul n-a înțrziat să se coboare în desîul ierbii gata de cosit, înaltă pînă la genunchi. Ne-am apropiat imediat de locul unde dispăruse, călăuziți de cicoarea pe care se lăsase și pe care revenise mereu în cursul trcoalelor ce ni le dăduse înainte de a ne fi oprit; am dat la o parte iarba, găsind imediat cuibul cu 6 puișori, care, înștiințați de tipătul de alarmă al mamei desigur, făceau pe morții și n-au mișcat nici cînd i-am atins cu pensa.* (Mihai C. Băcescu, *Păsările în nomenclatura și viața poporului român*, București, 1961, pag. 307—308)

Narațiunea sprijină în întregime descrierea dinainte, fiindcă, afară de purtarea păsărelei, „evenimentul“ narativ principal, ca să spunem astfel, e că puișorii din cuib *făceau pe morții*.

Descrierea în narațiune Unul dintre cele cinci puncte ale narațiunii cere să se arate locul întîmplării. Oricît de scurtă, la nevoie numai în 2—3 propoziții, descrierea lui nu poate lipsi, mai ales cînd acel loc e mai aparte, mai puțin cunoscut sau, pur și simplu, necunoscut ascultătorilor ori cititorilor. Dar nu numai locul, ci și cei ce se mișcă în el trebuie descriși. Persoanele ori ființele despre care vorbim se cere să aibă în narațiune „fața“, „chipul“, „îmbrăcămintea“, „ținuta“ lor, în așa fel încît să le vedem, să le urmărim mișcările, gesturile, vorbele ș.a.m.d., deci pe de o parte o scenă, locul întîmplării, pe de alta, personaje pe această scenă.

Descrieri fără narațiune se pot face ușor, de exemplu cele de obiecte tehnice (scule, aparate, părți de mașini etc.), de plante, zăcăminte de diverse feluri, șiruri de munți, cursuri de apă, baraje etc., dar *narațiune fără descriere nu se poate*. Însăși istoria, unde narațiunea se află la largul ei, nu se lipsește de descrieri, fie ale locurilor de bătălie, fie ale armamentului, uniformelor sau altor amănunte militare și nici de prezentarea figurilor generalilor, ofițerilor și ostașilor care se disting prin ceva.

În narațiunile istorice, descrierea se așază cît mai aproape de evenimentul povestit. În cele care nu au caracter istoric și nu sînt deci legate de o anumită dată (an, zi, lună), descrierea poate să apară cu mult înainte de ceea ce se va întîmpla. Cînd însă un istoric, analizînd domnia lui Mihai Viteazul, ajunge, de exemplu, la 13 august 1595, el nu are cum să treacă peste luptele de la Călugăreni iar dacă vrea să înfățișeze și teatrul de bătaie, aici, și nu în altă parte, trebuie s-o facă, cum a și procedat A. D. Xenopol:

...Aflînd însă că turcii puseseră un corp din armata lor să treacă Dunărea mai sus, spre a-l apuca pe la spate, și temîndu-se a nu fi înconjurat, Mihai se retrage de la Dunăre în sus pe drumul dintre Giurgiu și București, și se oprește la Călugăreni, unde geniala lui privire descoperi de îndată locul cel mai potrivit pentru a susține cu pușini atacul celor mulți.

Și acum descrierea propriu-zisă a locului:

Drumul către București înainte de a ajunge la Călugăreni se restrînge între două dîmburi care, deși puțin înalte, opuneau o piedică dezvoltării frontului unei armate, fiind pe atunci acoperite cu păduri. Acele dîmburi se întind pe o lățime tîndestul de mare spre a feri pe cei din dosul lor de o grabnică înconjurare. Pe partea nordică spre București, dîmburile se lasă iarăși într-un șes prin care curge aproape de piciorul lor pîrtul Neajlovul, care taie deci drumul către București, ce-l trece pe un pod, pe atunci destul de îngust. Apa Neajlovului în curgerea ei înceată formează tocmai aici niște bălți și mocirle care apără și ele așezarea acestui loc, de altfel cuprinse într-o cîmpie ce părea a nu putea oferi nici o poziție strategică. (Istoria românilor din Dacia Traiană, vol. V, ed. III, București, 1927, pag. 160—161)

Din povestiri obișnuite, fără caracter istoric, am dat exemple în capitolul descrierea.

Narațiunea se transformă însă cîteodată în descriere. În *Miorița*, de exemplu, uciderea ciobanului vrîncean e numai pomenită; nu se petrece sub ochii noștri, cel puțin în varianta cea mai frumoasă, aceea culeasă și prelucrată de Vasile Alecsandri. Dar firul narativ este însă acolo numai pentru a ne ajuta să înțelegem felul în care își inchipuie păstorul că, prin moarte, el se contopește cu întregul univers.

Cu un gînd asemănător a compus și G. Topîrceanu *Balada morții*. Un „drumeț sărman, muncitor cu sapa” își dă sfîrșitul, căzînd la umbra unui stog de fin. Atîta este toată narațiunea. Ea ține doar 3 din cele 12 strofe ale baladei. Restul e îmbrățișarea lentă a celui pierit de întreaga natură, cum se vede mai deslușit în strofele 5, 6, 10, 11, 12:

1. Cobora pe Topolog
Dintre munți, la vale...
Și la umbra unui stog
A căzut din cale.
2. În ce vară? în ce an?
Anii trec ca apa...
El era drumeț sărman
Muncitor cu sapa.
3. Oamenii l-au îngropat
Într-un loc aiurea,
Unde drumul către sat
Taie-n lung pădurea.
4. Și de-atunci lângă mormînt,
Plopi cu frunza rară
S-au zbatut ușor în vînt,
Zile lungi de vară.
5. Soarele spre asfințit
Și-a urmat cărarea.
Zi de zi l-au troienit
Vremea și uitarea.
6. Dimineața ca un fum
Urcă pe coline.
Zvon de glasuri dinspre drum
Pînd-n preajmă-i vine.
7. Peste vîrfuri lunecînd
În argint condurii
Înfioară cînd și cînd
Liniștea pădurii...
8. Numai colo-ntr-un frunzar
Galben în lumină,
Stă pe-o creangă de arșar
Pasăre străină.
9. Stă și-așteaptă fără glas
Parcă — să măsoare
Cum se mută, ceas cu ceas,
Umbra după soare...
10. Asifel, tot mai neștiut
Spre adînc îl fură
Și-l îngroapă-n stînu-i mut
Veșnica Natură.
11. Vara trece pe cărări,
Frunza-n codru sună.
Trec cernite înserări
Nopți adînci cu lună.
12. Iar norii-nvăluiesc
Alba nopții Doamnă,
Peste groapa lui pornesc
Vînturi lungi de toamnă.

Firul conducător în narațiune. O narațiune conține o singură întâmplare povestită, dar în operele literare întâlnim de cele mai multe ori un șir întreg de povestiri. În nuvele, în romane, chiar în unele schițe, și, mai de mult, în poeme sau în epopei eroice ori eroi-comice, apar fel de fel de peripeții. Înlănțuirea lor are un scop, dar — de obicei — autorul nu-l mărturisește, ci îl lasă la înțelegerea cititorului. Astfel, când terminăm de citit unul dintre cele mai valoroase și mai tulburătoare romane din literatura noastră, *Răscoala* de Liviu Rebreanu, și după ce aflăm atâtea despre personajele care „fac” și „spun” fel de fel de lucruri, luând parte direct sau doar ca martori la întâmplări foarte deosebite unele de altele, ne întrebăm nu de ce se cheamă așa romanul, ci de ce se povestesc în el câteodată lucruri parcă fără legătură cu *Răscoala* din 1907. Numai după ce regândim seria de întâmplări, ne dăm seama că ele au fost alese cu socoteală. Unele pentru că arată felul de a fi și de a trăi al boierilor, cu moșii mari, altele pentru că scot la iveală slugărnicia față de cei puternici, și pe de altă parte ura, cruzimea jandarmilor și a altor slujbași de atunci față de țărani. Alte întâmplări privesc lipsa de înțelegere și de voință a unor intelectuali, care șovăie să treacă cu adevărat de partea țăranilor. În sfârșit, din narațiunile numai cu țărani, simțim suferința, mizeria, foamea, boala și moartea cu zile a unora dintre ei. Apăsăți de toți, infomețați, batjocoriți, bătuți adesea pînă la sînge, ei ajung să creadă că numai punînd mîna pe ciomag, pe coasă, pe topor, dînd foc la conacele boierești se vor izbăvi. La ură, batjocură, răutate și omor răspund în același fel.

Una dintre cele mai frumoase opere literare ale omenirii este *Odiseea*, o epopee compusă acum aproape 2 800 de ani de poetul grec Homer. Ea reprezintă de fapt un șir de povestiri în versuri despre peripețiile lui Odiseu, zis și Ulise, unul dintre cei mai isteți conducători ai grecilor din timpul războiului troian.

Cu mult înainte de a compune Homer *Odiseea*, între grecii din Grecia europeană și grecii de la Troia, cetate mare, puternică și plină de bogății din Asia Mică, se purtase un greu și îndelungat război. El izbucnise din cauza lui Paris, un tînăr frumos din Troia, fiul lui Priam, conducătorul cetății care, ca oaspe al lui Menelau, conducătorul grecilor europeni, o amăgise pe Elena, soția gazdei sale, și fugise cu ea la Troia, necinstind casa lui Menelau și călcînd în picioare legile ospetiei. Luptele durau de 10 ani, cu jertfe mari de ambele părți, iar Troia nu putea fi nicicum învinsă. În cele din urmă Ulise a reușit să ducă, prin viclenie, pe grecii europeni la victorie. El a născocit un cal uriaș de lemn pe care se scrisese că e închinat zeiței Atena de asediatori, care — se mai arăta în inscripția de pe cal — s-au hotărît să lase cetatea în pace și să se întoarcă acasă. Dar Ulise îi sfătuisese să se prefacă numai că pleacă; în fapt să se întoarcă noaptea și să se ascundă cît mai bine prin jurul cetății. El și cîțiva războinici intră înarmați în calul de lemn. După îndelungate șovăieli, troienii trag calul în cetate. Noaptea, Ulise și ceilalți ies din cal, ucid gărzile și deschid porțile cetății. Grecii aflați la pîndă năvălesc înăuntru și distrug Troia.

Drept pedeapsă, zeii care protejau cetatea hotărîsc să-l împiedice pe Ulise și pe oamenii lui de a-și mai vedea vreodată patria. Alți zei îl vor ajuta însă.

Odiseea ne spune prin ce chinuri și suferințe a trecut Ulise pînă a reușit să debarce în insula Itaca, patria lui, și să-și reia locul cuvenit în țara și în casa lui. În traducerea românească, epopeea are 24 de cînturi și peste 16 000 de versuri. Ea începe arătîndu-ne ce se petrecea în Itaca în lipsa lui Ulise. Pe cînd se zbătea pe drumul de întoarcere, acasă ieșise zvonul că el murise. De aceea, mulți tineri nobili din împrejurimi veniseră s-o ceară în căsătorie pe soția lui Ulise, frumoasa și înțeleapta Penelopa. Ea îi refuză însă, fiindcă trăiește cu credința că soțul ei se va întoarce acasă viu și nevătămat. Dar pețitorii nu mai pleacă. Se apucă să benchetuiască în casa lui Ulise din hrana și vinurile lui spunînd că o vor ține tot

aşa pînă ce Penelopa va lua pe unul dintre ei de bărbat. Şi nu erau zece-douăzeci, ci peste o sută, fără a socoti sclavii care-i însoţeau şi-i serveau. În ospetele lor prăpădeau zilnic zeci de porci, zeci de oi, de capre şi de boi, zeci de burdufuri de vin, într-un dezmăţ neruşinat.

Gîndul lor nemărturisit era să distrugă neamul lui Ulise. Odată măritată cu unul dintre ei, Penelopa s-ar fi dus în casa aceluia. Rămînea ca moştenitor al averii şi al titlului de cîrmuitor al Itacăi tînărul fiu al lui Ulise, Telemah. Dar pe el, peţitorii hotărîseră în mare taină să-l ucidă cînd se va ivi prilejul nimerit şi să-i ia domnia.

Pînă acum epopeea ne înfăţişează două serii de întîmplări, una povestită mai în amănunt — cea cu peţitorii — a doua numai amintită, peripeţiile lui Ulise. Urmează a treia. Sfătuit de Atena, care-l sprijină, Telemah face rost de o corabie şi porneşte în secret pe la vechii prieteni de arme ai lui Ulise, întorşi de la Troia, să-i întrebe ce ştiu despre tatăl său. După ce-i vizitează, se întoarce acasă pe ascuns, fiindcă aflase că peţitorii îl pîndeau la ţărmul unde avea de gînd să debarce ca să-l ucidă şi se duce pe un drum ştiut de el la un bătrîn sclav credincios, care avea în grijă turmele lui de porci. Acolo dă peste un cerşetor în vîrstă, amărit, zdrenţăros şi flămînd, găzduit de porcari după credinţa oamenilor simpli de atunci că un străin şi mai ales un milog putea să fie un zeu venit sub o asemenea înfăţişare ca să încerce bunătatea oamenilor. Cerşetorul era însă Ulise, întors şi el acasă tot pe ascuns şi cu chipul schimbat ca să nu-l recunoască cineva. El se descoperă fiului său, dar deocamdată numai lui, şi face cu el planul cum să se descotorosească pentru totdeauna de peţitorii vrăjmaşi, dar cu mare băgare de seamă, căci erau mulţi şi în stare de orice.

Telemah porneşte spre palat. Însoţit de porcarul cel credincios, ajunge acolo şi Ulise, pasă-mi-te să ceară de pomană. Dintre ai casei, nu-l recunoaşte decît doica lui, dar Ulise îi porunceşte cu străşnicie să nu spună nimănui cine e, nici măcar Penelopei. Printre servitori, el descoperă încă un om de încredere, un văcar. Acum sînt patru bărbaţi hotărîţi să scape casa de jaful şi obrazniciile peţitorilor.

Penelopa care stătea de obicei în camera ei şi ţesea, apare pentru scurt timp în faţa peţitorilor să le spună, după cum o povătuise zeiţa Atena, că s-a hotărît să ia de bărbat pe acela dintre ei care, cu arcul rămas de la Ulise, va nimeri o ţintă trecînd săgeata prin urechile unor securi aşezate în linie. Arcul lui Ulise este însă prea tare pentru puterile peţitorilor. Unul după altul se lasă păgubaşi. Cerşetorul se roagă să i se dea voie şi lui să încerce. Toţi sar cu gura pe el, îl batjocoresc în tot felul, îi cer lui Telemah şi Penelopei să nu îngăduie aşa ceva. Cei doi reuşesc însă să-i potolească. Penelopa se întoarce în camera ei. La un semn tainic al lui Ulise, care luase în mînă arcul, slujitorii rămaşi credincioşi, cărora între timp el le spusese cine este, scot armele care împodobeau sala banchetelor şi baricadează ieşirile. Cerşetorul pipăie arcul, struneşte coarda, îl întinde şi loveşte fără greş ţinta făcînd să treacă săgeata prin urechile securilor. Apoi spune tuturor cine e de fapt el şi ce-i aşteaptă pe ei.

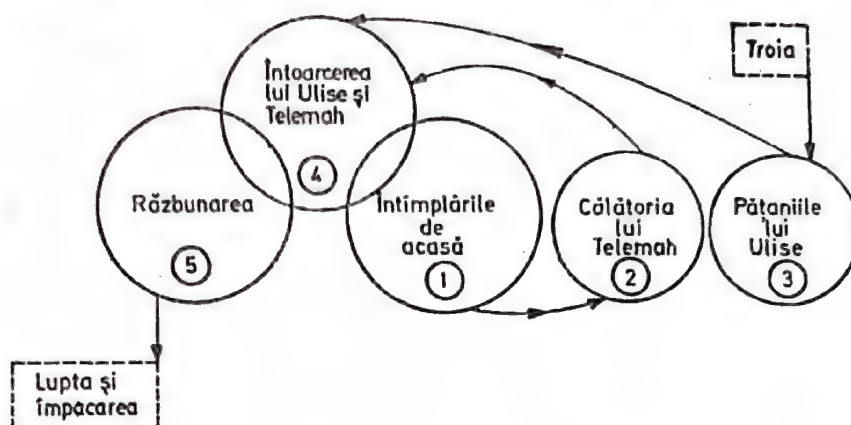
Cu săgeţile aduse odată cu arcul, Ulise străpunge pe peţitori fără milă. Se încinge o luptă. Peţitorii sînt toţi ucişi de Ulise şi Telemah. Sclavii trădători sînt puşi să care morţii afară, să spele locul şi să-l afume cu pucioasă, iar ei sînt spînzuraţi.

Penelopa se bucură, dar nu vrea să creadă că cerşetorul este Ulise. Numai după ce el îi spune amănunte din viaţa lor, ştiute doar de ei doi, se convinge.

După o scurtă luptă cu părinţii şi rudele celor ucişi, lucrurile se liniştesc.

Avem cinci rinduri de întâmplări: 1) cele din casa lui Ulise, 2) cele din călătoria lui Telemah, 3) peripețiile lui Ulise pe mare, 4) întâmplările legate de întoarcerea eroului și 5) răzbunarea lui, fără a socoti încheierea propriu-zisă. Care este firul lor conducător? El se vede limpede în schema de mai jos:

Nu am repovestit pățaniile din drumul de întoarcere în patrie a lui Ulise. Sint multe și grele, unele înspăimântătoare. Din ele nu scapă cu viață decît el. Tovarășii lui de arme pier toți, unii fără vină, alții fiindcă se poartă prosteste, nu respectă regulile locurilor unde pun piciorul, se lasă păcăliți de vicleniile unora și altora sau sint stăpîniți de lăcomie. Astfel, în cîntul al X-lea, Eol, zeul vînturilor, îi dă lui Ulise un burduf mare unde virise și închisese toate vînturile aspre, afară de zefir, lăsat să-i împingă pe toți lin către patrie. Tocmai cînd se zărea țara părinților și se deslușeau chiar focuri pe mal, soții lui Ulise, crezînd că în burduf sint comori, îl dezleagă. Pe loc, vînturile scăpate din strînsoare se dezlănțuie într-o furtună grozavă care-i împinge în largul mării, îndărăt în locul de unde pleaseră. Altădată, în țara ciclopilor, Ulise cu doisprezece însoțitori pătrund din curiozitate în peștera uriașului Polifem, o namilă cît un munte, cu un singur ochi, dușmănos și rău, mîncător de oameni, deși bogat în turme de oi. Acolo, în prima seară, după ce îi închide în peșteră, ciclopul înhață și mănîncă doi însoțitori de-ai lui Ulise, a doua zi în zori, alți doi, iar seara încă doi. Cei rămași, descoperind că Polifem nu știa ce-i vinul, dar îi plăcea, îl îmbată cu vinul pe care-l aveau cu ei și, pe cînd uriașul dormea toropit de băutură, încing în foc un par și i-l înfig în singurul lui ochi, orbindu-l. Apoi, dimineața, cînd Polifem ridică enorma stîncă de la intrarea în peșteră să scoată turma la pascut, cei rămași în viață, învățați de Ulise, se prind cu mîinile pe lina de pe burta oilor, care sint și ele uriașe, și izbutesc să scape cu viață.

Nu am repovestit nici întâmplările din călătoria lui Telemah. Ele ne-ar fi îndepărtat de firul conducător. Acest fir nu se deosebește de cel pe care-l întîlnim în romane, în nuvele mai dezvoltate sau în piese de teatru cu mai multe acte. De aceea i se și zice adesea intrigă, nume aproape totdeauna folosit spre a numi firul conducător din piesele de teatru.

Punctul culminant al narațiunii al unei povestiri sau al unei înlănțuiri de povestiri este momentul dinaintea deznodămîntului. Cînd o operă întemeiată pe narațiune, deci o operă narativă, a fost bine alcătuită, părțile ei duc în cele din urmă către o încheiere în care evenimentele povestite își găsesc o rezolvare. Ele trebuie așadar să facă pe cei ce le ascultă sau le citesc să se întrebe mereu ce va urma, cum se va descurca un personaj sau altul în cutare ori cutare împrejurare, ce va face el mai departe etc. Chiar atunci cînd se pare că ceea ce ni se spune nu are legătură cu ce s-a petrecut mai înainte în povestire, undeva trebuie totuși să se găsească măcar un punct de legătură, fie că el privește un personaj, fie o idee.

Episoadele narațiunii. Într-o înlanțuire de narațiuni, episodul este părăsirea pentru cîtva timp a firului conducător, pentru ca, după ce se arată în el ceea ce era de arătat să ne întoarcem la firul conducător. Ocolul acesta are rostul de a întări înțelegerea a ceea ce va urma. În *Odissea*, de exemplu, călătoria lui Telemah este un episod.

Tot un episod este și cel pe care-l vom cerceta mai îndeaproape în continuare.

După ce fusese rănit și stătuse în spital o vreme, Apostol Bologa, eroul romanului *Pădurea spînzuraților* al lui Liviu Rebreanu, primește un concediu medical și se duce bucuros să-l petreacă acasă, în satul Parva. Dar acasă nu-și găsește liniștea sufletească pe care o căuta de cînd începuse să se frămînte dacă poate el, român, dar ofițer în armata austro-ungară, să lupte împotriva fraților săi de sînge. Trece în continuare printr-o tulburare sufletească adîncă, rupe pe neașteptate și fără explicații logodna cu Marta. Tatăl fetei e jignit, Marta cu atît mai mult, iar mama lui Bologa nu pricepe ce se întîmplă cu fiul ei.

Primarul, prieten cu tatăl Martei, crede că e de datoria lui să se amestece. Trimite pe notar, care copilărise cu Bologa, să-l convingă pe acesta să nu rupă logodna. Notarul îi e însă nesuferit lui Bologa. Într-o criză de nervi, îl lovește și-l dă afară din casă. Prietenii familiei sînt uluiți. Mama lui Bologa, de asemenea. Unii cred că în Apostol Bologa s-a trezit ura împotriva ungarilor, fiindcă logodnica lui îl vizitase însoțită de un ofițer ungar, de altminteri coleg de arme cu Bologa.

Dar, spre uimirea tuturor, cu puțin înainte de a se întoarce în garnizoana de pe linia frontului, Bologa se schimbă pe neașteptate. Cere iertare Martei și tatălui ei, fără a reface însă logodna, se umilește în fața notarului cerîndu-i și lui scuze, se apropie sufletește de mama sa și pleacă pe front împăcat și totodată hotărît să nu lupte împotriva românilor, ci să treacă de partea lor.

Lucrurile care se petrec în acest episod nu sînt legate direct de front, cum sînt cele de pînă aici, dar exprimă frămîntările lui Bologa și îl fac să-și limpezească poziția. De aici încolo, și-a ales drumul. Rostul episodului, cu care se și încheie cartea a II-a din *Pădurea spînzuraților*, acesta și era: eliberarea sufletească a lui Bologa de tot ce-l trăgea în altă parte decît cea către care tindea sufletul său.

Înlanțuirea dintre două sau mai multe povestiri

Cînd două sau mai multe

întîmplări se petrec una după alta, le povestim firește în ordinea în care s-au petrecut. Cînd însă cel puțin două merg paralel, nu e cu putință nici să le spunem, nici să le scriem deodată, așa cum au ele loc în realitate. Atunci hotărîm cu care începem. E ușor să continuăm apoi cu a doua, zicînd: *în timp ce*; *pe cînd*; *tot atunci*; *totodată* sau: *în aceeași zi (dimineață, seară)*; *în aceeași săptămîină (lună)*; *în clipa aceea*; *în minutul acela* ș.a.m.d.

Cîteodată trebuie să intrerupem firul povestirii ca să arătăm ce se întîmplă cu vreunul dintre personaje pe care le-am pomenit mai înainte. Iată un exemplu la îndemîna oricui. În *Povestea lui Harap Alb*, tocmai cînd era la împărat „temeiul mesei”, cum zice Creangă, o pasăre vrăjită strigă la fereastră: „— Mîncăți, beți și vă veseliți, dar la fata împăratului Roș nici nu gîndiți!” Toți se sperie și se intristează. Spînul, văzînd „nu știu cum” pe Harap Alb zîmbind, îi poruncește cu ură și minie să-i aducă de unde va ști pe fata împăratului Roș. Ca de obicei, Harap Alb se plînge calului său, care-l îmbărbătează și pornește cu el prin înaltul cerului spre împăratul Roș. Aici Creangă se oprește ca să mai pună o dată în lumină inima de cîine a spînului. Trecerea de la începutul povestirii drumului lui Harap Alb la ce „bodrogănea” spînul la masă, se face foarte simplu:

„Dar ia să vedem — zice Creangă — ce se mai petrece la masă după ducerea lui Harap Alb.

— „Hei, hei! zise spînul în sîne, tremurînd de ciudă, nu te-am știut eu că mi-ești de aceștia, că de mult îți făceam felul!”

Deseori, cînd trebuie să se întoarcă la firul conducător, povestitorii populari spun: *(și-) acum (să) ne întoarcem la...; (și-) acum (să) povestim din urmă; să vedem acum ce-a mai făcut cutare; (și-) acum să luăm firul de unde l-am lăsat ș.a.m.d.*

Trecerile de la o povestire la alta, fie înainte, fie înapoi, cer oarecare îndemnare la scris și la istorisit. De aceea trebuie să le dăm aceeași atenție pe care o dăm legăturilor dintre paragrafe. O compunere în care vrem să povestim mai multe fapte n-o putem începe fără un plan cît mai amănunțit și fără să ne fi gîndit dinainte unde și cum vom face trecerea, dacă va trebui să întrerupem vreuna din povestiri, și în ce chip ne vom întoarce s-o continuăm. Să zicem, de exemplu, că vrem să istorisim viața bunicului, a bunicii, a tatălui ori a mamei, a unui unchi, unui frate mai mare sau a unui om drag. Viața oricui e plină de întîmplări și multe se petrec în paralel. Firul conducător pe care ni l-am ales poate fi tăria de caracter și lupta cuiva pentru o idee, poate fi dragostea și spiritul de sacrificiu pentru ai săi, poate fi dragostea pentru natură etc. Dacă unul din aceste lucruri ne-a împins să istorisim viața unui om, alegem din ce știm despre acel om faptele care îl servesc. În felul acesta și trecerile de la povestirea unei întîmplări la povestirea alteia se fac mai ușor.

Dar cînd nu viața cuiva este subiectul compunerii, ci niște isprăvi care ne plac, nu le vom înșira una după alta, cu speranța că, de vreme ce le socotim frumoase, vor încînta și pe alții. Ne vom strădui să le înlănțuim găsind pentru ele ceva comun. Ne-am putea sluji în privința aceas ta de una din seriile cele mai izbutite de „povești” din literatura română, cum le spune autorul lor, care le și începe direct:

„Într-o toamnă aurie, zice el, am auzit multe povești la Hanu-Ancuței. Dar asta s-a întîmplat într-o îndepărtată vreme, demult, în anul cînd au căzut de Stîlilie ploi năpraznice și spuneau oamenii că ar fi văzut balaur negru în nori, deasupra puhoaielor Moldovei”.

De aici înainte, autorul, Mihail Sadoveanu, e îndreptățit să istorisească el totul, dar din cele nouă povești cite are *Hanu-Ancuței*, pe nici una nu o spune el. Le spun oaspeții de la han, îndemnîndu-se unii pe alții, mulțumiți de voia bună de acolo și de hangiță, care-i și cunoaște pe unii, și e gazdă grijulie, tînără și vioaie.

Cele nouă povestiri nu au legătură între ele. Cinci sînt istorii de dragoste-pătimașă, una de necredință a unei neveste și de batjocorire a soțului ei, țăran sărac, cu sfîrșit cumplit de răzbunare (*Județ al sărmanilor*). Celelalte trei au alte teme. Prima, cea care deschide întreaga serie, e o anecdotă a unui răzeș, Ioniță comisul, care, căutîndu-și dreptate pentru o moștenire a sa, ajunge cu jalba pînă la vodă, fără să știe dinainte că vodă nu era altul decît acel boier care făcuse un scurt popas la han și primise să cîntească o oală de vin cu Ioniță comisul, aflînd de la acesta ce-o să-i spună el lui vodă dacă nici el nu-i va da dreptate. Alta, care se cheamă *Negustor lipsan*, e istorisirea a ceea ce văzuse un negustor moldovean prin țara muscalilor, pe la Liov și prin țara nemțească, iar ultima dintre cele trei, intitulată *Orb sărac*, e o povestire despre vremea Ducăi-vodă.

Cu toate acestea, ele au fost puse împreună și, citindu-le, vedem că sînt totuși legate între ele, deși sînt spuse fiecare de altcineva, fiindcă, pe lîngă cei ce povestesc, care parcă intră pe o scenă și ies pe rînd din ea, mai e un personaj mut, dar, într-un fel sau altul, de la el pornește, pe la el trece sau de la el pleacă totul. El se află nemișcat pe locul acela dinaintea Ancuței, de pe vremea cînd trăia *Cealaltă Ancuță*, cum se și intitulează una din povestiri, mama celei de acum. Personajul mut și statornic este hanul însuși. El face legătura între cele nouă povestiri. Autorul și Ancuța sînt doar sprijinatorii lui. Comisul Ioniță, deschizătorul seriei de povești și cel ce se pregătește mereu de altă istorie „pe care de mult voiam să v-o spun”, dar sau dă rînd celorlalți sau nu apucă să înceapă fiindcă apar oameni noi la han, ar putea fi socotit al treilea sprijin, un fel de animator, alături de autor și de Ancuța.

Cit despre autor, el poate fi asemuit cu un regizor și un scenarist. El introduce în scenă povestitorii; iată-l, de exemplu, pe călugărul Gherman:

„Atunci cu mare dragoste și plăcere s-a ridicat din colțul lui călugărul cel care venea de la munte și, cumpănindu-și oala de vin în dreptul bărbii, a slobozit cuvânt. Până într-acea clipă tăcuse și se îndeletnicise cu oala și mai nu-l vedeam din barbă. Acum ne întoarserăm cu mirare către el.”

sau pe Leonte Zoderul când acesta își începe istorisirea:

„...Deci am ascultat pe părintele Gherman, care iar s-a învâlit întru întristarea sa și tace. Ci eu nu știu, comise Ioniță, dacă ai să ne poți arăta ceva mai înfricoșat. Vă spun drept că numai o dată, de când stnt, mi-am simțit așa inima, ca pottrniciea în cângile șoimului.

Hangița a întors spre bătrân ochii ei aprigi, c-un glas pripit:

— Când ai văzut întâi balaurul, moș-Leonte?

— Da, încuviinșă bătrânul, când am văzut întâi balaurul.”

după care Leonte Zoderul își deapănă povestea lui.

În sfârșit, iată și cum ne prezintă un călător nou, care va fi și el povestitor:

„Era om ajuns la cărunteță, dar se ținea drept și sprinten pe cal. Purta ciubote de iușt cu tureci nalteș-un ilic de postav civil albastru cu nasturi rotunzi de argint. Pe umeri ținută numa-ntr-un lanțușel, atrna o blănișă cu guler de jder. Avea torbă de piele galbănă la șold și pistoale la coburi. Obrazu-i smad cu mustăcioară tunsă și barbă rotunjită, cu nas vulturesc și sprâncene întunecoase, arăta încă frumuseță și bărbăție, deși ochiul drept stins și închis îi dădea ceva trist și straniu.”

E portretul lui Neculai Isac, căpitan de mazili, care va istorisi drama trăită de el nu departe de han în tinerețele sale.

Nominativul Este cazul gramatical în care stau substantivele și echivalentele lor când arată cine este ființa sau ce este lucrul aflat într-o anumită stare sau mișcare și cum este ființa sau lucrul pentru care am construit propoziția, de ex.: Nelu *doarme dus*; El *este obosit*; Mama *il trezește*; A *sunat telefonul*? Aspirina *conține acid salicilic*; Reprezentanți ai *opinii publice au făcut un schimb util de păreri*. (Pentru desinențele nominativului, vezi numărul — singular-plural.)

Funcțiile nominativului în propoziție Nominativul are trei funcții, și anume:

- subiect (în primele trei exemple de mai sus, ca și *aspirina* din al cincilea și reprezentanți din al șaselea);
- nume predicativ (*acid* din al cincelea exemplu);
- apozitie, ca în: *Automobilul*, o Dacie, *depășise viteza legală*; *Ancuței*, hangița din povestirile lui Sadoveanu, *ți părea totdeauna bine de oaspeți*.

Numărul (singular și plural) Formele luate de cuvânt pentru a arăta când este vorba despre un singur obiect, o singură totalitate, însușire etc. și când este vorba despre mai multe constituie categoria gramaticală a numărului. Ea este alcătuită în limba română din singular și din plural.

Numărul este condiționat pe de o parte de gen, pe de altă parte de el însuși, pluralul fiind dependent de singular, dar uneori și invers.

Numărul la substantive

Desinențele de număr Singularul și pluralul au desinențe diferite.

Pentru singular substantivele masculine au următoarele desinențe:

- e: *burete, castravete, complice, frate, ginere, purice* etc.
- u: *băiețandru, bou, codru, maestru, ministru, sihastru* etc.

desinența zero masculinele care se termină în consoană ca și cele care se termină în -i: *boboc, covrig, sac, pantof, rotar, suedez, tătar, vișel* etc., dar și *ardei, baboi, ciocoi, licurici, ochi, pițigoi, văduvoi* etc.

Neutrelor au la singular aceluiași desinențe ca și masculinele: *pîntece, spate, roi, registru, cadou, consiliu, dulap, accident* etc.

Femininele au la singular desinențele:

-ă: *albină, bunică, ceară, dungă, elevă, veveriță* etc.

-e: *carte, directoare, minge, pace, baie, femeie, militarie* etc.

-ă: *baclava, ciulama, iofca, mucava, saca* etc.;

-eă: (și în forma -ia): *acadea, bidinea, boccea, canapea, lichea, stea, vișea, vîlcea, nuia, raia* etc.;

-i: *zi*.

Pentru plural limba română are trei desinențe principale și trei secundare.

Desinențele principale sînt:

-e (pentru feminine): *albine, ciorbe, fete, gimnaste* etc.

-i (pentru masculine): *cărți, băi, covrigi, furnici, dungi* etc.

-uri (pentru feminine și neutre): *certuri, cenaculuri, dulapuri, roiuri* etc.

-e pentru neutre: *cuie, comutatoare, sate*.

Desinențele secundare care apar numai la feminine sînt:

-(a)le: *baclavale, mucavale, sarmale* etc.

-(e)le: *caramele, stele, nuiele* etc.

-le: *zile*

Singularul are 8 desinențe (împreună cu desinența zero), pe cînd pluralul are numai 6, dintre care 3 secundare. Acestea din urmă sînt de fapt variante ale uneia singure, a lui -le, în formele -(a)le și -(e)le.

Pentru a forma pluralul, cele 8 desinențe de singular se înlocuiesc cu una dintre cele 3 desinențe principale cu: -le.

Pluralul masculinelor.

Toate masculinele formează pluralul cu desinența -i, indiferent de desinența de singular, deci:

1) cele terminate la singular în -e, -i sau -u înlocuiesc pe -e, -i sau -u cu -i:

<i>brusture</i>	<i>brusturi</i>	<i>rățoi</i>	<i>rățoi</i>	<i>frate</i>	<i>frați</i>	<i>leu</i>	<i>lei</i>
<i>burete</i>	<i>bureți</i>	<i>scai</i>	<i>scai</i>	<i>mărăcine</i>	<i>mărăcini</i>	<i>ministru</i>	<i>miniștri</i>
<i>cîine</i>	<i>cîini</i>	<i>tei</i>	<i>tei</i>	<i>purice</i>	<i>purici</i>	<i>socru</i>	<i>socri</i>
<i>custode</i>	<i>custozi</i>	<i>cedru</i>	<i>cedri</i>	<i>tutore</i>	<i>tutori</i>	<i>tigru</i>	<i>tigri</i> etc.
				<i>buhai</i>	<i>buhai</i>		

2) cele terminate în -iu fac pluralul în -ii:

<i>boiangiu</i>	<i>boiangii</i>	<i>lefegiu</i>	<i>lefegii</i>
<i>camionagiu</i>	<i>camionagii</i>	<i>muftiu</i>	<i>muftii</i>
<i>geamgiu</i>	<i>geamgii</i>	<i>vizitiu</i>	<i>vizitii</i> etc.

3) cele terminate în consoană fac pluralul prin adăugarea desinenței -i după consoană, pe care o modifică dacă este cazul; de ex. (în ordinea consoanei finale):

<i>corb</i>	<i>corbi</i>	<i>crap</i>	<i>crapi</i>	<i>cal</i>	<i>cai</i>	<i>prinț</i>	<i>prinți</i>
<i>drac</i>	<i>draci</i>	<i>pas</i>	<i>pași</i>	<i>monah</i>	<i>monahi</i>	<i>mînz</i>	<i>mînji</i>
<i>brad</i>	<i>brazi</i>	<i>biceps</i>	<i>bicepsi</i>	<i>general</i>	<i>generali</i>	<i>nerv</i>	<i>nervi</i>
<i>mag</i>	<i>magi</i>	<i>sfinx</i>	<i>sfincși</i>	<i>bizon</i>	<i>bizoni</i>	<i>bonz</i>	<i>bonzi</i> etc.

4) Masculinele terminate în -ă: *papă, pașă, popă, tată, vlădică* fac de asemenea pluralul în -i: *papi, popi, tați, vlădici* (vodă nu are plural).

5) Au plural neregulat: *om-oameni, oaspe-oaspeți, tată* are și o formă ahraică de plural: *tăitni*, iar *frate* una analogică, rară: *frășini*.

Pluralul femininelor. Femininele formează pluralul cu desinențele principale: -e, și -i, mai rar cu -uri și cu desinențele secundare -ale, -ele, -le.

1) Majoritatea femininelor care denumesc ființe și au la singular terminația -ă sau -e fac pluralul în -e:

<i>babă</i>	<i>babe</i>	<i>bulgăroaică</i>	<i>bulgăroaice</i>
<i>fată</i>	<i>fete</i>	<i>leoaică</i>	<i>leoaice</i>
<i>soacră</i>	<i>soacre</i>	<i>cănăriță</i>	<i>cănărițe</i>
<i>chimistă</i>	<i>chimiste</i>	<i>lăptăreasă</i>	<i>lăptărese</i>
<i>moldoveancă</i>	<i>moldovence</i>	<i>doctoriță</i>	<i>doctorițe</i>
<i>orășeancă</i>	<i>orășence</i>	<i>bobinatoare</i>	<i>bobinatoare</i>
<i>rusoaică</i>	<i>rusoaice</i>	<i>învățătoare</i>	<i>învățătoare</i>
<i>suedează</i>	<i>suedeze</i>	<i>țesătoare</i>	<i>țesătoare etc.</i>

Sint excepții, avînd pluralul în -i, feminine ca:

<i>bunică</i>	<i>bunici</i>	<i>pisică</i>	<i>pisici</i>	<i>mătușă</i>	<i>mătuși</i>	<i>muieră</i>	<i>muieri</i>
<i>mămică</i>	<i>mămici</i>	<i>vacă</i>	<i>vaci</i>	<i>nurcă</i>	<i>nurci</i>	<i>vulpe</i>	<i>vulpi etc.</i>

Sint, de asemenea, excepții: *noră* și *soră*, al căror plural este neregulat: *nurori* și *surori*; *mamă*, *mumă* au și un plural neregulat, rar: *mămîni*, *mumîni*, alături de cel obișnuit: *mame*, *mume*

2) Majoritatea femininelor care denumesc lucruri și au la singular terminația -că sau -gă fac pluralul în -i:

<i>armonică</i>	<i>armonici</i>	<i>creangă</i>	<i>crengi</i>	<i>halcă</i>	<i>hălci</i>	<i>strungă</i>	<i>strungi</i>
<i>fabrică</i>	<i>fabrici</i>	<i>fragă</i>	<i>fragi</i>	<i>luncă</i>	<i>lunci</i>	<i>targă</i>	<i>tărgi</i>
<i>duminică</i>	<i>duminici</i>	<i>pungă</i>	<i>pungi</i>	<i>muncă</i>	<i>munci</i>	<i>vargă</i>	<i>vergi etc.</i>

Fac excepție: *băltoacă-băltoace*, *bărdacă-bărdace*, *răstoacă-răstoarce*, *stănoagă-stănoage*, *oră-ore*, *virtoapă-virtoape etc.*

3) Femininele terminate în -ie aflat după o vocală fac pluralul într-un singur -i:

<i>baie</i>	<i>băi</i>	<i>gaie</i>	<i>găi</i>	<i>femeie</i>	<i>femei</i>	<i>scînteie</i>	<i>scîntei</i>
<i>cheie</i>	<i>chei</i>	<i>odaie</i>	<i>odăi</i>	<i>foaie</i>	<i>foi</i>	<i>tigaie</i>	<i>tigăi etc.</i>

Fac excepții de la această regulă numai femininele cu sufixul: -oaie, indiferent de genul substantivului de la care sint derivate. De ex.: *cușitoaie*, *scăunoaie*, *lădoaie*, *tălpoaie*, *zgrițoroaie etc.* al căror plural este tot în -oaie.

4) Femininele terminate în -ie aflat după o consoană fac pluralul în -ii:

<i>anemie</i>	<i>anemii</i>	<i>granulație</i>	<i>granulații</i>
<i>bacterie</i>	<i>bacterii</i>	<i>magazie</i>	<i>magazii</i>
<i>bestie</i>	<i>bestii</i>	<i>unghie</i>	<i>unghii</i>
<i>constelație</i>	<i>constelații</i>	<i>pălărie</i>	<i>pălării</i>
<i>economie</i>	<i>economii</i>	<i>vrăbie</i>	<i>vrăbii etc.</i>

5) Femininele cu singularul în -e care denumesc obiecte neînsuflețite și noțiuni abstracte formează pluralul cu -i:

<i>altitudine</i>	<i>altitudini</i>	<i>pădure</i>	<i>păduri</i>
<i>cange</i>	<i>căngi</i>	<i>pereche</i>	<i>perechi</i>
<i>lume</i>	<i>lumi</i>	<i>rugăciune</i>	<i>rugăciuni</i>
<i>mare</i>	<i>mări</i>	<i>tocilărie</i>	<i>tocilării</i>
<i>misiune</i>	<i>misiuni</i>	<i>urbe</i>	<i>urbi</i>
<i>nădejde</i>	<i>nădejdi</i>	<i>vale</i>	<i>văi etc.</i>

6) Femininele diminutive terminate în *-ică* au pluralul în *-ele* (uneori au și un singular în *-ea*, ca: *mărgea*, *pietricea*, *rămurea*, *turturea*)

<i>bombonică</i>	<i>bombonele</i>	<i>pietricică</i>	<i>pietricele</i>
<i>bucățică</i>	<i>bucățele</i>	<i>rămurică</i>	<i>rămurele</i>
<i>ciuboțică</i>	<i>ciuboțele</i>	<i>scîndurică</i>	<i>scîndurele</i>
<i>mărgică</i>	<i>mărgele</i>	<i>scrisorică</i>	<i>scrisorele</i>
<i>măturică</i>	<i>măturele</i>	<i>turturică</i>	<i>turturele etc.</i>

Substantivul *rîndunică* are pluralul normal *rîndunele*: uneori, însă, și *rîndunici* — dar acesta din urmă trebuie evitat.

7) Femininele în *-ă* fac pluralul în *-ăle*:

<i>aba</i>	<i>abale</i>	<i>saca</i>	<i>sacale</i>
<i>basma</i>	<i>basmale</i>	<i>sofa</i>	<i>sofale</i>
<i>raia</i>	<i>raiale</i>	<i>tarla</i>	<i>tarlale etc.</i>

Excepție face *șa* cu pl. *șăi*.

8) Femininele în *-eă*, *-iă* fac pluralul în *-ele*: *nuia* — *nuiele*

<i>acadea</i>	<i>acadele</i>	<i>pătlăgea</i>	<i>pătlăgele</i>	<i>cătea</i>	<i>cățele</i>	<i>vergea</i>	<i>vergele</i>
<i>cafea</i>	<i>cafele</i>	<i>turturea</i>	<i>turturele</i>	<i>curea</i>	<i>curele</i>	<i>zorea</i>	<i>zorele etc.</i>

9) Singularul feminin terminat în *-i*, *zi* face pluralul în *-le*: *zile*.

10) Desinența *-uri* apare la pluralul unor feminine ca: *ceartă* — *certuri*, *ceață* — *cețuri*, *favoare* — *favoruri*, *lipsă* — *lipsuri*, *onoare* — *onoruri*, *stambă* — *stămburi*, *oreme* — *oremuri* și la o parte dintre cele care denumesc materii: *făină* — *făinuri*, *sare* — *săruri*.

Pluralul neutrelor. Neutrele dispun de trei desinențe de plural: *-e*, *-i* și *-uri*, care se distribuie după cum urmează:

1) Neutrele care se termină la singular în *-e* fac pluralul tot în *-e*: *nume*, *prenume*, *prenume*, *pîntece*, *pîntece* etc.

2) Neutrele care denumesc instrumente și au la singular una din terminațiile *-ar*, *-er*, *-or*, *-sor*, *-tor*, *-xor* fac pluralul în *-e*:

<i>dictionar</i>	<i>dictionare</i>	<i>bătător</i>	<i>bătătoare</i>
<i>fermoar</i>	<i>fermoare</i>	<i>crucișător</i>	<i>crucișătoare</i>
<i>minutar</i>	<i>minutare</i>	<i>ascensor</i>	<i>ascensoare</i>
<i>spătar</i>	<i>spătare</i>	<i>malaxor</i>	<i>malaxoare</i>
<i>vocabular</i>	<i>vocabulare</i>	<i>motor</i>	<i>motoare</i>
<i>frigider</i>	<i>frigidere</i>	<i>tractor</i>	<i>tractoare etc.</i>

3) Neutrele terminate la singular în *-ent*, *-ment* au pluralul în *-ente* sau *-mente*; iar cele în *-mînt* fac pluralul în *-minte*:

<i>accent</i>	<i>accente</i>	<i>acompaniament</i>	<i>acompaniamente</i>
<i>curent</i>	<i>curente</i>	<i>departament</i>	<i>departamente</i>
<i>incident</i>	<i>incidente</i>	<i>eveniment</i>	<i>evenimente</i>
<i>moment</i>	<i>momente</i>	<i>instrument</i>	<i>instrumente</i>
<i>procent</i>	<i>procente</i>	<i>ășezămînt</i>	<i>ășezăminte</i>
<i>talent</i>	<i>talente</i>	<i>zăcămînt</i>	<i>zăcăminte etc.</i>

4) Marea majoritate a substantivelor neutre terminate la singular în *-aj* fac pluralul în *-e*:

<i>abataj</i>	<i>abataje</i>	<i>personaj</i>	<i>personaje</i>	<i>grilaj</i>	<i>grilaje</i>	<i>tonaj</i>	<i>sondaje</i>
<i>bagaj</i>	<i>bagaje</i>	<i>reportaj</i>	<i>reportaje</i>	<i>marcaj</i>	<i>marcaje</i>	<i>tricotaj</i>	<i>tricotaje</i>
<i>demaraj</i>	<i>demaraje</i>	<i>sondaj</i>	<i>sondaje</i>	<i>pavaj</i>	<i>pavaje</i>	<i>voltaj</i>	<i>voltaje etc.</i>

Sint excepții: *menaj*, *fuselaj* care are pluralul în -e, dar și în -uri.

5) Neutrelle cu singularul în -ăt și -et fac pluralul de asemenea în -e:

<i>capăt</i>	<i>capete</i>	<i>bocet</i>	<i>bocete</i>	<i>strigăt</i>	<i>strigătē</i>	<i>sunet</i>	<i>sunete</i>
<i>geamăt</i>	<i>gemete</i>	<i>cornet</i>	<i>cornete</i>	<i>țipăt</i>	<i>țipete</i>	<i>trăsnet</i>	<i>trăsnete</i>
<i>lacăt</i>	<i>lacăte</i>	<i>foșnet</i>	<i>foșnete</i>	<i>zbierăt</i>	<i>zbierete</i>	<i>urlet</i>	<i>urlete</i> etc.

6) Neutrelle terminate la singular în -u precedat de un grup de două consoane, a doua fiind -r, fac pluralul în -e, cu excepția substantivului *lucru* — pl. *lucruri*:

<i>barometru</i>	<i>barometre</i>	<i>membru</i>	<i>membre</i>
<i>cadavru</i>	<i>cadaore</i>	<i>registru</i>	<i>registre</i>
<i>cadru</i>	<i>cadre</i>	<i>semestru</i>	<i>semestre</i>
<i>centru</i>	<i>centre</i>	<i>teatru</i>	<i>teatre</i>
<i>filtru</i>	<i>filtre</i>	<i>timbru</i>	<i>timbre</i>

7) Neutrelle terminate în -ism fac pluralul în -e:

<i>chimism</i>	<i>chimisme</i>	<i>liberalism</i>	<i>liberalisme</i>
<i>ermetism</i>	<i>ermetisme</i>	<i>reumatism</i>	<i>reumatisme</i>
<i>fariseism</i>	<i>fariseisme</i>	<i>turism</i>	<i>turisme</i>

8) Majoritatea neutrelor terminate la singular în -iu fac pluralul în -ii:

<i>acavariu</i>	<i>acvarii</i>	<i>deceniu</i>	<i>decenii</i>
<i>concediu</i>	<i>concedii</i>	<i>gimnaziu</i>	<i>gimnazii</i>
<i>consiliu</i>	<i>consilii</i>	<i>indiciu</i>	<i>indicii</i>
<i>crematoriu</i>	<i>crematorii</i>	<i>spațiu</i>	<i>spații</i>
<i>criteriu</i>	<i>criterii</i>	<i>teritoriu</i>	<i>teritorii</i>

Sint excepții: *burghiu* — pl. *burghie* (*burghiuri*), *chîpiu* — pl. *chîpie* (*chîpiuri*); *sicriu* — pl. *sicrie*; *demi* — pl. *demiuri*; *interviu* — pl. *interviuri*; *pariu* — pl. *pariuri*; *pustiu* — pl. *pustiuri*; *șasiu* — pl. *șasiuri* ș.a.

9) Neutrelle cu terminațiile -o, -ó, -ou, -ú, -í fac pluralul în -uri:

<i>radio</i>	<i>radiouri</i>	<i>ecou</i>	<i>ecouri</i>	<i>atu</i>	<i>atuuri</i>
<i>zero</i>	<i>zerouri</i>	<i>metrou</i>	<i>metrouri</i>	<i>taxi</i>	<i>taxiuri</i>
<i>apropou</i>	<i>apropouri</i>	<i>reșou</i>	<i>reșouri</i>	<i>schî</i>	<i>schîuri</i> etc.
<i>birou</i>	<i>birouri</i>	<i>sacou</i>	<i>sacouri</i>		

Face excepție *ou*, cu pl. *ouă*. *Atu* are și pluralul vechi, astăzi neîntrebuințat: *atale*.

10) Neutrelle terminate la singular în -u precedat de un grup de două consoane, a doua fiind -l, fac pluralul în -uri:

<i>ansamblu</i>	<i>ansambluri</i>	<i>maslu</i>	<i>masluri</i>	<i>ciclu</i>	<i>cicluri</i>	<i>sufly</i>	<i>suflyuri</i>
<i>cenaclu</i>	<i>cenacluri</i>	<i>soclu</i>	<i>socluri</i>	<i>diblu</i>	<i>dibluri</i>	<i>titlu</i>	<i>titluri</i> etc.

Fac excepție: *exemplu* — pl. *exemple*; *templu* — pl. *temple*.

11) Neutrelle provenite dintr-un supin fac pluralul în -uri:

<i>avut</i>	<i>avuturi</i>	<i>miorlăit</i>	<i>miorlăituri</i>
<i>croncănit</i>	<i>croncănituri</i>	<i>plîns</i>	<i>plînsuri</i>
<i>cules</i>	<i>culesuri</i>	<i>pufăit</i>	<i>pufăituri</i>
<i>dres</i>	<i>dresuri</i>	<i>răpăit</i>	<i>răpăituri</i>
<i>filftit</i>	<i>filftituri</i>	<i>ras</i>	<i>rasuri</i>
<i>fiștit</i>	<i>fiștituri</i>	<i>schelălăit</i>	<i>schelălăituri</i> etc.
<i>grohăit</i>	<i>grohăituri</i>		

Fac excepție neutrelle din această categorie cînd se află în expresii ca: *din auzite*, *pe alese*, *pe furate*, *din pomenite* etc.

Neutrele din categoria 11 se recunosc la plural prin accent, care stă totdeauna pe silaba dinaintea lui *-uri*. În felul acesta, *drésuri*, de ex., nu poate fi decît pluralul de la *dres*, pe cînd *dresuri* este pluralul femininului *dresură*.

12) Foarte multe neutre monosilabice fac pluralul în *-uri*:

<i>arc</i>	<i>arcuri</i>	<i>loc</i>	<i>locuri</i>	<i>salt</i>	<i>salturi</i>
<i>bal</i>	<i>baluri</i>	<i>mat</i>	<i>maturi</i>	<i>toc</i>	<i>tocuri</i>
<i>cer</i>	<i>ceruri</i>	<i>must</i>	<i>musturi</i>	<i>truc</i>	<i>trucuri</i>
<i>dar</i>	<i>daruri</i>	<i>nas</i>	<i>nasuri</i>	<i>țoi</i>	<i>țoiuri</i>
<i>foc</i>	<i>focuri</i>	<i>nud</i>	<i>nuduri</i>	<i>vad</i>	<i>vaduri</i>
<i>fus</i>	<i>fusuri</i>	<i>pat</i>	<i>paturi</i>	<i>zar</i>	<i>zaruri</i>
<i>git</i>	<i>gituri</i>	<i>port</i>	<i>porturi</i>	<i>zid</i>	<i>ziduri</i>
<i>lac</i>	<i>lacuri</i>	<i>rit</i>	<i>rituri</i> etc.		

Numărul de excepții este însă important; de ex.: *ac-ace*, *act-acte*, *bici-bice*, *gaz-gaze*, *grad-grade*, *lemn-lemne*, *os-oase*, *rod-roade* *semn-semne* etc.

Substantivul *cap* are pluralul neregulat: *capete*, dar *cap* „promontoriu” are pluralul *capuri*.

Modalitățile de formare a pluralului neutrelor nu sînt epuizate prin descrierea de mai sus. Astfel, pluralul unui substantiv neutru terminat în *consoană* sau în *-i* și neîncadrat în categoriile enumerate nu poate fi determinat prin reguli formale: *atlas*, de ex., seamănă foarte bine cu *popas*, dar primul are pluralul *atlase*, pe cînd al doilea, *popasuri*; *temei* și *condei* seamănă și ele foarte mult, dar au pluralul: *temeiuri* și, respectiv, *condeie*.

Cu toate acestea, regulile stabilite mai sus restrîng în mod simțitor numărul neutrelor al căror plural trebuie învățat pentru fiecare în parte.

Pluralul substantivelor compuse. Din punctul de vedere al raportului dintre singular și plural, substantivele compuse alcătuiesc 5 categorii:

1) compuse ca: *autocamion*, *botgros*, *codobatură* care au pluralul ca și cum ar fi substantive simple: *autocamioane*, *botgroși*, *codobaturi*;

2) compuse ca: *făt-frumos*, *burete bălos*, *ardei gras* etc. care fac pluralul la ambii termeni: *feți-frumoși*, *bureți băloși*, *ardei grași* etc.

3) compuse ca: *bou de baltă*, *crin de pădure*, *șarpe de casă*, *viperă cu corn*, *vagon cisternă* etc. care fac pluralul numai la primul substantiv din compus: *boi de baltă*, *crini de pădure*, *șerpi de casă*, *vipere cu corn*, *vagoane cisternă* etc.

4) compuse ca: *brîncea ursului*, *ceapa ciorii*, *ciuboșica cucului*, *floarea soarelui*, *osul iepurelui* care nu au plural;

5) compuse ca: *papă-lapte*, *pierde-vară*, *zgîrie-brînză*, *ducă-se-pe-pustii*, *du-te-vino* etc., care, de asemenea, nu au plural.

Pentru a arăta, totuși, că un compus din categoria 4) sau 5) este întrebuințat cu înțeles de plural se folosesc determinative; de ex.: *aceste ciuboșica cucului*, *unii papă-lapte*, *niște gură-cască* etc.

Substantive cu două forme de plural Unele substantive au două forme de plural, iar altele par să aibă chiar trei. Pentru a hotărî cîte forme de plural țin de un substantiv, pornim mai întîi de la faptul că genul gramatical este mai puternic decît numărul. Cînd întîlnim așadar o formă oarecare de singular, de exemplu *cap*, și diverse forme de plural cum sînt: *capi*, *capete*, *capuri*, trebuie să cercetăm care sînt de același gen. În cazul lui *cap* avem:

un cuvînt masculin   *cap-capi*   un cuvînt neutru   *cap-capete*

Pluralul *capuri* este ca și *cap-capete* de genul neutru, dar nu are nici o legătură de înțeles cu celelalte două, căci el înseamnă „promontoriu”. Este deci un cuvânt deosebit și de *cap-capi* și de *cap-capete*.

După cum se vede, am aplicat unul după altul criteriile predominării genului asupra numărului și înțelesului.

Substantivul *cot* are formele: *cot-coți* / *cot-coate* / *cot-coturi*.

Prima pereche constituie substantivul masculin *cot-coți* (de pinză); a doua și a treia pereche constituie substantivul neutru *cot*, cu pluralul *coate* (pentru partea exterioară a încheieturii brațului) și cu al doilea plural, *coturi* (pentru îndoitura unui burlan, a unei țevi sau a unui tub). Legătura de înțeles dintre *coate* și *coturi* fiind foarte limpede, cele două plurale aparțin aceleiași neutru. Avem deci două cuvinte *cot*: unul masculin și altul neutru, ultimul cu două plurale.

Procedind în modul arătat mai sus, constatăm că în limba română nu vom găsi niciodată mai mult de două plurale pentru același substantiv.

Feminine cu două plurale care au același înțeles. Dintre cele două forme de plural de mai jos, una este curentă, a doua este considerată arhaică, regională sau poetică:

<i>aripă</i>	<i>aripi</i>	<i>aripe</i>	<i>rană</i>	<i>răni</i>	<i>rane</i>
<i>boală</i>	<i>boli</i>	<i>boale</i>	<i>roată</i>	<i>roți</i>	<i>roate</i>
<i>coadă</i>	<i>cozi</i>	<i>coade</i>	<i>stradă</i>	<i>străzi</i>	<i>strade</i>
<i>coală</i>	<i>coli</i>	<i>coale</i>	<i>școală</i>	<i>școli</i>	<i>școale</i>
<i>datină</i>	<i>datini</i>	<i>datine</i>	<i>talpă</i>	<i>tălpi</i>	<i>talpe</i>
<i>lampă</i>	<i>lămpi</i>	<i>lampe</i>	<i>vioară</i>	<i>viori</i>	<i>vioare</i>
			<i>vreme</i>	<i>vremi</i>	<i>vremuri</i>

În schimb, la feminine cum sînt *copertă*, *cravată*, *limonadă*, *înghețată*, *salată*, *țarancă*, *țigancă*, *uliță*, se consideră literare formele de plural: *cravate*, *limonade*, *înghețate*, *salate*, *țarance*, *țigance* și *ulițe*, iar cele în *-i*, neliterare.

Aceeași este și situația unor feminine ca *rîndunică*, al căror plural este în *-ele*; dar, uneori, se tolerează și *rîndunici*.

Feminine cu două forme de plural care au înțelesuri deosebite.

<i>bandă</i> — <i>bande</i>	„ceată, grup de persoane asociate cu diverse scopuri, de obicei rele“
<i>bandă-benzi</i>	„fișii, panglici“
<i>blană-blăni</i>	„scînduri“
<i>blană-blănuri</i>	„piei de animale cu părul păstrat“
<i>dată-date</i>	„zi, lună, an (anumite)“
<i>dată-dăți</i>	„ori“ în: <i>mai multe dăți</i>

Neutre cu două plurale care au același înțeles. La neutre, pluralele duble sînt mai numeroase, în special la cele care pot primi fie desinența *-e*, fie desinența *-uri*. Iată numai cîteva exemple din cele mai des întîlnite, al doilea plural fiind cel recomandabil.

<i>bici</i>	<i>bice</i>	<i>biciuri</i>	<i>vis</i>	<i>vise</i>	<i>visuri</i>
<i>blestem</i>	<i>blesteme</i>	<i>blestemuri</i>	<i>obicei</i>	<i>obiceiuri</i>	<i>obiceie</i>
<i>ghem</i>	<i>gheme</i>	<i>ghemuri</i>	<i>chibrit</i>	<i>chibrituri</i>	<i>chibrite</i>
<i>mormînt</i>	<i>morminte</i>	<i>mormînturi</i>	<i>simbol</i>	<i>simboluri</i>	<i>simboale</i>
<i>rod</i>	<i>roade</i>	<i>roduri</i>			

În terminologia tehnică se manifestă încă de mai multă vreme tendința de a trece unele neutre la masculin, de ex.: *generatori*, *indicatori*, *numitori*, *robineți*, *segmenti*, *timpi* etc.

Neutre cu două forme de plural care au înțelesuri deosebite:

<i>ciubuc-ciubucē</i>	„ornamente arhitectonice“
<i>ciubuc-ciubucuri</i>	„bacșișuri“, „capătul narghilelei“
<i>cor-coarne</i>	„excreșcențe cornoase pe capul unor animale“
<i>corn-cornuri</i>	„produse de patiserie, plinișoare în formă de semilună“
<i>cot-coate</i>	„părțile din afară ale încheieturii dintre braț și antebraț“
<i>cot-coturi</i>	„îndoiturile unor țevi, tuburi, burlane întoarse în diverse unghiuri“; „meandre ale unui riu, lac etc.“
<i>divan-divane</i>	„mobile de dormit, de odihnă“
<i>divan-divanuri</i>	„consfătuiri, consilii, sfaturi voievodale“
<i>ghiveci-ghivece</i>	„oală de pământ pentru flori“
<i>ghiveci-ghiveciuri</i>	„un fel de mîncare“
<i>minut-minute</i>	„șaiszecimea unei ore“
<i>minut-minuturi</i>	„mîncare pregătită la minut în restaurante“
<i>moș-moșuri</i>	„smocuri de păr, virfuri, flori ale anumitor plante“
<i>moș-moațe</i>	„bigudiuri (pentru păr)“ etc.

Substantive numai cu formă de plural. Cîteva substantive: *bale*, *cîlți*, *icre*, *încălțăminte* nu au singular. Alte cîteva și-au făcut un singular, dar forma literară este cea de plural: *ochelari* (singular nou: *ochelar*), *pantaloni* (singular nou: *pantalón*); *foarfeci* (singular nou: *foarfecă*).

Substantive numai cu formă de singular. Mult mai multe substantive nu au în mod obișnuit plural. Iată cîteva dintre ele: *argint*, *aur*, *brînză*, *bumbac*, *cînepă*, *cositor*, *făină*, *fier*, *fin*, *fontă*, *griș*, *iarbă*, *în*, *mălai*, *miere*, *piper*, *sare*, *scorțișoară*, *sunătoare*, *tutun*, *vodă* etc.

Cînd de la unele dintre ele se formează totuși un plural, acesta are un înțeles particular, fie de „obiecte sau bucăți de...“ fie „soiuri, feluri de...“; de ex.:

<i>ape</i>	„ruri, bălți, lacuri“; cantități de apă folosite la spălat: „clătit în două ape“
<i>alămuri</i>	„instrumente muzicale de alamă“
<i>arginți</i>	„monede de argint, bani“
<i>dulcețuri</i>	„feluri de dulceată“
<i>fiare</i>	„bucăți, obiecte de fier“
<i>făinuri</i>	„feluri de făină“
<i>ierburi</i>	„fel de fel de plante ierboase (de leac)“
<i>mălaiuri</i>	„soiuri de mălai“
<i>oveze</i> }	„lanuri sau soiuri de ovăz“
<i>ovăzuri</i> }	
<i>porumburi</i>	„lanuri sau soiuri de porumb“
<i>săruri</i>	„diverse feluri de sare chimică“
<i>stămburi</i>	„diverse feluri de stambă“
<i>tutunuri</i>	„soiuri de tutun“
<i>verdețuri</i>	„diverse feluri de zarzavat“

În aceeași categorie intră și trei plurale formate după modelul de mai sus din necesitatea de a exprima o idee asemănătoare: *brînzeturi* (brînză), *lîneturi* (lînă), *pînzeturi* (pînză) — probabil, după *cofeturi*, *șireturi*, *șerbeturi*.

Ca regulă generală, se poate spune că orice plural de la un nume de materie nu arată ca la celelalte substantive „mai multe exemplare“ sau „mai multe colecții“, ci „feluri, soiuri, bucăți, cantități“ din materia indicată prin singular.

Numărul la adjective

Adjectivele au aceleași desinențe de număr ca și substantivele, afară de *-uri*, care lipsește de la adjective. Astfel avem adjective:

masculine și neutre		feminine
<i>bun</i>	la fel ca subst. <i>perciun</i> și <i>ceaun</i>	<i>bună</i> la fel ca subst. <i>lină</i> și <i>veveriță</i>
<i>rece</i>	la fel ca subst. <i>purice</i> și <i>pîntece</i>	<i>eficace</i> la fel ca subst. <i>pace</i>
<i>greu</i>	la fel ca subst. <i>leu</i> și <i>nucleu</i>	<i>grea</i> la fel ca subst. <i>rîndea</i> și <i>saltea</i>

Numărul la numerele

La singular, numerele au aceleași desinențe ca și substantivele: și la ele lipsește *-uri* de la plural (vezi Numeralul).

Numărul la articol

Articolul nehotărît are aceeași desinență ca adjectivul corespunzător, fiind *un* pentru masculine și neutre și *o* pentru feminine. Articolul adjectival are desinențe identice cu ale adjectivului. La fel au articolul genitival și cel posesiv.

Numărul la pronume

Pronumele personal are forme care conțin desinențe identice cu ale adjectivului, de ex.:

masculine și neutre	feminine
<i>el</i> și <i>acel</i> ca și <i>mititel</i>	<i>ea</i> și <i>acea</i> ca și <i>grea</i>
<i>ei</i> și <i>acei</i> ca și <i>mititei</i>	<i>ele</i> și <i>acele</i> ca și <i>grele</i>

Celelalte pronume au aceleași desinențe ca și cele personale. (Vezi Pronumele.)

Numărul la verbe

Verbele au desinențe de număr proprii. Ele sînt în funcție și de persoana verbului. (Vezi verbul.)

Numeralul Este cuvîntul sau grupul de cuvinte care arată: a) cîte unități sau sub-unități se află în lucruri sau ființe; b) în ce ordine pot fi așezate unitățile c) orice calcule făcute cu ele.

Numerele dintre *unu* și *zece* sînt formate din cuvinte simple. Sînt de asemenea cuvinte simple *sută*, *mie*, *milion*, *miliard* și altele, de ex. *bilion*, *trilion*, dar acestea din urmă rar întrebuițate. De la *zece* pînă la *nouăsprezece* și, în continuare, de la *douăzeci*, *treizeci* pînă la *nouăzeci*, numeralul cardinal este exprimat prin cuvinte compuse: *unu-spre-* („peste, deasupra”) *zece* etc. De la *douăzeci* la *nouăzeci*, primul termen al compusului numără zecile despre care este vorba.

În *douăzeci* și *unu*, *treizeci* și *doi* etc., numeralul este un grup de cuvinte unit prin și.

Cînd arată cîte unități sînt în lucruri sau în ființe, numeralul este numit **cardinal**, fiindcă servește ca bază pentru toate celelalte feluri de numere, după cum punctele cardinale servesc drept bază pentru orientarea în spațiu. *Un*, *o*, *doi*, *două*, *trei*... *zece*, *sută*, *mie*, *milion*, *miliard* ș.a.m.d. sînt numere cardinale.

Cînd arată ordinea unităților, numeralului i se zice **ordinal**. *Primul*, *prima*, *întîi*, *al doilea*, *a doua*, *al treilea*, *a treia*... *al zecelea*, *a zecea*... *al o sutălea*, *a o sută*,... *al o mielea*, *a o mie* etc. sînt numere ordinale. Numerele ordinale servesc și la exprimarea ideii de scădere, de ex.: *a cincea parte* (din *zece* este *doi*); *a mia parte* (dintr-un milion este o mie) ș.a.m.d.

Cînd numește părțile dintr-un întreg prin fracții zecimale sau prin fracții ordinare, numeralului i se zice **fracționar**. *Unime, doime, treime, pătrime... zecime, sutime, miime* etc. sînt numerele fracționare.

Cînd servește la înmulțire, el se numește **multiplicativ** (al multiplicării). *De două ori, de trei ori, ... de o sută de ori ..., de mii de ori* etc. sînt numerele multiplicative.

Cînd arată în cîte unități se grupează lucrurile sau ființele, numeralului i se zice **distributiv**. *Cîte unul, cîte una, cîte doi, cîte cincizeci* ș.a.m.d. sînt numerele distributive.

Cînd arată că mai multe lucruri sau ființe formează un tot, indicîndu-se și cîte dintre ele se cuprind în acel tot, numeralul este colectiv. Numeralul colectiv are numai 6—7 termeni: *amîndoi, amîndouă, tustrei, tuspatru, tuscinci, tusșase* și, rar, *tusșapte*. El este compus de la *tustrei* mai departe din *toți + trei, toți + patru, toți + cinci, toți + șase, toți + șapte*.

Numeralul cardinal dintre *unu* și *nouăsprezece*, ca și *compusele* lui care conțin pe 1—19 se așază în mod obișnuit înaintea substantiv, ca și unele adjective determinative. Numerele cu desinență de gen gramatical (*unu, una, o, doi, două, doisprezece, douăsprezece*) se folosesc înaintea substantivelor care au același gen, ceea ce dovedește că numerele în cauză au regim de adjectiv. Aceasta se vede și din faptul că atît ele, cît și toate numerele cardinale dintre 1 și 19, nu au nevoie de prepoziția *de* ca să facă legătura cu substantivul, de ex.: *doi cetățeni, o sută doi cetățeni, două lame, o mie patrușprezece lame, zece mii șaisprezece creioane* ș.a.m.d.

Numeralul cardinal dintre 1—19, dintre 101—110, 1001—1019, 2001—2019 etc. este prin urmare echivalent cu un adjectiv determinativ dintre cele care se folosesc înaintea substantivului.

De la *douăzeci* înainte pînă la 100, de la 120 pînă la 1 000, de la 1 020 pînă la 2 000 ș.a.m.d., numeralul cardinal cere prepoziția *de* înaintea substantivului, adică: *zece de cetățeni, cincizeci de kilograme, o mie douăzeci și cinci de țevi, sute de caiete, un miliard cinci sute de mii șaptezeci și opt de locuitori*, la fel ca (*o*) grămadă de mere, (*un*) lan de grîu, (*un*) cățel de soi etc.

Șirurile mai sus arătate au așadar regim de substantiv. Numerele corespunzătoare sînt prin urmare echivalente ale substantivelor. *Sută, mie, milion, miliard sînt chiar substantive.*

Zece este însă adjectiv determinativ la singular: *zece lei*, dar substantiv la plural: *douăzeci* sau *zece de lei*.

Calitatea numeralului cardinal de a fi echivalent al substantivului explică și o serie de construcții ca *douăzeci de mii de kilograme de grîu*, unde *douăzeci* ca substantiv cere prepoziția *de* înainte de *mii*, care fiind și el substantiv, cere — la rîndul lui — ca substantivul înaintea căruia se află să fie precedat de prepoziția *de*, deci: *mii de kilograme*. Dacă am fi avut *douăzeci de mii nouăsprezece kilograme* nu ar mai fi primit înainte prepoziția *de*.

Datorită faptului că numeralul cardinal este cînd echivalent al unui adjectiv determinativ proclitic, cînd al unui substantiv, el poate să țină locul acestora, adică să îndeplinească rolul de pronume ca în: *Vasile a atins suta*, unde *suta* înseamnă „suta de ani”.

Formele contrase ale numeralului cardinal. În vorbire, unele numere cardinale se pronunță prescurtat și cu modificări, de ex.: *unșpe, paișpe, cinșpe, șaispe, șapșpe* (șaptesprezece), *opșpe, treișdoi, cinzeșunu, șaișunu* (șaiszeci și unu) etc. Dintre acestea s-au generalizat, dar într-o formă mixtă, *șaisprezece*, al doilea, *paisprezece* și el foarte des folosit, însă nu în aceeași măsură ca primul.

Numeralul ordinal Datorită faptului că acest numeral arată al citelea este un obiect dintr-o serie, el nu are plural. Când totuși mai multe lucruri sau ființe se află în aceeași ordine și pe același loc, recurgem la numeralul cardinal pe care îl asociem cu cel ordinal, adică: *două premii întâi, trei clase a cincea, două premii al doilea* sau introducem un substantiv care să redea ideea: (*cetățenii de pe locul*) al patrusprezecelea (*de pe listă*), (*cărțile din rîndurile*) al treilea și al patrulea etc. Adesea, numeralul ordinal influențează și numărul gramatical al substantivului dinainte, de ex.: (*cărțile din*) *raftul* al patrulea și al cincilea unde este vorba despre *două rafturi*.

Din aceste motive, numeralul ordinal este cîteodată înlocuit cu cel cardinal, de ex.: (*două*) *premier* doi, (*cărțile din rafturile*) patru și cinci, (*cetățenii de pe locul*) patrusprezece (*de pe listă* etc.). Înlocuirea nu este însă totdeauna cu putință, și este de dorit s-o evităm.

Fiind precedat de *al* sau de *a*, numeralul ordinal are nevoie de sprijinul lui *cel* și al lui *cea* ca să poată fi pus ca înțeles în genitiv-dativ, dar și de prepoziția *de* după *cel*, *cea* în genitiv-dativ, adică: (*deschiderea*) *cel u i d e* al treisprezecelea *campionat mondial* (*începutul*) *cele i d e* a doua *comunicări*. După această formulare s-a refăcut și un nominativ-acuzativ mai greoi: *cel d e* al unsprezecelea *campionat*, pentru *al unsprezecelea campionat*, exprimare mai simplă și mai elegantă. Când însă substantivul care se află înaintea numeralului ordinal este el însuși în genitiv-dativ, avem două formule. Una, fără indicarea numărului obiectelor aflate pe *locul al...* (*n*)-lea, ca: *activitatea claselor* a unsprezecea, a doua cu indicarea numărului acestor obiecte prin numeralul cardinal precedat de *celor*: *activitatea cel o r două (clase) a unsprezecea*.

Pentru *primul* și *prima*, vezi și folosirea articolului enclitic la numerale.

Numeralul fracționar Fiind substantiv, are același regim ca substantivele formate cu sufixul *-ime*, deci: *o doime, două doimi, doimile, zecimile, sutimile* ș.a.m.d., ca și *mărime, mulțime, înălțime* etc.

Numeralul multiplicativ și cel **distributiv** Aceste două feluri de numerale sînt adverbe. Prin urmare au regimul adverbului, afară de posibilitatea comparației.

Numeralul colectiv Primele două din seria numeralului colectiv se comportă ca pronumele și adjectivele demonstrative avînd genitiv-dativul (bineînțeles plural): *amîndorura*. În schimb, *tustrei* se întîlnește cîteodată la genitiv în forma *tustr eilor*. Celelalte nu au flexiune.

Funcțiile numeralului în propoziție Ca echivalent al substantivului, pronumelui,

adjectivului și adverbului, numeralul poate îndeplini în propoziție următoarele funcții:

- 1) subiect: *Suta este a zecea parte dintr-o mie; Al doilea a venit mai tîrziu.*
- 2) obiect direct: *Împărțiți o sutime la doi; Primea pe cîte trei.*
- 3) obiect indirect: *Să scădem dintr-o sută pe cincizeci; Celui dintîi i s-a oferit un premiu.*
- 4) complement circumstanțial: *S-a dat de trei ori peste cap; Ne-am încolonat cîte doi.*
- 5) complement de agent: *Rîndurile erau formate de cîte patru.*
- 6) nume predicativ: *Ion a fost al treilea.*

Obiectul (complementul) direct și propoziția obiect (obiectivă sau completivă) directă

Substantivul, pronumele și orice echivalent al substantivului în cazul acuzativ fără prepoziție (cu excepția lui *pe* și a lui *a* dinaintea infinitivului scurt) sînt obiecte directe (numite și complemente directe) ori de cîte ori completează înțelesul unor verbe tranzitive, de ex.: *Salutăm apariția unei cărți bune*; *Pe dumneavoastră vă iubesc*; *Am ascultat cîteva discuri noi de muzică ușoară*; *Oana a luat zece la geologie*; *Vă rugăm a aproba cererea băieților*.

Obiectul direct cu prepoziția *pe* Deși ca obiect direct substantivele și echivalentele lor nu sînt precedate de prepoziție, totuși, în limba română, unele se construiesc cu prepoziția *pe*.

Construcția, numită și *acuzativul cu pe*, se folosește cînd obiectul direct este:

1) un nume propriu de persoană sau de animal: *A întâlnit pe Ion* (sau *pe Alexandru, pe Bogdan, pe Costache* etc.); *A lovit mașina pe Joiana* (*pe Bubico, pe Grivei* etc.);

2) un nume propriu de persoană, scriitor, om de știință, om politic etc. întrebuintat în locul operei lui scrise: *Citește pe Sadoveanu, studiază pe V. Conta*, (*pe Darwin, pe Newton* etc.);

3) un nume propriu de persoană precedat de denumirea profesiei, a activității sale obișnuite sau de titlul acelei persoane, de ex.: *A poftit pe doctorul Dumitru*, *pe medicul Constantin*, *pe profesorul Ionescu*, *pe locotenentul Cornel*, *pe electricianul Florea*, *pe mecanicul Sandu*, *pe domnul Stamate* etc.

4) un nume de rudenie: *A întrebat pe mama*, (*pe tata, pe frate-tău, pe soră-sa*) *pe noru-sa*, *pe o soră a lui*, *pe o cumnată a ta*, *pe un văr de-al nostru* etc.

5) un nume comun de persoană însoțit de un adjectiv pronominal: *Cunosc pe acest om*; *Cunosc pe omul acesta*; *Mai conta pe cîțiva prieteni din copilărie*.

6) un nume comun de persoană așezat adesea înaintea verbului de care depinde: *Pe copil îl iubea*, *pe bătrîn îl respecta*; *Pe soldați îi încartiruiseră bine*; *Nu văzuse pînă acum pe candidată*. Întrebuintarea fără *pe*, dar cu numele comun articulat enclitic nu este recomandabilă. Ea produce confuzie.

7) un pronume care ține locul unui nume din categoria celor de mai sus: *Te caută pe tine* *îl caută pe el*, *ne caută pe noi*; *Vă caută pe dumneavoastră*, *o caută pe aceea*, *pe aceea*; *Elevul pe care vi-l prezint, a văzut pe cineva*, *n-a văzut pe nimeni*, *a strigat pe careva* etc. ca și înainte de *cel*, *cea* etc. urmate de adjectiv: *apără pe cel mic*, *răsplătești pe cea cuminte* etc.

Pronumele relativ se construiește cu *pe* chiar și atunci când ține locul numelui unui obiect: *Ceasul pe care l-ați reparat merge perfect; Aceasta este ideea pe care voia să o comunice.*

Pe este facultativ când obiectul direct reprezintă:

1) un nume comun de persoană, articulat cu articolul nehotărît (sau însoțit de *vreun, vreo*): *A solicitat (pe) o doctoriță, (pe) un electrician, (pe) un lăcătuș, (pe) un mecanic, (pe) o manichiuristă, (pe) o textilistă, (pe) un vânzător etc.*

În multe din cazurile de felul celor de mai sus este mai bine să se întrebuiște prepoziția. Să se compare în acest sens enunțurile: a) *A invitat un bolnav la el;* b) *A invitat pe un bolnav la el.*

Din a) se poate înțelege sau că „un bolnav a invitat pe cineva la el” sau că „cineva a chemat la el pe bolnav”, pe când din b) reiese limpede că bolnavul este cel invitat, el fiind obiectul direct al propoziției.

2) un nume comun de persoană, nearticulat la plural: *Va chema (pe) beneficiari, (pe) colegi, (pe) colege, (pe) doctori, (pe) doctorițe, (pe) farmaciști, (pe) farmaciste, (pe) electricieni, (pe) ofițeri, (pe) profesori și (pe) profesoare, (pe) țărani și (pe) țărance, (pe) viticultori etc.*

Între construcția *cu pe* și cea *fără pe* există însă în această situație o mică deosebire. Într-o propoziție ca: *Va chema pe beneficiari la discuție*, obiectul direct *cu pe* exprimă ideea de categorie: „pe toți cei care au calitatea de beneficiari”, în timp ce într-o propoziție *fără pe*, ca *Va chema beneficiari la discuție*, obiectul direct înseamnă „(niște) persoane din categoria beneficiarilor”.

Deosebirea dintre construcția *cu pe* și cea *fără pe* apare și mai clar când numele comun de persoană este însoțit de un adjectiv, de ex.: *Va chema ofițeri pricepuți la discuție*, pentru că această posibilitate nu are pereche decât într-o construcție *cu pe*, în care obiectul direct trebuie determinat; de ex.: *Va chema pe ofițerii pricepuți la o discuție.*

3) un nume comun de ființă care nu este persoană: *Vulpea a păcălit corbul* (sau *un corb, acel corb*), față de *Vulpea a păcălit pe corb* (sau *pe un corb, pe acel corb*), dar și *Nu deștepta ursul din somn* sau *Nu deștepta pe urs din somn.*

4) un nume de cifră sau de literă: *Scriu 2 și țin 3*, față de: *Scriu pe 2 și țin pe 3; Scrie ș, nu s!*; *Scrie pe ș, nu pe s.*

Obiectul direct cu prepoziția *la* În vorbirea populară, ideea de cantitate mare se exprimă uneori printr-un substantiv precedat de prepoziția *la* — construcție care este obiect direct: *A băut la apă, de s-a saturat* (= A băut foarte multă apă); *Strică la creioane cu grămada* (= Strică foarte multe creioane).

Repetarea obiectului direct Obiectul direct trebuie repetat prin reluarea lui de către pronumele personal — forma scurtă — ori de câte ori acest obiect este așezat înainte de predicatul sau de verbul de care depinde, de ex.: *Apariția unei cărți bune o salutăm cu plăcere; Cele câteva discuri noi de muzică ușoară, ascultându-le ieri, mi-au plăcut; Pe tine te cheamă Fănică?; Pe ceilalți îi vom convoca altădată.*

Dacă propoziția începe însă cu forma scurtă a pronumelui personal, repetarea este facultativă. Când se produce, ea are rolul de a sublinia, de a insista: *Te cheamă Fănică?* față de: *Te cheamă Fănică pe tine?; Vă iubeste toată lumea* față de: *Vă iubeste toată lumea pe dumneavoastră.*

Anticiparea obiectului direct

Cînd obiectul direct (nume de persoană) exprimat printr-un substantiv sau un echivalent al acestuia se așază după verb (predicat sau nu), el poate fi repetat prin anticipare, astfel:

fără anticipare	cu anticipare	fără anticipare	cu anticipare
<i>Nu cunoștea pe Dinu.</i>	<i>Nu-l cunoștea pe Dinu.</i>	<i>Așteptați pe Maria?</i>	<i>O așteptați pe Maria?</i>
<i>El asculta pe tata.</i>	<i>El îl asculta pe tata.</i>	<i>Altădată vom con-</i>	<i>Altădată îi vom con-</i>
<i>Ion a învins pe Cornel la trîntă.</i>	<i>Ion l-a învins pe Cornel la trîntă.</i>	<i>voca pe ceilalți.</i>	<i>voca pe ceilalți.</i>

Cînd obiectul direct este un nume de lucru, anticiparea nu se mai produce, de ex.: *Veți primi cartea la timp; Nu știa nici tabla înmulțirii.*

Obiectul direct și subiectul

Obiectul direct dintr-o propoziție în care verbul tranzitiv se află la diateza activă, se transformă în subiect cînd verbul trece la diateza pasivă, de ex.:

Obiect direct: *(Ei) au semănat orz și ovăz.*
 Subiect: *S-au semănat orzul și ovăzul.*

Această regulă este foarte utilă ca mijloc de control al calității de obiect direct al unui membru din propoziție. Astfel, în: *(El) a pierdut cîteva ore așteptîndu-te*, grupul de cuvinte *cîteva ore* este obiect direct, chiar dacă înțelesul său este de timp, fiindcă propoziția trecută la pasiv devine: *Cîteva ore au fost pierdute (de el) așteptîndu-te*, iar *cîteva ore* este acum subiect. În schimb, în propoziția *Ne-am plîmbat cîteva ore așteptîndu-te*, același grup de cuvinte (*cîteva ore*) este circumstanțial de timp și nu se poate transforma în subiect.

Propoziția obiect direct (obiectivă sau completivă directă)

Cînd este dezvoltat

printr-un predicat, obiectul direct se transformă în propoziție subordonată, obiectivă sau completivă directă, de ex.:

obiect direct	propoziția corespunzătoare
<i>Costel a învățat mecanica.</i>	<i>Costel a învățat ce i-a plăcut lui.</i>
	<i>Costel a învățat ce și-a propus.</i>
	<i>Costel a învățat să repare mașini.</i>

Se înțelege de la sine că așezarea obiectului direct și a propoziției corespunzătoare depinde de intenția vorbitorului. El poate spune, de ex. *Să repare mașini, Costel a învățat de la mine* etc.

Obiectul (complementul) indirect și propoziția obiect (obiectivă sau completivă indirectă)

Substantivul, pronumele și orice echivalent al unui substantiv în cazul dativ și care întregesc înțelesul unor verbe tranzitive, intransitive și reflexive și al unor adjective sînt obiecte sau componente indirecte. Denumirea de obiect a acestei părți secundare de propoziție se datorează faptului că unele verbe au nevoie atît de o completare prin acuzativ, cit și de una prin dativ, adică de două obiecte, de ex.: *Cineva a oferit unui spectator un bilet cu preț exagerat.* Luîndu-se ca punct de plecare completarea prin obiect direct (*un bilet*), care, de cele mai multe ori, nu are nevoie de prepoziție și stă în acuzativ, completarea în dativ -a fost numită

— prin opoziție — obiect indirect. Cum obiectul indirect se construiește însă foarte des cu prepoziții, la calitatea și înțelesul lui obișnuit, se adaugă unele valori suplimentare, de exemplu cea de agent: *Totul a fost acoperit* de ceață. S-a considerat că acesta este un complement nou, complementul de agent, și a fost scos dintre obiectele indirecte, deși el devine subiect prin transformare: *Ceața a acoperit totul* în același fel în care obiectul direct se transformă tot în subiect prin trecere de la activ la pasiv, de ex.: Pe dumneavoastră *vă iubește* devine: Dumneavoastră *sînteți iubit* (sau *iubită*).

Obiectul indirect în cazul dativ arată în avantajul sau în dezavantajul (în favoarea sau în defavoare) cui se petrece acțiunea verbului: *A făgăduit* colegilor *îmbunătățirea atitudinii sale*; Nemulțumitului *i se ia darul*; *Cui îi datorai acești bani?*; *Rudelor le-a mărturisit totul*. (Vezi dativul.)

Obiectul indirect construit cu prepoziții arată:

1) orientarea acțiunii (dar nu locul desfășurării ei): *Nu te uita* la haine, ci la cine *le poartă*;

2) în ce privință sau referitor la ce are loc acțiunea: *Vom reflecta* la sfaturile tale; *Era scump* la vorbă, *dar iute* la mine.

Acest înțeles este considerat de unele gramatici suficient de puternic spre a duce la scoaterea construcțiilor în discuție dintre obiectele indirecte și introducerea lor printre circumstanțiale sub numele de circumstanțiale de relație.

3) asocierea sau reciprocitatea într-o acțiune: *Se luptă* cu morile de *vînt*; *Oile ieșiseră* cu mieii *după ele*;

4) instrumentul acțiunii: *La pomul lăudat* să nu te duci cu sacul; *Nu se vede bine* fără ochelari; *Vă trimit știri* prin soțul meu;

5) adăugarea la o acțiune sau excepția de la o acțiune: Pe lângă lemnul *uscat*, *arde și cel verde*; Afară de el, *ceilalți se bucurau*.

În unele situații grupul de cuvinte care îndeplinește în propoziție rolul de obiect indirect reprezintă ideea unei subordonate cu înțeles condițional sau concesiv, de ex.:

6) cu înțeles condițional: În locul tău, *aș fi procedat la fel*. (*În locul tău* = „dacă aș fi fost în locul tău“);

7) cu înțeles concesiv: Cu toată boala, *a venit la slujbă* (*cu toată boala* = „cu toate că suferise de o boală“); Fără a fi nepriceput, *este totuși neîndemînic* (*fără a fi nepriceput* = „deși nu este nepriceput“).

Obiectele indirecte enumerate mai sus între 2) și 7) par circumstanțiale. Astfel, 3) ar fi circumstanțial sociativ, 4) circumstanțial instrumental, 5) circumstanțial cumulativ, și de excepție, 6) circumstanțial condițional, iar 7) circumstanțial concesiv.

Faptul că obiectul indirect poate să aibă înțelesuri atît de variate nu trebuie să surprindă, căci același lucru se întîmplă și cu alte părți de propoziție, de exemplu cu atributul.

Uneori este greu să se facă distincție între un obiect indirect și un circumstanțial. Astfel, în propoziția *Nu vinde tu castraveți* la grădinar, *la grădinar* este obiect indirect, pe cînd în *Nu duce tu castraveți la grădinar*, *la grădinar*, ar putea să fie obiect indirect, dar și circumstanțial de loc, de exemplu, dacă prin cuvintele *la grădinar* se înțelege „la grădinar acasă sau într-un loc în care se află el.“

Repetarea obiectului indirect

Cînd este în cazul dativ, obiectul indirect se repetă (prin pronume) ori de cîte ori se așază înaintea predicatului sau verbului de care depinde: Omului acestuia *îi datorăm recunoștință*; *Văii din fața voastră i se spune Valea-Rea*; *Iezilor le ardea de joacă*; *Cămășii tale lipsindu-i doi nasturi, îi voi coase eu*; *Cui îi*

trebuie o ascuțitoare? Îi trebuie cuiva o ascuțitoare?; Mie unuia mi-au scos su fletul cu năzbîtiile lor.

Anticiparea obiectului indirect

Obiectul indirect se anticipează prin pronume, forma scurtă, în mod facultativ cînd obiectul indirect exprimat printr-un substantiv, sau un echivalent al acestuia se află după verb (predicat sau nu):

fără anticipare

Datorăm recunoștință omului acestuia.

Lipsesc doi nasturi cămășii tale.

O ascuțitoare trebuie cuiva?

cu anticipare

Îi datorăm recunoștință omului acestuia.

Îi lipsesc doi nasturi cămășii tale.

O ascuțitoare îi trebuie cuiva?

Să se observe că a doua propoziție, deși posibilă, este evitată. Se zice mult mai des: *Lipsesc doi nasturi (de) la cămașa ta* sau *(De) la cămașa ta lipsesc doi nasturi*, ceea ce arată că între dativ și construcția cu *la* este o legătură foarte strînsă. (Vezi dativul.)

Obiectul indirect nume de lucru nu mai impune, de obicei, anticiparea, de ex.: *Cetățeanul s-a adresat conducerii întreprinderii.*

Propoziția obiect indirect (obiectivă sau completivă indirectă)

Obiectul indirect dezvoltat printr-un predikat se transformă în subordonată obiectivă sau completivă indirectă, de ex.:

obiect indirect

Datorăm recunoștință omului acestuia.

Răspundeți solicitantului la timp.

Vă gîndiți la o călătorie cu avionul?

Mă tot gîndesc la tine.

propoziție corespunzătoare

Datorăm recunoștință oricui ne ajută.

Răspundeți la timp cui vă solicitați.

Răspundeți la ce vă întreabă dumnealui.

Răspundeți la ce sinteți întrebat.

Vă gîndiți să cu călătoriți avionul?

Mă tot gîndesc la cel ce ești departe.

Paragraful Propozițiile și frazele grupate în jurul unei idei formează un paragraf. Cu el se începe totdeauna un rând nou.

Paragrafele sînt de lungimi diferite. Următorul sfîrșit dintr-o adevărită: *Drept care am eliberat prezenta spre a servi solicitantului la nevoie...* este un paragraf—clîșeu de încheiere tipic administrativă, format, cum se vede, dintr-o singură propoziție dezvoltată. Înaintea lui s-a spus, fără îndoială, cine este solicitantul, ce profesie are, s-a indicat domiciliul lui și ce anume se adevărește.

Legile, actele publice, unele manuale și cărți de știință au chiar paragrafele numerotate. În compuneri, cum sînt povestirile sau descrierile obișnuite, în articole etc. nu se dau însă numere paragrafelor. Nu se notează de cele mai multe ori nici cele din expuneri științifice sau din argumentări.

În dialoguri, spusele personajelor, fie întrebări, fie răspunsuri, încep și ele la capăt de rând. Aceasta nu înseamnă numaidecît că un — *Da!*, de exemplu, este paragraf. El devine însă paragraf dacă urmează o propoziție, două, o frază, ori chiar mai multe, conținînd însă o singură idee.

Iată mai jos două paragrafe dintr-o carte de botanică, fiecare exprimînd cîte o idee:

„Atît pămîntul, ca sol și conformație, cît și clima României sînt potrivite pentru cultura plantelor folositoare. Nu există ținut sterp decît puținele întinderi cu nisip ori sărături. Din Deltă, unde îngăduie toanele Dunării, pînă la o latitudine de 1 000 m se găsesc măcar ogoare restrînse cu cereale ori nutrețuri pentru vite (...).

*Condițiile climatice îngăduie să se semene, pe lîngă plante corespunzătoare climei precumpănitoare (grîu) și cereale mai răspîndite în țările nordice (secara) ori alte plante proprii pentru o climă mai blîndă (orezul, bumbacul).“ (Ion Simionescu, *Flora României*, ed. IV, Ed. Albatros, 1973, pag. 279)*

În primul paragraf se subliniază calitatea pămîntului și a climei României pentru agricultură. În al doilea, se arată ce plante mai răspîndite folositoare omului se pot cultiva în condițiile acestei clime.

În primul, după propoziția de început din care aflăm că pămîntul și clima României sînt favorabile cultivării plantelor utile, se dau cîteva amănunte despre sol (situația ținuturilor sterpe, întinderea ogoarelor cu cereale ori nutrețuri din Deltă pînă la înălțimi de 1 000 m). Ele întăresc cele spuse în prima propoziție prin adăugare de amănunte.

Amănuntele depind de intenția din propoziția sau fraza care poartă ideea principală. Astfel, dacă a venit vorba despre un spațiu interesant, el poate fi descris într-un paragraf, ca în rîndurile următoare:

*„În anul 1933, l-am întîlnit din nou în redacția revistei „Rampa“. Ne încercam amîndoi condeiele în ziaristică. Această redacție se afla la Intrarea Zalomit, într-un soi de magazie sau de casă care semăna a magazie. O încăpere mare cu pereții de lemn acoperiți cu cîteva afișe de teatru, mobilată cu cîteva birouri zgîtriate și murdare, luminată prost de un bec atîrnat de tavan. În fundul ei, oțcușcă de sticlă în care se izola, superior și demn, primul redactor (...).“ (Lucia Demetrius, *Popas într-o „insulă de lumină“*, „Revista de istorie și teorie literară“, nr. 4/1986, pag. 88)*

Un paragraf poate să aibă însă o întindere mai mare. Este cazul celui de mai jos, a cărui idee centrală o constituie regretul de a nu fi putut studia matematica și cauzele lui (relația cauză-efect):

„Aveam un manual de matematică rațională, cu care am făcut albe, incandescente! multe din nopțile adolescenței mele. De rușine, de frică, mai mult decât din ambiția ca să fiu printre cei dinți, învățam la matematică în chip deosebit. Dar zadarnic! Ceea ce turnam în capul meu, turnam în butoiul Danaidelor. Manualul de matematică rațională era prea greu scris, prea înalt scris, prea concis scris, sau altceva, că nu era pentru noi. E adevărat că autorul lui ne făcea totdeauna lecția la tablă, cum s-ar zice explica lecția cea nouă. Dar iată cum: scotea la tablă câțiva băieți mai buni și începea cu ei să facă lecția ce venea. Profesorul nostru nu atingea creta niciodată. Lăsa pe elevi s-o poarte și să se mînjească ei pe mînă. Scotea lecția din capul lor, din dibuirile lor, din ezitățile lor, cu orice preț. Dacă ironia nu ajungea, profesorul îi lua și cu supărarea și cu răstelile. Așa dădea el lecție mai departe. Lecția lui era o dîră lungă de zigzaguri, de dibuiri, de poticneli din partea elevilor, iar din partea lui: de întrebări, de cîrneli, de ironie și de explozii. Făcea el bine ce făcea? Eu nu înțelegeam nimic din lecția astfel explicată. Pe mine mă interesa numai spectacolul extern al celor ce se zîrcoleau la tablă, cum m-ar fi interesat spectacolul unor juncani prea tineri, puși să are țelină.” (Gala Galaction, *Notions de mathématiques*, de Jules Tannery (1916), în *Opere alese*, II, 1961, pag. 10)

Reguli stricte privind lungimea paragrafelor nu există, dar mai importantă decît lungimea lor este claritatea ideii pe care o conțin.

Mijloace de dezvoltare a ideilor prin paragrafe Din exemplele de mai sus se vede că unul dintre aceste mijloace constă în a da amănuntele necesare spre a face înțeleasă ideea și a o concretiza. Amănuntele pot fi adesea puse spre a arăta desfășurarea faptelor în timp sau poziția, unor lucruri în spațiu. Alteori, ele dezvoltă o idee prin comparație ca în paragraful de mai jos din schița satirică a lui I.L. Caragiale, *Smotocea și Cotocea*:

„Smotocea și Cotocea sînt oarecum băieți cu carte; ei știu din toate cîte nimic, ceea ce le dă dreptul a se crede enciclopediști. Smotocea este înalt la închipuire; Cotocea este adînc. Așa, dînșii iau parte cu cinste la toate discuțiile ce se ivesc în cafeneaua lor obișnuită: despre poezia epică ca și despre viitorul industriei, despre neajunsurile sistemului constituțional ca și despre unitatea metafizică, despre progrsele telegrafiei electrice și despre teocrația egipteană.”

Pe scurt, un paragraf se poate dezvolta prin:

- 1) adăugare de amănunte la ideea generală de la care pornește paragraful, idee care poate fi chiar o definiție;
- 2) adăugare de amănunte privind desfășurarea faptelor în timp;
- 3) adăugare de amănunte despre un spațiu, un loc (o cameră, o sală de spectacole, o pajiște, un vîrf de munte etc.);
- 3) amănunte privind urmările unui fapt (cauză-efect);
- 4) comparație și contrast;
- 5) combinarea unuia sau mai multor procedee din cele de mai sus.

Legarea paragrafelor între ele Ideile din paragrafe, oricît de multe ar fi, trebuie să se potrivească armonios cu ideea de bază a compunerii. Adesea sîntem însă înclinați să dăm amănunte peste amănunte. Cînd simțim această primejdie, tăiem fără milă orice ne îndepărtează de la planul nostru inițial. Se poate să se mai ivească o primejdie. Deși sînt bine întocmite și bine așezate, paragrafele nu se leagă între ele. Luăm atunci dintr-unul de mai înainte un fapt, un amănunt, îl numim din nou printr-un sinonim sau prin mai multe cuvinte și-l dezvoltăm ca și cum dintr-o țesătură în lucru am trage un fir și am țese cu el mai departe, fără a strica restul. Așa a făcut și autorul *Florei României* cînd, după ce a arătat că pămîntul și clima României permit cultivarea plantelor folositoare, a început paragraful al doilea prin cuvintele: „Condițiile climaterice îngăduie...; condițiile climaterice nefiind decît alt mod de a spune clima (României)“.

Deși aceasta este calea cea mai bună, ea nu poate fi urmată totdeauna. Adesea pentru legătură folosim cuvinte sau grupuri de cuvinte ca: *așadar, deci, într-adevăr, prin urmare, ca urmare sau drept urmare, în afară de, afară de aceasta, pe lângă aceasta, în schimb, pe lângă (faptul) că, tot așa, tot astfel, cum sau precum (am arătat ori se vede), după cum, la fel (ca)* etc.

Participiul Este modul nepersonal care arată că acțiunea este încheiată. El servește la formarea timpurilor compuse de la verbul pe care-l conjugăm, afară de viitorul în trecut, de ex.: *a alergat, va fi alergat, să fi alergat, ar fi alergat*.

Participiul devine cu ușurință adjectiv, păstrând însă înțelesul verbului din care s-a dezvoltat, de ex.: *lapte bătut, privire deschisă, pomi înfloriți, struguri stropiți, dulapuri vopsite* etc. În această calitate, el poate să aibă completări, de ex.: *frunză bătută de vânt (pe care o bate sau a bătut-o vântul), pomi sădiți de noi (pe care i-am sădit sau care au fost sădiți de noi), timpul petrecut la școală* etc.

Participii cu înțeles pasiv de la verbe active. Multe verbe de la diateza activă capătă înțeles pasiv la participiu, de ex.: *material adunat (care este sau a fost adunat de cineva), copil aflat (care este sau a fost aflat (găsit) de...), șuncă afumată (care este sau a fost afumată de...), caz încurcat (care este sau a fost încurcat de...), declarație scrisă (care este sau a fost scrisă de...)*.

Participii cu înțeles pasiv, paralel cu cel activ. La un număr de verbe, participiul poate să aibă fie înțeles pasiv, fie înțeles activ, de ex.: *vinul băut (care este sau a fost băut de...), om băut (care a băut alcool și este amețit), ciine crescute (care a crescut sau a fost crescut de...), aluat crescut (care a crescut el însuși), sumă scăzută (care este sau a fost scăzută de...), mâncare scăzută (care a scăzut prin fierbere)*.

Părțile de vorbire În vorbire și în scris se folosesc mii de cuvinte. Deși sînt diferite, ele au totuși și asemănări. Unele sînt nume de lucruri, de ființe, de însușiri, altele de acțiuni, unele sînt numai cuvinte de legătură, unele stau totdeauna numai într-o anumită poziție față de celelalte, altele își schimbă locul. Unele au multe forme, altele numai una. Pornind de la astfel de asemănări, ele au fost grupate în clase și astfel, avem numai zece clase cu una sau mai multe trăsături comune. Aceste clase li s-a dat numele de **părți de vorbire**.

În limba română, ele sînt următoarele:

1. Clasa substantivelor	sau	substantivul
2. Clasa adjectivelor	sau	adjectivul
3. Clasa numeralelor	sau	numeralul
4. Clasa pronumelor	sau	pronumele
5. Clasa articolelor	sau	articolul
6. Clasa verbelor	sau	verbul
7. Clasa adverbilor	sau	adverbul
8. Clasa prepozițiilor	sau	prepoziția
9. Clasa conjuncțiilor	sau	conjuncția
10. Clasa interjecțiilor	sau	interjecția.

Părțile de vorbire din clasele de la 1 pînă la 6 inclusiv își schimbă forma în cursul vorbirii și al scrierii. Ele sînt părți de vorbire flexibile. Părțile de vorbire din celelalte patru clase nu-și schimbă forma. Ele sînt părți de vorbire neflexibile.

Într-o situație puțin deosebită sînt adverbele (clasa 7), fiindcă unele dintre ele pot deveni diminutive, de ex. *binișor, repejor*, iar altele au grade de comparație, ca *aproape, departe, încoace, încolo, înăuntru* și toate cele terminate în *-ește*.

(el, ea)	<i>apropie</i>	<i>încovoie</i>	<i>înceie</i>	<i>veghe</i>
(noi)	<i>apropiarăm</i>	<i>încovoiarăm</i>	<i>înceiarăm</i>	<i>veghearăm</i>
(voi)	<i>apropiarăți</i>	<i>încovoiarăți</i>	<i>înceiarăți</i>	<i>veghearăți</i>
(ei, ele)	<i>apropiară</i>	<i>încovoiară</i>	<i>înceiară</i>	<i>vegheară</i>

La verbele cu infinitivul în -ea sau în -e:

Radical + sufixul -u + { desinențele de singular: -i, -și, -u
desinențele de plural: -răm, -răți, -ră

(eu)	<i>avui</i>	<i>băui</i>	<i>plăcui</i>	<i>făcui</i>	<i>trecui</i>
(tu)	<i>avuși</i>	<i>băuși</i>	<i>plăcuși</i>	<i>făcuși</i>	<i>trecuși</i>
(el, ea)	<i>avu</i>	<i>bău</i>	<i>plăcu</i>	<i>făcu</i>	<i>trecu</i>
(noi)	<i>avurăm</i>	<i>băurăm</i>	<i>plăcurăm</i>	<i>făcurăm</i>	<i>trecurăm</i>
(voi)	<i>avurăți</i>	<i>băurăți</i>	<i>plăcurăți</i>	<i>făcurăți</i>	<i>trecurăți</i>
(ei, ele)	<i>avură</i>	<i>băură</i>	<i>plăcură</i>	<i>făcură</i>	<i>trecură</i>

La verbele cu infinitivul terminat în -i sau în -î:

Radical + sufixul -i sau -î + { desinențele de singular: -i, -și, -î/-i
desinențele de plural: -răm, -răți, -ră

(eu)	<i>acoperii</i>	<i>dormii</i>	<i>iubii</i>	<i>auzii</i>	<i>doborîi</i>
(tu)	<i>acoperiși</i>	<i>dormiși</i>	<i>iubiși</i>	<i>auziși</i>	<i>doborîși</i>
(el, ea)	<i>acoperi</i>	<i>dormi</i>	<i>iubi</i>	<i>auzii</i>	<i>doborî</i>
(noi)	<i>acoperirăm</i>	<i>dormirăm</i>	<i>iubirăm</i>	<i>auzirăm</i>	<i>doborirăm</i>
(voi)	<i>acoperirăți</i>	<i>dormirăți</i>	<i>iubirăți</i>	<i>auzirăți</i>	<i>doborirăți</i>
(ei, ele)	<i>acoperiră</i>	<i>dormiră</i>	<i>iubiră</i>	<i>auziră</i>	<i>doboriră</i>

La verbele sigmatice (cu infinitivul în -e):

Radical + sufixul -s(e) + { desinențele de singular: -i, -și, -e
desinențele de plural: -răm, -răți, -ră

(eu)	<i>copsei</i>	<i>fripsei</i>	<i>mersei</i>	<i>trăsei</i>	<i>spusei</i>
(tu)	<i>copseși</i>	<i>fripseși</i>	<i>merseși</i>	<i>trăseși</i>	<i>spuseși</i>
(el, ea)	<i>coapse</i>	<i>fripse</i>	<i>merse</i>	<i>trase</i>	<i>spuse</i>
(noi)	<i>coapserăm</i>	<i>fripserăm</i>	<i>merserăm</i>	<i>traserăm</i>	<i>spuserăm</i>
(voi)	<i>coapserăți</i>	<i>fripserăți</i>	<i>merserăți</i>	<i>traserăți</i>	<i>spuserăți</i>
(ei, ele)	<i>coapseră</i>	<i>fripseră</i>	<i>merseră</i>	<i>traseră</i>	<i>spuseră</i>

La verbele a da și a sta:

Radical + reduplicare + sufixul -u + { desinențele de singular: -i, -și, -u
cu desinențele de plural: -răm, -răți, -ră

(eu)	<i>dădui</i>	<i>stătui</i>	(noi)	<i>dădurăm</i>	<i>stăturăm</i>
(tu)	<i>dăduși</i>	<i>stătuși</i>	(voi)	<i>dădurăți</i>	<i>stăturăți</i>
(el, ea)	<i>dădu</i>	<i>stătu</i>	(ei, ele)	<i>dădură</i>	<i>stătură</i>

Persoana gramaticală (impersonal, unipersonal) La pronume persoana este cuvântul care, ținând locul substantivului, arată dacă o acțiune o fac ori o suferă vorbitorul sau vorbitorii, dacă o fac ori o suferă cel sau cei cărora li se vorbește sau cel ori cei despre care se vorbește.

Vorbitorul sau vorbitorii sînt numiți persoana I (*eu, noi, mine* etc.)

Cel sau cei cărora ne adresăm sînt numiți persoana a II-a (*tu, voi, tine* etc.)

Cel sau cei despre care se vorbește sînt numiți persoana a III-a (*el, ea; ei, ele; sine* etc.).

La verbe, persoanele de mai sus sint indicate prin forma verbului cu ajutorul desinențelor. Formele verbale fără desinență de persoană sint numite **ne-personale**. Astfel sint modurile nepersonale. (Vezi modul.)

Verbe unipersonale și verbe impersonale

Citeva verbe cum sint; pe de o parte,

a trebui, *a păsa*, pe de altă parte, *a fulgera*, *a ninge*, *a ploua*, *a trăzni*, *a vremui* au forme numai pentru persoana a III-a singular:

<i>trebuie</i>	<i>pasă</i>	<i>fulgeră</i>	<i>ninge</i>	<i>plouă</i>
<i>trebuia</i>	<i>păsa</i>	<i>fulgera</i>	<i>ningea</i>	<i>ploua</i>
<i>a trebuit</i>	<i>a păsat</i>	<i>a fulgerat</i>	<i>a nins</i>	<i>a plouat</i>
<i>trebuiase</i>	<i>păsase</i>	<i>fulgerase</i>	<i>ninsese</i>	<i>plouase etc.</i>

Din prima categorie, *a trebui* poate avea subiect: *Calul trebuie să alerge*; *Copiii trebuie să se joace*. *A păsa* se construiește cu dativul și cu un complement de agent: (*Tie*) îți p *să de carte* (cartea te face să-ți pese de ea, s-o iei în seamă). ceea ce arată că ideea de subiect există. Verbele din a doua categorie, adică *a bura*, *a fulgera*, *a ninge*, *a ploua*, *a trăzni*, *a vremui*, nu au subiect în mod obișnuit.

Verbelor cu o singură formă pentru persoana a III-a, și al căror subiect poate fi o ființă sau un lucru, le vom spune **unipersonale**.

Unele se află în situația aceasta numai accidental. Astfel, *a se cădea* și *a se cuveni* se comportă doar la diateza reflexivă ca unipersonale: *Asta nu se cade!*; *Asta nu se cuvine!* Dar pe cînd *a se cădea* are numai persoana a III-a singular, *a se cuveni* are și plural: *Lucrurile acestea nu i (ți, li etc.) se cuvin*.

Verbelor numai cu persoana a III-a, și care, în mod obișnuit nu au ca subiect nici ființe, nici lucruri, le spunem **impersonale**.

Personificarea Înseamnă a face ca obiectelor neînsuflețite și ființelor necuvîntătoare să li se atribuie însușirea de a vorbi, de a gîndi, de a simți, de a se purta etc. ca oamenii, ca și cum ar fi persoane.

Comunicîndu-și, de exemplu, vestea năvălirii tătarilor, cei doi stejari bătrîni din *Dan*, căpitan de plai de Vasile Alecsandri joacă rolul unor personaje:

„Bătrînul Dan ascultă grăind doi vechi stejari (...) / O! frate, zice unul, un vînt de miez de noapte / Adusu-mi-a din vale lung vaiet, triste șoapte. / E sabie în țară! au năvălit tătarii! / S-acum în bălți de sînge își joacă armăsarii.“

În *Balada unui greier mic* de G. Topîrceanu, un greieruș

„Negru, mic, muat în tuș / Și pe-aripi pudrat cu brumă“

se vaită ca un om pe care l-a prins iarna fără provizii:

„Cri-cri-cri / Toamnă gri / Nu credeam c-o să mai vii / Înainte de Crăciun, / Că puteam și eu s-adun / O grăunță cît de mică.“

În *Toamna țesătoare*, V. Alecsandri face ca toamna și iarna să lucreze și să aibă deprinderi ca două fete de la țară:

„Toamna grabnic le urzește, / Le-mpletește, nevedește, / Și cu toate la un loc / Ea-și lucrează-o-n celitoare / Ca să meargă-n șezătoare / Și să ia parte la joc. / Iat-o în cămeșe albă, / Cu lești mari lucind în salbă, / Mari cît ochii săi căprii. / Trista iarnă-o pizmuiește / Și prin neguri o pîndește / Descîntînd vrăjitorii.“

În *Octombrie*, G. Topîrceanu spune în glumă că toamna este o domnișoară care intimidează o tufă de liliac:

„Întîrziată fără vreme! / Se plimbă Toamna prin grădini / Cu faldurile hlamidei plini / De crizanteme! (...) // Un liliac nedumerit (...) / De-alura ei de domnișoară / S-a-ngălbenit, s-a săpăcit / Și de emoție-a-nflorit / A doua oară.“

Personificarea are la bază o metaforă. Astfel, toamna = domnișoară, fiindcă are „alură („ținută, înfățișare, fel de a fi“) de domnișoară“, iar liliacul = un tânăr, fiindcă „de emoție“ (însușire umană) „a înflorit a doua oară“.

Animalele care se poartă în fabule sau în basme ca oamenii sînt și ele personificate.

Personificarea duce uneori la alegorie.

Predicatul și propoziția predicat sau predicativă Predicatul este un verb, un nume însoțit de un verb copulativ sau un grup format din două verbe strîns unite care arată ce se petrece cu lucrurile sau ființele numite de subiect prin substantiv sau printr-un echivalent al substantivului. În: *Norii acopăr soarele*, se spune ce se petrece cu *norii*; în: *Soarele e acoperit de nori*, se spune ce se întîmplă cu *soarele*; în: *Vulpea are coada stufoasă*, se spune ce are *vulpea* etc.

Predicatul verbal Pentru a fi predicate, verbele trebuie să fie la unul din modurile personale (predicative), adică la indicativ, conjunctiv, condițional-optativ, imperativ. (Regula aceasta are cîteva excepții, vezi: predicatul la modurile nepersonale.)

Predicatul verbal complex În unele grupuri de cuvinte cu rol de predicat figurează două verbe, de ex.: *Omul dădu să plece*; *El nu apucase să scoată o vorbă*; *Nu trebuia să mai stea acolo*; *N-avea nimic de făcut*.

Astfel de combinații le numim predicate verbale complexe, în care pe locul întîi figurează numai anumite verbe. Pe locul al doilea se întîlnesc însă orice verbe, dacă sensul lor se potrivește cu ce spunem. Verbele de pe locul al doilea sînt la conjunctiv sau, mai rar, la supin sau la infinitiv. Ele trebuie să aibă subiect propriu (exprimat sau subînțeles). Înțelesul general al combinației îl dă primul verb care poate să arate:

1) Începutul unei acțiuni:

<i>încep, începi, începe etc.;</i>	<i>să cînt, să cînți, să cînte etc.</i>
<i>apuc, apuci, apucă etc.;</i>	<i>să scriu, să scrii, să scrie etc.;</i>
<i>prind, prinzi, prinde etc.</i>	<i>să deretic, să deretici, să deretice etc.;</i>
	<i>să visez, să visezi, să viseze etc.</i>

2) Faptul că acțiunea era pe cale să se producă:

<i>era</i>	<i>să cînt, să scriu, să deretic, să visez, să plîng etc.</i>
<i>dau, dai, dă, dăm etc.</i>	<i>să cînt, să cînți, să cînte etc.;</i>
	<i>să intru, să intri, să intre etc.;</i>
	<i>să vorbesc, să vorbești, să vorbească etc.;</i> <i>să plec,</i>
	<i>să pleci, să plecăm, să plecați; să mă reped, să te repezi,</i>
<i>stă, stătea</i>	<i>să se repeadă etc.</i>
	<i>să cad, să cazi, să cadă etc.;</i>
	<i>să se prăbușească, să se ridice, să decoleze etc.</i>

3) Faptul că acțiunea trebuie să se producă:

<i>trebuie, trebuia, a trebuit,</i>	<i>să cînt, să rîd, să plîng, să cînți, să rîzi, să plîngi,</i>
<i>va trebui etc.</i>	<i>să cînte, să ridă, să plîngă etc.</i>
<i>am, ai, are, avem, aveți,</i>	<i>de citit, de scris, de mers, de vorbit, de zis etc.</i>
<i>au; avcam, este, era, a fost,</i>	<i>de scris, de lucrat, de făcut, de terminat,</i>
<i>va fi etc. (ceva)</i>	<i>de sfîrșit etc.</i>

4) Dorința de îndeplinire a acțiunii:

vreau, vrei, vrea; să cînt, să cînți, să cînte,
am vrut, ai vrut, a vrut, să scriu, să viu, să mor etc.
vei vrea etc.
aș vrea, ai vrea etc.

5) Posibilitatea de îndeplinire a acțiunii:

pot, poți, poate, putem, să cînt, să cînți, să cînte, să scriu, să dorm, să
puteai, putea, am putut, visez, să mă cert, să mă chinui etc.
ai putut, a putut, aș putea etc.

Predicatul verbal complex este o unitate de înțeles. De aceea, el poate să aibă în propoziție și în frază rol de predicat unic. Se înțelege de la sine că, atunci cînd dorim să vedem cum este alcătuit și ce legătură este între verbele lui, îl desfacem în părțile din care este compus.

După felul în care sînt formate, aceste predicate se grupează în 3 categorii:

1) cele în care amîndouă verbele se modifică după număr și persoană;

2) cele în care primul verb are numai persoana a III-a singular (*era să cazi, era să cădem etc., trebuie să cînt, trebuie să cîntăm etc.*);

3) cele în care primul verb are numai persoana a III-a singular și se folosesc numai una, două din formele sale (*era să..., stă, stătea să...*).

Verbe ca *era, pot, trebuie, (îmi) vine* au fost considerate semiauxiliare de mod. În aceeași categorie a fost introdus și *vreau* (vezi pag. 241).

Predicatul la modurile nepersonale

În anumite condiții, verbul poate fi predicat și cînd se află la un mod nepersonal. Astfel:

Infinitul scurt este predicat cînd:

1) urmează după o formă a verbului (*a*) *avea* în propoziții care încep cu: *ce, cine, cu ce, cu cine, (de) la cine, (de) la ce, despre cine, despre ce, pentru cine, pentru ce, cînd, unde, de unde, pe unde, încotro, cui*; de ex.: *N-ai ce zice; N-are cine cînt; N-are cu cine vorbi; Avem ce discuta; Aveți cui spune; Au avut de la cine fl; N-ai cînd închei raportul; Am unde merge; N-am unde trage noaptea asta; Are de unde be și mine; N-are încotro (sau pe unde) fugi etc.*;

2) urmează după *înainte de a, pînă a*, cu condiția obligatorie de a fi urmat de un subiect; de ex.: *În a i n t e de a spune el ceva, tu să nu spui nimic; P i n ă a termina tu treaba, el se întoarce.*

Gerunziul este predicat numai cînd un subiect e prezent în propoziție; de ex.: *D e z b a t e r i l e sfîrșindu-se, s-a trecut la vot; Să știți că, răcindu-se v r e m e a, vă trebuie îmbrăcăminte călduroasă.*

Participiul poate să fie considerat predicat numai în construcții eliptice, ca: *Părăsit de toți, cățelul începu să schiaune* (presupunem: „fiindcă a fost părăsit”); *Premiat la numeroase concursuri viticole, Cotnarul a ajuns celebru* (presupunem: „fiindcă a fost premiat”).

Predicatul nume sau predicatul nominal

Substantivul, adjectivul, numeralul (cardinal, ordinal, fracționar) și pronumele pot fi predicate dacă și numai dacă sînt însoțite de un verb de legătură (verb copulă). Acestui predicat i se spune **nominal**, fiindcă primele trei părți de vorbire de mai sus sînt cuprinse într-o categorie mai largă, aceea de **nume**. În ea a fost inclus și pronumele în calitate de predicat.

Predicatul nominal substantiv: *Albina este insectă; Tache a ajuns locotenent; Mamă-sa rămăsese văduvă.*

Predicat nominal adjectiv: *Căprioarele* sînt gingașe; *Hainele lui* erau modeste; *De spaimă*, omul se făcuse galben la față.

Predicat nominal numeral: *Ei* erau cinci; *Niculăișă* a devenit al doilea.

Predicat nominal pronume: *Voi* cîți sînteți? *Aceștia* sîntem toți; *Eu* nu sînt el și tu nu ești eu.

Vezi și false nume predicative.

Propoziția predicat sau predicativa Este ceea ce rezultă din transformarea

unui nume predicativ în propoziție, cu condiția ca numele predicativ să fie substantiv sau adjectiv, de ex.: *Tache a devenit* ceea ce își propusese; *Universul este* ce se vede, dar și ce nu se vede cu ochiul. (Numele predicativ a fost un substantiv.) *Totul este* cum ați dori; *Satul nu mai era* cum îl știa el; *Vizitatorii nu erau* cîți bănuți dumneavoastră (Numele predicativ a fost un adjectiv.)

Formula construirii propoziției predicative este: Subiect — verb copulă + ceea, cineva, cumva, cît, transformate în propoziție.

Prepoziția Este partea de vorbire care leagă un substantiv sau un echivalent al lui cu alte cuvinte din propoziție.

Spre deosebire de conjuncție, ea nu leagă niciodată două verbe (vezi **Conjuncția**), de ex.: *Cu o floare nu se face primăvara*; *Vorbești de lup și lupul e la ușă*; *A trecut prin Moldova*; *Coboară pe o scară în spirală*.

Substantivele și echivalentele lor precedate de prepoziție sînt în cazul acuzativ sau genitiv.

Sînt în acuzativ toate substantivele, pronumele etc. construite cu una dintre prepozițiile care nu are pereche un adverb, de ex.: (*se laudă*) cu tine, (*păr*) de lup, (*creion*) fără vîrf, (*a venit*) la el, (*parcă e căzut*) din lună, (*stă*) în vîrf (patului) etc.

Prepozițiile simple cel mai des utilizate cu acuzativul sînt: *a, către, cu, de, fără, la, lângă, în, într-, între, pe, pentru, peste, pînă, spre, sub*.

Prepozițiile compuse cel mai des utilizate cu acuzativul sînt: *de-a, de către, de la, de pe, dinspre, despre, din, dintr-, dintre, fără a, fără de, înspre, pe după, pe la, pînă a, pînă de, pînă la, pînă în, pînă într-, pînă între, pînă pe, pînă pe la, pînă prin, pînă printre, printre* etc.

Cer cazul genitiv toate prepozițiile care au pereche un adverb și acesta apare ca și cum ar fi substantiv cu articol enclitic (uneori chiar a devenit substantiv): *dinaintea casei*; *dinapoia carului*; *dedesubtul cărții*; *dinăuntru sticlei*, *împotriva viscolului*, *înaintea lui Ion*, *înapoia plugului*, *împrejurul ogrăzii*, *îndărătul unui zid* etc.

Contra și deasupra se construiesc de asemenea cu genitivul, deși nu au pereche cîte un adverb nearticulat.

Prepozițiile din această serie cer genitivul din cauză că au articol. Unele au devenit chiar substantive, căci *dedesubtul*, de exemplu, are și plural: *dedesubturi*.

De remarcat și faptul că prepozițiile în discuție se combină cu pronumele ca și cînd ar fi substantive, de ex.: *dinaintea mea* față de *dinspre mine* ca și *îndoiala mea*, *împotriva voastră*, *îndărătul tău* ca și *în spatele tău*.

Prepoziția *la* în așa-numitul dativ cu *la*. Prepoziția *la* urmată de un substantiv sau de un echivalent al lui, dă acestuia înțeles de dativ, de ex.: *Corb la corb nu scoate ochii*; *La calul năvălit, pinten ascuțit (trebuie)*; *Spune-mă la cine vrei*, deși el însuși nu are și forma de dativ.

Asemenea construcții sint relativ răspindite, cu deosebire în limbajul vorbit de ex.: *Asta să n-o mai spui la nimeni; Dă la mama cușitașul, puișor!; Spune-i să nu mai strige la tine!*

Punctul de plecare este ideea de loc existentă în prepoziția *la*, care se combină cu cea de direcție mai ales la verbele declarandi și la cele de mișcare. În felul acesta, înțelesul „local” al prepoziției *la* se transformă în „direcție”, ceea ce nu se întâmplă însă decît dacă *la* stă înaintea unui substantiv sau a unui echivalent de substantiv care denumește ființe și indeosebi persoane.

Prepoziții și adverbe Unele cuvinte sint folosite atît ca adverbe, cît și ca prepoziții, de ex.:

prepoziții	adverbe
<i>El a fost contra aprobării.</i>	<i>El a fost contra</i>
<i>S-a declarat împotriva înțelegerii noastre.</i>	<i>S-a declarat împotrivă.</i>
<i>Luați-o înaintea coloanei.</i>	<i>Luați-o înainte.</i>
<i>Iese deasupra apei ca untdelemnul.</i>	<i>Iese deasupra ca untdelemnul.</i>

Deosebirea se face ușor dacă ținem seama de faptul că prepoziția se folosește totdeauna împreună cu substantivul, cu pronumele sau cu alt echivalent al substantivului pentru a-l lega de un substantiv sau de alt cuvînt din propoziție, pe cînd adverbul nu se folosește niciodată în acest fel. (Vezi **Adverbul**.)

Prepoziția și articolul Prepozițiile cer ca substantivul pe care-l preced să nu primească articolul: *coș cu mere, lapte de vacă, mergeți fără grijă, om între oameni* etc. Dacă însă el are articol din alte motive, prepoziția nu-l elimină: *coș cu merele cele mai frumoase din grădină, casă cu etajul întîi foarte înalt, umblați fără grija noastră* etc. (Vezi **Articolul**.)

Regimul special al unor prepoziții față de articol O prepoziție compusă, *de-a*, se construiește întotdeauna cu articolul enclitic: *de-a baba oarba (de-a berbeleacul, de-a uliile și porumbeii, de-a lungul, de-a latul, de-a-n-tregul, de-a rostogolul* etc.).

Prepoziția *cu*, la rîndul ei, impune folosirea articolului cînd:

1) substantivul care o urmează indică instrumentul, de ex.: *bate cu bățul (cu un băț), scoate cu cleștele (cu un clește), călătorește cu tramvaiul (cu un tramvai), serie cu creionul (cu un creion), cu stiloul (cu un stilou), cu pixul (cu un pix), plouă cu găleata, lovește cu buzduganul (cu sabia, cu securea, cu spada etc.), taie cu cușitul (cu lama, cu foarfecile, cu barda, cu toporul etc.), amenință cu bătaia (cu forța, cu mîna, cu pumnul etc.).*

2) substantivul are rol de complement de cantitate sau de măsură: *vinde cu kilogramul (cu metrul, cu cotul, cu banița, cu grămada, cu toptanul), nu-l vede cu lunile (cu anii, cu săptămînile etc.), lucrează cu ziua (cu ora, cu minutul), bea cu paharul (cu vatra, cu sticla, cu damigeana, cu oala etc.), trece cu timpul (cu vremea) etc.*

Dificultatea de a stabili cînd *cu* cere articol și cînd nu, constă în faptul că unele construcții seamănă cu cele înșirate mai sus, deși substantivul nu are aceeași funcție, de ex., *în plouă cu găleata* avem instrumentul, pe cînd în *plouă cu cenușă*, *cu broaște*, *cu grindină*, *cu cîrnați* etc., substantivele *cenușă*, *broaște*, *grindină*, *cîrnați* etc. nu indică instrumentul, ci „materia” cu care se produce acțiunea exprimată de verb.

Substantivele care au sensul de „materie” sau care pot indica materia nu primesc articolul cînd sînt construite cu prepoziția *cu* de ex.: *funcționează cu benzină* (cu petrol, cu cărbuni, cu aburi, cu electricitate, cu gaz etc.), *este acoperit cu pietriș* (cu cenușă, cu nisip, cu piatră, cu asfalt, cu ciment etc.), *se spală cu apă* (cu detergent, cu ulei, cu sodă, cu spirt, cu săpun etc.), *unge cu untură* (cu ouă, cu sirop, cu mire, cu unt, cu se, cu vopsea etc.).

Deosebirea dintre instrument și materie sau specie reiese limpede din propoziții ca: *Obiectul acesta se va spăla cu peria* (instrument) și *cu apă fierbinte* (materie, specie); *Mobila se freacă cu ceară* (materie) și *se lustruiește cu cârpa* (instrument).

Înțelesul de specie al unui substantiv poate să fie cuprins în el însuși, ca în: *scrie cu cerneală* sau să fie sugerat, ca în: *scrie cu creion roșu*, unde *creion roșu* indică o specie de creion (un creion roșu, nu oric e fel de creion), și nu instrumentul ca atare.

Ca atribut, substantivul construit cu prepoziția *cu* nu se articulează, de ex.: *casă cu grădină, fată cu zestre, femeie cu bărbat, om cu mare vază* etc.

3) se indică asocierea (*se înțelege, se ceartă, se luptă, se bate* etc.) *cu oamenii* (cu boala, cu moartea, cu jivinele, cu dușmanul, cu marea, cu întunericul, cu vîntul etc.).

În această ultimă situație, substantivul poate să nu primească articolul hotărît, dar trebuie să primească fie articol nehotărît, fie altă determinare asemănătoare, de ex.: (*a plecat, s-a dus, s-a întors, a petrecut, s-a certat* etc.) *cu niște colegi* (cu cîțiva prieteni, cu un cunoscut, cu o fată etc.).

Numai în expresia *cu + substantiv + cu tot*, articolul este exclus: *a smuls un copac cu rădăcină cu tot, s-a răsturnat cu sanie cu tot, a fugit cu bani cu tot* etc.

Prepozițiile *cu* și *de* Folosindu-se adesea cu un nume de materie, prepoziția *de* servește spre a arăta cantitatea, volumul, unitatea de măsură exprimată de substantivul anterior, de ex.: *o sticlă de cerneală, un vagon de grâu* etc. Din cauza asemănării de înțeles dintre construcțiile cu prepoziția *de* și cele cu prepoziția *cu*, se produce citeodată înlocuirea lui *de* prin *cu*, de ex.: *sticlă cu cerneală, vagon cu porumb*.

Cu nu poate să fie întrebuințat în locul lui *de* cînd:

1) *de* împreună cu substantivul arată cine sau ce formează, constituie o cantitate, cum se vede, dealtfel din compararea singularului și pluralului construcțiilor de mai jos:

(o) *ceată de copii*
(o) *clasă de elevi*
(un) *pluton de soldați*
(o) *turmă de oi*
(un) *hectolitr de lapte*
(un) *fascicul de raze*
(un) *snop de grâu*
(o) *tonă de pește*

(multe) *cete de copii*
(multe) *clase de elevi*
(multe) *plutoane de soldați*
(multe) *turme de oi*
(mulți) *hectolitri de lapte*
(multe) *fascicule de raze*
(mulți) *snopi de grâu*
(multe) *tone de pește*

2) *de* împreună cu substantivul se referă la un recipient (vas, coș, ladă etc.) considerat ca unitate de măsură, chiar dacă nu se măsoară cu el în mod obișnuit, de ex.:

(un) *bidon de untură*
(un) *coș de mere*
(o) *cinzeacă de țuică*
(o) *sticlă de vin*

(o) *dublă de orz*
(o) *găleată de lapte*
(o) *pungă de bomboane*

Întrebuințarea lui *de* sau *cu* depinde și de intenția vorbitorului. Dacă, de ex., prin *o găleată cu nisip* se înțelege „o găleată în care este (mai mult ori mai puțin) nisip”, atunci întrebuițarea lui *cu* este corectă. Dacă însă e vorba de „atita nisip cît intră într-o găleată”, atunci trebuie *o găleată de nisip*.

Din cauză că unele construcții ca: *(un) pahar de vin*; *(o) pungă de bomboane*, *(un) ghiveci de flori*, *(o) vază de flori* etc., sînt privite ca și cînd ar însemna „(un) pahar p e n t r u vin, (o) pungă p e n t r u bomboane” etc., ca să se arate că în pahar este vin, în pungă sînt bomboane ș.a.m.d., se folosește prepoziția *cu*. În felul acesta, se pierde însă ideea că, de fapt, *(un) pahar de vin*; *(o) pungă de bomboane* etc. arată cantitatea.

Prepozițiile de și din Prepoziția *de* se întrebuițează, între altele, în grupuri de cuvinte formate din substantiv + de + substantiv spre a arăta felul, specia obiectului indicat de primul substantiv de ex.: *apă de ploaie* = o specie de apă, în comparație cu apă de izvor, de fîntînă sau de cișmea, de trandafiri sau de plumb.

Cum felul, specia pot să fie exprimate și prin substantive nume de materie: *cămașă de nailon*, uneori *de* este înlocuit cu *din*, cu toate că este vorba tot despre un soi, un fel etc. Cînd în asemenea construcții acesta este sensul se va folosi *de*, ca în:

<i>ciorapi de bumbac</i> (specia)	ca și:	<i>ciorapi de lînă</i> (de mătase, de damă etc.)
<i>contract de închiriere</i>	ca și:	<i>contract de vînzare</i> (de cumpărare, de cercetare, de muncă etc.)
<i>dulap de stejar</i>	ca și:	<i>dulap de brad</i> (de fag, de fier, de haine, de scule etc.)
<i>marfă de import</i>	ca și:	<i>marfă de export</i>
<i>ulei de in</i>	ca și:	<i>ulei de floarea-soarelui</i> (de dovleac, de rapiță, de soia etc.)

Înlocuirea lui *de* prin *din* se face uneori spre a se evita repetarea lui *de*. De ex.: *în căciulă de blană de miel*, *haină de piele de capră*, *gard de nuiete de răchită* etc., *primul de cedează locul, de obicei, lui din*.

Cînd este absolută nevoie să specifice din ce este confecționat un obiect, se recomandă introducerea în construcții cum sînt cele de mai sus a unui verb care să arate acest lucru, de ex.: *căciulă făcut din blană de iepure*; *scurtă confecționată din blană de căprioară*; *coș lucrat din nuiete de răchită* etc.

Prepozițiile de și pentru Prepoziția *de* arată împreună cu substantivul care o urmează nu numai specia, felul etc., ci și destinația, utilizarea obiectului exprimat de primul substantiv din formula substantiv + de + substantiv. De ex.: *armă de foc*, *carte de vizită*, *față de pernă*, *lampă de miner*, *lingură de supă*, *sfeclă de zahăr* etc., precum și în toate construcțiile în care este urmat de un supin: *gumă de șters*, *pensulă de vopsit* etc.

Datorită înțelesului de „destinație”, „utilizare”, *de* este înlocuit de multe ori în construcții cum sînt cele de mai sus prin *pentru*, fără ca lucrul acesta să fie totdeauna necesar. Astfel, putem spune *bluză de vînt*, *cămașă de vară* sau de *sport*, *lingură de supă*, *pînză de fierăstrău* ș.a.m.d., pentru că *de* are funcția corespunzătoare, iar înlocuirea lui poate să dea naștere la alte neînțelegeri, dacă am face-o, de ex., *în bluză de vînt*.

Pentru apare în mod nejustificat și înaintea unui obiect indirect cerut de unele verbe ca a se *preocupa* care trebuie folosit numai cu *de* și ca infinitiv lung, de ex.: *preocuparea de a cerceta*, *preocuparea de îmbunătățire a situației* etc.

Prepoziția *pe* Pentru *pe* înaintea obiectului direct, vezi obiectul direct.

Pe în alte situații. *Pe* se întrebuițează și ca prepoziție de loc, de timp, de scop etc., însoțind un circumstanțial. Ea nu are o situație deosebită de a celorlalte prepoziții. Trebuie să i se stabilească însă limpede funcția, de ex.:

— în circumstanțiale de loc: *A pus piciorul pe minge; Nu pune paie pe foc!; A aruncat o pătură pe cal; Pune mâna pe el!*

— în circumstanțiale de timp: *Vino pe joi; S-a întâmplat pe o vreme splendidă; Amânăm totul pe mine dimineată.*

Prepozițiile după și de pe Prepoziția *după* are înțelesul „în urma, înapoia, în spatele”, de ex.: *Nu te mai ține scări după el!; După război, mulți viteji s-arată.*

În același timp, *după* mai înseamnă și „potrivit cu un model, cu un exemplu”, ca în: *A făcut (sau a copiat) teza după (teza lui) Gheorghiu; A făcut după capul lui (= după modelul pe care îl avea în cap).*

Prepoziția *de pe* arată un raport invers decât *pe*: *Ia piciorul de pe minge!; Ia mâna de pe mine!; Vrabia a zburat de pe o crenguță etc.*

Dupe este o formă regională nerecomandabilă a lui *după*.

Prepoziția pînă Apare singur numai înaintea adverbilor: *pînă azi, pînă cînd, pînă ieri, pînă mine, pînă joi, pînă acasă, pînă aici, pînă acolo, pînă jos, pînă sus etc.*

În toate celelalte utilizări, *pînă* este însoțit fie de altă prepoziție: *pînă în, pînă la, pînă spre, pînă unde etc.* fie de conjuncția *să*: *pînă să*. Așa se și explică utilizarea ei în locuțiuni conjuncționale care introduc propoziții circumstanțiale de timp și de loc. (Vezi **Conjuncția**.)

Prezentul Arată că acțiunea verbului aflat la acest timp are loc în principiu chiar cînd o enunțăm. Toate modurile personale au prezent. Dintre cele nepersonale, îl are numai infinitivul. Gerunziul are înțeles temporal dependent de timpurile din propozițiile în care apare. Ca timp al modurilor personale, în prezent găsim înțelesuri mai apropiate sau mai puțin apropiate de momentul în care se vorbește despre acțiunea exprimată de el. Astfel, în *Peste cîteva zile intrăm în vacanță, intrăm* nu înseamnă *a c u m* cînd vorbim, ci în *viitorul nu prea îndepărtat* (peste cîteva zile!).

Aceste înțelesuri sînt determinate a) de modul gramatical și b) de legătura dintre prezentul unui mod și celelalte timpuri și moduri din propoziții și fraze.

Ele se explică prin faptul că, pe cînd indicativul înfățișează acțiunea ca sigură, imperativul o înfățișează ca pe o poruncă, a cărei executare trebuie să înceapă de îndată ce a fost rostită, conjunctivul exprimă posibilitatea, iar posibilitatea se realizează sau nu; prin urmare, prezentul conjunctivului conține în el chiar ideea de viitor, chiar dacă acest viitor este gîndit ca pornind din prezent. Condiționalul, la rîndul său, este modul condiției.

Structura prezentului Sufixul gramatical principal al prezentului se descoperă la persoana I și la a II-a plural:

(să) <i>alergăm</i>	<i>vegheam</i>	<i>cădem</i>	<i>ducem</i>	<i>zîrlim</i>	<i>tîrim</i>
(să) <i>alergați</i>	<i>vegheați</i>	<i>cădeți</i>	<i>duceți</i>	<i>zîrliți</i>	<i>tîriți</i>

De unde rezultă că el este:

- ă/a pentru verbe terminate la infinitiv în *consoană + a*,
- e/a pentru verbe terminate la infinitiv în *-chea, -ghea*,
- ia (de fapt, -e este un -ă care a trecut la -i din cauza sunete dinaintea lui),

-e pentru verbe terminate la infinitiv în -ea și -e,
-i sau -î pentru verbe terminate la infinitiv în -i sau în -î.

Sufixe gramaticale secundare -ez și -esc. Multe verbe au nevoie la prezent de un sufix, pe lângă cel principal, dar numai pentru persoana I, a II-a, a III-a singular și a III-a plural; adică de:

-ez la unele verbe terminate la infinitiv în *consoană +ă* sau în -chea, -ghea, -ia, și
-esc la cea mai mare parte a verbelor terminate la infinitiv în -i sau în -î.

Verbe care primesc la prezent pe -ez. Din cauză că nu există o regulă strictă pe baza căreia să putem recunoaște de la început ce verbe primesc sufixul secundar -ez, dăm mai jos lista celor mai frecvente dintre ele:

aciua	îmbujora	înjgheba	păstra
arenda	îmbuna	înmagazina	perpetua
într-aripa	împăna	înmormînta	pipera
arma	împerechea	înnopta	pisa
binecuvînta	împeștița	înrădăcina	priveghea
brăzda	împovăra	însăila	proba
bură	împrespăta	însărcina	regula
căina	împuțina	însenina	reglementa
căpia	înainta	însera	ruina
cășuna	înapoia	înstrăina	rușina
cerceta	înarma	înștiința	săgeta
cina	încăpățîna	înșuruba	săra
cocoșa	înceta	întemeia	scînteia
cresta	încleșta	întortochea	scurta
creștina	încorda	întrebuința	semna
cuvînta	încorona	întrema	sîngera
dăuna	încotoșmăna	întrista	subția
depărta	încovoia	întrupa	strîmba
desființa	încresta	învecina	șchiopăta
desperechea	încrucișa	înveșmînta	tatua
dezarma	încuiba	învia	tămîia
dezrădăcina	încunoștința	înviora	trăda
dormita	încuviința	înzestra	trîmbița
dura	înfia	lăcrima	trunchia
examina	înfiera	linia	turba
forma	înfiiința	lucra	ura
furișa	înlăcăra	lumina	urla
grebla	înfrumuseța	micșora	urma
holba	înfrîna	minuna	ușura
ierna	înfumura	mura	văra
îmbărbăta	îngenunchia	ofta	veghea
îmbrățișa	îngloba	ospăta	vibra
îmbufna	îngusta	pagina	visa, vîna etc.

Din cele 133 verbe de mai sus, 59 sînt compuse cu prefixul în- (*îm-*). Ele par o categorie constituită, dar multe de același fel nu primesc pe -ez, de ex.: *încheia*, *încîna*, *încuia*, *îngheța*, *împresura* etc.

Sufixul secundar -esc se întrebuițează la mai bine de 90% dintre verbe terminate la infinitiv în -i și în -î. De aceea, este mai potrivit să vedem ce verbe nu primesc acest sufix. Cele mai frecvente sînt:

adormi	cîrîi	hurui	oferi	reveni	trebui
ascuți	cobori	ieși	omorî	sări	turui
auzi	conveni	împărți	pieri	scîrți	țîui

<i>azvîrli</i>	<i>cuvni</i>	<i>înăbuși</i>	<i>pipăi</i>	<i>scobori</i>	<i>țirii</i>
<i>behăi</i>	<i>deveni</i>	<i>înghiți</i>	<i>pîrii</i>	<i>sfirîi</i>	<i>țopăi</i>
<i>bîjbîi</i>	<i>dezminți</i>	<i>lăpăi</i>	<i>plescăi</i>	<i>simți</i>	<i>veni</i>
<i>bîlbîi</i>	<i>dobori</i>	<i>măcăi</i>	<i>pogori</i>	<i>sîsîi</i>	<i>vîjii</i>
<i>bîrîi</i>	<i>dormi</i>	<i>minți</i>	<i>presimți</i>	<i>sorbi</i>	<i>zîrnîi</i>
<i>bîzîi</i>	<i>filfii</i>	<i>mîrîi</i>	<i>preveni</i>	<i>suferi</i>	<i>zgudui</i>
<i>bubui</i>	<i>fugi</i>	<i>mormăi</i>	<i>puți</i>	<i>sui</i>	<i>zumzăi</i>
<i>chiui</i>	<i>hîrîi</i>	<i>muri</i>	<i>repezi</i>	<i>ști</i>	<i>zîrcoli</i>

Desinențele prezentului sint:

la indicativ

(eu)	-ø / -u	-ø / -u
(tu)	-i	-i
(el, ea)	-ă / -e	-e / -ă

la conjunctiv

(noi)	-m	-m
(voi)	-ți	-ți
(ei, ele)	-ă / -e / -ø	-e / -ă

La persoana a III-a singular, ele variază după clasa de conjugare a verbelor și după sunetele din ultima silabă, astfel, la indicativ prezent, -ă apare la verbele cu infinitivul terminat în consoană urmată de *a*: (el, ea) *cîntă*, (el, ea) *aleargă*, iar -e la verbele din aceeași clasă de conjugare, dar cu infinitivul terminat în -*ia*, -*chea*: (el, ea) *taie*, (el, ea) *îngenunche*; -ă apare și la verbele terminate în -*i* (el, ea) *vîră* deși ele sînt din altă clasă de conjugare decît cele de mai sus.

La fel stau lucrurile și cu persoana a III-a plural: (ei, ele) *cîntă*, (ei, ele) *aleargă*; (ei, ele) *taie*, (ei, ele) *îngenunche*; (ei, ele) *vîră*.

Celelalte categorii au la persoana a III-a plural desinența zero: (ei, ele) *plac*, *văd*, *trec*, *doresc* etc.

La conjunctiv, desinența de persoana a III-a singular este -e pentru verbele care au la indicativ prezent desinența -ă; (el, ea) *să cînte*, *să alerge* și tot -e pentru cele terminate în -*ia* -*chea*: (el, ea) *să taie*, *să îngenunche*. Persoana a III-a plural are aceleași desinențe ca a III-a singular.

Desinența -u se folosește numai la persoana I sing. a verbelor cu radicalul terminat în -*hl*, -*fl*, -*pl*, -*rl*, -*tr* care nu au sufixul secundar -*ez*: (eu) *umblu*, *aflu*, *umflu*, *umplu*, *intru*, *mustru*, *zvîrlu*, *urlu* etc.; la verbele *bea*, *da*, *sta*, *vrea*, *lua*: (eu) *beau*, *dau*, *stau*, *vreau*, *iau*; la verbele cu radicalul în -*i* precedat de o consoană ca: (eu) *scriu* (plus derivatele lui); la verbe (astăzi din ce în ce mai rar) ca: (eu) *apropiu*, *mîniu*, *sfișiu*, *zgîriu*. Astăzi, la acestea se întîlnește la persoana I singular o desinență reprezentată de -*i* plenison (scris -*ii*): (eu) *apropii*, *minii*, *sfișii*, *zgîrii*.

Desinențele prezentului la imperativul pozitiv sînt:

(tu) -ă pentru verbele terminate la infinitiv în consoană +*a*, pentru cele cu sufixul secundar -*ez*; pentru cele terminate la infinitiv, în -*i*, dar fără sufix secundar: *ascultă!*; *așteaptă!*; *cîntă!*; *vîră!*; *pogoară!*;

(tu) -e pentru verbele cu infinitivul terminat în -*ia* (fără sufix secundar): *apropie!*; *descuie!*; pentru verbele cu sufixul secundar -*esc*: *citește!*; *îngrește!*; *plătește!*; pentru verbele cu infinitivul terminat în vocală +*i* fără sufix secundar: *chiuie!*; *pipăie!*; pentru o parte dintre verbele cu infinitivul terminat în -*ea* sau în -*e* (vezi excepțiile la imperativ).

(tu) -i pentru verbele terminate la infinitiv în consoană +*i*, și care nu au sufix secundar: *adormi!* *fugi!* *ieși!* (Sînt neregulate formele *adu!*; *du(-te)!* *fă!* (de la *face*); *vino!* (de la *veni*) și, într-un fel, cele cu infinitivul terminat în -*ți*: *ascute!* (de la *ascuți*); *dezmințe!*; *înghite!*).

(voi) -ți pentru toate verbele: *alergați!*; *îmbunați!*; *beți!*; *vegheați!*; *înghiți!*

Desinențele prezentului la imperativul negativ sint:

(tu nu) + *desinențele infinitivului*: nu *alerga!*; nu *minți!*

(voi nu) -ți pentru toate verbele: nu *alergați!* nu *coboriți.*

Structura prezentului indicativ și conjunctiv de la verbele cu infinitivul în consoană +a, în -ia, -chea, -ghea

(eu)	<i>cutez</i>	<i>atest</i>	<i>aflu</i>	<i>încui</i>	<i>zgîriu</i>	<i>durez</i>	<i>veghez</i>
(tu)	<i>cutezi</i>	<i>atești</i>	<i>află</i>	<i>încui</i>	<i>zgîrii</i>	<i>durezi</i>	<i>veghezi</i>
(el, ea)	<i>cutează</i>	<i>atestă</i>	<i>află</i>	<i>încuie</i>	<i>zgîrie</i>	<i>durează</i>	<i>veghează</i>
	<i>să cuteze</i>	<i>să ateste</i>	<i>să afle</i>	<i>să încuie</i>	<i>să zgîrie</i>	<i>să dureze</i>	<i>să vegheze</i>
(noi)	<i>cutezăm</i>	<i>atestăm</i>	<i>aflăm</i>	<i>încuim</i>	<i>zgîrim</i>	<i>durăm</i>	<i>vegheam</i>
(voi)	<i>cutezați</i>	<i>atestați</i>	<i>aflați</i>	<i>încuiați</i>	<i>zgîriați</i>	<i>durați</i>	<i>vegheați</i>
(ei, ele)	<i>cutează</i>	<i>atestă</i>	<i>află</i>	<i>încuie</i>	<i>zgîrie</i>	<i>durează</i>	<i>veghează</i>
	<i>să cuteze</i>	<i>să ateste</i>	<i>să afle</i>	<i>să încuie</i>	<i>să zgîrie</i>	<i>să dureze</i>	<i>să vegheze</i>

Deosebiri între conjunctiv și indicativ sint numai la persoana a III-a singular față de a III-a plural și numai la unele verbe.

Atît la indicativ, cît și la conjunctiv, persoana a III-a singular are aceeași formă ca a III-a plural.

Structura prezentului indicativ și conjunctiv de la verbele cu infinitivul terminat în -ea sau în -e

(eu)	<i>scad</i>	<i>văd</i>	<i>dreg</i>	<i>scriu</i>
(tu)	<i>scazi</i>	<i>vezi</i>	<i>dregi</i>	<i>scrii</i>
(el, ea)	<i>scade</i>	<i>vede</i>	<i>drege</i>	<i>scrie</i>
	<i>să scadă</i>	<i>să vadă</i>	<i>să dreagă</i>	<i>să scrie</i>
(noi)	<i>scădem</i>	<i>vedem</i>	<i>dregem</i>	<i>scriem</i>
(voi)	<i>scădeți</i>	<i>vedeți</i>	<i>dregeți</i>	<i>scrieți</i>
(ei, ele)	<i>scad</i>	<i>văd</i>	<i>dreg</i>	<i>scriu</i>
	<i>să scadă</i>	<i>să vadă</i>	<i>să dreagă</i>	<i>să scrie</i>

Deosebirile sint la aceleași persoane ca mai sus.

Structura prezentului indicativ și conjunctiv de la verbele cu infinitivul terminat în -i sau în -î

(eu)	<i>chiui</i>	<i>țopăi</i>	<i>cobor</i>	<i>aburesc</i>
(tu)	<i>chiui</i>	<i>țopăi</i>	<i>cobori</i>	<i>aburești</i>
(el, ea)	<i>să chiuie</i>	<i>țopăie</i>	<i>coboară</i>	<i>aburește</i>
(noi)	<i>chiuim</i>	<i>țopăim</i>	<i>coborîm</i>	<i>aburim</i>
(voi)	<i>chiuiți</i>	<i>țopăiți</i>	<i>coboriți</i>	<i>aburiți</i>
(ei, ele)	<i>să chiuie</i>	<i>să țopăie</i>	<i>să coboare</i>	<i>să aburească</i>

Structura prezentului indicativ și conjunctiv de la verbele avea, da, fi, lua, sta

(eu)	<i>am</i>	<i>dau</i>	<i>sînt</i>	<i>să fiu</i>	<i>iau</i>	<i>stau</i>
(tu)	<i>să ai/să aibi</i>	<i>să dai</i>	<i>ești</i>	<i>să fii</i>	<i>iei</i>	<i>stai</i>
(el, ea)	<i>are</i>	<i>dă</i>	<i>este</i>	<i>să fie</i>	<i>ia</i>	<i>stă</i>
	<i>să aibă</i>	<i>să dea</i>				<i>să stea</i>
(noi)	<i>avem</i>	<i>dăm</i>	<i>sîntem</i>	<i>să fim</i>	<i>luăm</i>	<i>stăm</i>
(voi)	<i>aveți</i>	<i>dați</i>	<i>sînteți</i>	<i>să fiți</i>	<i>luați</i>	<i>stați</i>
(ei, ele)	<i>au</i>	<i>dau</i>	<i>sînt</i>	<i>să fie</i>	<i>ia</i>	<i>stau</i>
	<i>să aibă</i>	<i>să dea</i>				<i>să stea</i>

Structura imperativului pozitiv de la verbele cu infinitivul terminat în consoană +a, în -ia, -chea, -ghea

(tu)	<i>cutează</i>	<i>atestă</i>	<i>află</i>	<i>încuie</i>	<i>zgîrie</i>	<i>îngenunchează</i>	<i>veghează</i>
(voi)	<i>cutezați</i>	<i>atestați</i>	<i>aflați</i>	<i>încuiați</i>	<i>zgîriați</i>	<i>îngenuncheați</i>	<i>vegheați</i>

Structura imperativului pozitiv de la verbele cu infinitivul terminat în ea sau în -e

(tu) *scade drege vezi serie rămii propune*
 (voi) *scădeți dregeți vedeți scrieți rămâneți propuneți*

Structura imperativului pozitiv de la verbele cu infinitivul terminat în consoană +i cu și fără sufix secundar

(tu) *fugi sări suferă coboară mărturisește*
 (voi) *fugiți săriți suferiți coboriți mărturisiți*

Imperativul negativ, fiind la persoana II-a singular ca infinitivul, iar la a II-a plural ca prezentul indicativului și conjunctivului, nu are nevoie de ilustrări.

Condiționalul optativ este un timp compus din condiționalul prezent al auxiliarului a avea și infinitiv. Formele lui sint date la conjugarea auxiliarului a avea și la condițional.

Prezumtivul Sint gramatici care pun între modurile verbului și așa-numitul prezumtiv. După aceste gramatici, prezumtivul arată că o acțiune pare numai c. se petrece, e bănuită de vorbitor, dar ea poate să nu aibă loc, de ex.: *Băiatul ăsta o mai fi dorind ceva; N-or fi avut vreme să treacă și pe la noi; Se zice că balaurii ar fi vărsind foc și pară pe gură.*

Timpurile așa-numitului prezumtiv sint toate compuse. Dintre ele, numai cele în care verbul se află la gerunziu ar putea fi considerate forme proprii. Celelalte sint imprumutate de la alte moduri. Unele nici nu sint prea bine fixate. Prezumtivul ar avea două timpuri: un prezent și un perfect.

Prezentul prezumtivului arată că acțiunea s-ar putea întâmpla chiar în momentul în care o numește vorbitorul și se înfățișează sub patru forme alcătuite din:

- 1) viitorul indicativ al auxiliarului *a fi* și gerunziu;
- 2) conjunctivul prezent al lui *a fi* și gerunziu;
- 3) condiționalul prezent al aceluiași auxiliar și gerunziu;
- 4) este identică cu viitorul indicativ popular, dar cu auxiliarul în forma *oi, ăi, o, om, ăți, or* (+ infinitiv).

Forma 1

(eu) *voi* sau *oi fi știind*
 (tu) *vei* sau *ăi fi știind*
 (el, ea) *va* sau *o fi știind*
 (noi) *vom* sau *om fi știind*
 (voi) *veți* sau *ăți fi știind*
 (ei, ele) *vor* sau *or fi știind*

Forma 2

Apare numai la persoana a treia cu o singură formă:
 (el, ea, ei, ele) *să fi știind*

Forma 3

Apare foarte rar și numai la persoana a treia: (el, ea, ei, ele) *ar fi putind*.

Forma 4

Este la fel cu viitorul indicativului în forma lui populară: te pomenești că *oi ști* tu mai bine!

Perfectul prezumtivului arată că acțiunea s-ar fi putut întâmpla cîndva în trecut. El este la fel ca viitorul anterior al indicativului (forma cultă sau cea populară), dar fără să fie pus în legătură cu viitor propriu-zis, de ex.: *Răsădurile le vor fi mîncat vrăbiile sau melcii (...le-or fi mîncat ...).*

După cum se vede, prezumtivul e mai degrabă locul de întîlnire a cîtorva forme verbale de la alte moduri care exprimă îndoiala (ele au acest înțeles și la modurile din care fac parte). Faptul că una din formele lui de prezent are o înfă-

țișare proprie nu ajunge spre a face din prezumtiv un mod de sine stătător, fiindcă există construcții cu gerunziul care rămân în cadrul modurilor lor gramaticale, de ex. *am fost (toți) mergînd pe jos*.

Ceea ce împiedică așadar tratarea formelor mai sus înșirate drept caracteristici ale unui mod numit prezumtiv este absența unei structuri morfologice unitare.

Pronumele Este partea de vorbire care ține locul unui nume de lucru sau de ființă. El este prin urmare echivalentul substantivului, de ex.: *Cristian a împlinit șase ani. El merge în curînd la școală.* (El = Cristian); *Dar care dintre cei doi băieți este Cristian?* (Care = un băiat.); *Acela cu părul tuns mărunt.* (Acela = băiatul de colo, nu cel de aici.)

Pronumele se împart în 7 clase și în două mari categorii:

- a) cele care țin locul unui nume fără a mai indica nimic în plus.
- b) cele care, înlocuind numele, adaugă ideea de posesiune sau arată dacă lucrul ori ființa se află în apropierea vorbitorului ori dincolo de alte lucruri aflate lingă el etc.

Cele 7 clase sînt:

1) **Pronumele personale** care țin locul numelui unui lucru sau al unei ființe. Ele formează singure categoria a).

2) **Pronumele posesive** care țin locul obiectului (ființă sau lucru) arătînd că acel obiect este al cuiva și totodată cine are obiectul, deci pe posesor.

3) **Pronumele demonstrative** care țin locul numelui obiectului, arătînd totodată dacă obiectul este chiar lingă cel care vorbește sau dincolo de alte obiecte.

4) **Pronumele relative sau de legătură** care țin locul numelui obiectului și fac legătura cu ce urmează sau cu ce a fost spus înainte.

5) **Pronumele interogative** țin locul numelui unui obiect pe care vrem să-l aflăm prin întrebări.

6) **Pronumele nehotărîte** care țin locul unui obiect fără a-l preciza.

7) **Pronumele negative** care țin locul unui obiect ce trebuie eliminat din discuție.

Pronumele personale. *Formele pronumelor personale sînt organizate pe persoane.* Ele indică:

- pe cel (cea) *care vorbește* sau persoana I: *eu*
- pe cel (cea) *cu care se vorbește* sau persoana a II-a: *tu*
- pe cel (cea) *despre care se vorbește*, fără să fie persoana I-a sau a II-a, ci persoana a III-a; *el, ea, dînsul, dînsa*.

Persoana I singular, *eu*, are pluralul *noi*. Acest plural nu înseamnă însă „eu + eu + eu etc.”, ci „eu + tu (+ tu + tu etc.)” sau „eu + el (+ el + tu + tu etc.)”, sau „eu + ea (+ tu + el etc.)”. El asociază, așadar, cel puțin una din celelalte persoane, chiar prin pluralul lor de ex.: „eu + voi” sau „eu + ei”, sau „eu + ele” = *noi*.

Cuprinzînd măcar o dată pe *eu*, pluralul *noi* dovedește că persoana I domină persoanele a II-a și a III-a.

Persoana a II-a singular, *tu*, are pluralul *voi*, care înseamnă: „tu + tu (+ tu) etc.”, sau „tu + (tu) + el (+ el) etc.”, sau „tu + (el) + ea (+ ea)” etc.

Faptul că în pluralul *voi* este cuprins măcar o dată *tu* dovedește că persoana a II-a domină persoana a III-a.

Persoana a III-a, masculin și feminin, *el, ea*, are pluralul după gen: masculin: *ei*, feminin: *ele*.

Ei reprezintă pe „el + el (+ el + el etc.)”; pe „el + ea (+ el + ea etc.)” și pe „el + ele”.

Ele reprezintă pe „ea + ea + ea + ea etc.”

Faptul că în pluralul *ei* pot fi cuprinse și *ea, ele*, alături de *el*, constituie dovada că în acest plural domină masculinul.

Din cauză că pluralul are înțelesurile arătate: persoanei I pl. i s-a spus în unele gramatici persoana a IV-a; persoanei a II-a pl. i s-a spus a V-a, iar persoanei a III-a pl. i s-a spus a VI-a.

Formele pronumelui personal se împart și în forme lungi și în forme scurte de obicei neaccentuate și care, de foarte multe ori, se sprijină pe cuvântul dinainte sau de după ele, fiind unite (c o n j u n c t e) cu el.

Cazul	Persoana I				Persoana a II-a			
	masculin — feminin				masculin — feminin			
	singular		plural		singular		plural	
	lung	scurt	lung	scurt	lung	scurt	lung	scurt
N	eu	—	noi	—	tu	—	voi	—
G	—	—	—	—	—	—	—	—
D	mie	mi îmi	nouă	ne ni	ție	ți îți	vouă	vă vi v-
A	(pe) mine	mă m-	(pe) noi	ne	(pe) tine	te	(pe) voi	vă v-

Cazul	Persoana a III-a							
	masculin				feminin			
	singular		plural		singular		plural	
	lung	scurt	lung	scurt	lung	scurt	lung	scurt
N	el	—	ei	—	ea	—	ele	—
G	(al) lui	—	(al) lor	—	(al) ei	—	(al) lor	—
D	lui	i îi	lor	le li	ei	i îi	lor	le li
A	(pe) el	l il	(pe) ei	i îi	(pe) ea	—	(pe) ele	le

Dînsul dublează pe *el* și *dînsa* pe *ea*. În exprimarea literară ele nu se prea întilnesc la genitiv sau la dativ, formele de genitiv-dativ fiind *dînsului, dînsei, dînșilor, dînselor*.

Pentru persoana a III-a se întrebuintează și *însul, însa* — cu pluralul *înșii, însele* —, dar numai în combinaire cu anumite propoziții: *într-însul (-însa)*; *într-înșii, într-insele, dintr-însul (-însa), printr-însul (-însa)*.

Pronumele reflexiv este o subcategorie a celui personal cu forme proprii numai pentru persoana a III-a la dativ și la acuzativ:

singular		plural	
lung	scurt	lung	scurt
D <i>sieși</i>	<i>și, își</i>	—	<i>și</i>
A (pe) <i>sine</i>	<i>se</i>	(rar) (pe) <i>sine</i>	<i>se</i>

Acuzativul *sine* se folosește și ca substantiv (dar numai în formule ca în *sine mea, ta, lui, lor* etc.).

Cum se deosebesc pronumele personale de cele reflexive

La persoana I și a II-a,

formele pronumelui personal sînt identice cu cele ale pronumelui reflexiv.

Pronumele este reflexiv ori de cîte ori verbul se află la aceeași persoană cu a reflexivului (de ex.: *(eu)* mă întorc, *(tu)* te întorci, *(el, ea)* se întoarce, *(noi)* ne întoarcem etc.

Pronumele este numai personal ori de cîte ori verbul se află la altă persoană decît pronumele în formă scurtă, de ex.: *(eu)* te întorc, *(tu)* mă întorci, *(el, ea)* mă întoarce, *(ei)* vă întorc etc.

Topica formelor scurte

Formele scurte ale pronumelor personale și reflexive

se întrebunțează ca:

a) forme libere, neunindu-se într-o silabă cu începutul ori sfîrșitul cuvintelor la care se referă;

b) ca forme legate (conjuncte) cu începutul sau sfîrșitul cuvintelor la care se referă;

c) forme libere întărite cu un *î* la inițială. Acestea din urmă sînt totdeauna libere și totdeauna înaintea cuvintelor la care se referă.

Formele scurte de dativ nelegate. Dintre formele scurte neîntărite de dativ, și anume:

singular: *mi, ți, i* plural: *ni, vi, li, / ne, vă le*

cele terminate în *-i* apar nelegate înaintea reflexivului *se*:

mi/ți/ i se comunică

ni/vi/li se comunică

mi/ți/ i se vor comunica

ni/vi/li se vor comunica

Celelalte apar:

1) înaintea timpurilor simple ale verbelor la diateza activă, dar nu la imperativul pozitiv și nici la gerunziu; înaintea viitorului și viitorului anterior:

ne/vă/ le mărturisesc

ne/vă/ le mărturisea

ne/vă/ le mărturisi

ne/vă/ le mărturisisa

ne/vă/ le acordă

ne/vă/ le acordam

ne/vă/ le acordară

ne/vă/ le acordaseră

ne/vă/ le vom acorda

ne/vă/ le vom fi acordat

2) după *să* al conjunctivului:

să ne/ să vă/ să le spună /să ne/ să vă/ să le fi spus

Formele scurte de dativ legate: *mi, ți, i*.

a) constituie silabă cu partea de început a verbelor care încep cu o vocală afară de *i*:-

mi-adun / ți-aduni / i-adun (lui) / și-adună (lui, lor)

mi-aleg / ți-alegi / i-alegi / și-alege

mi-e dor / ți-e dor / i-e dor.

Când se întâlnesc însă cu vocala *i*-, acesta cedează în vorbire și avem: *mi-ntinde* (mîna), *ți-mpinge* (cartea) și *ndreaptă* (cravata) etc.

În aceste situații, ele sînt adesea înlocuite cu *îmi*, *îți*, *își*.

b) *formea* silabă cu auxiliarul de la timpurile compuse, ca și *ne*, *v-*, *le*:

mi-am / *ți-ai* / *și-a* *închipuit* *ne-am* / *v-ați* / *le-ai* *spus*
mi-aș / *ți-ai* / *și-ar* *fi închipuit* *ne-am* / *v-ați* / *le-ar* *fi dat*

c) urmează după *să* al conjunctivului, formînd silabă cu el:

să-mi / *să-ți* / *să-și* *închipuie*   *să-mi* / *să-ți* / *să-și* *fi închipuit*

d) după imperativul pozitiv:

ascultă-mi! *ascultă-ți!* *ascultă-i* (lui)!
acordă-mi! *acordă-ți!* *acordă-i!*
spune-ne! *spune-le* (lor)!

e) după gerunziu:

ascultîndu-mi, *ascultîndu-ți*, *ascultîndu-și*
spunîndu-ne, *spunîndu-vă*, *spunîndu-le*

f) după substantive și adjective, inclusiv după *care* și *ce*, mai ales în limbajul poetic și, rar, în cel literar fără intenții expresive particulare;

mintea-ți, *inima-mi*, *doru-i*, *la rîndu-ne*, *la rîndu-vă*;
vechea-ți (prietenie), *frumoasele-i* (amintiri) etc., *care-ți* / (făcuse) etc.

Formele scurte de acuzativ nelegate. Pronumele personale și cele reflexive nu au forme întărite cu *i* la acuzativ. Formele nelegate sînt:

la s i n g u l a r: *mă*, *te*, *se*, *o*; la p l u r a l: *ne*, *vă*, *le*, *se*.

Ele se întrebuițează:

1) înaintea timpurilor simple, exceptînd imperativul pozitiv și gerunziu, și înaintea viitorului și viitorului anterior:

<i>mă</i> / <i>te</i> / <i>se</i> / <i>o</i>	<i>află</i>	<i>mă</i> / <i>te</i> / <i>o</i>	<i>află</i>
<i>mă</i> / <i>te</i> / <i>se</i> / <i>o</i>	<i>bănuiește</i>	<i>mă</i> / <i>te</i> / <i>o</i> <i>ceri</i> / <i>se</i>	<i>cere</i>
<i>ne</i> / <i>vă</i> / <i>se</i> / <i>le</i>	<i>află</i>	<i>ne</i> / <i>le</i> <i>află</i> / <i>vă</i> <i>aflați</i> / <i>se</i>	<i>află</i>
<i>mă</i> / <i>te</i> / <i>se</i> / <i>o</i> <i>va</i>	<i>afla</i>	<i>mă</i> / <i>te</i> / <i>se</i> / <i>o</i> <i>va</i> <i>fi</i>	<i>aflat</i>
<i>ne</i> / <i>vă</i> / <i>se</i> / <i>le</i> <i>vor</i>	<i>afla</i>	<i>ne</i> / <i>vă</i> / <i>se</i> / <i>le</i> <i>vor</i> <i>fi</i>	<i>aflat</i>

2) după *să* al conjunctivului:

să mă / *să te* / *să se* / *să o* *cheme* /   *să mă* / *să te* etc. *fi chemat*
să mă *află* / *să te* *află* etc.   *să mă* / *să te* *fi aflat*

(pentru *s-o află*, *s-o fi aflat*, vezi mai jos).

Formele scurte de acuzativ legate proclitic sînt:

la s i n g u l a r: *m-*, *te-*, *l-*, *s-*, la p l u r a l: *ne-*, *v-*, *i-*, *s-*, *le*

Ele se întrebuițează formînd silabă înaintea:

1) timpurilor simple de la verbele care încep cu *a*, afară de imperativul pozitiv și de gerunziu (dar mai ales în vorbire):

m-aștept, *m-ascund*, *te-aștept*, *te-ascund*, *l-aștept*, *l-ascund*, *ne-așteptăm*, *ne-ascundem*, *v-așteptați*, *i-așteptați*, *s-ascund*.

2) auxiliarului perfectului compus și al condiționalului prezent și perfect:

<i>m-a întrebat</i> , <i>te-a întrebat</i> ,	<i>l-au solicitat</i> , <i>s-a îmbolnăvit</i>
<i>ne-am întrebat</i> <i>v-au întrebat</i>	<i>i-au solicitat</i> , <i>v-ați îmbolnăvit</i> ,
	<i>le-au solicitat</i> <i>s-au îmbolnăvit</i>
<i>m-aș mira</i> , <i>te-ai mira</i> , <i>s-ar mira</i> ,	<i>l-ar mira</i>
<i>ne-am mira</i> , <i>v-ați mira</i> , <i>s-ar mira</i>	<i>i-ai mira</i> , <i>le-am mira</i>

m-aș fi supărat, te-ai fi supărat, l-ai fi supărat, s-ar fi supărat
ne-ar fi supărat o-ați fi supărat i-am fi supărat le-am fi supărat

Formele scurte de acuzativ legate enclitic sînt identice cu formele scurte de acuzativ nelegate, la care se adaugă *-l* (pe el) și *-i* (pe ei).

Ele se întrebuițează formînd silabă după:

1) *să* al conjunctivului:

să-l cunosc, să-i cunosc (pe ei), *s-o ascult, să-l îndrepti, s-o îndrepti*;

2) imperativul pozitiv:

ajută-mă! ajutați-mă! ajută-te! ajută-l! ajută-o! ajutați-o! învață-ne! învățați-ne!
învățați-o! învață-i! învață-le!

3) după gerunziu:

auzindu-mă, auzindu-te, auzindu-l, auzindu-se, auzind-o, aflîndu-ne, chemîndu-vă, strigîndu-i, certîndu-se, văzîndu-le.

Pronumele *o* se întrebuițează formînd silabă după:

1) participiul din timpurile compuse:

ai analizat-o, ați scris-o, au făcut-o, au îmbrăcat-o etc.
să fi invitat-o, să fi studiat-o, să fi eliminat-o etc.
aș fi analizat-o, ai fi scris-o, ar fi făcut-o, am fi cerut-o etc.
voi fi auzit-o, vei fi înțeles-o, va fi scris-o etc.

2) infinitivul din condiționalul prezent:

aș exclude-o, aș căuta-o, aș ascunde-o, ai îndrepta-o, ar bea-o, am acorda-o etc.

Îmbinarea formelor scurte de dativ cu cele de acuzativ Adesea, cele două

forme apar împreună. Forma scurtă de acuzativ vine totdeauna după cea de dativ, de ex.: *mi l-a dat, ți l-a recomandat, i le-am spus etc.*,

La fel și în inversiuni: *dați-mi-o! vezi: mi-o dați, plînsu-mi-s-a, vezi: mi s-a plîns; pare-mi-se, vezi: mi se pare etc.*

La gerunziu nu se produce inversiunea, dar regula se respectă:

dîndu-mi-o, plîngîndu-mi-se, pîrîndu-ți-se, încercîndu-ni-le, acordîndu-i-le etc. De asemenea se respectă și în construcțiile cu două forme scurte pe pronume în dativ și una în acuzativ, ca *mi ți-l lua*.

Dublarea (reiterarea și anticiparea pronumelor) Forma lungă a pronumelui personal

este dublată în mod obligatoriu de una scurtă, cînd forma lungă exprimă obiectul direct sau pe cel indirect așezat înaintea verbului: *pe noi ne-a întrebat, pe ei nu i-a mai întîlnit, ție ți convine, lor le trimit salutări.*

Cînd obiectul gramatical este exprimat chiar înaintea verbului numai de formele scurte: *ne-a întrebat, nu i-a mai întîlnit, ți convine etc.* dublarea nu se mai produce, dar nici forma lungă nu se mai poate întrebuiți singură.

Funcțiile pronumelui personal Funcțiile pronumelui personal sînt tratate la părțile de propoziție (vezi **subiect, atribut etc.**)

Pronumele personal de întărire Este o subcategorie a pronumelui personal.

Formele lui sînt compuse din *însu*, *însă* și dativul neaccentuat al pronumelui personal: *însu+mi, însă+mi, însu+ți, însă+ți, însu+și, însă+și etc.* Ele se schimbă după genul și numărul pronumelui personal. Astfel, cînd vorbește un bărbat pe *eu* îl întărește *însu-mi* (masculin); pe *eu*, cînd vorbește o femeie, îl întărește *însă-mi* (feminin); pe *tu* cînd ne adresăm unei femei, îl întărește *însă-ți* etc., iar pentru un bărbat se folosește *însu-ți*.

Formele acestor pronume sînt:

Persoana I

Singular

masc. + neutru feminin

N	(eu) <i>însuși</i>	(eu) <i>însăși</i>
G	—	—
D	(mie) <i>însuși</i>	(mie) <i>însăși</i>
A	(pe mine) <i>însuși</i>	(pe mine) <i>însăși</i>

Plural

masc. + neutru feminin

(noi) <i>înșine</i>	(noi) <i>însene</i>
—	—
(nouă) <i>înșine</i>	(nouă) <i>însene</i>
(pe noi) <i>înșine</i>	(pe noi) <i>însene</i>

Persoana a II-a

N	(tu) <i>însuși</i>	(tu) <i>însăși</i>	(voi) <i>înșivă</i>	(voi) <i>înservă</i>
G	—	—	—	—
D	(ție) <i>însuși</i>	(ție) <i>înseseși</i>	(vouă) <i>înșivă</i>	(vouă) <i>înservă</i>
A	(pe tine) <i>însuși</i>	(pe tine) <i>însăși</i>	(pe voi) <i>înșivă</i>	(pe voi) <i>înservă</i>

Persoana a III-a

N	(el) <i>însuși</i>	(ea) <i>însăși</i>	(ei) <i>înșiși</i>	(ele) <i>înseși (însele)</i>
G	((al, a) lui) <i>însuși</i>	((al, a) ei) <i>înseși</i>	((al, a) lor) <i>înșiși</i>	((al, a) lor) <i>înseși (însele)</i>
D	(lui) <i>însuși</i>	(ei) <i>înseși</i>	(lor) <i>înșiși</i>	(lor) <i>înseși (însele)</i>
A	(pe el) <i>însuși</i>	(pe ea) <i>însăși</i>	(pe ei) <i>înșiși</i>	(pe ele) <i>înseși (însele)</i>

Femininul plural are două forme: *înseși* și *însele*. *Însele* s-a născut după modelul existent din *înse*+dativul *le*.

Pronumele de politețe sau de reverență. Este o subcategorie a pronumelui *personal*. El are trei grade de exprimare a politeței, afară de utilizarea obișnuită a lui *tu* pentru persoana a II-a singular și a lui *voi* la plural. Acestei utilizări i s-ar putea spune gradul zero.

Formele pronumelor de politețe sînt, pe grade crescînde de respect, față de persoanele cărora le sînt destinate:

Gradul / Genul		Persoana a II-a		Persoana a III-a	
		singular	plural	singular	plural
I	masculin și feminin	dumneata	dumnea-voastră	dumnealui dumneasa dumneaei	dumnealor
II	masculin și feminin	dumnea-voastră	dumnea-voastră	—	—
III	masculin și feminin	Domnia ta	Domnia voastră	Domnia lui Domnia sa Domnia ei	Domniile lor

La gradul al III-lea se plasează și *Măria Ta, Măria Voastră, Majestatea Ta, Majestatea Voastră, Majestatea Sa, Excelența Ta, Excelența Voastră, Excelența Sa, Înălțimea Ta, Înălțimea Voastră, Înălțimea Sa*.

Pronumele de politețe sînt compuse dintr-un substantiv (*domnia, măria, majestatea* etc.) și un adjectiv posesiv. Unele, ca *dumneata, dumnealui* etc., s-au modificat în așa măsură, încît substantivul *domnia* nu se mai recunoaște. La altele, mai rar întrebuițate, cum sînt cele de gradul al III-lea, se vede clar din ce părți sînt formate. Acest fapt se reflectă și în declinare. În timp ce unele dintre pronumele de politețe de gradul I au genitiv-dativ deosebit de nominativ-acuzativ, pronumele de gradul al II-lea (*dumneavoastră*) are aceeași formă pentru genitiv-dativ, iar cele de gradul al III-lea formează aceste cazuri ca și cînd ar fi substantive urmate de adjective posesive. Avem, așadar:

NA <i>dumneata</i>	<i>dumnealui</i> <i>dumneaei</i> <i>dumneasa</i>	GD <i>dumitale</i>	<i>dumnealui, dumnealor,</i> <i>dumnealor dumneaei</i> <i>dum(n)isale</i>
NA <i>dumneavoastră</i>		GD <i>dumneavoastră</i>	
NA <i>Domnia Ta</i>	<i>Domnia voastră</i>		<i>Domnia lui</i> <i>Domnia ei</i> <i>Domnia sa</i>
GD <i>Domniei tale</i>	<i>Domniei voastre</i>		<i>Domniei lui</i> <i>Domniei ei</i> <i>Domniei sale</i> <i>Domniilor lor</i>

Întrebuițarea pronumelor de politețe

Pronumele de politețe de gradul I se folosesc între persoane de aproximativ aceeași vîrstă și poziție socială, ca mod de adresare a copiilor către părinți, a fratelui sau sorii mai mici către fratele sau sora mai mare etc., între persoane de vîrstă diferită ca dovadă de considerație din partea celui mai în vîrstă față de cel mai tînăr.

Pronumele de politețe de gradul al II-lea este pronumele de adresare între persoane care întrețin legături oficiale și doresc să rămînă la nivelul cerut de politețe (elevul către profesor, studentul către profesor, pacientul către medic, medicul către pacient, un slujbaş către client, călător etc., acesta către slujbaş etc.).

Pronumele de politețe de gradul al III-lea este protocolar și diferit pentru fiecare situație în parte.

Ca orice sistem puternic încărcat de obligația respectării unor cerințe sociale, și sistemul pronumelor de politețe are reguli de utilizare socială stricte.

În limbajul familiar și popular s-au născut diminutive sau abrevieri de mîngiere: *matale, mătăluță, tale, tălică* etc.

Dînsul și *dînsa* nu sînt pronume de politețe propriu-zise, dar în vorbire capătă cîteodată valoare de politețe, din cauză că *dumnealui, dumneaei* și *dumneasa* au un genitiv-dativ mai puțin obișnuit (primele două sînt la fel la acest caz ca și la nominativ-acuzativ, al treilea este *dumisale* pentru amîndouă genurile). Uzul literar nu a încorporat însă cele două forme ca pronume de politețe. De aceea, folosirea lor în această calitate trebuie evitată.

Pronumele demonstrativ arată că obiectul al cărui nume îl înlocuiesc se află fie lîngă vorbitor, fie dîncolo de unul sau mai multe alte obiecte.

Se consideră că un obiect se află lîngă vorbitor și atunci cînd a fost de curînd pomenit sau readus în actualitate: *Acestea erau gîndurile lui în copilărie. Și cînd*

ne referim la două sau mai multe persoane, lucruri etc., ultimul numit este considerat *a p r o a p e* de noi, iar celălalt, *d e p a r t e*: *Are doi prieteni pe Ion și pe Gheorghe. Acesta din urmă este strungar (Gheorghe), celălalt este marinar (Ion).* Cînd înlocuiește numele unui obiect de lingă vorbitor, se mai numește și pronume demonstrativ de apropiere, de ex.: *acesta, cestălalt*, iar cînd înlocuiește numele unui obiect aflat dincolo de alt obiect de lingă vorbitor se mai numește și pronume demonstrativ de depărtare, de ex.: *acela, cestălalt*.

Pronumele demonstrativ de alegere. Dintr-un exemplu ca *Nu-mi place creionul acesta, vreau pe celălalt*, se vede că celălalt, *arată că dintre două sau mai multe obiecte se face o alegere*. Pronumele care indică acest fapt poate fi numit demonstrativ de alegere. El este compus din *cel + ălalt, cea + alaltă*.

În limba literară de astăzi se întrebuițează aproape exclusiv pronumele demonstrativ de alegere format de la demonstrativul de depărtare (*celălalt, cealaltă*). În limbajul popular și familiar sînt însă obișnuite formele *ăstălalt, astălaltă* compuse din *ăsta, asta* și *ălalt, alaltă*, dar și *cestălalt, ceastălaltă*.

Pronumele demonstrativ de identificare. *Este o subcategorie a pronumelui demonstrativ*, cu formele: *același, aceeași* însemnînd „tot acela, tot aceea, tot el, tot ea”: *Ioana este aceeași cu Oana, după cum îi spun prietenii*.

Forme savante și forme populare ale pronumelui demonstrativ. În uzul limbii române s-au stabilit două serii de pronume demonstrative: una pentru limbajul solemn, oficial, savant, cealaltă pentru limbajul de toate zilele. Din seria din urmă face parte și *asta* care se întîlnește însă adesea și în limbajul solemn.

Distingerea celor două serii se face foarte ușor, pentru că numai formele savante conțin pe *-ce* în interiorul lor (*cela* și *ceea* sînt regionale).

Pronumele demonstrative au următoarele forme de declinare:

s i n g u l a r				
	de apropiere		de depărtare	
	N A	G D	N A	G D
masculin +	<i>acesta</i>	<i>acestuia</i>	<i>acela</i>	<i>aceluia</i>
neutru	<i>ăsta</i>	<i>ăstuia</i>	<i>ăla</i>	<i>ăluia</i>
feminin	<i>aceasta</i>	<i>acesteia</i>	<i>aceea</i>	<i>aceleia</i>
	<i>asta</i>	<i>ăsteia</i>	<i>aia</i>	<i>ăleia</i>
p l u r a l				
masculin	<i>aceștia</i>	<i>aceștoră</i>	<i>aceia</i>	<i>acelora</i>
	<i>ăștia</i>	<i>ăștoră</i>	<i>ăia</i>	<i>ăloră</i>
feminin +	<i>acestea</i>	<i>aceștoră</i>	<i>acelea</i>	<i>acelora</i>
neutru	<i>astea</i>	<i>ăștoră</i>	<i>alea</i>	<i>ăloră</i>
s i n g u l a r				
masculin +	<i>cestălalt</i>	<i>cestuilalt</i>	<i>celălalt</i>	<i>celuilalt</i>
neutru	<i>ăstălalt</i>	<i>ăstuilalt</i>	<i>ălălalt</i>	<i>ăluilalt</i>
feminin	<i>ceastălaltă</i>	<i>cesteilalte</i>	<i>cealaltă</i>	<i>celeilalte</i>
	<i>astalaltă</i>	<i>ăsteilalte</i>	<i>aialaltă</i>	<i>ăleilalte</i>
p l u r a l				
masculin	<i>ceștilalți</i>	<i>cestorlalți</i>	<i>ceilalți</i>	<i>celorlalți</i>
	<i>ăștilalți</i>	<i>ăștorlalți</i>	<i>ăialalți</i>	<i>ălorlalți</i>
feminin +	<i>ceștelalte</i>	<i>cestorlalte</i>	<i>celelalte</i>	<i>celorlalte</i>
neutru	<i>ăștelalte</i>	<i>ăștorlalte</i>	<i>alelalte</i>	<i>ălorlalte</i>

Formele *același*, *aceeași* sint întocmai cu ale lui *acela*, *aceea* numai întărite prin *-și*. Mai vechiul *acestași*, astăzi nemaifolosit se declina ca *acesta*.

Funcțiile pronumelui demonstrativ în propoziție În propoziție pronumele demonstrativ poate avea următoarele funcții.

1) subiect: *Aceasta se numește pasărea-liră; Aceștia sint mecanici, în sectorul electric lucrează ceilalți.*

2) nume predicativ: *Palatul Telefoanelor este acela din colț.*

3) atribut: *Aceeași stradă își schimbase înfățișarea.*

4) obiect direct: *Asta a învățat-o din auzite; Dați-mi, vă rog, o lămâie, dar nu pe aceasta, ci pe cealaltă.*

5) obiect indirect: *Să nu mai vorbim despre asta; La acestea se referă spusele lui.*

6) circumstanțial: *Răul nu vine totdeauna de la ceilalți; De aceea s-a supărat; Luptăm pentru progres, pentru asta ne străduim.*

Notă. Ca și alte pronume, demonstrativele nu au posibilitatea de a exprima toate felurile de circumstanțiale. Ele nu pot exprima, de exemplu, circumstanțialul de timp și nici pe cel de mod.

Pronumele interogativ ține locul unui lucru sau unei persoane într-o întrebare la care se poate răspunde cu un substantiv sau cu un pronume dar nu cu altă parte de vorbire, de ex.:

Întrebare:	Răspuns:	Întrebare:	Răspuns:
Cine a fost la telefon?	— Un prieten! — Cineva! — Domnul profesor Ionescu!	Ce te doare?	— Capul! — Nimic!
Cine predă geografia?	— Dumnealui! — Eu!	Pe cine ai întâlnit?	— Pe frate-tău! — Pe nimeni!

În răspunsurile de mai sus intră de la sine înțeles un substantiv ori un pronume (dacă propoziția de răspuns nu este negativă: *Nu știu! N-am cunoștință!* sau nu se referă la *Ce (mai) faci (faceți)?*, la care se răspunde prin: *Bine, Foarte bine, Nu prea bine, Lucrez etc.*)

La întrebări care conțin alt pronume, răspunsul poate să fie dat și prin *Da* sau *Nu*. De ex.: *Tu ești nepotul lui?* — *Da (Nu)*. *Da (Nu)* sint excluse dacă întrebarea conține un pronume interogativ.

Formele pronumelui interogativ. Pronumele interogativ are forme identice pentru singular și plural (masculin, feminin și neutru). Ele sint:

N	cine?	ce?	D	cui?	
G	(al, a) cui?	—	A	pe cine?	ce?
				cu (de etc.) cine?	cu (de, pe etc.) ce?

Funcțiile pronumelui interogativ în propoziție Pronumele *cine* și *ce* pot fi:

1) subiecte cînd se află în cazul nominativ. Ele introduc o întrebare privind un nume de ființă, de persoană sau de lucru în funcție de înțelesul verbului, potrivit cu următoarele reguli:

a) cînd acțiunea verbului poate să fie îndeplinită numai de persoane, se întrebuintează obligatoriu *cine*, de ex.: *Cine propune altă soluție?*; *Cine mai dorește un ceai?*; *Cine are o gumă?* etc.

La asemenea propoziții nu se poate răspunde decît cu un nume de persoană sau cu un pronume personal (mai rar, demonstrativ sau nehotărît).

b) Când acțiunea verbului poate să fie îndeplinită atât de o ființă (care nu este persoană) cât și de o persoană, se folosesc după împrejurări *cine* sau *ce*, răspunsul fiind un nume de ființă sau unul de persoană, de ex.:

Ce te-a speriat?   Ploaia. (*Vîntul; Un răcnet; Ionică etc.*)
Cine te-a speriat?   Un lup. (*Un fulger etc.*)

c) Când acțiunea poate să fie îndeplinită numai de un lucru, *ce* este obligatoriu. De ex.:

Ce arde acolo?   Niște paie. (*O casă etc.*)
Ce vijlie așa?   Vîntul. (*Apa riului; Moara etc.*)

Regulile de mai sus nu se respectă cînd vorbitorul nu vrea să se refere la o persoană sau, dimpotrivă, cînd vrea să personifice un lucru ori o ființă. De ex.:

Cine ți-a rupt cămașa?   O creangă de cătină.
(Se evită răspunsul: „Eu am rupt-o” sau „Cutare a rupt-o”).

2) atribute și, respectiv, obiecte indirecte, cînd se află la genitiv și la dativ, (*al, a, ai, ale*) *cui*, și *cui* întrebîndu-se atât pentru persoane cât și pentru ființe și lucruri. De ex.:

Ale cui sînt aceste păreri?   Ale tale!
Al cui să fi fost culcușul ăsta?   Al vreunui animal.

Pronumele interogative cu rol de conjuncții   În exemplele de mai jos:

1) Cine a scris <i>Eneida</i> ?	2) Nu știe cine a scris <i>Eneida</i> !
3) Ce dorești dumneata?	4) Spune ce dorești dumneata!
5) Cui ți vei cere ajutor?	6) Hotărăște-te cui ți vei cere ajutor!

propozițiile 1), 3) și 5) sînt întrebări directe formulate cu pronumele *ce* și *cine* în frazele 2), 4) și 6) conțin aceleași propoziții, dar nu ca întrebări directe, căci repetă ideea din întrebare, fără a mai întreba. Ele sînt interogative indirecte, dar totodată și subordonate. Astfel, propoziția *ce dorești dumneata* din fraza 4) este subordonată lui *Spune...*, *ce* îndeplinind nu numai rolul de pronume, ci și pe cel de conjuncție, propoziția este o subordonată completivă directă. Să se compare *Spune ce dorești dumneata* cu *Dumneata dorești ceva*.

Subordonatele introduse printr-o formă a pronumelor *cine* sau *ce* pot fi și completive indirecte, subiective, circumstanțiale.

Nu numai pronumele interogativ *ci* și unele adverbe interogative (*cînd, cum, unde etc.*) introduc propoziții interogative directe (*Unde a pus cartea?*) și pot intra în diferite fraze ca subordonate completive directe (fiind în același timp interogative indirecte): *Află unde a pus cartea*. Vezi și: *Cum te simți?* și: *Spune cum te simți*.

Ce intră în calitate de conjuncție și în perechea *de ce... de aceea (aia)*: *De ce cînta, de-aia ar mai fi cîntat* însemnînd „cu cît... cu atît”.

Pronumele interogativ *ce* ca pronume relativ, ca adjectiv pronominal   Avînd înțeles asemănător cu pronumele relativ, *ce* se întrebîntează uneori în locul acestuia, ca în: *pomul ce înflorește în aprilie; partea ce-i revine; cuvintele ce se scriu cu literă mare etc.* *Ce* este invariabil, de aceea avem și: *pomii ce înfloresc în aprilie; mărimea părților ce-i revin; importanța cuvintelor ce se scriu cu literă mare etc.*

Pronumele relative înlocuiesc un nume avînd totodată calitatea de a lega din punct de vedere sintactic propoziția în care apar cu cea care urmează, de ex.: *Dintre poeții care au scris în secolul trecut, Eminescu rămîne cel mai de seamă; Toți cei cărora ne-am adresat au fost amabili.*

Pronumele relativ principal este *care*. El are următoarea morfologie:

• înainte de substantiv după substantiv înainte de substantiv după substantiv

	singular				plural		
	NA	GD	D		NA	GD	D
masculin și neutru	<i>care</i>	<i>cărui</i>	<i>căruia</i>	masculin și neutru	<i>care</i>	<i>căror</i>	<i>cărora</i>
feminin	<i>care</i>	<i>cărei</i>	<i>căreia</i>	feminin	<i>care</i>	<i>căror</i>	<i>cărora</i>

Diferențierea în construcții a genitivului pronumelui *care* de dativul său

Dato-

rită faptului că genitivul are aceeași formă cu dativul, cînd este necesar să se facă distincție între cele două cazuri, se recurge la articolul genitival, chiar în situațiile în care nu era de așteptat utilizarea lui.

Astfel, într-o construcție ca: *Elevul al cărui frate s-a îmbolnăvit lipsește astăzi*, între părțile propoziției principale *Elevul lipsește astăzi* s-a introdus o subordonată atributivă, *al cărui frate s-a îmbolnăvit*, conținînd ideea de posesiune, *fratele care s-a îmbolnăvit* este al subiectului *elevul*. Acest lucru îl indică articolul posesiv-genitival *al*. Pronumele *care* stă în genitiv, dar are genul posesorului, respectiv masculinul. Dacă posesorul ar fi fost de genul feminin, *al* nu s-ar fi schimbat, fiindcă el privește pe *frate*, dar *care* ar fi luat forma feminină a cazului genitiv, deci am fi avut: *Eleva al cărei frate s-a îmbolnăvit lipsește astăzi*.

În concluzie, articolul genitival-posesiv se acordă totdeauna cu obiectul posedat, iar pronumele *care*, cu posesorul. De aceea, la plural, cele două construcții vor arăta astfel:

Posesorul la plural, obiectul posedat la singular: *Elevii al căror frate s-a îmbolnăvit lipsesc astăzi; Elevele al căror frate s-a îmbolnăvit lipsesc astăzi*.

Posesorul la plural, obiectul posedat la plural: *Elevii ai căror frați s-au îmbolnăvit lipsesc astăzi; Elevele ai căror frați s-au îmbolnăvit lipsesc astăzi*.

Genul gramatical impune schimbările de la sine înțelese. Astfel, cînd obiectul posedat este feminin, avem: *Elevul a cărei soră s-a îmbolnăvit lipsește astăzi; Elevii a căror soră s-a îmbolnăvit lipsesc astăzi și Elevul ale cărei surori s-au îmbolnăvit lipsește astăzi; Elevii ale căror surori s-au îmbolnăvit lipsesc astăzi*.

Formele de dativ *căruia, căreia, cărora* stau totdeauna după substantiv: *Omului căruia i se încredințează o sarcină trebuie s-o îndeplinească; Echipa căreia ne adresăm este puternică*.

Formele compuse ale pronumelui relativ sînt: *cel care, cea care*.

Compus cu *cel, cea*, relativul *care* se construiește la fel ca *al* din construcțiile anterioare, de ex.: *Dintre semenii noștri, cei a căror dragoste o simțim înțîia oară sînt părinți*.

Forme neliterare. Pe lângă feicare formă literară există și cîteva compuse cu relativul *care*, dar cu prima parte diferită: *fieștecare, fieșcare*, după cum, pe lângă *fiecine*, el însuși rar, există cîteva compuse cu *cine*, dar de asemenea diferite în prima lor parte: *fieștecine, fitecine*. Aceste forme sînt populare sau regionale.

Ce, ca pronume relativ, se compune cu *cel* și cu *cea* dînd compuselor înțelesul de „cel care, cea care”.

Pronumele relativ compus *ceea ce* se deosebește de *cea ce* pentru că *ceea ce* nu ține niciodată locul unui nume de persoană sau de lucru, ci numai pe acela al unei idei, noțiuni, referindu-se deci totdeauna la ceva abstract.

Funcțiile pronumelui relativ în propoziție

Pe lângă faptul că în frază leagă anumite subordonate de regentele lor, în propoziție pronumele relativ și compuzii lui pot îndeplini următoarele funcții:

1) subiect al unei subordonate. În limbajul familiar este întrebuintat și ca subiect al unei propoziții independente, de cele mai multe ori, interrogative: *Care a spart geamul?* în loc de *Cine a spart geamul?* În *Care a spart geamul?* avem o elipsă, propoziția fiind gîndită în forma „Care dintre voi (sau dintre ei) a spart geamul?” Dacă însă predicatul este la persoana a II-a singular, *Care ai spart geamul?* elipsa nu mai există, și propoziția caracterizează o exprimare neîngrijită sau vulgară.

2) atribut al unui substantiv sau al unui echivalent al acestuia: *Se afla într-o odăiță, care fusese sufragerie.*

3) obiect direct cînd este precedat de *pe*: *Pe cine ai chemat?*; *Cartea pe care ai adus-o era frumoasă.*

4) obiect indirect cînd se află în dativ sau este precedat de una dintre prepozițiile care introduc un obiect indirect;

Apele cui se varsă în Siret?

Cui i-ai povestit întâmplarea?

Cui ți duci laptele?

Cui ți mișcă aburii pistoanele?

La cine ai fost?

De ce (anume) te temi?

Cu ce vinezi?

Apele mai multor riuri.

Unor cunoscuți.

Cățelușului.

Locomotivelor.

La frate-meu.

De ger. (De șerpi, De oameni răi etc.)

Cu pușca! (Cu un cîine!)

5) circumstanțial (dar nu de timp și nici de mod): *Aleargă pe cîmpii nesfîrșite, pe care iarba a crescut înaltă.*

Întrebuintarea formelor (*al, a, ai, ale*) *cui* și *cui* pentru nume de lucruri se explică prin lipsa formelor de genitiv-dativ la *ce*, deși ideea de genitiv-dativ trebuie adesea exprimată și la *ce*. Se recurge atunci la forma de genitiv-dativ a lui *cine*. Cum însă ea poate să dea naștere la confuzii, vorbitorii o ocolesc, punînd întrebările în așa fel, încît să nu o folosească. Astfel, în loc de *Cui ți mișcă aburii pistoanele?*, se spun mai degrabă: *La ce (fel de mașini) aburii mișcă pistoanele?*; *Pistoanele cărei mașini sînt mișcate de aburi?*; sau *Cărei (cărora) mașini aburii ți (le) mișcă pistoanele?*

Pronumele posesive țin atît locul numelui ființei sau al lucrului care posedă ceva, cît și al ființei sau lucrului posedat. Ele sînt de fapt adjective posesive, căroră, spre a fi folosite ca pronume li s-au adus două modificări: 1) li s-a adăugat obligatoriu înainte unul din termenii articolului posesiv *al, ai, a ale*; 2) li s-a eliminat forma genitiv-dativului.

Ca adjectiv, *meu, mea*, de exemplu, are aceleași forme ca *greu, grea*: *prietenul meu* — *prietenii mei*; *prietena mea* — *prietenele mele*; *prietenului meu* — *prietenilor mei*; *prietenei mele* — *prietenelor mele*.

La pronume, genul gramatical al obiectului posedat (lucru ori ființă) este marcat de două ori, o dată *prin articol (al, ai, a, ale)* și a doua oară *prin forma pro-*

numelui: al meu (*prieten, frate, vecin, coleg* etc.) — a mea (*prietenă, soră, vecină, colegă* etc.).

Numărul gramatical este și el marcat de două ori: prin *articol* (*al, ai, a, ale*) și prin *formă*: ai mei (*prieteni, frați, vecini, colegi* etc.) — ale mele (*prietene, surori, vecine, colege* etc.).

Drept urmare, în articolul care-l precede totdeauna, pronumele posesiv conține genul și numărul obiectului posedat, iar în forma lui propriu-zisă doar numărul posesorilor, nu și genul lor gramatical, gen absent și la adjectiv, căci: *prietenul meu* ca și *am cerut ceva acestui prieten al meu*, nu spun prin forma *meu* ce gen are posesorul. Construcții ca acelea de mai sus sînt corecte atît pentru un posesor, cît și pentru o posesoare.

Neputînd exprima genitiv-dativul prin forme proprii, sistemul pronumelor posesive a fost completat cu genitiv-dativul pronumelor personale (*lui, ei, lor*); *lui, ei* au însă gen gramatical, acest prieten *al lui* sau *al ei* nu lasă nici o îndoială asupra genului gramatical al posesorului. La plural însă, *lor* servește pentru toate cele trei genuri exact ca și atunci cînd *lor* nu are rol posesiv: *Lor le e cald*.

În concluzie, pronumele posesive sînt: *meu, mea; tău, ta; său, sa; nostru, noastră; vostru, voastră*.

Formele pronumelui posesiv. Pronumele posesiv are patru serii de forme, după a) relația dintre obiectul posedat și posesor și b) după numărul lor:

1) pentru un singur obiect și un singur posesor:

	persoana -I	persoana a II-a	persoana a III-a
masc. și neutru	<i>al meu</i>	<i>al tău</i>	<i>al său</i>
fem.	<i>a mea</i>	<i>a ta</i>	<i>a sa</i> .

2) pentru un singur obiect și mai mulți posesori:

masc. și neutru	<i>al nostru</i>	<i>al vostru</i>	—
fem.	<i>a noastră</i>	<i>a voastră</i>	—

3) pentru mai multe obiecte și un singur posesor:

masc.	<i>ai mei</i>	<i>ai tăi</i>	<i>ai săi</i>
fem. și neutru	<i>ale mele</i>	<i>ale tale</i>	<i>ale sale</i>

4) pentru mai multe obiecte și mai mulți posesori:

masc.	<i>ai noștri</i>	<i>ai voștri</i>	—
fem și neutru.	<i>ale noastre</i>	<i>ale voastre</i>	

Funcțiile pronumelui posesiv în propoziție

Pronumele posesiv poate fi:

- 1) atribut: *un cal al meu această mare grijă a ta, acești prieteni ai săi* etc.;
  - 2) nume predicativ: *Pizul ăsta este al tău?*
  - 3) subiect (în limbajul popular și familiar): *Ai noștri vor câștiga meciul;*
  - 4) obiect (direct sau indirect): *Pe ai voștri i-a întâlnit la cantină, M-au poftit să vin cu ai mei la festivitate.*
  - 5) complement de agent: *Grădina va fi aranjată de ai mei.*
  - 6) complementul instrumentului: *Am aflat vestea prin ai noștri.*
- Ca subiect, obiect-direct sau indirect, ca agent sau ca instrument, pronumele posesiv este de cele mai multe ori expresie a unei elipse; *ai noștri* = *jucătorii, coechipierii, băieții* etc. *noștri*; *ai voștri* + *pe cei strîns legați de voi*; *ai mei, ai tăi* = *membrii familiei mele, tale* ș.a.m.d.

Din astfel de situații au apărut în limbajul popular și genitiv-dative plurale ca: *alor mei, alor tăi, alor săi*; de ex.: *Le spusei alor mei (alor tăi) că ... cu înțelesul*

de „membrilor familiei (*mele, tale, sale*); *alor noștri, alor voștri*, de ex.: *Participarea alor noștri (alor voștri) la concurs e sigură*; cu înțelesul de „a oamenilor, coechipierilor, partizanilor, a celor susținuți de noi, de voi”.

Pronumele nehotărâte sau nedefinite țin locul unor nume de obiecte (*lucruri, ființe, persoane etc.*) despre care nu știm sau nu putem spune decât că sînt lucruri, ființe, persoane etc., fără alte amănunte, de ex.: — *Spune-ne ceva frumos!*; — *Fiecare se va iscăli la sfîrșit*; *Unii cîntă, și alții joacă*. (Vezi și adjectivul nehotărît.)

Cele compuse sînt de două feluri:

a) unele cu partea care nu se schimbă la început: *fiecare, fiecine, fiecît; oricare, orice, oricine, oricît, oricîtă, oarecare, vreunul, vreuna*;

b) altele, cu partea care nu se schimbă la sfîrșit: *careva, ceva, altceva, cineva, altcineva, cîtva, cîtăva*.

Altceva și *altcineva* se încadrează tot aici, căci, deși au și o primă parte care nu se schimbă, ele merg în declinare cu *ceva* și *cineva*.

Dintre pronumele nehotărâte simple, *cît, cîtă* și *tot, toată* se declină numai la plural, nominativ-acuzativul lor la acest număr fiind: *cîți, cîte; toți, toate*; iar genitiv-dativul: *cîtor, tuturor(a)*.

Celelalte pronume nehotărâte simple se declină astfel:

singular							
	NA		GD		NA		GD
masculin	<i>altul</i>	<i>altui</i>	<i>altuia</i>	feminin	<i>alta</i>	<i>altei</i>	<i>alteia</i>
neutru	<i>unul</i>	<i>unui</i>	<i>unuia</i>		<i>una</i>	<i>unei</i>	<i>uneia</i>
	<i>cutare</i>	<i>cutărui</i>	<i>cutăruia</i>		<i>cutare</i>	<i>cutărei</i>	<i>cutăreia</i>
plural							
	masculin		neutru		feminin		
<i>alții</i>	<i>altor</i>	<i>altora</i>		<i>altele</i>	<i>altor</i>	<i>altora</i>	
<i>unii</i>	<i>unor</i>	<i>unora</i>		<i>unele</i>	<i>unor</i>	<i>unora</i>	
<i>cutare</i>	<i>cutăror</i>	<i>cutăroara</i>		<i>cutare</i>	<i>cutăror</i>	<i>cutăroara</i>	

Pronumele nehotărâte compuse cu o parte care se declină, au declinarea părții corespunzătoare a compusului, de ex.: *fiecare, fiecăruia, fiecăreia, fiecăror etc., cineva, cuiva; cîtva, cîțiva, cîtorva etc.*

Formele cu *-a* se așază totdeauna după substantivul pe care îl determină, în calitate de atribut, de ex.: *ideile fiecăruia (fiecăreia, oricărui etc.)*.

Ele nu înlocuiesc însă substantivul după care se află cum se vede din faptul că ideile sînt la plural, iar pronumele la singular.

Cazul în care se află pronumele nehotărît este același ca al unui substantiv pus în aceeași poziție; să se compare:

<i>jucăriile copilului</i>		<i>jucăriile fiecăruia</i>
<i>grijile mamei</i>	cu	<i>grijile fiecăreia</i>
<i>bucuriile elevilor</i>		<i>bucuriile tuturor</i>

La fel se întîmplă și cu formele fără *-a*, de ex.: *părerile oricui*. Genitivul apare și mai limpede din construcții ca: *tocul acesta* al oricărui (*oricăreia, oricăroara, unuia, uneia, unora etc.*), *tocurile-rezervor* ale oricărui (*oricăreia, oricăroara, vreunui, vreunor etc.*).

Pronumele nehotărâte care au la genitiv-dativ terminația *-a* se întrebuintează la dativ numai singure sau înaintea unui relativ: *Ce ție nu-ți place*, *altuia (alteia, altora, cutăruia, cutăreia, nu face; S-a adresat unuia (uneia, unora, altuia, alteia, altora, tuturor) care părea(u) mai priceput(ă), pricepuți, pricepute*.

Funcțiile pronumelui nehotărît în propoziție

Pronumele nehotărît poate fi:

- 1) subiect: *S-a defectat ceva la instalația electrică; Îl invitase altcineva la masă; Totul se produce pe bandă rulantă;*
- 2) nume predicativ: *Fiul lui va fi cineva; Nu voia să devină orice sau să fie oricine.*
- 3) atribut: *vezi adjectivele nehotărîte.*
- 4) obiect direct: *Aflase ceva nou; Aștepta pe cineva; Cînta orice îi cereau spectatorii.*
- 5) obiect indirect: *Se asigură fiecăruia dreptul la muncă; Vorbeau despre orice și despre oricine le trezea curiozitatea.*
- 6) circumstanțial: *Cît au stat la taifas, s-a luminat de ziuă; Umbla de la unul la altul.*

Ca și pronumele relativ, nici cel nehotărît nu poate exprima toate circumstanțialele, de exemplu pe cele de cauză, de mod și de scop.

Pronumele negativ este o varietate a celui nehotărît, de care se deosebește numai prin faptul că are înțeles negativ și trebuie să fie însoțit în propoziție de adverbul de negație *nu*, de ex.: *Aici nu locuiește nimeni (sau nimenea); Nici unul nu a fost chemat; Nu știa nimic (sau nimica). Nimeni (nimenea) și nici unul, nici una* se declină ca pronumele nehotărîte, avînd genitiv-dativul:

singular	plural
N <i>nimănui(a)</i>	{ — <i>nici unora</i> <i>nici unora</i>
GD <i>nici unuia</i>	
<i>nici uneia</i>	

Nimic(a) nu se declină. El este și substantiv de genul neutru (*nimic — nimicuri*); ca substantiv nu mai trebuie să fie însoțit de adverbul de negație.

Pronumele negativ are aceleași funcții ca și pronumele nehotărît.

Propoziția Este un grup de cuvinte sau chiar un singur cuvînt cu înțeles, avînd un predicat și numai unul (exprimat ori gîndit), dar putînd avea unul sau mai multe subiecte (exprimate sau nu). Sînt, de ex., formate din grupuri de cuvinte, propoziții ca: *Luchian a pictat florile ca nimeni altul; — M-a căutat cineva astăzi? — Nu te-a căutat nimeni; — Cine ești dumneata? — Eu sînt un coleg al fiului dumneavoastră* etc.

Dintre următoarele, propozițiile scrise cu drepte sînt formate tot din grupuri de cuvinte, cu predicatul gîndit, dar neexprimat: — *Cîte versuri are sonetul?* — Numai paisprezece cu totul. (= Sonetul are numai paisprezece cu totul). — *Unde locuiește prietenul tău?* — Pe o stradă de la capătul tramvaiului 13. (= Prietenul meu stă pe o stradă de la capătul tramvaiului 13).

Propozițiile scrise cu drepte de mai jos sînt de un singur cuvînt, care este și predicat — *Ai la tine vreo cinci lei?* — Am. (= Am la mine vreo cinci lei). — *Ce faci aici?* — Lucrez. (= Aici lucrez). — *Vă potesc la spectacolul de după-amiază.* — Venim. (= Venim la spectacolul de după-amiază.) — *Tata-i acasă?* — Este!

Propozițiile scrise cu drepte de mai jos sînt tot de un singur cuvînt, care este însă subiect: — *Ai la tine vreo cinci lei?* — Eu? (= Eu să am la mine vreo cinci lei?) — Tu! (= Tu să ai). — *Cine lipsește astăzi?* — Nimeni.. (= Nimeni nu lipsește astăzi).

Sînt și propoziții dintr-un singur cuvînt care nu este nici predicat, nici subiect, cum sînt cele evidențiate în continuare: — *Ce doriți dumneavoastră?* — *Apă.* (= Doresc apă). — *Ai citit ziarul?* — *Da.* (= Da, am citit ziarul) etc.

Felurile propozițiilor. Propozițiile se grupează în trei categorii principale: a) după înțelesul lor general, b) după modul în care sînt formate, adică după structura lor și c) după rolul lor, adică după funcție.

a) Potrivit cu înțelesul lor general, propozițiile sînt de cinci feluri:

1) propoziții **expozitive** care expun un fapt, de ex.: *Cărțile sînt pe masă;* *Băiatul lui a terminat un liceu industrial.* Ele se numesc *asertive*, cînd exprimă un adevăr general printr-o judecată, de ex.: *Petrolul este o hidrocarbură;* *Literatura este arta cuvîntului;* *Pămîntul se învîrtește în jurul soarelui;* *Carpații se află în centrul României;* *Biologia studiază legile vieții* etc.;

2) propoziții **interogative**, de întrebare, de ex.: *Unde s-a născut Alecsandri?*; *Ai aflat soluția ecuațiilor cu mai multe necunoscute?*; *Doreați să vorbiți cu directorul?*; *Încotro?*; *Ce este un sufix?*

Propozițiile interogative sînt *directe* cînd întrebările sînt puse chiar celui care urmează să răspundă la ele. Cînd se arată ce întrebare s-a pus, făcînd-o să țină de un verb care înseamnă „a spune” (*a spune, a zice, a povesti, a informa, a întreba, a relatea, a istorisi* etc.), *propoziția care indică întrebarea este interogativă indirectă.* *Ce știi despre forța gravitațională?*, de ex., este o interogativă directă. Ea devine indirectă în fraza: *M-a întrebat ce știu despre forța gravitațională.* Propoziția *De ce vorbiți neîntrebați?* este o interogativă directă, dar în fraza *Ne-a cerut să răspundem de ce vorbim neîntrebați*, ea este interogativă indirectă. Întrebarea din propoziția *Ce se petrece cu eroul din această operă literară?* este o propoziție interogativă directă. Ea se transformă în interogativă indirectă în fraza: *Relatați pe scurt ce se petrece cu eroul din această operă literară.*

Propozițiile interogative indirecte sînt în același timp completeive directe, fiindcă depind de un verb care înseamnă „a spune”. Această calitate privește funcția lor în frază. Sînt completeive directe și atunci cînd, după forma lor, am putea crede că nu sînt astfel. Propoziția interogativă directă *La ce te gîndești acum?*, deși începe cu *la*, are rol de completivă directă în fraza: *Spune repede la ce te gîndești acum!*;

3) propoziții **imperative**, adică de poruncă, de dat ordine, de făcut rugămintă, de ex.: *Deschideți ferestrele!*; *Stergeți-vă pe picioare!*; *Ia vino-ncoace, tu!*; *Nu bateți în tabla ghișeului!*; *Fumatul (este) oprit!*; *Păstrați liniștea!* etc.

Cînd exprimă rugămintă, nu ordine sau porunci, propozițiile imperative se numesc *hortative*. Astfel sînt: *Poștiți la masă!*; *Recită-ne o baladă frumoasă!*; *Împrumută-mi și mie cartea asta!* Dacă vorbitorul vrea să arate și mai limpede că nu dă ordine, el adaugă o propoziție de politețe în interiorul, la începutul sau la sfîrșitul propoziției hortative, de ex.: *Recită-ne, te rog, o baladă!*; *Veniți mîine după-amiază, vă rog;* *Dacă nu te superi, dă-mi și mie solnița!* etc.;

4) propoziții **optative** sînt cele care exprimă o dorință, de ex.: *M-aș culca mai devreme astă-seară;* *Am cere o mică permisie.* Cînd o propoziție optativă arată faptul că subiectul nu se hotărăște, că el are dubii, că se codește să facă ceva, ea se numește dubitativă, de ex.: *Să fi plecat?...;* *Să fi rămas?...;* *Să se prezinte la examen?...;* De obicei asemenea propoziții apar în perechi de felul următor: *Să intre la medicină, să nu intre?...;* *Să merg acum la băi, să amîn pe luna viitoare?...;* și de cele mai multe ori conțin și întrebări, deci sînt și interogative;

5) propoziții **exclamative** sînt cele care exprimă o stare sufletească de admirație, de încîntare, de supărare, de durere, o suferință etc., de ex.: *Ce minunat cîntă băiatul ăsta!*; *Cît de frumoase sînt poeziile tale, Nichita!*; *Splendidă-i floarea de brîndușă, primăvara!*; *Mor de caldură!*; *Au, mă doare!* *Uf, ce ustură alifia asta!*

Propozițiile exclamative sînt foarte des eliptice, de ex.: *Ce cățel frumos!* (subînțeles: *aveți sau este cățelul acesta*); *Grozavă performanță!* (subînțeles: *a realizat cineva*); *Teribilă îmbulzeală!* (subînțeles: *era, este, fusese etc.*); *Foc!* (subînțeles: *a luat foc, arde undeva, s-a aprins ceva important*).

b) După modul în care sînt construite, deci potrivit cu structura lor, propozițiile se împart în două mari grupe: simple și dezvoltate, cele simple putînd să fie însă și complete ori simple și incomplete (eliptice), iar cele dezvoltate putînd fi la fel, complete și incomplete (eliptice).

1) **Propozițiile simple** sînt complete cînd în ele apar subiectul și predicatul și numai acestea: *A venit primăvara*; *Bate ceasul*; *Fizica este o știință*; *Cerul s-a întunecat*; *Paul s-a făcut electrician-auto etc.* Ele sînt eliptice cînd le lipsește predicatul sau subiectul.

2) **Propozițiile dezvoltate** au cel puțin o parte care nu este subiect, nici predicat, ci ceva deosebit atît de unul cît și de celălalt, de ex.: *A venit iarăși primăvară!* iarăși este circumstanțial de timp, de aceea spunem că propoziția în care figurează este dezvoltată. *Mă însoțea un prieten* este dezvoltată fiindcă are un obiect direct, pe *mă*. Numărul de părți care nu sînt nici subiect, nici predicat poate fi foarte mare într-o propoziție dezvoltată, de ex.: *A venit iarăși primăvara atît de dorită de toți prietenii naturii, ai sportului, ai plimbărilor în aer liber, de toți iubitorii de flori de tei și de foșnetul frunzelor verzi, de mugurii delicați și de ciripitul păsărelelor.* Toate aceste propoziții dezvoltate sînt și complete, întrucît au atît subiect cît și predicat.

Propozițiile dezvoltate pot fi eliptice cînd nu au subiect sau predicat, de ex. fără subiect: *Plouă cu găleata*; fără predicat: *Ce băieți voinici!* (= *Ce voinici sînt acești sau acei băieți!*). În strigătura pe care fetelor din sat i-o spuneau lui Creangă după ce fusese tuns lipsesc atît subiectul, cît și predicatul. Ea arată astfel: *Tunsul felegunsul, / Tunsul felegunsul, / Cîinii după dînsul!* care se poate înțelege astfel: *Ăsta-i tunsul, felegunsul...* (*Se iau, să se ia ori lua-s-ar cîinii după dînsul*).

c) Felul propozițiilor după funcția lor. După funcția sau rolul lor, propozițiile se împart în trei categorii: propoziții de sine-stătătoare sau independente, propoziții care țin de altele, adică dependente, și propoziții care stau împreună fără să fie independente, dar și fără să depindă una de alta. Acestea le spunem asociate.

Sînt independente propoziții ca: *Toamna se numără bobocii*; *Unde mi-oi fi pus ochelarii?*; *Bate cineva la ușă!*; *Nu murdări podeaua!*; *Mă doare un deget etc.*

Sînt dependente propoziții ca cele evidențiate cu drepte: *Cred că nu va ploua*; *Arată-ne ce-ai cumpărat*; *Nu mai știa cum să facă să-l convingă să se ducă la doctor.* Propoziția *că nu va ploua* depinde de propoziția *Cred*. Propoziția *ce-ai cumpărat* depinde de *Arată* (-ne). Propoziția *cum să facă* depinde de *Nu mai știa*, iar *să-l convingă* depinde de *să facă*. Aceasta, la rîndul ei, depinde de *să-l convingă*. Prin urmare, o propoziție dependentă poate să depindă de o altă propoziție tot dependentă, într-un șir mai mult ori mai puțin lung.

Toate propozițiile dependente sînt și subordonate. Astfel, *că nu va ploua* este subordonată propoziției *Cred*; iar *ce-ai cumpărat* este subordonată propoziției *Arată-ne*. Propoziția *cum să facă* este subordonată propoziției *Nu mai știa*. Propoziția *să-l convingă* este subordonată propoziției *cum să facă*, deși *cum să facă* este și ea tot subordonată, iar *să se ducă la doctor* este subordonată propoziției *să-l convingă*.

Propozițiile din exemplele de mai înainte care încep cu *Cred...*, *Arată-ne...*, *Nu mai știa...* au calitatea de a face să depindă de ele cel puțin o subordonată. De aceea li se spune propoziții regente. Prin urmare, și propoziția *cum să facă*, deși subordonată față de *Nu mai știa*, este regentă față de *să-l convingă*. Aceasta este regenta propoziției *să se ducă la doctor*, care este numai subordonată.

Propozițiile nesubordonate se mai numesc și *principale*, fiind un fel de centru sau de cap al uneia sau mai multor subordonate. Orice propoziție principală este, de obicei, și regentă.

Propozițiile subordonate se mai numesc și *secundare*. Li se spune secundare spre a se arăta că au locul al doilea într-o frază, spre deosebire de propozițiile principale. Ele pot fi secundare și în același timp regente, după cum pot fi subordonate și în același timp regente.

Propozițiile asociate sînt acelea care se găsesc pe o treaptă de egalitate în frază, de ex.: *Apa trece și pietrele rămîn; Unde dai și unde crapă; A mîncat și s-a culcat; Nîngea și viscolea* etc. Propozițiile asociate sînt totodată și coordonate, dacă lucrul acesta este indicat printr-o conjuncție de coordonare, cum este, de ex. și, dar, însă etc. Cum într-o frază pot fi și două sau mai multe propoziții secundare asociate prin conjuncții ca cele arătate, rezultă că și propozițiile secundare sînt uneori coordonate, cum sînt cele principale din exemplele de mai sus.

Amănuntele care completează fraza prin propoziții secundare pot să fie numeroase, de ex.:

„Și-n ziua cea mare, cînd pețitorii se strînseseră în pridvorul casei, iată că fata se duce smerită de cade la picioarele părinților ei și le spune că gîndul ei, că inima ei altuia le-a dat: că pețitorii degeaba și-au strîns chingile cailor să alerge pînă la ea; că mirele ei nu e ființă pămînteană, că soțul ei e luceafărul de seară.” (Emil Gîrleanu, *Pe cînd luceferi...*)

Propoziția principală și regentă este: *Și-n ziua cea mare... iată...* Toate celelalte sînt secundare. Unele dau amănunte pentru propoziția principală: (*cînd pețitorii se strînseseră...*) (*iată*) *că fata se duce*... și [*iată că*] *le spune*. Celelalte dau amănunte pentru completarea înțelesului general al frazei; astfel *de cade* precizează pe *se duce*, iar celelalte pe și [*iată că*] (*le*) *spune*, care este o regentă subordonată, urmată de alte subordonate.

Propoziția circumstanțială concesivă Exprimă o idee opusă verbului de care depinde, și care ar putea să împiedice realizarea acțiunii acestui verb, de ex.: Cu toate că-i era somn, *nu s-a culcat*. Concesiva arată că, deși subiectului îi era somn, și ar fi trebuit să se culce și să doarmă n-a făcut asta, în ciuda afirmației.

În Cu toate că era obosit, *s-a urcat la volan*, ideea din subordonata concesivă ar fi putut să împiedice realizarea acțiunii din regenta *s-a urcat la volan*, dar acest lucru nu s-a întîmplat. Prin urmare, propoziția subordonată concesivă conține nu numai ideea de opoziție față de verbul de care depinde, ci și posibilitatea ca acțiunea acestui verb să se realizeze chiar în ciuda, împotriva, acestei poziții, a acestei piedici.

Propoziția concesivă se introduce de obicei prin conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale *cu toate că*, *deși*, *măcar că*, apoi, mai rar, prin *cît ... de*, *că*, *chiar de*, *chiar dacă*, de ex.: Cu toate că a fost bine sfătuit *n-a făcut ce i s-a spus*; Deși soarele răsare în fiecare zi, *noi nu-l vedem totdeauna*; Măcar că-i mic, *dar e voinic*; Măcar că-i mititel, *e totuși voinicel*; Mama lui — că-i e mamă — *și nu-l înțelege*; Frate-său — cît îi e de frate — *și totuși nu-l aproba*.

Locuțiunile *chiar de* și *chiar dacă* se deosebesc întrucîtva de celelalte căci — deși sînt concesive — au și înțeles condițional: Chiar în gură de șarpe de s-a ascuns, *tot va fi găsit*; La doctor nu se ducea chiar dacă era bolnav.

Afară de locuțiunea *cu toate că*, celelalte au adesea în regentă unul dintre corelativele *dar*, *tot*, *totuși*. Folosirea lor depinde de dorința de a se insista asupra opoziției.

Propozițiile concesive cu predicatul format din verbul copulă *a fi* și un adjectiv sînt deseori construite eliptic (fără copulă), de ex.: Deși obosit, *s-a urcat totuși la volan*.

Propoziția circumstanțială condițională Este subordonată care arată în ce condiții se desfășoară acțiunea verbului din regentă, de ex.: Dacă ai intrat în horă, *trebuie să joci*; A fost odată ca niciodată, *că*, de n-ar fi, *nu s-ar povesti*.

Circumstanțiala condițională se introduce prin conjuncțiile *dacă, de*, rareori prin *cînd* și prin *să*, prin locuțiunile *în caz că, în cazul în care*, de ex.: În caz că n-ai timp, *trimite pe cineva să ne anunțe*; În cazul în care apropiem unul de altul poli de același fel ai unui magnet, *ei se resping*; *Te-ai fi minunat* cînd ai fi văzut jonglerile de la circ; Să fi cîștigat noi meciul, *ne-am fi bucurat*. (Vezi **să condițional**.)

Uneori, conjuncțiile și locuțiunile conjuncționale amintite au în regentă corelativul *atunci*: În caz că tu n-ai timp, *a t u n c i trimite pe cineva să ne anunțe*; De-ar fi Oltul pîn-la glesne, *a t u n c i l-ar trece și el lesne*.

Radical sau rădăcină Prin radical sau rădăcină înțelegem atât acea formă a unui cuvânt care stă la baza tuturor celorlalte forme ale sale, cât și forma care stă la baza tuturor derivatelor și compuselor sale. Astfel din: *ceas* — *ceasul* — *ceasuri* — *ceasului* — *ceasurile* — *ceasurilor* se extrage radicalul *ceas*-; din *foaie* — *foaia* — *foii* — *foi* — *foile* — *foilor* se extrage radicalul *foi*-; *dinte* — *dintele* — *dintelui* — *dinți* — *dinții* — *dinților* au radicalul *dint*-; *pafta* — *paftaua* — *paftalei* — *paftale* — *paftalele* — *paftalelor* au radicalul *pafta*-; din *parte* — *partea* — *părți* — *părți* — *părțile* — *părților* se extrage radicalul *part*-; din *zi* — *ziua* — *zilei* — *zilele* — *zilelor* se extrage radicalul *zi*-

Radicalul *foi*- stă la baza derivatelor *foiță*, *foicică*, iar *part*- la baza lui *părțică*, *părțicea*, *părtaș*, *împărți*, *despărți*, *părțini*, *părținitor*, *împărțăși*, *împărțeași* ș.a.

Schimbări în radical Într-un radical se pot petrece unele schimbări. Ele privesc vocalele și consoanele. Astfel, *oa* din *foaie* trece la *o* în unele forme gramaticale ale cuvântului și în derivatele lui; *a* din *parte* trece în *ă*, vezi: *parte* — *părți* — *împărți* etc., iar *t* trece la *ț*. Acestor schimbări li se spune *alternanțe*.

Din cauza lor, la o serie de verbe, descoperirea radicalului ridică probleme ceva mai grele. *Vede*a, de exemplu, are radicalul *veă*-, dar persoana I a prezentului este *văd*; *usca* are radicalul *usc*-; dar prima persoană a prezentului (în exprimarea literară) este *usuc*; *bea* are radicalul *b*-, dar prima persoană a prezentului este *beau* pe cînd gerunziul este *bînd*; la fel (a) *da*, cu radicalul *d*-, dar cu prima persoană a prezentului *dau*; *sta*, cu radicalul *st*-, prima persoană a prezentului: *stau*; *părea*, radicalul *păr*-, persoana întâi *par*; *putea*, radicalul *put*-, prima persoană *pot* etc. Unele sînt neregulate: ca *lua*, radical *lu*-, dar la persoana I prezent: *iau*; *aduce*, cu radicalul *aduc*-, dar la imperativ: *adu*!

Unele cuvinte au radiale duble, de exemplu verbul *a fi*. El are la prezent indicativ un radical, iar la timpurile trecute compuse altul. *Pronumele personale de persoana I și a II-a* au, de asemenea, două radiale: *eu* — *mi*-; *tu* — *ti*-.

Radiale cu reduplicare. Două verbe foarte des folosite, *a da* și *a sta*, au reduplicare în radical: *st*- / *stăt*-; *d*- / *dăd*-, vezi: *stă*, *stătu*, *stătuse*; *dă*, *dădu*, *dăduse*.

Refrenul Este un grup de cuvinte, de obicei un vers sau un grup de versuri (chiar o strofă), uneori un cuvînt, care se repetă după una ori mai multe părți din poezie. El reia sau adîncește o idee la care poetul ține să ne oprim.

Astfel procedează Eminescu în *Dintre sute de catarge* cînd așază după prima și a treia strofă versul *Vinturile, valurile*, iar după a doua și a patra, *Valurile, vînturile*. Scopul repetiției prin acest refren este de a pune în evidență forțele care

împing corăbiile în larg și forțele care influențează destinul gândurilor și arta poetică (exprimând de fapt o metaforă).

În legenda populară *Înșiră-te mărgărite*, reelaborată artistic de Vasile Alecsanpri, versul *Înșiră-te mărgărite*, folosit ca refren, deschide fiecare episod. La început, el este:

„Înșiră-te mărgărite, / Pe lungi fire aurite / Ca o horă luminoasă, / Ca povestea mea duioasă“,
apoi de trei ori:

„Înșiră-te mărgărite, / Pe lungi fire aurite, / Precum șirul din poveste / Că-nainte mult mai este.“

Repetiția este cu intenții artistice este o figură de stil. Prin ea se obține nu numai îndreptarea atenției asupra lucrurilor spuse de mai multe ori, ci și alte efecte. De aceea, prima întrebare pe care trebuie s-o punem în fața oricărei repetiții este: „la ce servește, ce anume vrea să scoată în evidență?“*

Pe lângă faptul că se pot relua în poezie și, într-o oarecare măsură, în proză, cuvintele se și așază în așa fel încît să asigure revenirea accentului la anumite distanțe, iar la sfîrșitul versurilor să apară una sau mai multe silabe identice cu cele de la sfîrșitul versului care urmează, dar din cuvinte diferite.

Versul trebuie să aibă *ritm*, iar ritmul nu este decît repetarea la intervale regulate a accentelor din cuvintele folosite. Versul are adesea și *rimă*, care nu este decît tot o repetare a silabelor identice de la sfîrșitul unui vers la sfîrșitul altuia.

Sub diversele ei forme, repetiția este poate cel mai răspîndit procedeu în literatură, căci întreaga elaborare a versurilor este dominată de el. Două discipline științifice, prozodia și versificația, studiază structura versului, a strofelor și a poemelor explicînd-o prin variațiile de cele mai diverse feluri produse de repetarea complexă a unor unități mai mici decît un cuvînt.

Există și aici, ca și în cazul reluării anumitor versuri în poezia cu formă fixă, situații de repetare a rimei și de respectare a măsurii. În sonet, în terține și în gazel (poezii cu formă fixă), ritmul și rima sînt date. Sonetul trebuie să aibă 14 versuri împărțite în 4 strofe (două de cîte patru și două de cîte trei versuri), iar fiecare vers trebuie să aibă 10—12 silabe cu rimă îmbrățișată, dar în fiecare strofă invers decît în precedentă.

Terțina are totdeauna strofe de trei versuri, primul rimînd cu al treilea, al doilea cu primul din strofa următoare, în ritm iambic.

Gazelul are totdeauna strofe de cîte două versuri, iar rima trebuie să fie aceeași la versurile 2, 4, 6, 8 etc.

Repetiția de cuvinte și de construcții mai mari decît un cuvînt

Prin reluarea unor

cuvinte sau a unor construcții mai mari decît un cuvînt se obține în primul rînd îndreptarea atenției către ele și către înțelesul lor, ceea ce se întîmplă și în viața de toate zilele. Dacă un scriitor prezintă o situație de acest fel din realitate, el este nevoit să reproducă modul în care s-au petrecut lucrurile, cum a făcut I. L. Caragiale în *Kir Ianulea* în fragmentul în care a înfățișat reacția violentă a Acriviței într-o ceartă cu soțul ei:

„S-a pornit cocoana pe răcnete să ridice mahalaua-n picioare:
— Săriiți! săriiți, oameni buni! că mă omoară păgînul, arvanitul!“

* Fiind o figură de stil foarte frecventă, diversele ei aspecte au cîte un nume: *epizeuzis*, *anafordă*, *epifordă*, *poliptoton*, *antanacluză*, dar ele nu fac decît să specifice cazurile particulare ale repetiției.

Repetiția are altă valoare când nu reproduce pur și simplu un fapt petrecut ca atare, ci este făcută cu intenție. Astfel, Al. Macedonski, în *Noapte de decembrie*, sub pretextul reproducerii răspunsului pelerinului care se îndreaptă către Meca, reia de mai multe ori numele orașului, făcând din el semnul unei idei fixe:

„De nume-l întreabă emirul (,) deodată / S-acesta-i răspunde cu vocea ciudată: / — La Meca plecat-am a merge și eu. / — La Meca?... La Meca?... și vocea ciudată: / — La Meca! La Meca! răsună mereu.”

Pentru a insista asupra cruzimii lui Gruî-Sînger, Vasile Alecsandri scrie:

„E crud lupu-n turbare! crud tigrul ce sîrșie / O turmă de gazele pe-a Nilului cîmpie. / Crud uliul care trece și pîntă se abate / Pe-un stol de păsărele în ierburi tupilate! / E crud destinul, crudă moartea! dar în cruzime / Pe Sînger ucigașul nu îl întrece nime!” (Gruî-Sînger)

Crud și *cruzime* fac parte din aprecierile lui Alecsandri însuși.

Adjective repetate, dar cu semnificații deosebite, avem și în următoarele două exemple:

„Oșlobanu, prost-prost, dar să nu-l atingă cineva, cu cît e negrul sub unghie, că-și azvîrle țărînd după cap ca buhaiul...” (I. Creangă, *Amintiri din copilărie*)

La I. Creangă, prost-prost echivalează cu o propoziție care ar putea să arate în felul următor: „de prost era fără îndoială prost” sau „chiar dacă era el prost (și era într-ad evăr)” sau „măcar că era prost”.

Fie că privește un adjectiv la gradul pozitiv sau la alt grad de comparație, fie că privește altă parte de vorbire, repetiția trebuie pusă în legătură cu restul expunerii și interpretată în funcție de aceasta din urmă. În *Scrisoarea IV*, Mihai Eminescu reia la începutul unui vers substantivul luna!

„Luna... luna iese-ntreagă, se înalță-așa bălaie / Și din țărîm în țărîm durează o cărare de văpaie...”

cu intenția limpede de a transmite în felul acesta plăcuta surpriză a celui ce se bucură cînd vede luna răsărind.

Altă stare de spirit produce repetiția lui *noapte* în fragmentul din *Desculț de Zaharia Stancu*:

„Noapte. Noapte lungă de iarnă. Lampa atîrnată de cuiul din perete luminează cu flacără slabă odaia. Mai schimbă vorbe părinții.”

Noapte. Noapte lungă de iarnă face pe cititor să se gîndească la întunericul și lincezeala din casele țărănești rău luminată altădată în nopțile de iarnă.

Cînd se repetă o formă verbală, efectul este de obicei prelungirea în timp a acțiunii, cu condiția ca forma în discuție să se reia imediat, fără întrerupere, ca în:

„Mircea însuși mînd-n luptă vijelia-ngrozitoare. / Care vine, vine, vine, calcă totul în picioare.” (M. Eminescu, *Scrisoarea III*)

Reluarea de două ori a lui *vine* creează impresia că oastea lui Mircea e un torent pornit spre dușman cu o forță de nestăvilit.

O idee de continuitate conțin și versurile:

„Și s-au dus, s-au dus, s-au dus / Pîn' ce soarele au apus.” (V. Alecsandri, *Poezii populare*)

deși acum se repetă perfectul compus.

Ca regulă generală, se poate spune că orice formă verbală repetată de cîteva ori fără întrerupere (cu excepția participiului) dă naștere la ideea de continuitate, de durată sau de prelungire a acțiunii, în timp ce repetarea la oarecare distanță dă naștere la ideea de revenire, de producere de mai multe ori a unei acțiuni.

În principiu, toate părțile de vorbire se pot repeta, dar unele, cum sint conjuncțiile, numai împreună cu termenul legat de ele sau cu propoziția pe care o introduc. Prin urmare, conjuncția se repetă numai la distanță. Dacă totuși este reluată și imediat, atunci indică încurcătură, datorată emoției, sau un simplu tic de vorbire. Altminteri, conjuncția exprimă insistența și, după sensul ei, aglomerarea, adăugarea, opoziția, restricția etc. În versurile următoare, ideea este de adăugare:

„Ș-am încălecat pe-o șa, / Ș-am spus povestea așa, / Ș-am încălecat pe-o roată / Ș-am spus-o toată / Ș-am încălecat pe-o căpșună / Și v-am spus, oameni buni, o minciună!” (I. Creangă, *Poveste*).

Insistența rezultă și din repetarea unui adverb sau a unei locuțiuni adverbiale, cu suprapunerea unui sens dezvoltat de înțelesul adverbului sau locuțiunii, de exemplu a celui de opoziție, ca în:

„În zadar striga-mpăratul ca și leul în turbare, / Umbra morții se întinde tot mai mare și mai mare; / În zadar flamura verde o ridică înspre oaste (...)” (M. Eminescu, *Scrisoarea III*).

Cu aceeași locuțiune și cu aceeași intenție începe fiecare replică din *Bradul* de V. Alecsandri:

„În zădar, tu, vrăjitoare, / Aduci vișorul p-aice... / În zădar îngheți pământul / În zădar a ta suflare / Apa-n riuri o încheagă.”

O formulă reluată de mai multe ori permite și variații. În *Fintina*, Al. Macedonski încadrează versurile citate acolo printr-o repetiție în care grupurile sintactice sint inversate în a doua parte a formulei:

„Cunosc o fintină pe valea umbrită... / Pe valea umbrită cunosc o fintină.”

iar T. Arghezi construiește un *Creion* pe următoarea schemă:

„Obrajii tăi mi-s dragi... / Surtsul tău mi-i drag, / Și capul tău mi-i drag, / Făptura ta... De ce să-mi fie dragă?”

Semnificativă din acest punct de vedere este schema poeziei *Plumb* de G. Bacovia. Starea de desnădejde din acest text se exprimă nu numai prin simpla repetare a cuvântului *plumb*, ci și prin așezarea lui în pozițiile *f o r t e* (la sfârșit de vers și, în interior, înainte de cezură):

„Dormeau adnc sicriile de plumb / Și flori de plumb și funerar vestmânt — / Stam singur în cavou... și era oînt... / Și scriștiau coroanele de plumb. / Dormea întors amorul meu de plumb / Pe flori de plumb, și-am început să-l strig — / Stam singur lângă mort... și era frig... / Și-i aîrnau aripile de plumb.”

(Se observă ușor construcția geometrică a poemului în care *plumb* pare o carcasă).

Repetarea unor versuri este obligatorie în poeziile cu formă fixă cum sint glosa și rondelul. În glosă, fiecare vers din prima strofă trebuie reluat la începutul strofei următoare. În rondel, primele două versuri trebuie repetate la mijlocul și la sfârșitul poemului. Nici într-un caz, nici în celălalt, legătura de sens cu întregul nu poate bineînțeles să lipsească.

Scrisoarea Este și ea o compunere, dar care poate să ia multe forme. Le vom grupa în patru categorii mari: 1) scrisori oficiale; 2) scrisori solemne; 3) scrisori particulare; 4) scrisori cu caracter literar-artistic.

1) Scrisorile oficiale sînt în primul rînd cele trimise de o instituție altei instituții (între ministere, servicii ale ministerelor, între școli, universități, edituri, organizații, ziare etc.), apoi cele de la instituții către persoane oficiale sau particulare și de la acestea către instituții.

Scrisorile dintre instituții, ca și cele pe care instituțiile le trimit persoanelor oficiale sau particulare, se numesc *adrese*, dar cînd au un conținut special, ele poartă numele fie de *convocări*, fie de *invitații*, fie de *somații*.

Scrisorile particulare către instituții sînt sau *cerceri* sau *memorii* sau *informări*, sau *oferte* (de exemplu către edituri, către reviste ori ziare, pentru publicarea unei cărți, a unui studiu, a unui articol etc.).

2) Scrisorile solemne sînt cele în care cineva anunță pe cunoscuți despre sărbătorirea unor evenimente familiale (nașteri, căsătorii etc.) fie în forma unor *invitații* de participare la aniversări, comemorări, serate, fie ca *felicitări* *condoleanțe* etc.

3) Scrisorile particulare sînt și ele felurite. Unele sînt de familie, altele între prieteni, altele între cunoscuți — elevi ori studenți către profesorii lor, începători într-o meserie către îndrumătorul lor, un meșter, șef de atelier, de secție etc., altele între colegi de aceeași profesie sau de profesii înrudite, chiar cînd ei nu se cunosc personal, dar doresc să schimbe informații ori păreri în domeniul în care activează.

4) Scrisorile cu caracter literar-artistic. Uneori — mai ales în trecut — poezii și prozatorii foloseau scrisoarea ca mijloc de a descrie ori de a povesti lucruri legate de părerile lor despre literatură, de a-și depăna amintiri, de a face portretele literare ale unor personalități ș.a.m.d. Aceste scrisori erau alcătuite de la început avîndu-se în vedere publicarea. Așa au procedat, de exemplu, Vasile Alecsandri și Ion Ghica.

În categoria scrisorilor cu caracter literar-artistic nu intră însă corespondența din unele opere literare în proză, unde, în principiu, se găsesc numai primele trei categorii de scrisori, dat fiind că în aceste opere corespondența este imaginată cu rolul și poziția personajelor în acțiunea operei.

Principalele reguli de întocmire a unei scrisori

Prima și cea mai importantă regulă este ca orice scrisoare să fie în așa fel întocmită, încît, dacă s-ar publica, autorul ei să nu se rușineze de ce a scris în ea.

A doua regulă este respectarea caracterului scrisorii. O scrisoare oficială impune să se știe exact titlul conducătorului instituției căreia i se scrie și să fie folosit numai acel titlu. Astfel, scrisoarea către un redactor responsabil de revistă, ziar etc., va începe cu *Domnule redactor*, sau *Domnule redactor-șef*, fără numele acestuia. La fel se procedează și cînd cineva se adresează unui director, ministru,

unui președinte de organizație, unui general sau unui colonel etc. Indicarea numelui după asemenea titluri este nepotrivită, fiindcă scrisoarea privește pe cel căruia i-o adresăm în calitate sa de redactor, director, președinte etc.

În scrisorile solemne, numele celui căruia îi sînt adresate trebuie dimpotrivă să apară după titlul său, căci invitațiile, felicitările, omagiile etc. sînt personale. În consecință, scrisoarea poate începe după gradul de apropiere de persoana căreia ne adresăm: *Stimate domnule doctor Ionescu*, sau *Mult stimat domnule general Ionescu* etc.

În scrisorile particulare, adresarea de început depinde de relațiile dintre autorul scrisorii și cel căruia sau cea căreia îi scrie. Cînd se începe cu *Dragă Vasile* (*Gheorghe, Ioane, Maria* etc.), înseamnă că autorul scrisorii este prieten bun sau chiar foarte bun cu *Vasile, Gheorghe, Ion, Maria*. Altminteri ar fi scris fie *Stimate domnule...*, fie *Domnule...* *Doamnă...* *Domnișoară...* urmată de numele persoanei.

Încheierea diferitelor categorii de scrisori este și ea supusă unor reguli. În scrisorile oficiale, ea poate fi: „*Vă rog să primiți, domnule director (președinte, ministru, secretar etc.) asigurarea profundului meu respect* sau: *Primiți, vă rog domnule (titlul) asigurarea stimei ce v-o port* sau: *Permiteți-mi, în încheiere, să vă asigur de profundul meu respect* (eventual: *de întregul meu respect, ori de întreaga mea stimă*), nu însă *considerație*, căci cuvîntul *considerație* înseamnă mai puțin decît respect și decît stimă. Încheierea poate fi și: *În speranța că cele arătate în scrisoarea de față (sau solicitarea mea din scrisoarea de față) se vor bucura de binevoitoarea Dumneavoastră* (scris întreg, nu prescurtat) *atenție, vă asigur* (urmează una dintre formulele anterioare).

În scrisorile solemne, încheierea poate fi mai puțin formală, de exemplu într-o invitație: *Prezența Dumneavoastră la* (se repetă împrejurarea în care este invitat cineva) *va fi pentru noi un prilej de mare (profundă sau adîncă) satisfacție*. În scrisorile omagiale, ea poate fi: *Vă rugăm (domnule, doamnă, domnișoară... urmate de numele persoanei) să primiți și cu acest prilej omagiile noastre cele mai sincere (mai respectuoase, mai călduroase etc.)*.

În scrisorile particulare, încheierea poate fi: *Al Dumneavoastră (al Dumitale, al tău, al vostru)* urmează numele autorului scrisorii. În funcție de gradul de intimitate, el poate fi doar prenumele, chiar într-o formă prietenească: *Al tău din totdeauna prieten, Neluș (Rică, Sică etc.)*.

Cererile fac parte dintre scrisorile oficiale. În afară de începutul și de încheierea explicate mai înainte, orice cerere trebuie să cuprindă în ordinea de mai jos următoarele:

- 1) numele și prenumele celui care o face, profesiunea, domiciliul;
- 2) ce anume cere. De ce cere acel lucru;
- 3) cînd este cazul, un angajament legat de aprobarea cererii. Un model poate fi următorul:

DOMNULE DIRECTOR,

Subsemnatul Ionescu Ion, lăcătuș mecanic la Întreprinderea... (numele oficial al întreprinderii), domiciliat în (orașul, strada, numărul casei, al blocului, al apartamentului, dacă e cazul),

vă rog să binevoiți a aproba înscrierea mea la cursurile de perfecționare profesională care se vor ține în perioada dintre (se arată între ce date), la (se arată locul unde se vor desfășura cursurile).

Urmează motivarea cererii. Ea trebuie să fie concisă și cît mai bine întemeiată, de ex.:

Solicit înscrierea la aceste cursuri ca urmare a faptului că mi-am dat seama cît de important este atît pentru mine cît și pentru Întreprinderea noastră să-mi ridic nivelul de cunoștințe în mod organizat în cadrul unei activități cum este perfecționarea prin cursuri.

Autorul cererii poate adăuga și alte date privind activitatea sa în întreprindere, dacă ele îi întăresc cererea.

În încheiere el poate spune:

Mă angajez să studiez cu toată străduința și să pun în aplicare pentru o mai bună productivitate cunoștințele dobândite.

Primiți, vă rog, domnule director... (urmează una dintre formulele scrisorilor oficiale de la particulari către reprezentanții unei instituții).

Sigmatic și asigmatic Între verbele cu infinitivul terminat în *-s(e)* unele își formează perfectul simplu cu sufixul *-s(e)*. Acest perfect simplu se numește **sigmatic** (după numele grecesc al literei care corespunde lui *s* în alfabetul latin), iar verbelor corespunzătoare, **sigmatice**. Verbelor din această categorie care își formează însă perfectul simplu cu alt sufix le vom spune **asigmatice** (*a* = „fără”), iar perfectului lor simplu, **asigmatic**.

Verbele sigmatice se împart la rândul lor în două: unele au sufixul *-s(e)* nu numai la perfectul simplu, ci și la participiu. Acestea le vom spune **verbe sigmatice complete**. Altele au participiul format cu sufixul *-t*. Acestea le vom spune **verbe sigmatice incomplete**.

Verbele sigmatice complete cel mai des folosite sînt:

1 = infinitiv; 2 = indicativ prezent; 3 = indicativ perfect simplu; 4 = participiu

1	2	3	4
aduce	aduc	adusei	adus
alege	aleg	alesei	ales
aprinde	aprind	aprinsei	aprin
apune	apun	apusei	apus
arde	ard	arsei	ars
ascunde	ascund	ascunsei	ascuns
atinge	ating	atinsei	atins
atrage	atrag	atrăsei	atras
compune	compun	compusei	compus
conduce	conduc	condusei	condus
contrazice	contrazic	contrazisei	contrazis
culege	culeg	culesei	cules
convinge	conving	convinsei	convins
cuprinde	cuprind	cuprinsei	cuprins
curge	curg	curse (i)	curs
decide	decid	decisei	decis
depune	depun	depusei	depus
deschide	deschid	deschisei	deschis
descinde	descind	descinsei	descins
descrie	descriu	descrisei	descri
drege	dreg	dresei	dres
duce	duc	dusei	dus
exclue	exclud	exclusei	exclus
interzice	interzic	interzisei	interzis
împinge	împing	împinsei	împins
împunge	împung	împunsei	împuns
închide	încid	încisei	încis
încinge	încing	încinsei	încins
înscrie	înscriu	înscrisei	înscri
întinde	întind	întinsei	întins

<i>întinge</i>	<i>înting</i>	<i>întinsei</i>	<i>întins</i>
<i>întoarce</i>	<i>întorc</i>	<i>întorsei</i>	<i>întors</i>
<i>înțelege</i>	<i>înțeleg</i>	<i>înțelesei</i>	<i>înțeles</i>
<i>învinge</i>	<i>înving</i>	<i>învinsei</i>	<i>învincs</i>
<i>linge</i>	<i>ling</i>	<i>linsei</i>	<i>lins</i>
<i>merge</i>	<i>merg</i>	<i>mersei</i>	<i>mers</i>
<i>mulge</i>	<i>mulg</i>	<i>mulsei</i>	<i>mulș</i>
<i>ninge</i>	<i>ninge (III sg.)</i>	<i>ninse (III sg.)</i>	<i>nins</i>
<i>pătrunde</i>	<i>pătrund</i>	<i>pătrunsei</i>	<i>pătruns</i>
<i>prinde</i>	<i>prind</i>	<i>prinsei</i>	<i>prins</i>
<i>pune</i>	<i>pun</i>	<i>pusei</i>	<i>pus</i>
<i>purcede</i>	<i>purced</i>	<i>purcesei</i>	<i>purces</i>
<i>rade</i>	<i>rade</i>	<i>răsei</i>	<i>ras</i>
<i>rămîne(a)</i>	<i>rămîn</i>	<i>rămăsei</i>	<i>rămas</i>
<i>răspunde</i>	<i>răspund</i>	<i>răspunsei</i>	<i>răspuns</i>
<i>reduce</i>	<i>reduc</i>	<i>redusei</i>	<i>reduc</i>
<i>respinge</i>	<i>resping</i>	<i>respinsei</i>	<i>respins</i>
<i>retrage</i>	<i>retrag</i>	<i>retrăsei</i>	<i>retras</i>
<i>ride</i>	<i>rid</i>	<i>rîsei</i>	<i>rîș</i>
<i>roade</i>	<i>rod</i>	<i>rosei</i>	<i>ros</i>
<i>scoate</i>	<i>scot</i>	<i>scosei</i>	<i>scos</i>
<i>scrie</i>	<i>scriu</i>	<i>scrisei</i>	<i>scris</i>
<i>scurge</i>	<i>scurg</i>	<i>scursei</i>	<i>scurs</i>
<i>spune</i>	<i>spun</i>	<i>spusci</i>	<i>spus</i>
<i>stringe</i>	<i>string</i>	<i>strînsei</i>	<i>strîns</i>
<i>șterge</i>	<i>șterg</i>	<i>ștersei</i>	<i>șters</i>
<i>toarce</i>	<i>torc</i>	<i>torsei</i>	<i>tors</i>
<i>tinde</i>	<i>tind</i>	<i>tinsei</i>	<i>tins</i>
<i>trage</i>	<i>trag</i>	<i>trăsei</i>	<i>tras</i>
<i>tunde</i>	<i>tund</i>	<i>tunsei</i>	<i>tuns</i>
<i>ucide</i>	<i>ucid</i>	<i>ucisei</i>	<i>ucis</i>
<i>unge</i>	<i>ung</i>	<i>unsei</i>	<i>uns</i>
<i>zice</i>	<i>zic</i>	<i>zisei</i>	<i>zis</i>

Verbe sigmatice incomplete cu *-s-* la perfectul simplu și cu *-t-* la participiu

1	2	3	4
<i>coace</i>	<i>coc</i>	<i>copsei</i>	<i>copt</i>
<i>frige</i>	<i>frig</i>	<i>fripsei</i>	<i>fript</i>
<i>fierbe</i>	<i>fierb</i>	<i>fiersei</i>	<i>fiert</i>
<i>frînge</i>	<i>frîng</i>	<i>frînsei</i>	<i>frînt</i>
<i>înfige</i>	<i>înfig</i>	<i>înfiptei</i>	<i>înfipt</i>
<i>înfrînge</i>	<i>înfrîng</i>	<i>înfrînsei</i>	<i>înfrînt</i>
<i>întrerupe</i>	<i>întrerup</i>	<i>întrerupsei</i>	<i>întrerupt</i>
<i>rupe</i>	<i>rup</i>	<i>rupsei</i>	<i>rupt</i>
<i>sparge</i>	<i>sparg</i>	<i>spărsei</i>	<i>spart</i>
<i>suge</i>	<i>sug</i>	<i>supsei</i>	<i>supt</i>

Verbul *rage* are formele de bază: *rage-rag-răgii-răgit* care se explică prin aceea că fiind rar întrebuințat la toate persoanele și timpurile, formele cu *-s(a)-* la care ne-am fi așteptat l-ar fi făcut să se confunde cu *rade*, întrebuințat mult mai des.

Sintaxa înseamnă îmbinarea cuvintelor în enunțuri (propoziții și fraze). Partea gramaticii în care se cercetează și se stabilesc regulile de îmbinare a cuvintelor și regulile de îmbinare a propozițiilor în fraze, se numește de asemenea sintaxă.

Îmbinarea cuvintelor se poate urmări pe părți de vorbire, arătându-se, de ex., cum se petrec lucrurile cu substantivul, cu adjectivul, cu pronumele, cu verbul ș.a.m.d. Se vede astfel foarte repede că nu toate părțile de vorbire au aceeași putere de combinare. Verbul, de exemplu, nu se combină niciodată, ca verb, cu articolul și nici cu adjectivul, interjecția stă totdeauna deoparte, ca și cum ar fi independentă. Pronumele nu se asociază în același lanț cu substantivul, căci rolul său principal este tocmai de a înlocui substantivul. Dacă totuși, unele pronume, cele demonstrative, posesive și altele, afară de pronumele personale, determină un substantiv, atunci ele își pierd automat calitatea și devin adjective (chiar dacă le spunem adjective pronominale!). Și adjectivul propriu-zis trece automat în altă clasă de îndată ce lămurește un verb. Atunci el se schimbă în adverb, de cele mai multe ori fără să-și modifice forma, cu excepția cazurilor când avem o formă specială numai de adverb, terminată de ex., în sufixul *-ește* ca în *frățește*.

Un substantiv pare că se combină foarte ușor cu alt substantiv, dar rareori poate s-o facă fără ajutorul altor părți de vorbire. Dacă luăm oarecum la întâmplare două substantive, *enciclopedie* și *lectură*, spre a le lega între ele, observăm că este nevoie fie de articol: o *enciclopedie a lecturii*, fie de o prepoziție: *lectură de enciclopedie*, *enciclopedie de lectură* etc. Rareori, două substantive se asociază fără ajutorul altor părți de vorbire. Când avem *program-cadru* sau *cal-putere* de ex., combinațiile de acest fel formează câte o singură unitate, un cuvânt compus, tot substantiv.

Schimbarea calității unor părți de vorbire când se îmbină cu altele se datorează, cum se vede, faptului că ele îndeplinesc anumite funcții. Astfel orice adjectiv pronominal are funcția de atribut și nu poate avea alta, în timp ce un adjectiv care lămurește verbul nu numai că se schimbă automat în adverb, ci devine obligatoriu și complement circumstanțial, pentru că acesta este rolul lui de bază. Sintaxa părților de vorbire duce deci, vrînd-nevrînd, la sintaxa propoziției.

Propoziția este o unitate încheiată. Ea trebuie să aibă un predicat și-l are chiar când nu este exprimat. O persoană căreia i s-a făcut rău dintr-o dată rostește un singur cuvânt: *Apă!* iar cei din jur știu că el înseamnă: *Dați-mi apă!* deci că el reprezintă o propoziție concentrată. Dacă unul din cei de față spune: *Repede, apă!* aceasta poate însemna sau *Aduceți repede apă!* sau *Dați-i repede apă!* deci cele două cuvinte *Repede, apă!* sînt o propoziție, cu toate că predicatul ei nu a fost spus. Când cercetăm și mai atent propoziția *Apă!*, descoperim că, așa cum a fost gândită, ea are și subiect. El este *voi* cuprins în *dați-(mi)*. Ar fi fost însă *tu*, dacă pe *Apă!* l-am fi echivalat cu *Dă-mi apă!* sau *eu*, dacă am fi pornit de la vorbitor; (eu vreau) *Apă!*

Propoziția-bază are deci predicat și subiect. Acesta sînt părțile ei principale. Dar o propoziție poate avea și atribute; poate avea unul sau mai multe obiecte (complemente) directe sau complemente circumstanțiale. Ele sînt părți secundare.

Propoziția cu părțile ei principale și cu cele secundare este prima mare unitate din centrul sintaxei.

Fraza nu reprezintă în ultimă analiză decît o îmbinare de propoziții. Este, la rîndul ei, tot o unitate încheiată, dar, firește, cu cel puțin două predicate. Și ea are părți principale și părți secundare, dar acestea sînt totdeauna propoziții. Propozițiile secundare depind totdeauna de altele, fie principale, fie secundare. Ele sînt așadar dependente deci și subordonate. Propozițiile principale ori secundare de care depind subordonatele se numesc regente. Propozițiile secundare, subordonate, pot să dețină oricare dintre funcțiile părților secundare din propoziție, ceea ce este ușor de înțeles, căci un atribut cu predicat devine propoziție atributivă,

un obiect direct sau indirect cu predicat devine propoziție completivă (obiectivă) directă, indirectă ș.a.m.d.

Față de structura propoziției, fraza prezintă două deosebiri mari:

1) conține uneori propoziții subiective și propoziții predicative, care sînt însă dependente, secundare și subordonate, deși subiectul și predicatul au rolul de părți principale în propoziție;

2) poate avea două subordonate, propoziția concesivă și propoziția condițională, cărora nu le corespund în propoziție componente de același fel.

Fraza cu toate tipurile de propoziții amintite este a doua mare unitate care stă în centrul sintaxei.

Subiectul și propoziția subiect sau subiectivă Subiectul este un substantiv ori un echivalent al substantivului pentru care se alcătuiește propoziția. El stă în nominativ, de ex.: *Apmere a trăit la sfîrșitul secolului al XVIII-lea și începutul secolului al XIX-lea. El a descoperit unitatea de măsurat intensitatea curentului electric.*

Se consideră că subiectul se află în nominativ și atunci cînd este exprimat printr-un infinitiv în formă scurtă: *A cînta la vioară îi făcea prietenului meu o mare plăcere*, unde infinitivul scurt înlocuiește fie un substantiv verbal propriu-zis, *cîntatul*, fie *faptul de a cînta*.

Subiect neexprimat Pronumele personal nu se exprimă totdeauna cînd este subiect, fiind conținut în forma verbului. Astfel, în: *Vom face tot posibilul să vă sprijinim*, se vede dintr-odată că subiectul este *noi*; în *Dă-i și lui o bomboană!* e clar că subiectul este *tu*. Cînd însă nu reiese limpede persoana sau numărul, ca atunci cînd este *el, ea, ei, ele*, pronumele subiect e bine să fie exprimat, *el mi-a spus asta*, fiind altceva decît *ea mi-a spus asta*.

Subiectul poate fi neexprimat și în alte cazuri, de ex. în proverbul *Pe cine nu lași să moară, nu te lași să trăiești*, predicatul părții a doua (*nu te*) *lași* nu are subiect exprimat, dar el este gîdit, fiind *acela* (*cel pe care nu-l lași să moară*). La fel se petrec lucrurile și în zicala *Prostului nu-i stă bine dacă nu e și fudul*, unde subiectul este subînțeles după *dacă*: *dacă* (*el = prostul*) *nu e și fudul*. Elipsă a subiectului avem în toate construcțiile asemănătoare, de ex. în *Cui nu-i place, să ne lase-n pace*, unde subiectul este (*acela*) *să ne lase în pace*.

Aceeași analiză se explică și la propoziții de felul următor: *Cine nu muncește, (acela) nu mănîncă; Ce ție nu-ți place, (aceea) altuia nu face; Ce vrea el, (aceea) se face; Ceea ce știi, (aceea) se știe*.

De fapt, tiparul acestor construcții seamănă cu cel popular: „cine zice, ăla e“, „cine zice „boule“, ăla e „bou“ etc.

Cu oarecare dificultate se descoperă subiectul în propoziții cum sînt următoarele: *Călătorului îi șade bine cu drumul; Îți stă bine cu beretă. Nu-i stă rău cu ochelari*.

În prima, subiectul nu poate fi decît o propoziție (cea subliniată în continuare): *Călătorului îi șade bine* (să se ocupe) *cu drumul*. În celelalte, el este sau faptul că (*te*) *porți cu beretă, cu ochelari* etc. sau, acolo unde se potrivește mai bine: *împodobirea cu...*

Subiect inclus Cînd propoziția are ca subiect unul dintre pronumele personale *eu, noi, tu, voi, dumneavoastră*, subiectul poate să nu fie exprimat printr-unul dintre pronumele de mai sus. Îl recunoaștem însă după forma verbului. Unui asemenea subiect i se spune *inclus*, adică „închis“, „încorporat“ în forma verbului.

Subiectul este *eu*: *Ascult cu plăcere sonate, Merg adesea la teatru; De mult studiez viața albinelor; Am fost în ultima vreme ceva cam răcit*.

Subiectul este noi: Uneori jucăm și tenis; Vom fi punctuali la întâlnire; Aflaserăm metoda de calcul diferențial; Ne-am întâlnit în luna mai; Cîntăm în corul școlii noastre.

Subiectul este tu: Telefonezi la acest număr; În privința artei, cunoști părerea mea; Nu vrei un sirop de zmeură?; Ești sănătos și fii binevenit.

Subiectul este voi: Chemați-i după masă; Cît rămîneți la mare? Dacă ați fost solicitați în scris, răspundeți tot în scris; Poftiți la masă!

Subiectul este dumneavoastră: Propoziția se construiește ca și cea cu voi ca subiect inclus. Singura deosebire apare la predicatul nominal, unde numele predicativ pentru dumneavoastră cînd acesta este la singular trebuie să fie tot la singular: Dacă ați fost solicitat (invitat, poftit etc.) în scris, răspundeți tot în scris.

Propoziția subiect sau subiectivă Este o secundară subordonată.

Pentru ca o propoziție să fie subiect, este necesar ca regenta ei să nu aibă subiect, nici exprimat, nici subînțeles, chiar și atunci cînd subiectul este posibil dar nu apare în fapt, de ex.: *Ți s-a părut* că s-a supărat. În propoziția regentă *ți s-a părut* există o persoană interesată *tu*, dar *ți* care o sugerează nu este subiect. Faptul că în *ți s-a părut* nu este nici un subiect se poate controla și punînd în locul lui *ți* pe *mi*: *mi s-a părut* că, pe *i*: *i s-a părut* că sau pe *vi*: *vi s-a părut* că etc. și predicatul *s-a părut* nu se schimbă. În *I s-a cerut de doctor* să umble mai mult pe jos. Propoziția subliniată este tot subiect, deși în regenta ei cuvintele *de doctor* spun de la cine vine cererea. Dar, lăsînd la o parte faptul că *de doctor* este un complement de agent exprimat prin acuzativ cu prepoziție, dacă înlocuim pe *de doctor* cu pluralul, predicatul nu se schimbă: *I s-a cerut de doctori* să...

Dat fiind că propozițiile de tipul *Cine nu muncește, nu mănîncă; Ce ție nu-ți place, altuia nu-i face* nu corespund condițiilor de mai sus, nu le mai putem considera subiective.

Există două tipuri de subiective propriu-zise:

1) Sînt subiective subordonatele unor expresii ca următoarele: *este* sau *e + adevărat, bine, clar, corect, frumos, formidabil, grozav, groaznic, important, limpede, monstruos, minunat, oribil, posibil, imposibil, cu putință, cu neputință, rău, remarcabil, splendid, ridicol, util, inutil, urît, verosimil* etc., de ex.:

Regentă	subiectivă	Regentă	subiectivă
E (ste)	<i>că știi acest lucru.</i>	E (ste)	<i>să fi aflat.</i>
frumos	<i>să ningă liniștit.</i>	verosimil	<i>(ca el) să fi venit.</i>
	<i>unde ai fost?</i>		<i>ce-mi spui?</i>
	<i>dacă îmi spui.</i>		<i>dacă pricepi și tu.</i>
	<i>deși nu crezi.</i>		<i>cînd crezi.</i>
	<i>chiar dacă te-ndoiești.</i>		<i>deși nu crezi.</i>
	<i>ca măcar acum să mărturisești.</i>		

2) Sînt subiective și subordonatele unor expresii ca: *se afirmă, se află, se aude, se cere, se crede, se cuvine, se înțelege, se pretinde, se spune, se susține, se vede, se zice* etc., de ex.:

Regentă	subiectivă
Se vede (se vedea, s-a văzut, se va vedea etc.)	<i>că doarme; dacă știe; unde sînt cărțile; cînd înfloresc salcîmii; încotro bate vîntul; cine s-a supărat; cît ai lucrat</i>

Subordonarea Este legarea unei părți secundare de propoziție de cuvântul pe care-l lămurește sau a unei propoziții secundare de regenta ei.

Subordonarea este de două feluri: **directă** și **mijlocită**. Este directă când partea secundară de propoziție sau propoziția secundară o legăm de cuvântul regent sau de propoziția regentă *fără* prepoziții sau locuțiuni prepoziționale, *fără* conjuncții sau locuțiuni conjuncționale. Este mijlocită când subordonarea este făcută *cu ajutorul* prepozițiilor și locuțiunilor prepoziționale, a conjuncțiilor și locuțiunilor conjuncționale. Astfel, atributul adjectival *roșu* din construcția (un) *automobil roșu* este subordonat direct cuvântului regent *automobil*, pe când în *automobil de turism* atributul substantival *de turism* este subordonat cuvântului regent *automobil* cu ajutorul prepoziției *de*.

Obiectul (complementul) direct *apă* din *bea apă* este subordonat direct lui *bea*, pe când obiectul (complementul) indirect cu *înghițituri mari* din *bea (apă) cu înghițituri mari* este subordonat prin mijlocirea prepoziției *cu*.

În propoziția *A luat caietul de fizică*, în loc de *cel de română*, complementul indirect *cel de română* este subordonat prin locuțiunea prepozițională *în loc de*.

Locuțiunile prepoziționale cel mai des folosite sînt: *în loc de*, *față de*, *în fața*, *din partea*, *în urma*, *din cauză de*, *în afara* etc.

Propoziția secundară se leagă de regenta ei totdeauna cu ajutorul conjuncțiilor, adverbilor, al pronumelor relative, precum și cu ajutorul locuțiunilor. Astfel, *să citească* din fraza *Copilul abia știa să citească* este legată de regenta ei prin *să*, care este nu numai semnul conjunctivului, ci și conjuncție de subordonare. Tot astfel, propoziția *unde am hotărît* din fraza *Ne întâlnim unde am hotărît* este legată de regenta ei prin adverbul *unde*, care îndeplinește aici și rolul de conjuncție. În fraza *Omul care se străduiește, reușește*, propoziția atributivă *care se străduiește* este legată de regentă prin pronumele relativ *care*, pronume avînd și rol de conjuncție subordonatoare.

Dintre locuțiuni cu rol de conjuncție, cele mai des întîlnite sînt: *în timp ce*, *pe cînd*, *din cauză că*, *după cum* etc.

Substantivul Este numele a ceva sau al cuiva, de ex. *alamă*, *București*, *ceas*, *cal*, *curaj*, *Ion*, *muncă*, *Maria*, *repetiție*, *riu*, *student*, *varză*, *zel* etc.

De obicei, este format dintr-un singur cuvînt. Sînt însă și substantive compuse din două, /trei sau mai multe cuvinte, ca: *apă tare*, *Bucureștii Noi*, *floarea-soarelui*, *gura-leului*, *Valea Largă*, *sare de lămîie*, *Bolintinul din Vale*, *nu-mă-uita* etc.

Echivalentele substantivului

Și alte cuvinte, grupuri de cuvinte sau chiar propoziții întregi îndeplinesc adesea rolul de substantiv. Pe acestea le numim echivalentele substantivului. Ele sînt:

1) Pronumele: *Ea studiază medicina*. (*Ea* = o persoană feminină: *Ana*, *Maria* etc.), *Te-a căutat cineva* (*Cineva* = o persoană); *Ce ți-am povestit, rămîne între noi*. (*Ce* = poveste; *noi* = persoanele în cauză).

2) Adjectivul: *Erau niște răi și niște leneși*.

3) Numeralul: *Sute și sute de boabe le împrăștie vîntul*.

4) Verbul: *A greși este omeneste*. (*Faptul de a greși*); *Fotografiatul interzis!* (*Faptul de a fotografia*); *Ieșirea prin ușa a doua!* (*Ieșirea* = locul de ieșire).

Adverbul, articolul, prepoziția, conjuncția și interjecția îndeplinesc și ele rolul de substantive, dar numai întîmplător.

Cînd avem, de ex., propoziții ca: *Mai este un cuvînt de comparație*, mai ține locul unui substantiv; la fel *al* dintr-o propoziție ca: din „*Al tău*” este articol sau

ca *deasupra* din: *Deasupra se folosește și ca adverb ș.a.m.d. Mai, al, deasupra* sint un fel de citate. Se întâmplă însă ca unele să devină într-adevăr substantiv, de ex. *ofuri* (din *of!*). (Vezi și articolul.)

5) Un citat: „Niște răi și niște fameni“ este din *Scrisoarea III*; „Opera deschisă“ este o formulă a poeziei moderne.

6) O propoziție întreagă: *Ce ție nu-ți place, altuia nu face*; Ideea era să se găsească o soluție acceptabilă pentru toată lumea; Nu mai știa încotro merge, își dădea seama cu cine are de-a face.

Felurile substantivului După conținutul lor general, substantivele se pot grupa în patru categorii: 1) comune; 2) proprii; 3) abstracte; 4) colective.

Substantivul comun este, numele pe care-l dăm oricărui obiect dintr-o mulțime sau dintr-o clasă de obiecte de același fel.

Substantivul (sau numele) propriu este numele unui obiect (lucru, ființă) particular. Unele nume proprii se pot folosi ca substantive comune și invers. De ex.:

Odissea (nume propriu) este una din marile opere literare ale antichității, dar și: *Călătoria a fost o adevărată odisee* (substantiv comun); *Nu mai fumează Carpați, nici Bucegi, nici Snagov* (nume proprii cu rol de substantiv comun), *nici un fel de țigări*.

Dimpotrivă, în propozițiile de mai jos, unele substantive au devenit din comune, proprii: *Satul se numește Izvoarele*; *Pe băiat îl cheamă Mielu, pe fată Floarea*. Ca *Izvoarele*, *Mielu* și *Floarea* sint multe substantive comune devenite nume de locuri sau de persoane, de ex.: *Berbecaru, Curelaru, Dulgheru, Fintinele, Economu, Geambașu, Mătăsari, Moraru, Olaru, Popa, Piscul, Rotaru, Șerbu, Temelie, Vărzaru* etc.

Între substantivele comune și cele proprii se fac numeroase treceri, cu deosebire de la cele comune la cele proprii. Odată cu aceste treceri, substantivele comune își schimbă comportarea gramaticală, căci spunem, de ex.: *haina lui Curelaru*, dar *haina curelarului*.

Substantive abstracte sint:

a) nume de însușiri, calități, defecte: *agerime, bunătate, fățarnicie, frumusețe, lene, mărînimie, nerozie, prostie, răutate, urîțenie, vanitate, viclenie* etc.;

b) nume de stări, de situații: *amorțeală, bucurie, fericire, plictiseală, sănătate, ură, boierie, robie, ticăloșie, plăcere, rădăcire, trai, veghe* etc.;

c) nume de acțiuni: *apărare, comportare, fugă, înrăutățire, răcire, rădăcire, mers, plîns, adăpat, cusut* etc.

Substantivele abstracte se deosebesc de celelalte categorii de substantive prin faptul că denumesc obiecte care, de obicei, nu se numără. Cînd de la un substantiv abstract avem totuși plural, acesta capătă de multe ori înțeles concret. Să se compare *bunătate* cu *bunătăți*, *prostie* cu *prostii*, *viclenie* cu *viclenii* etc.

Substantivele colective denumesc totalități sau grupuri de obiecte (lucruri, ființe, persoane) ca: *ceată, ciurdă, grup, grupă, stol, turmă* etc.; *argățime, argintărie, călărime, majoritate, minoritate, mulțime, muncitorime, omenire, brădet, cuconet, făget, tineret, aluniș, mărăciniș, porumbiște* etc.

Propoziții cu rol de substantiv

Rolul substantivului în propoziție a fost discutat la cazurile gramaticale. În frază, el poate să fie echivalent de o întreagă propoziție de ex.: *Cine sapă groapa altuia, cade însuși în ea*; *Ce ție nu-ți place, altuia nu face*. Propoziția *cine sapă groapa altuia* este un echivalent pentru un substantiv pe care nu-l avem exact cu acest înțeles în limba română. El ar trebui să însemne „săpător de groapă“. A doua propoziție, *ce ție nu-ți place*,

am putea s-o echivalăm cu substantivele *neplăcutul*, *neplăcerca*, dar aceste cuvinte nu spun chiar același lucru.

Propozițiile echivalente cu un substantiv au așadar rostul de a dezvolta și a preciza o idee, nuanțând astfel gândirea.

1) Pot fi echivalente ale substantivului propoziții care înlocuiesc un dativ: *Spuneți oricui vă întreabă că m-am însănătoșit;*

2) un acuzativ: *Să-i comunicați imediat cine a venit;*

3) un acuzativ cu prepoziție: *Ceasul ăsta a fost stricat de cine știu eu!;*

4) un nume predicativ substantiv, și el, cum se știe, în nominativ.

Propozițiile având funcții echivalente cu substantivul sint așadar subiectivele, predicativele în care numele predicativ a fost un substantiv, obiectivele (completivele) directe, obiectivele (completivele) indirecte, completivele de agent. Pentru amănunte, vezi: **predicatul**, **subiectul**, **atributul**, **obiectul direct**, **obiectul indirect**, **completiva de agent**, **numele predicativ**.

Sufixul Este o particulă care se adaugă la sfârșitul radicalului spre a exprima genul la adjective și la cuvintele care au rol de adjective, iar la verbe modul și timpul. Acestui sufix i se dă numele de sufix **gramatical**. Particulei care se adaugă la sfârșitul radicalului spre a forma un cuvânt nou i se dă numele de sufix **lexical**.

Sufixele gramaticale servesc la:

1) **formare genului:**

-ă: *mîndră*, feminin din *mîndru*; *frumoasă*, feminin din *frumos*; *aprinsă*, feminin din *aprins* etc.

-a: *greă*, feminin din *greu*; *mea*, feminin din *meu*; *ta*, femininul din *ta* etc.

-e: *vie*, feminin din *viu*; *vioaie*, feminin din *vioi*; *roșie*, feminin din *roșu* etc.

2) **formarea modului la verbe:**

pentru infinitiv:

-a la verbe ca *aduna*, *veghea*, *apropia* etc.

-ea la verbe ca *durea*, *încăpea*, *putea* etc.

-e la verbe ca *merge*, *trece*, *scrie*, *spune* etc.

-i, *i* (după *r*) la verbe ca *albi*, *bănuî*, *amăgi*, *urî*, *doborî* etc.

-t pentru participiile verbelor asigmatice:

-t *apărat*, *desperecheat*, *vegheat*, *întîrziat*, *avut*, *băut*, *căzut* etc.

și pentru unele verbe sigmatice:

copt, *fript*, *fiert* etc.

-s pentru majoritatea verbelor sigmatice:

ars, *mers*, *plîns*

pentru imperativ; apare la persoana a II-a plural:

-a *cînta(ți)* și la forma negativă a acestui mod, la persoana a II-a singular: *(nu) cînt-a*.

3) **formarea timpurilor la verbe:**

-ă alternînd cu -a pentru prezent la verbele cu radicalul terminat în consoană: *(el) adună*, *(voi) adunați* și cu -e la verbele cu radicalul în -che, -chi (*veghea*, *înceia*); la verbele cu radicalul în -i: *apropia*, ca și la cele al căror radical terminat în consoană are după consoană un -e, un -ea sau un -i: *merge*, *trece* (*să meargă*, *să treacă*), *plăcea* (*place*, *să placă*) *acoperi* (*acoperă*, *să acopere*); la verbele cu radicalul în consoană urmată de *i* ea *vîri* (*vîră*, *să vîre*);

-a pentru imperfectul tuturor verbelor: *adunam*, *vegheați*, *apropia*, *mergeați*, *plăceam*, *vîrați* etc.

-a- pentru perfectul simplu la verbele cu infinitivul terminat în -a, ia, — chea sau -ghea: (tu) *adăugași, încheiași, vegheași, ingenuncheași* etc.

-u- la toate verbele cu infinitivul în -ea și la verbele asigmatice cu infinitivul în -e: (tu) *plăcuși, băuși, trecuși* etc.

-i- la verbele cu infinitivul în -i: (tu) *acoperiși, fugiși, auziși*; sufixul de perfect simplu -i de la această categorie de verbe trece în -î, la verbele cu infinitivul în -î: (tu) *doborîși, vîriși* etc.

-s(e) la toate verbele sigmatice: (tu) *merseși, fripseși, spuseși* etc.

-s(e) pentru mai mult ca perfect la toate tipurile de verbe: (tu) *adăugaseși, (el) adăugase; (tu) încheiasseși, (el) încheiasc, (tu) vegheaseși, (el) veghease; (tu) plăcuseși, (el) plăcuse; (tu) trecuseși, (el) trecuse; (tu) auziseși, (el) auzise; (tu) merseseși, (el) mersese; (tu) doborîseși, (el) doborîse* etc.

Perfectul simplu și mai mult ca perfectul au, după cum se vede, un sufix al perfectului — indiferent care perfect — simplu sau compus — iar mai mult ca perfectul adaugă la acest sufix pe al său propriu. Sufixul general pentru perfect se regăsește și la participiu, de ex.: *adăugat, trecut, fugit, doborît, mers, plîns* (la unele verbe sigmatice).

Sufixe lexicale, fiind numeroase și variate, ne rezumăm la câteva exemple mai semnificative:

-ă care formează derivate de la masculine; *copilă* de la *copil*, *fecioară* de la *fecior*, *elevă* de la *elev*, *ucnică* de la *ucenic* etc.

-esc care formează adjectivele de la substantive: *bărbătesc*, de la *bărbați*, *fecioresc*, de la *fecior*, *școlăresc*, de la *școlar* etc. Combinat cu sufixul anterior, devine -ească și indică femininul: *bărbătească, feciorească, școlărească* etc.

-iță care formează diminutive multe și diferite: *copiliță, fecioriță, școlăriță, Ioniță* de la *Ion*, *Mihăiță, Gheorghiiță* etc. O particularitate a acestui sufix este forma sa pentru numele proprii de persoană feminină, -ița: *Marița* de la *Maria*, *Gheorghiița* de la *Gheorghe*, *Sevastița* de la *Sevasta* etc.

Sufixe cu valoare dublă Un sufix cum este -ă, din *copilă, fecioară, elevă* etc. îndeplinește în același timp două funcții: transformă un substantiv în altul și-i indică și genul gramatical; același lucru îl fac și celelalte sufixe de mai sus.

La verbe, adesea sufixele îndeplinesc de asemenea două funcții. Astfel, la prezentul indicativului, sufixul caracteristic acestui timp se stabilește după persoana I și a doua plural: *adunăm, adunați* sufixul fiind *a/ă*, dar la persoana a III-a singular, -ă (*adună*) este și sufix și desinență de persoană, pe cînd la persoana I și a II-a plural, desinențele sînt -m: *adunăm*, respectiv -ți: *adunați*.

Sufixul zero (ø) Potrivit cu cele spuse mai înainte, schema ideală a structurii unui cuvînt care are flexiune este: radical + sufix + desinență (R + S + D). De multe ori însă sufixul este absent, de exemplu la persoana I a multor verbe: (eu) *adun, ascult, văd, merg* etc. În asemenea structuri, se consideră că sufixul absent este zero, deci schematic: (eu) *adun + ø, (eu) ascult + ø* etc.

Sufixul este zero și la substantivele și adjectivele terminate în consoană: *aparat, bun, dulap, galben, pas, sac*.

Supinul Este modul care arată că acțiunea verbului reprezintă scopul, mai rar cauza unei acțiuni. El nu are număr, nici persoană și e obligatoriu precedat de prepoziții. De ex.: *Mai aveți mult de mers* (= să mergeți); *S-au pus pe mîncat și pe lăut* (= să mînce și să bea); *Să vă spună el limpede ce este de făcut* (= ce să se facă); *Îl dureau falcile de ris* (= din cauza risului; din cauză că risese).

Funcțiile supinului în propoziție

Supinul poate fi:

1) atribut pentru ideea generală de scop, ca și un substantiv cu prepoziție, de ex.: *apă de băut; carte de citit; gumă de șters; lame de bărbierit; pastă de lipit; praf de strănutat; ulei de gătit; vacă de muls* etc.

În astfel de construcții, supinul poate avea completări, de ex.: *forme de copt (prăjituri, cozonaci); ulei de uns (ceasornice, motoare); sită de cernut (făină), mașină de tocat (carne)* etc.

2) complement de scop al unor adjective ca *bun, frumos, plăcut*; de ex.: *ogoare bune de semănat, flori frumoase de privit (de pus în vase), stofă plăcută la pipăit* etc.

În expresii ca *sarcini ușor de executat, lucruri greu de spus, situații dificil de rezolvat* etc., supinul nu este atribut, căci adverbele *ușor, greu, dificil* sînt completări ale supinului, adică: *sarcini de executat ușor* (care se execută ușor), *lucruri de spus greu* (care se spun greu) etc.

3) complement indirect ce arată relația în formule ca: *de ascultat; de povestit... am povestit, de încăpățînat... este (era etc.) încăpățînat* etc. unde are înțelesul „în ceea ce privește” ... „cît privește” ... ascultarea, povestirea, faptul de a povesti, încăpățînarea etc.

Timpul gramatical Depinde de momentul vorbirii, nefiind tot una cu timpul din calendar. Astfel *A venit (pe la tine)* nu spune prin el însuși dacă acțiunea e de acum, de acum o săptămână, de o lună sau chiar mai demult. El arată doar că atunci când se spune *a venit* faptul este încheiat. În *Veneam (pe la tine)*, acțiunea se îndeplinea fie alături de alta: *Veneam (pe la tine când eram prieteni)*, fie se repeta, câteodată paralel cu alta, *Veneam (pe la tine joia după amiază)*.

Timpul gramatical are trei mari dimensiuni: **prezent, trecut, viitor**.

Prezentul Afară de participiu și suspin, toate modurile au prezent.

Trecutul are patru diviziuni, dar numai la indicativ: *imperfectul* sau trecutul neterminat; *perfectul* sau trecutul terminat, cu două forme: perfect simplu și perfect compus; *mai-mult-ca-perfectul* sau trecutul terminat înaintea perfectului (simplu ori compus). Conjunctivul și condiționalul au numai un trecut, căruia îi spunem perfect. Imperativul și gerunziul nu au trecut.

Viitorul Există numai la indicativ și are două subdiviziuni: *simplu* sau *propriu-zis* și *anterior*, timp compus, care plasează acțiunea înaintea viitorului simplu.

Timpuri absolute și timpuri relative sau de relație

Timpurile care nu sînt

în legătură obligatorie cu altele, adică: prezentul, perfectul, viitorul, infinitivul (prezent), supinul și participiul sînt numite **absolute**. Celelalte, adică imperfectul, mai-mult-ca-perfectul, viitorul anterior, infinitivul (perfect) depinzînd de timpurile absolute sînt numite **relative sau de relație**.

Cînd spunem, de exemplu: *Cred că sînt bine înțeles*; *Vom face imediat un scurt experiment*, întrebuițăm un prezent și un viitor care nu se bazează pe alt timp pentru a arăta în ce împrejurări se petrece acțiunea din propozițiile de mai sus. Cînd spunem însă: *Ni se părea ușor*; *Se făcuseră descoperiri arheologice importante*, folosim timpuri puse în relație cu o acțiune exprimată sau subînțeleasă și ea la un timp gramatical: *Ni se părea ușor cînd* nu ne grăbeam (un imperfect cu un imperfect); *Se făcuseră descoperiri arheologice importante chiar înainte de a se fi terminat săpăturile* (un mai-mult-ca-perfect cu perfectul conjunctivului).

Timpurile de bază în conjugare

Flexiunca completă a unui verb — conjugarea lui — are la bază două teme, tema prezentului și tema perfectului. Tema prezentului se găsește la infinitiv (prezent), la prezentul indicativului, al conjunctivului și al imperativului. Tema perfectului se găsește la perfectul simplu, mai-mult-ca-perfectul indicativului, la participiu și la toate timpurile compuse în care intră participiul.

Cele două teme se recunosc practic la infinitiv (prezent), la indicativ prezent, la indicativ perfect (simplu) și la participiu. De aceea, pornind de la ele, se pot forma toate celelalte timpuri, cu foarte mici excepții.

De la **infinitiv prezent** se construiesc **imperfectul indicativului** și **prezentul condiționalului** care conține ca timp compus infinitivul însuși, precum și viitorul ca timp compus, de ex.:

prezentul infinitivului	imperfectul indicativului	prezentul condiționalului
a lupta	<i>luptam, luptai</i>	<i>aș lupta, ai lupta</i>
a apropia	<i>apropiam, apropiai</i>	<i>aș apropia, ai apropia</i>
a bea	<i>beam, beai</i>	<i>aș bea, ai bea</i>
a obține	<i>obțineam, obțineai</i>	<i>aș obține, ai obține</i>
a prinde	<i>prindeam, prindeai</i>	<i>aș prinde, ai prinde</i>
a sări	<i>săream, săreai</i>	<i>aș sări, ai sări</i>
a omori etc.	<i>omoram, omorai etc.</i>	<i>aș omori, ai omori etc.</i>

Gerunziul are la bază tema prezentului, dar verbele cu infinitivul terminat în consoana *d* + *ea* și *d* + *e* transformă pe *-d-* în *-z-*:

infinitiv prezent	gerunziu
ședea; cădea; vedea	<i>căzînd; văzînd; șezînd</i>
crede, decide, vinde	față de: <i>crezînd; decizînd, vînzînd</i>
brăzda, preda, răbda, audia.	<i>brăzdînd, predînd, răbdînd, audiînd.</i>

De la **prezentul indicativului** se construiesc **prezentul conjunctivului** și al **imperativului**:

prezentul indicativului	prezentul conjunctivului	prezentul imperativului
lupt, lupti apropiu, apropii intimidez, intimidezi	<i>să lupt, să lupti să apropiu, să apropii să intimidez, să inti- midezi</i>	<i>luptă! luptați! apropie! apropiați! intimidează! intimidați!</i>
beau, bei obțin, obții prind, prinzi săr, sări omor, omori etc.	<i>să beau, să bei să obțin, să obții să prind, să prinzi să săr, să sări să omor, să omori etc.</i>	<i>bea! beți! obține! obțineți! prinde! prindeți! sări! săriți! omoară! omoriți! etc.</i>

De la **perfectul simplu al indicativului** se construiește **mai-mult-ca-perfectul indicativului**:

perfectul simplu indicativ	mai-mult-ca-perfectul indicativ
luptai, luptași apropiai, apropiaseși intimidai, intimidaseși bău, băuseși obținui, obținuseși prinsei, prinseseși sării, săriseși omorii, omoriseși etc.	<i>luptasem, luptaseși apropiasem, apropiaseși intimidasem, intimidaseși băusem, băuseși obținusem, obținuseși prinsesem, prinseseși sărisem, săriseși omorîsem, omoriseși etc.</i>

De la **participiu** se formează pe de o parte **supinul**, iar pe de altă parte, **c u a j u t o r u l a u x i l i a r e l o r**, toate timpurile trecute compuse: **perfectul compus**, **perfectul conjunctivului**, **al condiționalului**, **viitorul anterior**, **infinitivul perfect**.

Topica părților de propoziție Locul în care se așază părțile în propoziție este liber în românește, cu foarte mici restricții. El depinde de felul propoziției, de legăturile necesare între părți și de dorința vorbitorilor de a pune în lumină acea parte a propoziției care li se pare lor că este mai potrivită pentru ce au de comunicat.

În propozițiile afirmative și în cele negative există însă o ordine de bază, numită adesea și ordine logică. Pe lângă ea, apare însă și o ordine derivată, numită adesea ordine afectivă sau expresivă. Aceasta din urmă este utilizată mai ales în poezie, unde trebuie respectate și prozodia și verifiția.

Ordinea de bază se prezintă astfel:

Subiect — predicat (SP) *Elevul studiază.*

Subiect — atribut — predicat (SAP): *Elevul conștiincios studiază.*

Subiect — atribut — predicat — obiect direct (SAPO): *Elevul conștiincios studiază literatura.*

Subiect — atribut — predicat — obiect direct — atribut (SAPOA): *Elevul conștiincios studiază literatura română.*

(Obiectul indirect ocupă fie același loc ca cel direct, fie, după împrejurări, cel mai important punct pentru idee, de ex.: *Elevul conștiincios dă studiului literaturii române importanța cuvenită*).

Subiect — atribut — predicat — obiect direct — circumstanțial (SAPOAC): *Elevul conștiincios studiază literatura română cu pasiune.*

Ordinea derivată se utilizează în propozițiile exclamative, în cele interogative în care avem un pronume interogativ și în cele dubitative, de ex.: *Cu ce să te răsplătesc pentru osteneală?* față de ordinea de bază dintr-o afirmativă cu aproximativ același înțeles: *(Eu) te răsplătesc cu ceva pentru osteneală.*

Ea apare și atunci când o anumită parte a propoziției ne interesează în mod deosebit și o punem în alt loc decât în acela de bază, subliniind-o în acest fel, de ex.:

„Și așa a trăit Ioan cel fără de moarte veacuri nenumărate“ (I. Creangă, *Ivan Turbincă*,

Unde se subliniază predicatul *a trăit*).

„Într-o republică, poporul nu ascultă decât de slujbași aleși chiar de dînsul.“ (N. Bălcescu) *Despre republică, despre popor și stăpînire*)

Aici se subliniază circumstanțialul *într-o republică*.

„De vânzare ți-e găinușa ceea, mări băiele?“ (I. Creangă, *Amintiri*)

Se subliniază numele predicativ *de vânzare*.

„Pe marginea pîraielor ghicite în văi, arini, în șiruri lungi, leagă coamă de coamă.“ (G. Galaction, *Bisericiuța din Răzoare*)

Se subliniază circumstanțialele puse înaintea predicatului.

„Înflorirea vieții mărunte se strecoară prin marginea aceasta de pădure, ca-n orice dimineață de vară.“ (M. Sadoveanu, *În pădurea Petrișorului*)

Se subliniază circumstanțialul de mod prin așezarea lui după cel de loc.

Topica propozițiilor în frază

În frază, propozițiile se înșiruie într-o ordine care trebuie să le facă să exprime împreună o idee unitară, și în același timp, să se facă legătura cu ce urmează. Expunerea scrisă sau vorbită a unor lucruri are un fir conducător când este bine alcătuită. Pentru a-l respecta, propozițiile din fraze trebuie așezate în așa fel, încît trecerea de la una la alta să se producă printr-o înlănțuire ușor de înțeles. În acest scop, o propoziție se poate pune la început, la mijloc sau la sfîrșit, după nevoile expunerii. De aici decurge prima regulă de topică

a frazei, potrivit căreia locul prepozițiilor într-o frază depinde de formularea ideilor dinaintea acelei fraze și de ceea ce dărim să spunem în continuare.

Această regulă cere ca o expunere să nu înceapă oricum, cu orice fel de frază, oricât ar fi ea de bine gândită și încheată. De exemplu, o povestire n-ar putea să se deschidă cu o frază ca:

„Mai poștească de acum și alți leneși în satul acela, dacă le dă mîna și-i ține cureaua.”
(I. Creangă, *Povestea unui om leneș*)

Regula de orientare de mai sus se completează cu reguli speciale care privesc unele coordonate și subordonate cu loc obligatoriu în frază.

În privința coordonatelor acestea sînt:

- 1) adversativă aflată după *ci*, *ci și* etc. nu se poate așeza pe primul loc;
- 2) conclusiva aflată după *deci*, *așadar*, *prin urmare* etc. nu se poate așeza pe primul loc.

În privința subordonatelor avem:

- 1) atributiva, urmează după cuvîntul la care se referă, de ex.:

„Acestea fură, după socotința noastră, pricinile care stinseră egalitatea străbună de drepturi și de stare în țările noastre și formară acea monstruozitate socială ca o țară întreagă să robească la cîțiva particulari.” (N. Bălcescu, *România sub Mihai-Voievod Viteazul*)

- 2) consecutive, stă totdeauna după prima parte a unei comparații, de ex.:

„Era o sloată nemaipomenită, ploaie, zăpadă, mazărică și vînt vrăjmaș de nu mai știa via cum să se întoarcă să poată răsufla.” (I.L. Caragiale, *În vreme de război*)

- 3) comparativa construită cu *decît* stă după prima parte a comparației. Cea construită cu ajutorul lui *cum* poate sta înaintea regentei sale mai ales cînd aceasta conține pe *așa*, perechea corelativă a lui *cum*.

Celelalte subordonate se înșiruie sau în ordinea în care se petrec diversele întîmplări înfățișate în frază, sau într-o ordine destinată să pună în lumină o idee particulară, de ex., în ordinea desfășurării evenimentelor:

„Baba atunci a ameșit de bucurie; moșneagul însă, gîndind că-i ucigă-l crucea, s-a spărie și, uimit, se uita prin bordei să vadă de unde a ieșit acel glas; dar nevăzînd pe nime, ș-a mai venit în sine.” (I. Creangă, *Povestea porcului*)

Așezarea propozițiilor care nu se supun unor reguli speciale Propoziția subiectivă care începe cu *cine* sau cu *ce* se întilnește mai ales înaintea regentei sale. Există însă și ordinea inversă, după cîm subiectiva care depinde de o expresie impersonală (*e bine*, *e rău*, *e frumos*, *e util* etc.), deși stă mai des după regentă, se poate așeza și înaintea acesteia.

În frazele cu intercalări este necesar să se țină seama de punctul în care s-a introdus intercalarea, pentru că ea produce uneori schimbări importante în ordinea propozițiilor și chiar a unor fragmente de propoziție, de ex.:

„În paradisul Evei, prin pădure / Ca și în vecii triști de mai tîrziu / Gura ta sfîntă, toți părinții știu, / Nu s-a deschis decît ca să ne înjure.” (T. Arghezi, *Psalm*)

În altă ordine am fi avut: *Toți părinții știu (că) gura ta sfîntă nu s-a deschis în paradisul Evei, prin pădure, ca și în vecii triști de mai tîrziu, decît ca să ne înjure.*

„Și mai ales, ajungînd a fi om învîțat după iscusința pe care o ai, după cît am aflat, să nu fi asupritor al sârmanilor cum sînt alții care au ieșit dintre noi și ne-au uitat după ce s-au hrănit cu pîne albă.” (M. Sadoveanu, *Nada florilor*)

„Și nu-mi pare rău că am fost amăgit de prieteni, fiindcă dacă nu se-ntîmpla ce s-a-ntîmplat, poate nu-mi scotea norocul în cale un străin așa de prețios ca dumneata.” (I.L. Caragiale, *Abu Hassan*)

Pentru efectele schimbărilor de topică, vezi inversiunea și hiperbatul.

Transformarea Este procedeul prin care facem ca o parte de propoziție să devină altă parte de propoziție sau chiar o propoziție întreagă. Tot prin transformare, o propoziție întreagă este restrinsă într-o parte de propoziție sau lărgită într-o frază, iar o frază concentrată într-o propoziție. (Vezi Contragerea.)

O idee poate fi spusă în mai multe feluri. Astfel, *Cerul este senin* înseamnă cam același lucru cu *Cerul este fără pic de nor* sau cu *Cerul nu este înourat*. În anumite situații, micile deosebiri pot fi trecute cu vederea; în alte situații, ele pot fi însă foarte importante. Una este, de exemplu, să afirmi despre cineva că *se culcă seara* devreme și alta că *se culcă* odată cu găinile! Transformarea are ca regulă generală păstrarea pe cât e cu putință a înțelesului părții pe care o supunem acestui procedeu.

Prin transformarea modului în care a fost gândită o propoziție, o parte de propoziție sau o frază, vorbitorul are posibilitatea de a înălțui mai bine ideile și a le organiza după împrejurările în care se află.

Transformări în interiorul propoziției

Avem:

1) Trecerea predicatului de la activ la pasiv. Prin schimbarea predicatului din activ în pasiv, subiectul lui devine complement de agent, iar vechiul obiect devine subiect, deci:

diateza activă			diateza pasivă		
subiect	predicat	obiect direct	subiect	predicat	complement de agent
<i>Ploaia</i>	<i>inundă</i>	<i>șoseaua.</i>	<i>Șoseaua</i>	<i>este inundată</i>	<i>de ploaie.</i>
<i>Lupii</i>	<i>nu vor mai minca</i>	<i>oi.</i>	<i>Oile</i>	<i>nu vor mai fi mincate</i>	<i>de lupi.</i>

2) Trecerea predicatului verbal în predicat nominal: *Toți iubim natura* devine *Toți sintem iubitori ai naturii*; *El pictează mai cu seamă flori* devine *El este mai cu seamă pictor de flori*.

Transformări între propoziții

Pot avea loc între:

1) O afirmativă în negativă (și invers). O afirmativă se transformă într-o negativă fără să-și schimbe înțelesul general numai atunci când afirmativa conține un superlativ, un comparativ sau un nume predicativ precedat de *fără* sau *lipsit de*, de ex.:

afirmativă		negativă
<i>Vasile este mai înalt decât Ion.</i>	devine	<i>Ion nu este la fel de înalt ca Vasile.</i>
<i>O carte costă mai mult decât un creion.</i>	devine	<i>Un creion nu costă cât o carte sau Un creion nu costă atât cât o carte sau Un creion nu costă la fel (așa) de mult ca o carte.</i>
<i>Dorința lui de a învăța este fără margini.</i>	devine	<i>Dorința lui de a învăța nu are margini.</i>

Când într-o propoziție afirmativă, *fără* nu se referă la (alt) predicat, transformarea se poate face numai dacă există o expresie care echivalează acea parte de propoziție; de ex.: *El înoată fără mâini* poate deveni *El înoată numai cu picioarele*.

2) O exclamativă în afirmativă (și invers)

exclamativa

Ce frumos *ați cântat!*
Minunată *privești!*
Ce *privești* minunată!

afirmativa

devine *Ați cântat* (foarte) frumos.
devin *Priveștea este* minunată.

Transformarea exclamativei în afirmativă este însoțită — ca și transformarea afirmativei în negativă — de o modificare de intonație. În propoziția exclamativă, intonația constă din pronunțarea mai susținută a părții de început a propoziției, cam în felul următor:

Ce frumos *ați cântat!* Minunată *privești!*

Rostirea mai insistentă privește uneori termenul pe care dorim să-l punem în valoare, de ex.:

frumos
Ce ↗ ↘ ați cântat!

Aspectele cel mai des întâlnite în transformările gramaticale sînt **expansiunea și contragerea**.

Tranzitivitate Calitatea verbelor de a impune sau nu o completare printr-un obiect direct poartă numele de tranzitivitate. Să se compare, din punct de vedere, verbele din construcțiile de mai jos:

<i>Uzina noastră</i> fabrică...	<i>Păsările</i> ciripesc.
<i>Acolo riul</i> face...	<i>Acolo riul</i> se domolește.
<i>Un prieten mi-a</i> schimbat...	<i>Unul dintre prietenii mei</i> adormise.
<i>Oamenii</i> fructifică...	<i>Motorul</i> nu pornește la rece.

Verbelor din coloana din stînga le trebuie o completare, pe cînd cele din coloana din dreapta nu au nevoie de ea. Verbele din coloana din stînga sînt **tranzitive**; cele din coloana din dreapta, neimpunînd completări prin acest obiect direct, sînt **intransitive**.

Tranzitivitatea este de fapt o funcție care se transmite în anumite condiții de la un verb la altul. De aceea, unele verbe pot să fie într-o situație tranzitive, iar în alta, intransitive. Astfel *a încolți* este intransitiv în: *a încolțit iarba*, dar tranzitiv în: *lupii au încolțit o biată căprioară*; *a orbi* este intransitiv în înțelesul de „a-și pierde vederea”, dar tranzitiv în înțelesul de „a contrazice pe cineva într-un lucru limpede”, de ex.: *doar n-o să mă orbești (tu pe mine) de la obraz!* „*A alerga* este intransitiv, dar în expresia *l-am alergat de i-a ieșit sufletul*, are funcție tranzitivă. Există și verbe cu tranzitivitate limitată, care apare mai ales cînd au un obiect direct intern, ca în: *a iernat o iarnă*, *a fugit o fugă*, *a dormit un somn bun* etc. (Vezi obiectul (complementul) direct.)

Verbe tranzitive cu două sau mai multe obiecte gramaticale Unele tranzitive se construiesc cu două sau mai multe obiecte gramaticale:

1) amîndouă obiecte directe: *Maria întrebase pe tata un lucru mărunt*; *Maestrul de sport a învățat pe elevii lui etica sportivă*; *Îl rog și eu o dată ceva*.

2) unul sau mai multe obiecte directe și unul sau mai multe obiecte indirecte: *Întîmplarea*, *Nichifor* a povestit-o *u n u i s ă t e a n*; *Gore* a mărturisit *s u r o r i i* *sale suferințele lui*; *Ceva m i* - a spus *el și m i e*.

False tranzitive Cîteva verbe de mișcare și de deplasare în spațiu se construiesc în așa fel, încît par a fi tranzitive, de ex.: *A alergat (a fugit, a căzut, a sărit etc.) cîțiva metri. A alerga* și celelalte par aici tranzitive, pentru că grupul de cuvinte *cîțiva metri* face impresia unui obiect direct. În realitate, el indică măsura, căci *metrii* nu pot fi alergați, fugiți etc., deci acest grup este un circumstanțial.

Tot astfel în *Au călătorit o bucată de drum alături, călători* nu s-a transformat în tranzitiv, căci *o bucată de drum* este circumstanțial, nu obiect direct.

Intranzitivitatea este situația în care se află verbul atunci cînd obiectul direct nu este exprimat și nici subînțeles, de ex.: *Elevul învață, Elevul știe* etc. În unele gramatici i se spune **verb absolut**.

Umorul Nu este o figură de stil propriu-zisă. El exprimă o stare de spirit care caută în realitatea înconjurătoare aspectele plăcute sau transformă în aspecte plăcute lucruri obișnuite și numai în cazuri mai rare, ca umor negru, caută lucrurile neobișnuite sau neplăcute. Dar în nici unul din cele două feluri de umor nu se simulează o laudă sau o critică la adresa cuiva spre a se sugera ideea opusă. Un exemplu simplu este reflexia lui Ivan din *Ivan Turbincă* de I. Creangă.

„Rai mi-a trebuit mie la vremea asta? Ia așa pățești dacă te strici cu dracul! aici la sărăcăciosul ăst de rai, vorba ceea: fală goală, traistă ușoară; zezi cu banii în pungă și duci dorul la toate.”

De asemenea, în versurile din *Bacilul lui Koch* de George Topirceanu:

„Savanții-l studiază făcând din el culturi, / Un fel de gelatină... un soi de răcături / Pe care stau microbii ca-n stnul lui Avram / Și se-nmulțesc acolo în voia lor... / Uitam! / El dragoste nu face. Cu omul în contrast, / Bacilul lui Koch este surprinzător de cast. / Dar cum se înmulțește atunci? Prin ce minune? / Prin sciziparitate sau prin diviziune: / Se rupe-nți în două... apoi se face-n patru... / Și-n nouă luni e-n stare să-ți umple acest teatru / Cu fii, nepoți, nepoate, și socri mari, și frați, / Și veri, și verișoare, și cuscari, și cumnați. / Că nici un fel de babă (de-a lor) n-ar fi în stare / Să-ți spună a cui este și cte neamuri are!”

De obicei umorul se combină cu ironia, ca în fragmentul din *Pseudokinegetikos* în care Al. Odobescu declară că nu năzuiește să ajungă vreodată mare vinător:

„Trebuie să renunț cu totul la așa falnice năzuiri, și chiar dacă deasa citire a cărții tale ar aprinde în mine un asemenea dor măreț, nevoia cere să-l potolesc îndată și să mă hotărâsc a rămînea și în viitor din ceata acelor cari, cînd văd cloșca pascînd boboci de rață pe malul bălții se miră.”

Ignoranța autorului în domeniul recunoașterii vinatului cu pene este, poate, simulată, dar nu ca să se creadă contrariul, cum s-ar fi întîmplat dacă ar fi spus-o în ironie. Totuși, pretinzînd că se miră cînd vede cloșca pascînd bobocii de rață, el se autoironizează, fiindcă toată lumea știe că rața domestică nu clocește; ouăle ei fiind puse de gospodine sub găinile căzute cloști care scot bobocii și umblă cu ei ca și cum ar fi puii lor.

Descriind în *Cănuță*, om sucit împrejurările nașterii lui Cănuță, I.L. Caragiale glumește pe seama nerăbdării copilului de a veni pe lume, ceea ce dă umor descrierii întîmplării, dar cînd spune că fătul „și-a pierdut răbdarea” și „s-a repezit așa, fără socoteală, în lume”, el pune ironic pe seama copilului o intenție imposibilă, căci nimeni nu se naște fiindcă își pierde răbdarea, și nici nu socotește în ce clipă să se „repeadă” în lume. Caragiale știe însă ce caracter „sucit” are Cănuță încă dinainte de a se fi născut:

„Tată-său a alergat cu brișca la moașa satului tocmai în margine. Moașa dormea: de abia sosise de la arendașul moșiei, unde fusese chef. A trebuit timp pînă s-o deștepte, pînă să se îmbrace femeia, pînă să se urce în brișcă. Copilul a așteptat cît a așteptat și pînă să-și piarză răbdarea mă-sa, care se văita cumplit, și-a pierdut-o el pe a lui și s-a repezit așa, fără socoteală, în lume, tocmai cînd se auzeau clopoșei de la brișca lui tată-său la scară.”

Un exemplu de umor negru avem în fragmentul următor din *Viața lui Ștefan cel Mare* de M. Sadoveanu, în opera căruia nu sînt însă prea multe cazuri de felul acesta. Dar cînd scrie:

„Iar casele localnicilor erau de lemn și cea mai frumoasă înfățișare a lor era cînd ardeau, ceea ce se întîmpla destul de des.”

Reiese clar că numai amărăciunea este aceea care îl determină să facă o asemenea afirmație.

Unitatea, coerența, expresivitatea în compuneri O compunere de orice fel este bine întocmită dacă are unitate.

Unitatea este rezultatul combinării unor amănunte de diverse categorii în jurul ideii de bază a lucrării, a firului ei conducător. Păstrarea acestui fir e totdeauna de dorit, dar devine din ce în ce mai grea, dacă nu vrem — cel mai adesea nici nu trebuie — să dezvăluim celor cărora ne adresăm ce punct din plan am încheiat în cutare loc din compunere și unde avem de gînd să le încheiem pe următoarele. O putem face în mod explicit numai în comunicări științifice, în care avem dreptul să spunem direct: „În cele ce urmează voi (sau vom) trata (analiza, dezvolta etc.) trei (sau mai multe) probleme, adică: 1....., 2....., 3.....”. Dar într-o compunere, care nu este o comunicare științifică, firul ideilor trebuie „ghicit”. E una din plăcerile ascultătorilor noștri.

După ce s-a ales, subiectul înainte de a-l așterne pe hîrtie, ne-am făcut și planul și am stabilit și lungimea aproximativă a expunerii. Va fi ea de 5, de 10, de 30 sau de 100 de pagini? Un mare istoric din secolul trecut, N. Bălcescu, a scris la 1850 un studiu foarte prețios despre *Mersul revoluției în istoria românilor*. El putea să trateze această temă într-un volum sau chiar în mai multe, dar a rezolvat-o doar în 6 pagini de tipar, cu un număr de aproximativ 800 de cuvinte, care încap tocmai bine în 10—15 pagini de caiet. Desigur, într-un fel scriem despre un subiect în cîteva pagini și în alt fel în sute de pagini. Planul ia altă înfățișare, iar păstrarea unității se complică. De aceea, pe lîngă ideea de bază, pe lîngă schița de plan, ca să menținem unitatea, se cuvine să ne hotărîm de la început cam ce mărime va avea compunerea.

Pe de altă parte dorința de a nu pierde firul conducător nu trebuie să ne facă să repetăm mereu și mereu aceleași cuvinte, propoziții sau fraze, de teamă ca nu cumva să scăpăm firul din mînă, căci nici pictorul nu folosește o singură culoare cînd pictează, nici muzicianul o singură notă, un singur acord sau o singură cheie muzicală cînd compune o melodie.

Coerență înseamnă legătura firească, așteptată, între cuvinte și idei. Cînd cineva spune, de exemplu: *Afară-i soare și frumos*, prin urmare *îmi pun galoșii și fulgarinul*, ceva nu e în regulă aici. Dacă o spune serios, sau nu știe ce înțeles au cuvintele prin urmare, sau glumește. Afară de cazul că face o glumă, care e deocamdată greu de apreciat, el este incoerent. Dar dacă zice mai departe: *că și ieri tot așa era, și-a dat o ploaie la o jumătate de oră după ce am ieșit din casă, de m-a făcut ciuciulete*, vorbirea lui a devenit coerentă. Ea ar fi avut coerență și dacă ar fi spus: *Afară-i soare și frumos*, totuși *îmi pun galoșii și fulgarinul*. Atunci cei din jur ar fi priceput că se teme de schimbarea vremii sau că are o mică fantezie. Cînd nepotriviri asemenea celor de mai sus se ivesc între cuvinte sau propoziții și fraze apropiate, oricine își dă repede seama de ele, dar cînd sînt mai îndepărtate, pot să treacă neobservate la prima vedere.

Lipsa de coerență o întîlnim mai des în cazul din urmă. Ea apare ca o neglijență supărătoare ori de cîte ori nu ne-am ținut de planul stabilit, îndepărtîndu-ne de la el printr-un paragraf sau altul în care am dezvoltat vreun amănunt. Dacă

totuși paragraful a fost necesar și ni se pare că cei cărora ne adresăm pierd șirul, avem câteva mijloace de a le îmbogăți memoria. Astfel, la sfârșitul unui capitol, al unei părți sau al unui paragraf mai lung, punem o întrebare în așa fel alcătuită, încât să-i putem da răspunsul în continuare. Alt mijloc este de a rezuma într-un paragraf sau în două-trei cele spuse înainte. Astfel, după ce prezintă pe larg starea țărilor române cu puțin înainte de Mihai Viteazul, istoricul A. D. Xenopol încheie această parte prin trei paragrafe din care dăm mai jos două și începutul celui de al treilea:

„În lungul șir al domnilor neînsemnați care se perindă pe tronul țărilor române, se înflănesc, în rare răstimpuri, cîte o excepție care strălucește cu alți mai viu, cu cît mai negru este fondul pe care se arată.

Am văzut în Moldova figura eroică a lui Ioan Vodă cel Cumplit care opune ascuțișul sabiei sale nesăturății lăcomiei turcești și ridică pentru un moment iarăși moralul țării ce părea pierdut pentru totdeauna.

O nouă flacără și mai vie era să izbucnescă în Muntenia, un nou erou (...).“ (A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia traiană*, București, 1927, vol. V, pag. 130.)

Ultimul paragraf pregătește descrierea domniei și luptelor lui Mihai Viteazul.

Coerența se realizează și prin cuvinte sau grupuri de cuvinte, dar și printr-o dibace repetare a unor cuvinte sau a unor formulări-cheie, prin pronume sau prin adverbe (*atunci, acum, deci, totodată*). (Vezi **conectorii**.)

Prin **expresivitate** se înțeleg mai multe lucruri. Ea este foarte adesea considerată tot una cu frumusețea cuvintelor și a frazelor, cu folosirea a cît mai multor *metafore, comparații, personificări sau alte figuri de stil, cu armonia care încântă prin ritmul propozițiilor și frazelor. Expresivitate mai numim însă și orice mod de a atrage atenția asupra unei idei, de a o sublinia, așezînd-o în locul în care să nu fie trecută cu vederea sau repetînd-o unde trebuie cu alte cuvinte.*

Deosebirea dintre primul și al doilea înțeles pare foarte mică. În realitate, nu este chiar așa. Mulți dintre cei ce scriu, cu deosebire începătorii, cred că-și asigură succesul dacă îngrămădesc în paginile lor cît mai multe și mai rare figuri de stil. Ei ajung cîteodată la un soi de poezie în proză, dar care nu e nici una nici alta. Rareori se întîmplă ca asemenea încercări să fie izbutite, pentru că îngrămădirea fără rost a figurilor de stil duce, vrînd-nevrînd, la pierderea coerenței. Coerența merge mină în mină cu unitatea și amîndouă au nevoie de claritate. O figură de stil mai aparte cere adesea să fie precedată de cîteva propoziții sau fraze, care, în loc să sprijine firul conducător al lucrării, în loc să servească ideii de bază, servesc numai acelei figuri și ne îndepărtează astfel de la ce ne propusesem. Iată de ce expresivitatea e o sabie cu două tăișuri care trebuie minuită cu cea mai mare grijă.

Verbu Este partea de vorbire care arată că lucrurile și ființele există, că fac ceva sau că se întâmplă ceva cu ele.

Potrivit cu înțelesul lor general, verbele se grupează în patru mari categorii:

1) Verbe de existență și de stare:

<i>a se afla</i>	<i>a dăinui</i>	<i>a ființa</i>	<i>a sta</i>
<i>a aștepta</i>	<i>a exista</i>	<i>a posedea</i>	<i>a ședea</i>
<i>a avea</i>	<i>a fi</i>	<i>a rămânea</i>	<i>a zăcea</i>

2) Verbe de mișcare (și deplasare în spațiu):

<i>a alerga</i>	<i>a galopa</i>	<i>a mișca</i>	<i>a sosi</i>
<i>a cădea</i>	<i>a hăitui</i>	<i>a nimeri</i>	<i>a trece</i>
<i>a călători</i>	<i>a ieși</i>	<i>a opri</i>	<i>a țopăi</i>
<i>a curge</i>	<i>a intra</i>	<i>a parcurge</i>	<i>a veni</i>
<i>a dansa</i>	<i>a lepăda</i>	<i>a rostogoli</i>	<i>a vira</i>
<i>a fugi</i>	<i>a merge</i>	<i>a sări</i>	<i>a zbura</i>
			<i>a zburda etc.</i>

3) Verbe care înseamnă „(a) spune, (a) declara” (Verbe declarandi):

<i>a afirma</i>	<i>a declara</i>	<i>a mărturisi</i>	<i>a striga</i>
<i>a amuți</i>	<i>a dialoga</i>	<i>a mormăi</i>	<i>a șopti</i>
<i>a apela</i>	<i>a discuta</i>	<i>a nega</i>	<i>a tăcea</i>
<i>a bodogăni</i>	<i>a exprima</i>	<i>a ocări</i>	<i>a tăgădui</i>
<i>a certa</i>	<i>a întreba</i>	<i>a sfătui</i>	<i>a vorbi</i>
<i>a chema</i>	<i>a injura</i>	<i>a spune</i>	<i>a zice etc.</i>

4) Verbe care exprimă sentimente, acțiuni ale simțurilor acte de voință sau de afecțiune (verba sentiendi, voluntatum, affectuum):

<i>a amăgi</i>	<i>a dori</i>	<i>a minți</i>	<i>a simți</i>
<i>a auzi</i>	<i>a felicita</i>	<i>a miroși</i>	<i>a speria</i>
<i>a batjocori</i>	<i>a gândi</i>	<i>a mulțumi</i>	<i>a se teme</i>
<i>a cinsti</i>	<i>a hotărî</i>	<i>a ofensa</i>	<i>a urî</i>
<i>a crede</i>	<i>a imagina</i>	<i>a pedepsi</i>	<i>a vedea</i>
<i>a descuraja</i>	<i>a iubi</i>	<i>a pipăi</i>	<i>a voi</i>

Potrivit cu felul în care se desfășoară acțiunea, verbele se pot împărți în 6 categorii:

1) **Verbe durative** — care arată că acțiunea ține un timp mai mult ori mai puțin îndelungat și se desfășoară fără intreruperi sau reveniri, de exemplu:

<i>a aduna</i>	<i>a elabora</i>	<i>a liniști</i>	<i>a studia</i>	<i>a umbla</i>
<i>a alerga</i>	<i>a epuiza</i>	<i>a lucra</i>	<i>a suge</i>	<i>a urca</i>
<i>a aștepta</i>	<i>a fabrica</i>	<i>a munci</i>	<i>a șiroi</i>	<i>a veghea</i>
<i>a bănuî</i>	<i>a face</i>	<i>a neglija</i>	<i>a trage</i>	<i>a viețui</i>

<i>a călători</i>	<i>a fugi</i>	<i>a organiza</i>	<i>a trăi</i>	<i>a vopsi</i>
<i>a conduce</i>	<i>a gândi</i>	<i>a plictisi</i>	<i>a trece</i>	<i>a zăcea</i>
<i>a curge</i>	<i>a istovi</i>	<i>a plimba</i>	<i>a turbura</i>	<i>a zice</i>
<i>a dermi.</i>	<i>a învăța</i>	<i>a răbda</i>	<i>a ține</i>	<i>a zidi</i>
<i>a dura</i>	<i>a juca</i>	<i>a rămînea</i>	<i>a uda</i>	

2) **Verbe momentane** — care arată că acțiunea ține un timp scurt sau foarte scurt, de exemplu:

<i>a adormi</i>	<i>a holba</i>	<i>a opri</i>	<i>a sări</i>
<i>a aprinde</i>	<i>a icni</i>	<i>a pleca</i>	<i>a striga</i>
<i>a așipi</i>	<i>a intra</i>	<i>a plesni</i>	<i>a trozni</i>
<i>a da</i>	<i>a ieși</i>	<i>a pocni</i>	<i>a ucide</i>
<i>a deceda</i>	<i>a lepăda</i>	<i>a poticni</i>	<i>a vira</i>
<i>a decola</i>	<i>a licări</i>	<i>a prinde</i>	<i>a zmulge</i>
<i>a exploda</i>	<i>a moșăi</i>	<i>a replica</i>	

3) **Verbele iterative** — care arată că acțiunea se repetă o dată sau de mai multe ori, de exemplu:

<i>a bascula</i>	<i>a ciripi</i>	<i>a hurui</i>	<i>a plescăi</i>	<i>a şușoti</i>
<i>a bătă ori</i>	<i>a cotcodăci</i>	<i>a lăpăi</i>	<i>a pritoci</i>	<i>a trepida</i>
<i>a bătuci</i>	<i>a dădăci</i>	<i>a lătra</i>	<i>a reapărea</i>	<i>a țiui</i>
<i>a behăi</i>	<i>a filfii</i>	<i>a licări</i>	<i>a reface</i>	<i>a undui</i>
<i>a bijbii</i>	<i>a forfeca</i>	<i>a măcăi</i>	<i>a sfirii</i>	<i>a vîji</i>
<i>a bîzii</i>	<i>a gînguri</i>	<i>a orăcăi</i>	<i>a sîsîi</i>	<i>a zbirnîi</i>
<i>a chelălăi</i>	<i>a hămăi</i>	<i>a petici</i>	<i>a sporovăi</i>	

4) **Verbe eventive** — care arată că, în cursul acțiunii, subiectul devine ceea ce indică verbul, de exemplu:

<i>a albi</i>	<i>a incremeni</i>	<i>a innobila</i>	<i>a rarefia</i>
<i>a banaliza</i>	<i>a îndatora</i>	<i>a însenina</i>	<i>a sărăci</i>
<i>a cicatriza</i>	<i>a înfrumuseța</i>	<i>a întrista</i>	<i>a simplifica</i>
<i>a dezumfla</i>	<i>a îngălbeni</i>	<i>a inverzi</i>	<i>a tonifica</i>
<i>a fortifica</i>	<i>a împreuna</i>	<i>a multiplica</i>	<i>a tumefia</i>
<i>a îmbogăți</i>	<i>a înlemni</i>	<i>a ofili</i>	<i>a umfla</i>
<i>a împietri</i>	<i>a înmulți</i>	<i>a osifica</i>	<i>a unifica</i>
<i>a înceta</i>	<i>a innegri</i>	<i>a pietrifica</i>	<i>a veșteji</i>

Adesea nu subiectul, ci obiectul devine ceea ce indică verbul eventiv. Astfel, în enunțul *Femeile albeau pînza la rîu* sau în *Își bronza pielea la soare*, se vede că obiectul devine ceea ce arată verbul, dar dacă dezvoltăm propozițiile spre a pune în lumină felul acțiunii de față, fostul obiect se transformă în subiect: (*Femeile făceau*) *ca pînza să devină albă*; (*El făcea*) *ca pielea să devină de culoarea bronzului*.

5) **Verbe dinamice** — care arată că subiectul participă intens la acțiune, de exemplu: *a se bucura*, *a se lamenta*, *a (se) căina*, *a se frămînta*, *a se munci* etc.

6) **Verbe cauzative sau factitive** — care arată că subiectul este cauza acțiunii, că el o provoacă, dar altcineva o execută, de exemplu: *Mă duc la frizer să mă tund (să mă bărbieresc)*; *la coafor să mă coafez* etc. sau: *și-a făcut un costum de haine nou* (nu el, ci croitorul i l-a făcut; nu mă tund eu, ci mă tunde frizerul, nu mă bărbieresc eu, ci mă bărbierește bărbierul ș.a.m.d.).

Citeodată, prin factiv se înțeleg și verbele care au semnificația „a face ca obiectul să se modifice potrivit cu ceea ce indică ele, de ex.: *Minte de-nghe ță apele* (= face apele să înghețe); *Au secăt balta* (= au făcut balta să devină seacă) etc.

Potrivit cu rolul lor în propoziție, verbele se împart în:

1) verbe care îndeplinesc funcția de predicat și cărora le spunem **predicative**,
2) verbe sau forme ale lor fără această funcție și cărora le spunem **nepredicative**. Acestea se împart la rândul lor în: verbe *ajutătoare* sau *auxiliare* și verbe *de legătură*, *copulative* sau *verbe-copulă*;

3) verbe, în general predicative, dar care, în unele forme ale lor, nu îndeplinesc funcția de predicat. Acestea le spunem **semiauxiliare**.

Verbele predicative Afară de *a fi* sub toate formele sale, dar numai când exprimă diateza pasivă, afară de o paradigmă specială a lui *a vrea* ca indice al viitorului și de două paradigme ale lui *a avea*, de asemenea speciale pentru exprimarea perfectului compus și a condiționalului prezent și trecut, toate celelalte verbe pot fi predicate.

Verbele auxiliare Trei verbe ale limbii române pot fi auxiliare: *a fi* pentru diateza pasivă, formele menționate mai jos ale lui *a vrea* și formele lui *a avea*.

A vrea ca auxiliar al viitorului se prezintă astfel:

(eu)	<i>voi</i>	și	<i>oi</i>	(ride)
(tu)	<i>vei</i>	și	<i>ei, ai, îi-i</i>	"
(el, ea)	<i>va</i>	și	<i>o</i>	"
(noi)	<i>vom</i>	și	<i>om</i>	"
(voi)	<i>veți</i>	și	<i>eți, ați, îți, -ți</i>	"
(ei, ele)	<i>vor</i>	și	<i>or</i>	"

Pentru formele fără *o-*, vezi viitorul.

A avea ca auxiliar se prezintă astfel:

pentru perfectul compus			pentru condițional	
(eu)	<i>am</i>	(adus)	<i>aș</i>	(aduce)
(tu)	<i>ai</i>	"	<i>ai</i>	"
(el, ea)	<i>a</i>	"	<i>ar</i>	"
(noi)	<i>am</i>	"	<i>am</i>	"
(voi)	<i>ați</i>	"	<i>ați</i>	"
(ei, ele)	<i>au</i>	"	<i>ar</i>	"

Verbele-copulă sau de legătură, leagă în mod explicit subiectul de o însușire a lui sau de ce mai poate fi el, adică de numele predicativ, de ex.: *Marea* fusese furtunoasă (compară cu *marea furtunoasă*); *Meseria* este brățară *de aur*. (*Meseria* mai poate fi și altceva); *Ilinca* e învățătoare (*Ilinca* mai poate fi *mamă*, *gospodină* etc.).

A fi reprezintă verbul-copulă tip, dar numai atunci când face într-adevăr legături de felul celor arătate mai sus. Altminteri, el este predicat ca orice alt verb, de ex.: *Paula* a fost *la munte* (*la munte* nu este o însușire a *Paulei*, și nici nu arată ce este ea); *Școala noastră* e într-un *parc splendid* sau e *aici* sau e *acolo* (într-un *parc*, *aici*, *acolo* etc., nu sînt însușiri ale școlii și nici nu ne spun ce este școala noastră).

A fi se află uneori și în propoziții cu adverbe de timp, de ex.: A fost odată un *cavaler rătăcitor*; *Aceasta* era *demult*; *în evul mediu*; *Ieri* a fost *căldură mare*. *Odată*, *demult*, *ieri* etc. nu sînt însușiri ale subiectului, deci *a fi* are în propozițiile acestea rol de predicat. El poate fi echivalat cu „exista” odată un *cavaler rătăcitor*, cu „se întimplă” *demult*, *ieri* etc., după cum e din propoziția *Școala noastră e într-un parc* poate fi echivalat cu „se află”.

Pe lângă *a fi* mai pot îndeplini rolul de verbe copulă și *a ajunge*, *a se face*, *a părea*, *a rămîne*, *a deveni* ș.a. dacă leagă subiectul de o însușire a lui sau arată ce este ori ce poate să mai fie el, de ex.: *Marius* se va face *lăcătuș* (*va ajunge* sau *va deveni*); *Copilul* pare *bolnav*; *Fata* rămăsese *îmbufnată*. Toate numele predicative (*lăcătuș*, *bolnav*, *îmbufnată*) sînt însușiri pe care verbele de mai sus

le leagă de subiecte, adăugind la acestea și propriul lor înțeles. Când nu fac o asemenea legătură, ele sînt predicate.

Verbe semiauxiliare. Unele verbe și forme verbale se combină cu alte verbe, pentru a exprima ideea de necesitate: *trebuie să pleci*; de posibilitate; *pot să dorm*, *pot dormi*; o intenție: *îmi vine să rid*; o întimplare care era cit pe aci să se producă, dar a fost evitată: *era să cadă*.

Aceste verbe și forme verbale (*a putea*, *a trebui*, *a veni*, *era*) cînd se combină în felul arătat nu formează timpuri compuse și nici moduri propriu-zise; de aceea, nu sînt auxiliare. Ele nu sînt însă nici predicative (predicatul fiind întreaga construcție). Din aceste cauze, au fost numite semiauxiliare, iar *pentru faptul că arată o modalitate*, li se spune *semiauxiliare de mod sau modale*.

Ca semiauxiliare modale, ele au două caracteristici: sînt urmate cel mai adesea de conjunctiv, iar unele nu au decît o formă pentru toate persoanele, sau nu se folosesc în calitate de semiauxiliare modale decît într-una din formele lor, de ex.: *a trebui*; *eu trebuie să plec*, *tu trebuia să pleci*, *el (ea) trebuia să plece*, *noi va trebui să plecăm*, *voi ar trebui să plecați*, *ele*, *ei ar trebui să plece* etc. sau *a fi*; *eu era să rămîn*, *tu era să rămîi*, *el, ea era să rămînă*, *noi era să rămînem*, *voi era să rămîneți*, *ei (ele) era să rămînă*.

A veni în situație de semiauxiliar se construiește obligatoriu cu dativul pronumelor personale: (*mie*) *îmi vine să zburd*, (*ție*) *îți vine să zburzi*, (*lui, ei*) *îi vine să zburde*, *îi dăului îi venea să zburde*, (*nouă*) *ne venea să zburdăm*, (*vouă*) *vă venea să zburdați*, *lor (ieșilor, copiilor etc.) le venea să zburde*.

A putea, ca semiauxiliar, are însă toate persoanele: (*eu*) *pot să dansez*, (*tu*) *poți să dansezi*, (*el, ea*) *poate să danseze* etc.

Uneori, el este urmat de un infinitiv, în loc de conjunctiv, (*eu*) *pot, aș putea dansa*, (*tu*) *vei putea dansa*, (*noi*) *am putea dansa* etc.

Verbele numite semiauxiliare au această calitate numai în situațiile arătate mai sus. Altminteri, ele pot fi predicate. Astfel, *a trebui* este predicat într-o propoziție ca *Tu îmi trebuiești mie*, unde a primit sufixul secundar (*-ești*) numai spre a se face mai limpede acordul cu substantivul (*tu*). Același verb, la persoana a III-a singular nu mai are nevoie de acest sufix, cu toate că este predicat într-o propoziție ca *Floarea asta îmi trebuie mie*. El este predicat și într-o propoziție ca: *Aici — la piuliță — trebuie puțină unsoare*. Verbul *a veni* este predicat în propoziții de genul: *Vorbele îi vin de la sine* sau *Bluza îi vine minunat*.

Calitatea de *semiauxiliar* a unui verb este așadar schimbătoare. Ca regulă generală, vom spune: *ori de cîte ori un verb dintre cele amintite se folosește singur, el nu mai este semiauxiliar, ori de cîte ori este însoțit de alt verb, își recîștigă această calitate*.

Verbele neregulate: *a bea*, *a da*, *a lua*, *a minca*, *a usca*,

a bea — *beau* — *băui* — *băut* au forme neregulate la persoana I singular a indicativului și conjunctivului prezent, la persoana a III-a singular și plural a aceluiași moduri și la imperativ prezent pozitiv, persoana a II-a singular, adică:

indicativ prezent,

I singular	(eu) <i>beau</i>
III singular	(el, ea) <i>bea</i> ,
III plural	(ei, ele) <i>beau</i>

conjunctiv prezent

I singular	(eu) <i>să beau</i>
III singular	(el, ea) <i>să bea</i> .
III plural	(ei, ele) <i>să bea</i>

a da — dau — dădai — dat are forme neregulate la:

indicativ prezent I singular: (eu) *dau*

conjunctiv prezent: indicativ imperfect:

(eu) *să dau* (eu) *dădeam* (tu) *dădeai* (el, ea) *dădea*

(el, ea) *să dea* (noi) (voi) *dădeai* (ei, ele) *dădeau*

(ei, ele) *să dea*

față de forma regulată la unele persoane: (eu) *dam*, (el, ea) *da*, (noi) *dam*.

a lua — iau — luai — luat are forme neregulate la:

indicativ prezent: (eu) *iau*, (tu) *iei*, (el, ea) *ia*, (noi) *luăm*, (voi) *luați*, (ei, ele)

iau

conjunctiv prezent: (eu) *să iau*, (tu) *să iei*, (el, ea) *să ia*, (noi) *să luăm*, (voi) *să luați*, (ei, ele) *să ia*.

imperativ prezent pozitiv: (tu) *ia!* (voi) *luați!*

a mânca — mănînc — mîncai — mîncat are forme neregulate numai la:

indicativ prezent

(eu) *mănînc*, (tu) *mănînci*, (el, ea) *mănîncă*

(noi) *mîncăm*, (voi) *mîncăți*, (ei, ele) *mănîncă*;

conjunctiv prezent:

(eu) *să mănînc*, (tu) *să mănînci*, (el, ea) *să mănînce*

(noi) *să mîncăm*, (voi) *să mîncăți*, (ei, ele) *să mănînce*

De aceea, în unele graiuri, se tinde spre regularizarea singularului la ambele moduri: (eu) *mînc*, (tu) *mînci*, (el, ea) *mîncă*... (ei, ele) *mîncă*.

a usca — usuc — uscai — uscat are forme neregulate la:

indicativ prezent: (eu) *usuc*, (tu) *usuci*, (el, ea) *usucă*, (noi) *uscăm*, (voi) *uscați*, (ei, ele) *usucă*

conjunctiv prezent: (eu) *să usuc*, (tu) *să ușuci*, (el, ea) *să usuce*, (noi) *să uscăm*, (voi) *să uscați*, (ei, ele) *să usuce*.

De aceea, în unele graiuri, se tinde spre regularizarea singularului la indicativ prezent: (eu) *usc*, (tu) *usci*, (el, ea) *uscă*, (noi) *uscăm*, (voi) *uscați*, (ei, ele) *uscă*.

Viitorul Timp al indicativului, este un timp compus. El arată că acțiunea se petrece după momentul vorbirii: Vom deschide *imediat* discuția; Omenirea va găsi *noi* surse de energie; Ați făgăduit că aveți să ne scrieți *regulat*; Altă dată n-o să te mai cred *pe cuvînt*.

Viitorul îndeplinește în anumite împrejurări un rol asemănător cu imperativul: Vă veți prezenta *urgent la direcție*, sau cu un imperativ slăbit (de politețe): Am să te rog *să-mi dai puțin stiloul tău*.

Viitorul este în limba română de patru feluri: a) viitorul literar general; b) viitorul popular paralel cu cel literar general; c) viitorul popular construit cu verbul la conjunctiv și cu o formă unică a auxiliarului *vrea* pentru toate persoanele; d) viitorul popular construit cu conjunctivul și cu verbul *avea*, dar nu ca auxiliar.

Structura viitorului literar general Viitorul literar general se formează din prezentul auxiliarului a *vrea* urmat de un infinitiv:

(eu) voi
(tu) vei
(el) va
(noi) vom
(voi) veți
(ei, ele) vor

aduna, scutura, veghea, imperechea, întîrzia, bea, cădea, da, vedea, zăcea, trece, face, merge, frige, spune, plînge, ride, rape, strînge, zice, auzi, bănuî, fugi, toci, muri, doborî, vîri etc.

Structura viitorului literar paralel cu cel literar general Viitorul acesta prezintă modificarea pronunțării auxiliarului (prin căderea lui v-) și prin unele schimbări vocalice, adică:

(eu)	oi	}	aduna, scutura, veghea, întârzia, bea, cădea, da, vedea, zăcea, trece etc.
(tu)	ei, ăi, îi, -i		
(el)	a sau o		
(noi)	om		
(voi)	oți, ăți, îi, -ți		
(ei, ele)	or		

Formele -i și -ți ale auxiliarului *vrea* se folosesc în unire cu alte părți de vorbire, de ex.: *dacă te-i duce*; (= te vei duce); *unde-ți vedea* (= unde veți vedea) etc. Și celelalte forme ale auxiliarului astfel modificat se pot uni cu alte cuvinte, de ex.: *dac-ăi vedea...* (= dacă vei vedea); *cînd ne-om face mari*, (= cînd ne vom face mari); *s-or coace merele...* (se vor coace merele) etc.

Acest viitor capătă, mai ales în textele literare, un înțeles suplimentar de incertitudine.

Structura viitorului popular cu verbul la conjunctiv și auxiliarul *vrea* în formă unică Auxiliarul *vrea* are la acest viitor forma unică, o, urmată de conjunctiv prezent: (eu) o să aflu, (tu) o să afli, (el) o să afle, (noi) o să aflăm, (voi) o să aflați, (ei) o să afle.

Ca și cel anterior, el poate căpăta înțelesul suplimentar de incertitudine.

Structura viitorului popular construit cu conjunctivul și verbul predicativ *avea*

Combinăția dintre verbul predicativ *avea* la prezent urmat de un conjunctiv are valoare de viitor. Ea se prezintă astfel:

(eu)	am să veghez	(noi)	avem să veghem
(tu)	ai să veghezi	(voi)	aveți să vegheați
(el, ea)	are să vegheze	(ei, ele)	au să vegheze

Ea nu este însă la fel de bine sudată ca formele anterioare, după cum se vede din faptul că între *avea* și conjunctiv se pot introduce diverse cuvinte. Timpurile compuse propriu-zise nu permit includerea între auxiliar și infinitiv, conjunctiv sau participiu decât a citorva adverbe (*voi mai veni, va și pleca, ne vom tot gândi*). Construcția de viitor cu *avea* se desface cu ușurință, de ex.: *are intenția să reia discuția*; *am posibilitatea să vă duc mîine la gară cu mașina* etc. În construcțiile de mai sus, *avea* este predicativ și ca predicat are obiect direct (*intenția, posibilitatea*).

Viitorul anterior arată că acțiunea s-a încheiat într-un moment aflat după prezent și înaintea altei acțiuni din viitor: *Vă veți căsători după ce veți fi depus actele*; *După ce își va fi terminat misiunea se va odihni*.

Structura viitorului anterior Este un timp compus din viitorul auxiliarului fi urmat de un participiu:

(eu)	voi fi	}	adunat, băut, dat, văzut, trecut, spus, fript, rupt, spart, auzit, mormăit etc.
(tu)	vei fi		
(el, ea)	va fi		
(noi)	vom fi		
(voi)	veți fi		
(ei, ele)	vor fi		

Auxiliarul are și forme fără *o-*, exact ca ale viitorului simplu: *oi fi băut, oi fi băut, o fi băut* etc.

Viitorul anterior cu *voi, vei* etc., se întrebuințează foarte rar și aproape numai în limba scrisă.

Viitorul popular al incertitudinii În limbajul popular se formează și un viitor din a vrea cu aceleași forme ca și cele din viitorul anterior, dar urmat de gerunziu, în loc de infinitiv, de ex.:

(eu) voi, <i>oi fi</i> adunînd	(noi) vom, <i>om fi</i> adunînd
(tu) vei, ei, <i>ăi, îi fi</i> adunînd	(voi) veți, <i>ăți, îi, -ți fi</i> adunînd
(el, ea) va, <i>a, o fi</i> adunînd	(ei, ele) vor, <i>or fi</i> adunînd

Acest viitor a fost considerat un timp al modului prezumtiv împreună cu viitorul anterior propriu-zis, pentru că exprimă incertitudinea. Vezi și **prezumtivul**.

Vocativul Este cazul gramatical prin care persoanele, ființele, în general și uneori lucrurile numite de substantive sint chemate, sint invocate sau li se atrage atenția, de ex.: *Du-te, băiete la școală!*; *Hai, Iona, la cosit!*; *Fetiță, fetiță, ia ieși la porțită!*; *Lasă-mă, domnule, în pace!*; *Cetățeni, păstrați curățenia orașului!*; *Doină, doină, greu îmi cazi / Din pădurea cea de brazi.*

Vocativul are desinența *-e* pentru masculine singular, *-ă (-e)* și, mai rar, *-o* pentru feminine singular; *-i* pentru masculine plural, *-e* și *-i* pentru feminine plural.

După cum se poate observa, el dispune numai de o desinență proprie pentru masculine, *-e*, și de una pentru feminine, *-o*, celelalte sint la fel cu ale nominativului.

Acest caz gramatical se deosebește însă de celelalte și prin faptul că desinențele lui sint condiționate nu numai de structura substantivelor la care se adaugă, ci și de starea de spirit și de gradul de familiaritate dintre cel care îl utilizează și cel căruia îi este adresat. Starea de spirit și gradul de familiaritate duc la apariția a două sau chiar trei forme de vocativ pentru același cuvînt, una obișnuită, celelalte marcate de starea sufletească în care sint rostite.

Vocativul fără articol enclitic la masculine singular. Desinența *-e* apare:

1) la masculinele terminate în consoană și la cele terminate în *-u* precedat de un grup de consoane, de ex.: *bărbate!*, *cazace!*, *căpitane!*, *drace!*, *fîrtate!*, *jupîne!*, *nepoate!*, *țărane!*, *vecine!*, *vere!*, *băiețandre!*, *cumetre!*, *cuscre!*, *Avrame!*, *Antoane!*, *Bogdane!*, *Constantine!*, *Dane!*, *Ioane!*, *Ionele!*, *Marine!*, *Paraschive!*, *Pavele!*, *Romane!*, *Tudore!*, *Tudorele!* etc. sau *Alexandre!*, *Dumitre!*, *Petre!* etc.

2) la masculinele terminate la nominativ singular în *-e*: *frate!*, *ginere!*, *Gheorghe!*, *Grigore!*, *Niculae!*, *Vasile!*

Vocativul fără articol la feminine singular:

1) are în general aceeași formă ca și nominativul: *fată!*, *mamă!*, *nașă!*, *lele!*, *femeie!*, *tanti!*, *Ană!*, *Dumitră!*, *Ileană!*, *Sevastiță!*, *Tudoriță!*, *Aurelie!*, *Cornelie!*, *Marie!*

2) primește desinența *-o*, adesea la aceleași nume: *Ano!*, *Corneliu!*, *Dumitro!*, *Ileano!*, *Sevastișo!*, *Tudorișo!* etc., dar mai ales la diminutive: *Anușo!*, *Cornelușo!*, *Dumitrișo!* etc.

Vocativul plural fără articol enclitic are aceeași formă ca nominativul corespunzător, atît la masculine, cît și la feminine, de ex.: masculine: *colegi!*, *frați!*, *prieteni!*, *români!* etc.; feminine: *femei!*, *mame!*, *românce!*

În ambele situații, utilizarea vocativului plural depinde de împrejurări și de frecvența substantivelor în adresări.

Vocativul cu articol enclitic la masculine singular. Fac vocativul cu articol enclitic în mod obligatoriu:

1) masculinele nume comune terminate în -ău, -eu, -iu, -ou și numele proprii de persoană terminate în -uri în -escu: *Dumnezeule!, flăcăule!, mîncăule!, lacheule!, leule!, zmeule!, fiule!, mahalagiule!, moftangiule!, boule!, Barbule!, Dinule!, Dorule!, Nelule!, Puiule!, Sandule!, Ionescule!*

2) masculinele nume de agent și diminutive terminate în -aș, -eț, -ist, -or, -sor, -tor: *codașule!, pungașule!, drumețule!, feciorule!, maiorule!, creatorule!, învățătorule!, pușorule!, idealistule!*

3) masculinele provenite din adjective: *amăritule!, becisnicule!, cîrnule!, gelosule!, idiotule!, leneșule!, nefericitule!, pricopsitule!, răule!, savantule!*

4) nume de locuitori ai unei țări, provincii, ai unui oraș, sat etc.: *arbănașule!, bavarezule!, canadianule!, danezule!, francezule!, neamțule!, olandezule!, polonezule!, sîrbule!, turcule!* etc. (Cu excepții ca *române, moldovene, oltene, prahovene!* etc.)

5) cîteva nume de rudenie: *bunicule!, nașule!, unchiule!, socrule!* și diminutivele lor: *bunicuțule!, nășicule!, uncheșule!, tăticule!, tăicuțule!* (pe lângă *tăicuță!*), *vericule*. Substantivul *fin* poate fi și articulat enclitic: *finule!* și lipsit de articol: *fine!*

6) substantivul *om-omule!* și *domn-domnule!* *Domn* are și variante *Doamne*, utilizată ca mod de adresare lui Dumnezeu și în trecut domnului țării.

Vocativul cu articol enclitic la nume proprii neutre singular. Un număr relativ mare de nume de riuri au vocativ (expresiv): *Argeșule!, Bahluiule!, Buzăule!, Murășule!, Nilule!, Oltule!, Prutule!* etc.

Vocativul cu articol enclitic la plural. Atît masculinele, cît și femininele au la vocativ plural articolul enclitic -lor; dar rar întrebuintat, din cauză că exprimă și ideea de intimitate: *fraților!, firtaților!, nepoților!, fetelor!, mamelor!*; mai des apare la substantivele provenite din adjective: *fericiților!, fericitelor!*

Vocativul determinat Cînd substantivul este însoțit de unul dintre adjectivele calificative *drag, iubit, scump, stimat* etc., avem trei posibilități de exprimare a vocativului:

1) substantivul nu primește articol enclitic:

Dragă, iubite (-ă), Scumpe (-ă),
Stimate (-ă) etc.;

*amice, băiete, doctore, frate, nene, nepoate, tată, vere, bărbate
mamă, fiică, soră, nepoată, nevastă, soție.*

2) substantivul masculin la vocativ primește articol enclitic:

Dragă, Iubite, Scumpe, Stimat,
etc.

*domnule, fiule, finule, nașule, unchiule,
socrule, ascultătorule, cititorule* etc.

3) vocativul este articulat sau nu:

Iubite, Scumpe, Stimat etc.

*ascultător (ule), cititor (ule); domn (ule)
învățător (ule).*

4) Cînd substantivul este însoțit de un adjectiv posesiv, vocativul este la fel ca nominativul; atît la singular, cît și la plural:

Dragul meu (nostru)
Dragii mei (noștri)

*amic, băiat, nepot, văr
amici, băieți, nepoți, veri*

Iubitul meu (nostru)
Scumpul meu   "
Stimatul meu   "

bărbat, prieten, domn,
ascultător, cititor
învățător, profesor etc.

Folosirea vocativului Vocativul are o poziție aparte între celelalte cazuri.

De aceea, cu excepția termenilor generali ca: *domnule, doamnă, domișoară* etc., el nu se întrebuintează singur decât ca mijloc familiar de adresare sau ca mijloc de invocare.

În adresările oficiale, solemne, unde se impune o regulă social-culturală anumită, vocativul trebuie însoțit de titlul celui căruia ne adresăm: *Domnule Director, Mult Stimate domnule X* etc.

Vorbirea directă și vorbirea indirectă Pentru a exprima gândurile, sentimentele, părerile — ale noastre sau ale altora — avem două posibilități principale:

a) să le înfățișăm ca gânduri, sentimente, păreri ale noastre, cu propriile noastre cuvinte, propoziții și fraze;

b) să le înfățișăm ca gânduri, sentimente, păreri ale altora, fie cu propriile lor cuvinte, propoziții și fraze, fie cu ale noastre.

Cînd procedăm ca în a) folosim vorbirea directă, care mai este numită și stil direct sau discurs direct. Astfel în propoziția:

„Pe-o nicovală pitpalacul țși bate cîntecul fierbinte.” (L. Blaga, *Prier*)

poetul se exprimă în vorbire directă, ca și Mircea în versurile următoare în monologul său din *Scrisoarea III*:

„Eu? Imi apăr sărăcia și nevoile și neamul / Și de aceea tot ce mișcă-n țara asta: riul, ramul / Mi-e prieten numai mie, iară fie dușman este...”

Tot în vorbirea directă este și o propoziție ca: *Direcția Vinătorii a pornit acțiunea de refacere a pîraielor, mai ales a aceloră din apropierea păstrăvăriilor.*

În cursul vorbirii directe se pot introduce spusele cuiva, citindu-le. Ca să se arate acest lucru, se folosește un verb ca *spune, zice, susține, afirmă, replică* etc., de ex.: „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau*” — zise Lăpușneanu — sau: Lăpușneanu zise: „*Dacă voi nu mă vreți, eu vă vreau*”.

Ca și propoziția *Lăpușneanu zise*, fraza dintre semnele citării este în vorbirea directă citată.

Tot în vorbirea directă citată sînt și propozițiile de după două puncte din fragmentul următor:

„Atunci zîna spăimîntată zise lui Făt-Frumos: fă-te ce te-ai face, că te prăpădește zmeul.”
(I. Creangă, *Făt-Frumos, Fiul iepei*)

Cînd procedăm ca în b) exprimînd numai ideea sau ideile dintr-o propoziție, o frază sau mai multe fraze etc. într-o formulare care ne aparține nouă sau celui care le prezintă, partea construită astfel este o vorbire indirectă, un stil sau un discurs indirect, de ex.: *Lăpușneanu zise că, dacă ei nu-l voiau, el îi voia. Atunci zîna spăimîntată zise lui Făt-Frumos să se facă ce se va face că îl prăpădește zmeul.*

Trecerea de la vorbirea directă (VD) la cea indirectă (VI) Impune respectarea cîtorva reguli care privesc felurile propozițiilor, predicatul verbal, adjectivele, pronumele și adverbele.

a) Propozițiile afirmative și cele negative sint trecute din vorbirea directă în cea indirectă cu ajutorul conjuncției *că*, după un verb care înseamnă „a spune”, de ex.:

VD

Mă duc pînă la un prieten.

Te-ai mai îngrășat.

Nu mi-e sete.

VI

Spune; a spus că (el) se duce pînă la un prieten.

A remarcat că (el) s-a mai îngrășat.

Susține că nu-i e sete.

b) Propozițiile interogative se trec din vorbirea directă în cea indirectă cu ajutorul unui verb care are înțeles de „întreba”, de ex.:

Cine ești dumneata?

L-a întrebat cine este el.

Cînd la propoziția interogativă se pot da două răspunsuri, pe lîngă verbul cu înțelesul de „întreba”, se întrebuintează conjuncția *dacă* (*de*):

Sînteți pregătiți de drum?

A întrebat dacă sînt pregătiți de drum.

Știi lecția?

Întreabă dacă știe lecția.

Vine, cineva?

Întreabă dacă vine cineva.

c) Propozițiile imperative sint trecute în vorbirea indirectă cu ajutorul unui verb care are înțeles de „porunci, ordona, pretinde, cere” etc., urmat de modul conjunctiv, de ex.:

Dă-ți demisia numaidecît!

I-a poruncit (i-a pretins, i-a cerut) să-și dea demisia numaidecît.

Stai pe loc!

I-a cerut să stea pe loc.

Împrumută-mi stiloul tău!

L-a rugat să-i împrumute stiloul lui.

d) Propozițiile exclamative-sint trecute din vorbirea directă în cea indirectă cu ajutorul unor verbe care înseamnă „ura, spune” urmate de conjunctiv, dacă acesta a fost și în vorbirea directă sau de conjuncția *că* și unul din celelalte moduri personale, afară de imperativ, de ex.:

Vai de mine!

Spune că este vai de el.

Să trăiți mulți ani!

I-a urat să trăiască mulți ani.

e) Propozițiile interogativ-exclamative, exclamațiile simple, unele interjecții se elimină ori de cîte ori exprimă o stare de spirit la care nu este necesar să ne oprim în vorbirea indirectă, de ex.:

„Ia uitați-vă! Cel ce vine după turc este ciobanul de aseară! Iordache, Iordache, în ce foc ne-ai băgat!” (Gala Galaction, Lîngă apa Vodislavei)

Propoziția „*Iordache, Iordache...*” etc. nu este necesară în vorbirea indirectă: *Le spuse să se uite ca să vadă că cel care venea după turc era ciobanul de aseară.* Dacă totuși cel care a făcut trecerea la vorbirea indirectă ține să reproducă și această parte, el va spune „*apoi cineva a zis către Iordache că i-a băgat în (mare) foc sau că „Iordache i-a băgat în (mare) foc”!*”

De asemenea, o propoziție interogativ-exclamativă cum e cea de la începutul fragmentului următor nu este necesară:

VD „*Ce voiți? Devenisem la drum mai mîncăcioși decît evangelistul Ion...*” (C. Hogaș, *În Munții Neamțului*)

VI *Autorul spune că deveniseră la drum mai mîncăcioși decît evangelistul Ion...*

În funcție de verbul întrebuintat pentru a introduce vorbirea indirectă, vocativul devine acuzativ sau dativ.

VD „*De vînzare ți-e găinușa ceea, măi băiete?*” (I. Creangă)

VI *Întreabă pe băiat dacă ți e de vînzare găinușa aceea.*

VI *Cere (pretinde, ordonă, etc.) băiatului să spună dacă găinușa lui este de vînzare.*

Predicatul verbal în vorbirea indirectă este verbul care arată că se face trecerea de la vorbirea directă la cea indirectă, fiind verbe declarandi și tranzitive, transformă propozițiile independente din vorbirea directă în propoziții dependente în vorbirea indirectă.

Timpul și modul acestor verbe nu condiționează decît în anumite împrejurări timpul și modul propozițiilor din vorbirea indirectă (de ex. nu se întrebuintează niciodată imperativul).

Cînd este necesar să se arate că ceea ce *se spune* se întîmplă în trecut, în prezent sau în viitor, se folosesc timpurile corespunzătoare, de ex. în: *Spune că pe atunci se ducea la un prieten care-l cunoștea și îl aprecia foarte mult. Prietenul era de meseria lui etc. sau Spune că se va duce la un prieten...*

Să analizăm și un text literar:

„Ș-apoi s-ar fi găsit cel împărat Roș și fata lui, care cîcă (se zice) este o farmazoană cumplită, numai cel de pe comoară o fi știind.” (I. Creangă, *Harap Alb*)

Pronumele personale și cele posesive în vorbirea indirectă (ca și adjectivele posesive) de persoana I și a II-a, singular și plural, trec de obicei în vorbirea indirectă la persoana a III-a, de ex.:

- VD (Eu) *îmi cunosc bine obligațiile mele.*
- VI Pretinde că (el) *își cunoaște bine obligațiile lui.*
- VD (Noi) *vom merge pe jos.*
- VI A spus (spune ori spunea) că (ei) *vor merge pe jos.*
- VD Cunoști (tu) *pe omul acesta?*
- VI A întrebat dacă (el) *cunoaște pe omul acesta (sau acela).*
- VD Vorbiți (voi) *mai încet.*
- VI I-a rugat (pe ei) *să vorbească mai încet.*

Situația de mai sus privește spusese persoanei a treia. De multe ori însă reproducem ce am spus noi înșine sau o persoană a II-a, de ex.:

- VD *Îmi cunosc bine obligațiile mele.*
- VI (Eu) *am spus că îmi cunosc bine obligațiile mele.*
- VI (Tu) *ai spus că-ți cunoști bine obligațiile tale.*

Vorbitorul poate însă să spună unei persoane a II-a ce a spus despre ea:

- VI (Eu) *am spus că (tu) îți cunoști bine obligațiile (tale).*

sau despre persoana a III-a:

- VI (Eu) *am spus că el (sau: ea) își cunoaște bine obligațiile (sale).*

sau persoana a II-a despre persoana a III-a:

- VI (Tu) *ai spus că el (sau: ea) își cunoaște bine obligațiile (sale).*

sau persoana a III-a despre persoana I ori a II-a:

- VI (El sau: ea) *a spus că (eu) îmi cunosc bine obligațiile (mele).*
- VI (El sau: ea) *a spus că (tu) îți cunoști bine obligațiile (tale) etc.*

Persoana a III-a generală din expresii, locuțiuni, proverbe etc. nu se trece la persoana a III-a, de ex.:

- VI Bine a zis cine a zis că dacă dai nas lui Ivan, el se suie pe divan, fără a fi însă exclusă și o formulare ca ... dacă se dă nas lui Ivan etc.

Din cauză că în vorbirea indirectă pronumele personal și cel posesiv de persoana a III-a țin și locul persoanei I și a II-a, pot să apară unele confuzii ca în propoziția: A remarcat că (el sau ea) *s-a mai îngrășat*, unde persoana a III-a poate fi sau vorbitorul însuși sau cel ori cea despre care se vorbește.

În *I-a spus să nu primească bani, ci numai atîta grîu cu paie cu tot cît va putea duce el în spate și cu un băiat al lui...*, el se poate referi atît la cel care nu primește bani, cît și la cel care dă grîul (deci la două persoane cu totul diferite); iar *lui*, atît la un băiat al celui care ia grîul, cît și la un băiat al celui care urmează să dea grîul.

Pentru a limpezi înțelesul unor construcții ca aceasta se introduce în vorbirea indirectă numele uneia din persoane (cînd este cunoscut), adică: *I-a spus să nu primească bani, ci numai atîta grîu cu paie cu tot cît va putea duce în spate el, Stan, și un băiat al lui Stan*, sau: *I-a spus să nu primească bani, ci numai atîta grîu cu paie cu tot cît va putea duce Stan în spate și cu un băiat al lui*.

Adjectivele, adverbele și pronumele care exprimă apropierea în spațiu sau în timp se schimbă adesea în vorbirea indirectă prin aceleași părți de vorbire sau prin locuțiuni ce arată depărtarea, astfel: *acesta, aceasta, ăsta, asta* trec în *acela, aceea, ăla, aia*; *aici, acum*, trec în *acolo, atunci*; *astăzi* trece în *ziua aceea, în acea zi*; *mîine* trece în *a doua zi, după o zi, peste o zi*; *poimîine*, în *după sau peste două zile* etc.

Schimbarea se face ținîndu-se seama de situație. Astfel, se poate spune *A întrebat dacă a citit cartea aceasta*, cînd obiectul la care se referă este apropiat de vorbitor.

Adverbele interogative și cele relative de timp, de loc sau de mod și pronumele interogative dintr-o propoziție interogativă se păstrează în general în trecerea de la vorbirea directă la cea indirectă, devenind conjuncții în aceasta din urmă:

Unde ai pus cartea mea?
Cînd ai venit?
Cum ai călătorit?
Cît e ceasul?

Întreabă unde ai pus cartea lui.
L-a întrebat cînd a venit.
Îl întreabă cum a călătorit.
Îl întreabă cît e ceasul.

Vorbirea indirectă liberă

Există însă și un fel de vorbire indirectă fără legătură exprimată cu verbe care înseamnă „a spune, a întreba, a porunci”. Astfel, în fragmentul următor, partea de la cuvîntul *Dumneaei* la cuvîntul *București* nu este introdusă prin *spune, zice* etc.:

„D. Georgescu îndoiește pasul... intră în parc; caută peste tot... Madam Georgescu — fatalitate — nicăieri. Ohosit, omul șade pe o bancă, și, pentru prima oară, după o alergătură de cinci ceasuri, înjură în gînd... Pe cine? Pe coana Anica... Dumneaei a făcut toată încurcătura. Dumneaei face toate încurcăturile... Dar nu strică dumneaei; el strică, nu trebuia s-o ia; trebuia s-o las la București.” (I.L. Caragiale, *Tren de plăcere*)

Această parte este o vorbire indirectă liberă. Este numită liberă pentru că nu se leagă de restul expunerii prin *spune, zice* etc. și, bineînțeles, nici prin conjuncțiile cerute de asemenea verbe.

Vorbirea indirectă liberă este o vorbire interioară, căci se produce de obicei în gînd, de cîte mai multe ori, ca un monolog. Putem chiar să-i reconstituim părțile care bănuim că lipsesc. De exemplu, în monologul interior de mai sus: *Dar nu strică dumneaei*; (dar cine strică?) *el strică!* (de ce? fiindcă) *nu trebuia s-o ia*: (dar ce să fi făcut?) *trebuia s-o lase la București*.

Lipsa verbului prin care se introduce de obicei vorbirea indirectă este suplinită în vorbirea indirectă liberă fie de alt verb, fie de un element capabil să sugereze faptul că o parte din vorbire are caracteristica de a fi indirectă și liberă. Astfel, în fragmentul din I. L. Caragiale acest rol îl are „înjură în gînd”, iar în cel de mai jos, construcția „și-l făcu să murmure” (după care urmează vorbirea indirectă liberă):

„Într-adevăr află multe lucruri; pînă unde să meargă cu un tren, pînă unde cu o clasă, la ce hotel să tragă la Viena, cît să dea la hamal, cît la birjari și cît la chelneri. Mulțimea bacșurilor îl înspăimîntă și-l făcu să murmure cu indignare. Toate le putea ierta nemților, dar pomana asta cu de-a sila nu-i intra dumnealui în cap.” (I.A. Bassarabescu, *Străinul*)

Vorbirea indirectă propriu-zisă fără verbul cu înțeles de „spune, zice etc.” și parțial fără conjuncție

Acest caz, relativ rar, apare când lipsește verbul caracteristic vorbirii indirecte și când, după ce se sugerează acest verb, se înșiră spuselor cuiva introduse cel puțin o dată prin conjuncția necesară ca în:

„El le-a răspuns bucuros...: 1) că pe el îl cheamă Ion; 2) că mai are o soră gemenă, cu care de micuț nu s-a putut împăca; iar părinții, văzându-i că neconținut se ceartă, și cu cât cresc, din ce în ce mai rău se ocărăsc și se bat pînă la sînge, i-au gonit pe amîndoi de-acasă, 3) să se ducă în lume, unu-ncoace, altu-ncolo, încotro i-o lumina dumnezeu; 4) că soră-sa a avut noroc; iar el, ba: 5) ea a ajuns procopsită, doamnă mare, primită pe la curți împărătești; iar 6) el, umblînd de colo pînă colo, slujînd cînd la un stăpîn, cînd la altul, este, precum se arată, un... nepricopsit.” (I. L. Caragiale, *Ion*...)

Din cele șase părți (numerotate de noi), trei (3, 5 și 6) nu sînt precedate de conjuncția *că*.

Într-un mod asemănător e construit și pasajul pe care-l dăm în continuare, cu deosebirea că reflecțiile aparțin autorului însuși:

„Deși noaptea fusesem în avanposturi, sînt iarăși în linia întâia. Cîteva lucruri tot aș putea spune despre Tohanul Vechi. Că oamenii din plutonul meu s-au pornit așa de rău, că nu s-au mai oprit pînă au ajuns dincolo de sat singuri, cu toate înjurăturile mele furioase (eram mai ales necăjit pe Văraru care mîncă varză, împușca drept în sus și nu vrea să se oprească) și mai ales, cu toate ordinele primite din urmă: să nu înaintez prea repede că voi compromite legătura trupelor care dau atacul. Că m-a înspăimîntat violența și precizia focului nostru de artilerie împotriva tranșelor inamice.

Apoi, că întâia oară mi-a dat ca un burghiu în inimă un glonț...

Al treilea — l-am știut mai tîrziu — a fost că luarea acestui sat pe care-l cucerisem aproape singur cu locotenentul Voicu (cel care mă înălțase de gît ca prizonier) a figurat în comunicatul oficial de a treia zi (...).” (Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, prima noapte de război*, Cartea a doua, *Întîia noapte de război*).

Vorbirea directă exprimată printr-un cuvînt sau mai multe în cursul altei vorbiri directe

Cazul acesta constă din reproducerea unui cuvînt sau a unei expresii a celui despre care se povestește ceva, un fel de citare neexplicată ca în fraza de mai jos, unde expresia *iac-așa* nu aparține autorului, ci persoanei despre care el relatează:

„Dar îndată ce s-a înălțat la munca din care vedea că toată viața n-are să mai scape, a înțeles că pentru o femeie necăjită ca ea, toate aceste închipuiri de mai bine sînt iac-așa, prostii, care-ți fac traiul și mai greu.” (I. Agîrbiceanu, *Fefelega*)

Pentru partea finală a frazei nu putem avea deplină certitudine decît în legătură cu termenul subliniat (*iac-așa*). Ultima propoziție cu verbul la persoana a II-a ar părea că reproduce gîndirea personajului, ceea ce ne-ar da dreptul s-o considerăm, mai ales după citarea lui *iac-așa*, în vorbirea indirectă liberă, dar cum persoana a II-a este aici generală, o asemenea interpretare nu se sprijină pe argumente suficient de puternice.

Emitător, mesaj, receptor și tipurile de discurs (vorbire) | Oricine spune ceva

este un vorbitor. Spre a se exprima, el emite propoziții și fraze. De aceea i se spune uneori și emitător. Ceea ce el exprimă prin propoziții și fraze se numește uneori mesaj. Cel care primește mesajele emitătorului se numește uneori receptor.

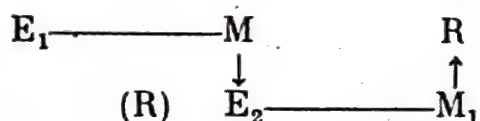
De fiecare dată cînd o persoană spune ceva, ea este emitător, iar cînd ascultă ce spune altă persoană, ea este receptor. Legătura dintre ele se face prin mesaje.

În vorbirea directă, emițătorul (E) comunică un mesaj (M) unui receptor (R), deci:

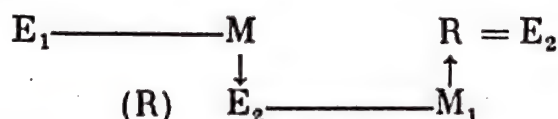
E.....M.....R

Aceasta este reprezentarea grafică a vorbirii directe.

Cînd mesajul ajunge la receptor, de fapt prin intermediul altui emițător, dar nu ca citat, avem, de fapt, doi emițători: E_1 (care a compus mesajul) și E_2 (care transmite mai departe mesajul compus de E_1). Cînd E_2 retransmite mesajul, M, al lui E_1 , el specifică acest lucru prin verbe ca *spune, zice, ordonă, afirmă* etc., ceea ce modifică într-o oarecare măsură mesajul lui E_1 . Vom avea deci două mesaje foarte asemănătoare (M și M_1). Acest mod de transmitere a mesajelor formează vorbirea indirectă care arată grafic astfel:

Cînd avem de-a face cu vorbirea indirectă liberă, R este aceeași persoană cu E_2 , căci el „primește” un mesaj făcut de el însuși, dar ca și cum ar fi fost construit de un E diferit. Deci:

4.1. Vrea ca auxiliar și predicativ Ca auxiliar, *a vrea* servește numai la formarea viitorului anterior. Sub primul aspect el este literar, sub celelalte, este popular și regional.

Ca auxiliar al viitorului

(eu) <i>voi, oi</i>	(noi) <i>vom, om</i>
(tu) <i>voi, ei, ăi, îi, i</i>	(voi) <i>veți, eți, ăți, îți</i>
(el, ea) <i>va, a, o</i>	(ei, ele) <i>vor, or</i>

Ca verb predicativ el este regulat, cu excepția persoanei a III-a plural a indicativului, care, în forma cerută este (ei, ele) *vreau*, dar se întrebuițează adesea (ei, ele) *vor*, pentru că *vreau* este omonim cu persoana I singular (eu) *vreau* de la același timp și cu persoana a III-a plural a imperfectului indicativ.

I n d i c a t i v

prezent	
(eu)	<i>vreau</i>
(tu)	<i>vrei</i>
(el, ea)	<i>vrea</i>
(noi)	<i>vrem</i>
(voi)	<i>vreți</i>
(ei, ele)	<i>vreau, vor</i>

i m p e r f e c t

<i>vrem</i>
<i>vreai</i>
<i>vrea</i>
<i>vream</i>
<i>vreați</i>
<i>vreau</i>

C o n j u n c t i v

prezent
<i>să vreau</i>
<i>î vrei</i>
<i>ă vrea</i>
<i>să vrem</i>
<i>să vreți</i>
<i>să vrea</i>

A *vrea* trebuie asociat cu *a voi*, care, deși de conjugă literar ca verbele cu sufixul secundar *-esc*, are la persoana I a indicativului prezent o formă populară (eu) *voi*. Ea trebuie însă evitată.

• Introducere	5
• Acordul gramatical	14
Acuzativul	21, 40, 76, 196, 248
Adjectivul	21, 42, 184
Adverbul, circumstanțialele adverbiale, propozițiile-adverb	27, 42, 184
Alegoria	31
Aliterația	31
Apoziția	32
Articolul	32, 184
Atributul, propoziția-atribut sau atributivă	40, 41
Avea(ca auxiliar și predicativ).....	42, 239
• Cacofonia	43
Care (ca pronume, adjectiv pronominal și conjuncție).....	43
Cazul gramatical	44
Ce (ca pronume, adjectiv pronominal și conjuncție).....	45
Cereri (compunerea de ~)	216
Circumstanțiala comparativă	53
Coerența	235
Comparația (gramaticală, figură de stil).....	46
Complemente și propoziții circumstanțiale	50
Complementul circumstanțial concesiv	173
Complementul circumstanțial condițional	173
Complementul circumstanțial cumulativ	173
Complementul circumstanțial de cauză și propoziția circumstanțială de cauză (cauzală)	51
Complementul circumstanțial de loc și propoziția circumstanțială de loc	51, 52
Complementul circumstanțial de mod și propoziția circumstanțială de mod (modală)	52, 53

* Cifrele grase indică locul unde apare definiția.

Complementul circumstanțial de scop și propoziția circumstanțială de scop (finala)	54
Complementul circumstanțial de timp și propoziția circumstanțială de timp (temporală)	54
Complementul circumstanțial instrumental	173
Complementul circumstanțial sociativ	173
Complementul de agent	50
Compunerea (Compoziția)	55
Compunerea explicativ-științifică	55
Compunerea de argumentare (discursul argumentativ).....	56
Condiționalul (Optativul)	58, 62, 64, 66, 67, 69, 146
Conectori	59
Conjugarea	60
Conjunctivul (Subjunctivul)	61, 62, 66, 67, 68, 69, 70, 146
Conjunția	71, 72, 202
Contragerea și expansiunea	73, 232
Coordonarea	75
• Dativul	76, 196
De (ca adjectiv relativ)	76
Declinarea	76
Descrierea	77, 79, 80, 81, 83, 84, 86, 87, 152
Desinența	88, 147, 159, 189
Diateza	88, 89
Discursul	91
• Elementul predicativ suplimentar	92
Elipsa	93, 94, 95
Epitetul	96
Eufonia	97
Expresivitatea	235
• False nume predicative	98
Fi (ca auxiliar și predicativ).....	99
Figurile de stil	99
Fraza	101
• Generarea (producerea propozițiilor și a frazelor).....	110
Genitivul	111
Genul gramatical	113
Gerunziul	62, 64, 66, 69, 118, 146
Gramatica	119
Grupul nominal	121
Grupul verbal	125

• Hiperbatul	128
• Hiperbola	128
• Imperativul	62, 64, 66, 69, 70, 71, 130, 146, 191
Imperfectul	61, 63, 65, 68, 70, 130, 132
Indicativul	60, 62, 63, 65, 70, 131, 146, 228
Infinitivul	62, 64, 67, 69, 133
Interjecția	134
Intranzitivitatea	233
Inversiunea	135
Ironia	136
• Juxtapunerea în frază	138
• Mai-mult-ca-perfectul	61, 63, 65, 67, 70, 132, 139
Metafora	143
Metonimia și sinecdoca	146
Modele sau tipare de frază	146
Modul gramatical	147
Morfologia	142
• Narațiunea	149, 150
Nominativul	159
Numărul (singular și plural)	159
Numeralul	167
• Obiectul (complementul) direct și propoziția obiect (obiectivă sau completivă directă)	170
Obiectul (complementul) indirect și propoziția obiect (obiectivă sau completivă indirectă)	172
• Paragraful	175
Participiul	62, 64, 66, 67, 69, 146, 177
Părțile de vorbire	177
Perfectul	62, 64, 66, 67, 68, 71, 178, 191
Perfectul compus	60, 61, 63, 65, 67, 68, 70, 132, 178
Perfectul simplu	61, 63, 65, 68, 70, 178, 228
Persoana gramaticală (impersonal, unipersonal)	179
Personificarea	180
Portretul	84
Predicatul, propoziția-predicat sau predicativă	181, 183, 247
Prepoziția	183, 186
Prezentul	60, 61, 62, 63, 64, 66, 68, 69, 70, 131, 187, 191, 227, 228
Prezumtivul	191
Pronumele	192, 198, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 247
Propoziția	206

Propoziția-atribut sau atributiva	41
Propoziția circumstanțială concesivă	209
Propoziția circumstanțială condițională	210
Propoziția circumstanțială de mod	53
Propoziția circumstanțială de scop (finală).....	54
Propoziția circumstanțială temporală	54
Propoziția modală consecutivă	53
Propoziția-obiect direct (obiectivă sau completivă directă).....	172
Propoziția-obiect indirect (obiectivă sau completivă indirectă).....	174
Propoziția-subiect sau subiectiva	221
Propoziții cu rol de substantiv	223
• Radical sau rădăcină	147, 211
Refrenul	211
Repetiția	212
• Să condițional	71
Scrisoarea	215
Sigmatic și asigmatic	217
Simbolul	79
Sintaxa	219
Subiectul și propoziția-subiect sau subiectiva.....	220, 221
Subordnarea	222
Substantivul	164, 166, 222, 223
Sufixul	147, 224
Supinul	62, 64, 66, 67, 69, 147, 225
• Timpul gramatical	227
Topica	229
Transformarea	231
Tranzitivitatea	233
• Umorel	234
Unitatea, coerența, expresivitatea	235, 239, 240
• Verbul	237
Viitorul	61, 64, 65, 68, 70, 132, 227, 241, 244
Vocativul	243
Vorbirea directă și vorbirea indirectă	245
Vrea (ca auxiliar și predicativ)	250